

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**RİZE'DE EVLİYÂ MENKİBELERİ VE
TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN RİTÜELLER
(Yüksek Lisans Tezi)**

Fatih ÇAL

Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ

Danışman

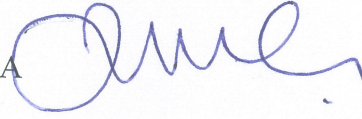
RİZE

2017

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Fatih ÇAL tarafından hazırlanan *Rize’de Evliya Menkıbeleri ve Türbeler Etrafında Oluşan Ritüeller* başlıklı bu çalışma, 22/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/~~oy çokluğuyla~~ başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd.Doç.Dr. Mehmet Sait ÇALKA

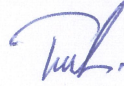
Kabul/~~Red~~

Üye: Yrd.Doç.Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ

Kabul/~~Red~~

Üye: Yrd.Doç.Dr. Turgay KABAK

Kabul/~~Red~~

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

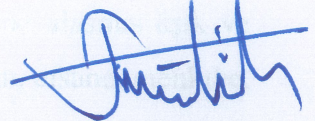
10/07/2017

Yrd. Doç. Dr. Musa GÜN
Müdür V.

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 22/06/2017

Fatih ÇAL

ÖN SÖZ

Türk Halk Edebiyatı kaynağını geleneklerden, halkın kültüründen alan, tarih öncesi çağlardan başlayarak günümüze dek süregelen sözlü bir edebiyattır. Bu edebiyat esas olarak halkın, halktan kişilerin oluşturduğu bir edebiyattır aynı zamanda ise halk dilinin bir ürünüdür. Dil, biçim, konular, duyarlıklar bakımından da halk kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır.

Halk Edebiyatı; edebî zevk, düşünce ve anlatım gücüne ulaşmış âşık ve tekke edebiyatı tarzı eserlerle, malzemesi dile dayalı mit, destan, efsane, menkıbe, memorat, halk şiiri, mani, ağıt, türkü, bilmece, masal, halk hikâyesi, fıkra, atasözü, deyim, tekerleme gibi sözlü gelenekte yaşayıp kuşaktan kuşağa aktarılan anonim ürünlerden oluşur. Bu ürünlerin bir kısmı hala ortaya çıkmaya devam etmekteyken bir kısmı ise bitip tükenme noktasına gelmiş veya kendini başka tür üzerinden devam ettirmiştir.

Sözlü kültür ve yazılı kültür ortamından sonra ortaya çıkan elektronik kültür çağıyla birlikte birçok kültür varlığımız nehrin akıntısına kapılıp yok olmuştur. Hergün binlerce sözlü ve yazılı halk edebiyatı ürününün yok olduğu bu teknoloji çağında, bir nebze de olsa bu edebiyata katkıda bulunmak en büyük görevimizdir.

Bu çalışma, giriş, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında önce araştırmanın konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynakları üzerinde durulmuş ve aynı zamanda da Rize hakkında bazı bilgilere değinilmiştir.

Birinci bölümde araştırma ile ilgili olarak temel kavramlar olan efsane, menkıbe, efsane-menkıbe ilişkisi, memorat, velî-evliyâ, kült-velî kültü, kerâmet ve türbe kavramları hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde Rize’de türbe sahibi olan evliyâlar bulunup tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir: Dört Yol’da Yahya Baba, İkizdere’nin Güneyce Beldesi’nde Şeyh Osman Niyazi Efendi, Rize Veliköy’de Mehmed Ali Efendi, Rize Taşlık Köyü’nde Ulu Veli Abdurrahman, Pazar İlçesi Uğrak Köyü’nde

Mahmud Beşe, Pazar İlçesi Örnek Köyü'nde Süleyman Vehbi Efendi, Ardeşen Seslikaya Köyü'nde Şeyh Hasan Usta ve oğlu Süleyman Dede, Rize Çaykent Beldesi'nde Kazancıoğlu Hüseyin Efendi, Çayeli Gürgenli Köyü'nde Kalafat Hoca ve Hacı Yusuf Yazıcı, Kalkandere İlçesi'nde Zırhlı Hüseyin Efendi ve oğlu Cemal Efendi, Hemşin İlçesi'nde Şehit Ali Paşa. Bu türbe sahibi zatların dışında yine Rize'de çokça sevilip sayılan ve Sütölçe Köyü'nden Muhacir Hoca da araştırmamızın konusu olmuştur. Bu velîlerin önce biyografilerine daha sonra ise bu kişilerle ilgili olarak derlenen menkıbe ve memoratlara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, türbe etrafında oluşan ritüeller tespit edilerek bunlarla ilgili olarak yapılan inanç ve uygulamalar ele alınmıştır. Bu ritüeller aynı zamanda fotoğraflanarak teyit edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise araştırma konusu ile ilgili olarak derlenen anlatıların hem motif bakımından hem de ritüel bakımından genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu çalışmamda, bana emekleri geçen, göstermiş oldukları samimiyet ve misafirperverliklerinden dolayı tüm kaynak kişilere ve özellikle Ömer Yılmaz'a; derlemeler sırasında bana yol arkadaşlığı yapan ve aynı zamanda kütüphanesinden yararlandığım Recep Koyuncu'ya; çalışmanın başından sonuna kadar her zaman yanımda olan aileme ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem Demirci'ye teşekkür ederim.

Fatih ÇAL

Rize-2017

İÇİNDEKİLER TABLOSU

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ.....	4
KISALTMALAR	12
GİRİŞ.....	14
A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	14
1.Konusu.....	14
2.Amacı.....	14
3.Kapsamı.....	14
4.Yöntemi.....	15
5.Kaynakları.....	16
B. ARAŞTIRMA ALANI OLAN RİZE HAKKINDA GENEL BİLGİ	18
1.Rize Adı ve Rize'nin Tarihi.....	18
2.Rize'nin Coğrafi Konumu.....	21
3.Rize'nin İklimi ve Bitki Örtüsü.....	22
4.Rize'nin Ekonomik Yapısı.....	22
5.Rize'nin İdari ve Nüfus Yapısı	23

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	25
1.1.Efsane.....	25
1.2.Menkıbe.....	32
1.3.Efsane-Menkıbe İlişkisi	41
1.4.Memorat.....	44
1.5.Velî, Evliyâ.....	47
1.6.Kült.....	51
1.6.1.Velî Kültü.....	52
1.7.Kerâmet.....	58
1.8.Türbe.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

EVLIYÂLARIN BİYOGRAFİLERİ VE EVLIYÂLARLA İLGİLİ OLARAK DERLENEN MENKİBELER VE MEMORATLAR	67
2.1.Yahya Baba.....	67
2.1.1.Yahya Baba'nın Biyografisi.....	67

2.1.2.Yahya Baba İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	73
2.2.Şeyh Osman Niyazi Efendi	94
2.2.1.Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin Biyografisi.....	94
2.2.2.Şeyh Osman Niyazi Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	101
2.3.Mehmed Ali Efendi.....	108
2.3.1.Mehmed Ali Efendi'nin Biyografisi	108
2.3.2.Mehmed Ali Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	110
2.4.Ulu Veli Abdurrahman.....	135
2.4.1.Ulu Veli Abdurrahman'ın Biyografisi	135
2.4.2.Ulu Veli Abdurrahman İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	136
2.5.Mahmud Beşe	149
2.5.1.Mahmud Beşe'nin Biyografisi	149
2.6.Süleyman Vehbi Efendi	152
2.6.1.Süleyman Vehbi Efendi'nin Biyografisi.....	152
2.7.Şeyh Hasan Usta	155
2.7.1.Şeyh Hasan Usta'nın Biyografisi	155
2.7.2.Şeyh Hasan Usta İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar.....	157
2.8.Süleyman Dede	211
2.8.1.Süleyman Dede'nin Biyografisi.....	211
2.8.2.Süleyman Dede İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar.....	212
2.9.Kazancıoğlu Hüseyin Efendi.....	213
2.9.1.Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin Biyografisi	213
2.9.2.Kazancıoğlu Hüseyin Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	215
2.10.Zırlı Hüseyin Efendi.....	230
2.10.1.Zırlı Hüseyin Efendi'nin Biyografisi	230
2.10.2.Zırlı Hüseyin Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	232
2.11.Hacı Cemal Efendi	241
2.11.1.Hacı Cemal Efendi'nin Biyografisi.....	241
2.11.2.Hacı Cemal Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	244
2.12.Şehit Ali Paşa.....	250
2.12.1.Şehit Ali Paşa'nın Biyografisi.....	250
2.12.2.Şehit Ali Paşa İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	251
2.13.Kalafat Hoca	258
2.13.1.Kalafat Hoca'nın Biyografisi	258

2.13.2.Kalafat Hoca İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	260
2.14.Hacı Yusuf Yazıcı	283
2.14.1.Hacı Yusuf Yazıcı'nın Biyografisi.....	283
2.14.2.Hacı Yusuf Yazıcı İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	284
2.15.Muhacir Hoca.....	285
2.15.1.Muhacir Hoca'nın Biyografisi	285
2.15.2.Muhacir Hoca İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar	289

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN RİTÜELLER.....	298
3.1.Şeyh Hasan Usta Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller	298
3.2.Süleyman Dede Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller	299
3.3.Mehmed Ali Efendi Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller	300
3.4.Süleyman Vehbi Efendi Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller	301
3.5.Ulu Veli Abdurrahman Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller	302
3.6. Şehit Paşa Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller	302

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME.....	306
4.1.Motif Bakımından Değerlendirme	306
4.1.1.Tayy-i Zaman, Tayy-ı Mekân	307
4.1.2.Öldükten Sonra Yeniden Dirilmiş Görünme.....	308
4.1.3.Öldürücü ve Tahrip Edici Şeylerden Etkilenmeme (Ateşte	309
4.1.4.Öleceği Yeri ve Zamanı Önceden Bilme	309
4.1.5.Ölüm Sırasında ve Sonrasında Fevkalade Hallerin Zuhuru	310
4.1.6.Velînin Vücudunun Bozulmamış Olması	310
4.1.7.Cansız Varlıkları Hareket Ettirme.....	311
4.1.8. Maddelerin Mahiyet ve Niteliklerini Değiştirme	312
4.1.9.Tabiat Kuvvetlerini ve Olaylarını İsteddiği Gibi Yönetme.....	312
4.1.10.Yerden Taş veya Kayadan Su Çıkartma	312
4.1.11.Cansız Varlıkların Zikir ve Tesbihlerini Duyma.....	313
4.1.12.Cansız Varlıkları Hizmetinde Kullanma, Onları İtaat Altına.....	313
4.1.13.Akıldan Geçenleri Bilme, Düşünceyi Okuma.....	314
4.1.14.Geçmişte Olup Bitenleri Bilme, Bildirme.....	314
4.1.15.Gelecekte Olacakları Bildirme	315

4.1.16.Mukaddes, İnsanüstü ve Gizli Güçler Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri.....	316
4.1.17.Kısır Yahut Yaşlı Kadın ve Erkeği Çocuk Sahibi Yapma	316
4.1.18.Hastalıkları İyileştirmek ve Vücut Arızaların Gidermek	317
4.1.19.Bereket Getirme, Az Yiyecekten Çok Kişiyi Doyurma	317
4.1.20.Başkalarını İkaz Edip Kötülüğe Düşmekten Koruma	318
4.1.21.Tehlike ve Felakete Maruz Kalanları Kurtarma.....	319
4.1.22.Hasımlarını Muhtelif Şekillerde Cezalandırma.....	319
4.1.23.Hasımlarına Korku ve Dehşet Verecek Durum ve Şekillerde Görünme.....	320
4.1.24.Hasımlarına Felaket Musallat Etme	320
4.1.25.Ehil Hayvanlara Söz Geçirme	320
4.1.26.Gizli Eşya ve Maddeleri Bulup Çıkarma	320
4.2.Ritüel Bakımından Değerlendirme	327
4.2.1.Türbede Işık Yakılması	327
4.2.2.Türbeye Su Bırakılması.....	328
4.2.3.Türbeye Tuz Bırakılması.....	330
4.2.4.Türbeye Tesbih, Havlu, Yaşmak ve Para Bırakılması	330
4.2.5.Mezardan Alınan Toprağın Suyu Katılıp İçilmesi	331
4.2.6.Kurban Kesilmesi.....	331
4.2.7.Yiyecek-İçecek Maddeleri Dağıtılması (şeker, meyve vb.)	332
4.2.8.Türbe Yakınında Yüksek Sesle Müzik Dinlemek, Tulum	333
4.2.9.Abdest Alınması, Dua ve Kur'an Okunması, 2 Rekât Namaz	333
SONUÇ.....	335
KAYNAK KİŞİLER	338
KAYNAKÇA.....	340
EKLER.....	347
ÖZ GEÇMİŞ.....	377

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ

Hazırlayan: Fatih ÇAL

Yıl: 2017

ÖZET

RİZE'DE EVLİYÂ MENKİBELERİ VE TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN RİTÜELLER

Doğu Karadeniz Bölgesinin yeşil bitki örtüsü ile kaplı küçük limanlarından birisi üzerinde kurulmuş olan Rize, eşsiz tabiat güzelliklerine sahip olan, birçok yerli ve yabancı seyyahın da defterlerinde en ön sayfalarda yer alan küçük ve kadim bir şehirdir.

Geçmiş dönemlerde birçok tarikat mensubunun ihya ve irşad için gönderildiği bu topraklar, Allah dostlarının, evliyâların cehd ü gayretiyle neşv ü nema bulmuş ve adeta tasavvuf hamuruyla yoğurulmuştur. Bu evliyâlar, insanların kalbinde adeta taht kurmuş; sadece yaşadıkları dönemlerde değil vefatlarının üzerinden uzun yıllar, hatta asırlar geçmesine rağmen onlara duyulan sevgi ve saygı artarak devam etmiştir. İnsanların gönül dünyasına hitap eden bu evliyâların hem yaşarken hem de öldükten sonra göstermiş oldukları kerâmetlerinden oluşan menkıbeleri insanların diline pelesenk olmuş; yüzyıllar boyu hem yazılı hem de sözlü kültür vasıtasıyla günümüze kadar ulaşılabilmiştir.

Velîlerin yaşarken ortaya koydukları kerâmetlerinin ve himmetlerinin öldükten sonra da devam edeceği, insanlara her türlü maddi ve manevi yardımlarda bulunacağı inancı günümüze kadar sürerek varlığını devam ettirmiştir. Ölmeyen ölüler olarak addedilen bu kişiler için türbeler yapılmış ve bu türbeler etrafında birçok ritüel, inanç ve uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Ortaya koyduğumuz bu çalışmada ise Rize'de evliyâ menkıbeleri ve türbeler etrafında oluşan ritüeller ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rize, evliyâ, menkıbe, türbe, ritüel.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Scienses

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Elif Şebnem DEMİRCİ

Author: Fatih ÇAL

Year: 2017

ABSTRACT

LEGENDS OF SAINTS IN RIZE AND THE RITUALS AROUND THEIR SHRINES

Located on a small port surrounded with green vegetation cover in Eastern Black Sea, Rize is a small and archaic city with unmatched natural beauties; and it has appeared on the front pages of many native and foreign travellers' notebooks throughout the years.

Many members of sects were sent here for revival and guidance in the past years and as a result, this land developed with the efforts of saints and it was nourished with Sufism. These saints were enshrined in people's hearts, and the love and respect for them is still alive despite the long years, even centuries. The legends of these beloved saints are about their miraculous deeds and they have been very popular among people, reaching us through both verbal and written culture throughout the centuries.

People still hold the belief that the miraculous deeds and favours of saints during their lifetime will still continue and they will still give moral and material support to people even after their deaths. Shrines have been put up for these people who are called the undying dead and many rituals, beliefs and practices have appeared around these shrines.

In this study, the legends of these saints in Rize and the rituals around their shrines have been discussed.

Keywords: Rize, saint, legend, shrine, ritual.

KISALTMALAR

a.e.	Aynı Eser
a.m.	Aynı Makale
a.t.	Aynı Tez
a.y.	Aynı Yer
C.	Cilt
haz.	Hazırlayan
çev.	Çeviren
S. No.	Sıra Numarası
s.	Sayfa
trc.	Tercüme Eden
t.y.	Basım Tarihi Yok
Yay.	Yayınları
TDK.	Türk Dil Kurumu
TDV.	Türk Diyanet Vakfı
TTK.	Türk Tarih Kurumu
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğerleri
Vs.	Vesaire
S.	Sayı
K.K.	Kaynak Kişi
Y.B.	Yahya Baba
Ş.O.N.E.	Şeyh Osman Niyazi Efendi
M.A.E.	Mehmed Ali Efendi
U.V.A.	Ulu Veli Abdurrahman
S.V.E.	Süleyman Vehbi Efendi
Ş.H.U.	Şeyh Hasan Usta
S.D.	Süleyman Dede
K.H.E.	Kazancıoğlu Hüseyin Efendi

Z.H.E.	Zırhlı Hüseyin Efendi
C.E.	Cemal Efendi
Ş.A.P.	Şehit Ali Paşa
K.H.	Kalafat Hoca
Y.Y.	Yusuf Yazıcı
M.H.	Muhacir Hoca

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. Konusu

Araştırmamızın konusu evliyâ menkıbeleri ve türbeler etrafında oluşan ritüellerdir. Evliyâların etrafında teşekkül eden menkıbelere kerâmet hikâyeleri de denebilir. Menkıbe ve kerâmet kavramları birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Çünkü menkıbe kerâmetsiz düşünülemez. Menkıbeler daha evliyâ hayattayken ortaya çıkabileceği gibi öldükten sonra da ortaya çıkabilir. Araştırmamızın konusu olan bu evliyâların hemen hemen hepsi için türbeler yapılmıştır. Bu kapsamda bu zatların hem menkıbeleri ele alınmış hem de türbeleri etrafında teşekkül eden inanç ve uygulamalar incelenmeye çalışılmıştır.

2. Amacı

Araştırmamızın birinci amacı Rize’de evliyâlar etrafında teşekkül etmiş ve unutulmaya yüz tutmuş menkıbeleri bulup ortaya çıkarmak ve gelecek nesillere aktarmaktır. İkinci amacı ise türbeler etrafında yapılan inanç ve uygulamaların neler olduğuna dikkat çekmektir. Rize’de daha önce türbeler ile ilgili olarak çalışmalar yapılmış fakat türbe sahibi zatlarla ilgili olarak anlatılagelen sözlü ürünlerle ilgili ve türbeler etrafındaki ritüellerle ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu konuda Rize ilinin bakir olması, evliyâ olarak bilinen Allah dostlarının yoğun olarak yaşadığı bir bölge olması ve bu konuda daha önce çalışma yapılmamış olması bizim bu konuya yönelmemize vesile olmuştur.

3. Kapsamı

Rize, eskiden beri yoğun bir tasavvuf kültürünün hakim olduğu bir bölge olmuştur. Farklı bölgelerden birçok veli bu bölgelere irşad için gönderildiği gibi bu bölgelerden de birçok veli yine ülkemizin farklı bölgelerine irşad için gönderilmiştir. Gittiğimiz hemen hemen birçok ilçede, köyde, mahallede velî olduğu düşünülen birçok kişiden bahsedilmekte ve onlarla ilgili menkıbeler anlatılmaktadır. Hatta bazı köylerde eski mezar taşları gösterilerek bunların evliyâ

olduğu dahi söylenmektedir. Bunların kesinliği tam olarak bilinmemektedir ve bu söylenenler teyide muhtaç bilgilerdir. Evliyâ menkıbeleri olarak ele aldığımız bu çalışmanın yanlış bilgiler içermemesi ve ele aldığımız velîlerin hayali şahıslar olmaması için araştırmamızın kapsamını türbesi olan ve kült haline gelmiş velîler olarak sınırlandırmayı uygun gördük. Velî olduğu düşünülen çok sayıda kişiden bahsedilmesi sebebiyle bu çalışmamızda türbesi olan ve kült haline gelmiş velîlerin menkıbelerini ele aldık. Bunların dışında istisna olarak ise Rize’de herkes tarafından bilinen ve Batum’dan kaçarak Sütlüce Köyü’ne yerleşen bu köye ömrünü adayan Muhacir Hoca’yı da çalışmamıza eklemeyi doğru bulduk. Ayrıca çalışma alanımız olan bu türbelerle ilgili olarak da hala uygulanmakta olan ritüelleri tespit etmeye çalıştık.

4. Yöntemi

Çalışmanın sözlü geleneğe dayanması derleme yapılmasını zorunlu kılmıştır. Evliyâ menkıbeleri ile ilgili olarak derleme yapmak için önce Rize’deki türbeler tespit edilmiş ve daha sonra türbelerin bulunduğu yerlere gidilmiştir. Türbenin olduğu yerlerde araştırma yapılarak velinin soyundan gelen akrabaları, komşuları, müritleri araştırılarak bilgiler edinilmiş ve bu kişilerle irtibata geçilmiştir. Bu kişilerle gerek yapay gerekse de doğal ortamlarda derlemeler yapılmıştır. Evliyâların hayatları ve menkıbeleri konusundaki derlemelerde görüşme yöntemi; türbe etrafında oluşan ritüeller konusunda ise hem görüşme hem de gözlem yöntemi kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler video kamera, ses kayıt cihazı vb. yollarla kayıt altına alınmış; konuşmalar, görüntüler en doğru şekilde kaydedilmeye çalışılmıştır. Yapılan derlemeler hiçbir değişikliğe uğramadan ağız özellikleri korunarak olduğu gibi yazıya aktarılmıştır. Türbenin ise içten ve dıştan fotoğrafları çekilerek, velî ile ilgili olarak kaynak kişilerden fotoğraflar temin edilerek çalışmanın ekler kısmında kullanılmıştır.

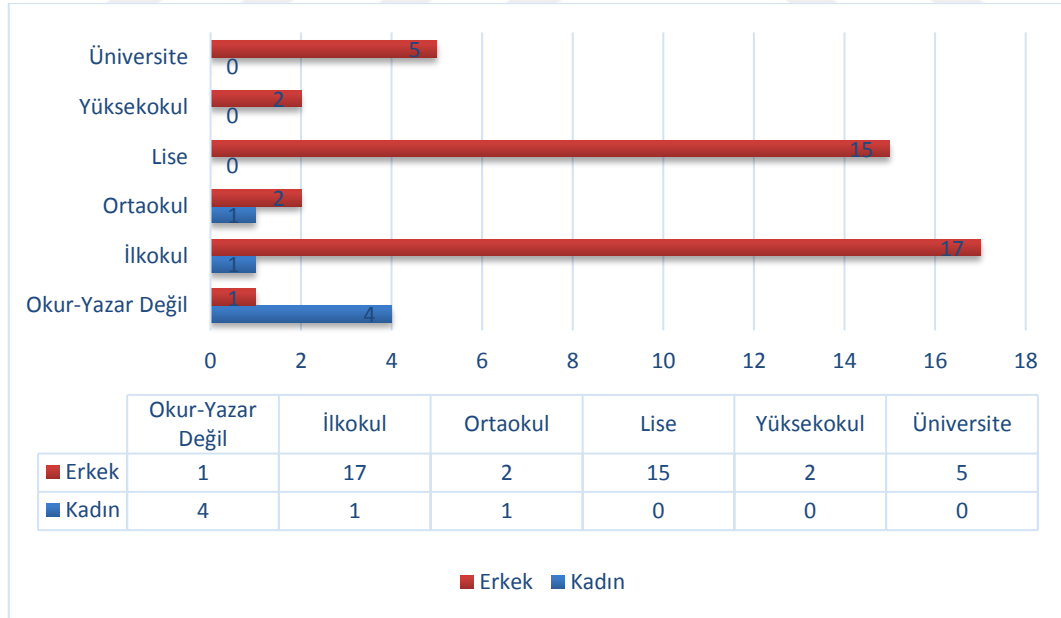
5. Kaynakları

Çalışmamızda elde edilen bilgiler üç ortamdan elde edilmiştir. Bunlar sözlü ortam, yazılı ortam ve elektronik ortamdır. Fakat çalışmamızın konusu alan araştırması gerektirdiğinden çoğunlukla sözlü ortam kullanılmış ve kaynaklarımız da derleme sırasında bilgiler aldığımız kaynak kişilerden oluşmuştur. Bu kaynak kişileri seçerken herhangi bir kıstas veya özellik belirtilmemiştir.

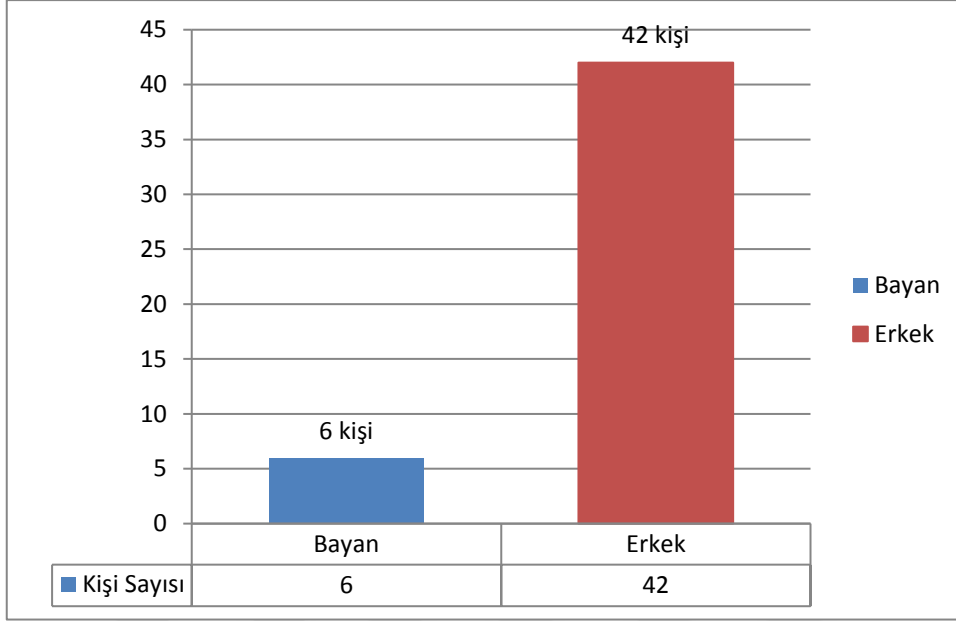
Yapılan bu derlemelerin çoğunluğu doğal bir ortamda ve tamamiyle güven ortamı oluşturulmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Daha önceden hazırlanan sorular eşliğinde önce velînin hayatı ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Daha sonra ise bir sohbet havasında velînin menkıbeleri kaynak kişi tarafından anlatılmıştır. O anda kaynak kişinin unuttuğu şeyler olması veya aklına gelmemesi nedeniyle bazı kişilerle birden fazla görüşme yapılmıştır.

Kaynak kişilerin çoğunluğunu daha çok çalışma konusu olan velîlerin akrabaları ile tarikata bağlılığı olan velîlerin müritleri oluşturmaktadır.

Tablo 1 Kaynak Kişilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 2 Kaynak Kişilerin Kadın – Erkek Dağılımı

B. ARAŞTIRMA ALANI OLAN RİZE HAKKINDA GENEL BİLGİ

1. Rize Adı ve Rize'nin Tarihi

Eşsiz tabiat güzelliklerine sahip olan, birçok yerli ve yabancı seyyahın da defterlerinde en ön sayfalarda yer almış bulunan bu küçük ve kadim şehir Rize, herhangi bir medeniyete merkezlik yapmadığı gibi, ilkçağda doğup gelişen medeniyetlerin ve bu çağda kurulan devletlerin de etki alanı dışında kalır.

Rize ile ilgili bilgilerimiz çok sınırlıdır. Bunun en önemli sebebi Rize'nin de içinde bulunduğu Doğu Karadeniz Bölgesinin güneyden zor geçit veren yüksek dağlarla çevrilmiş olması ve batıdan doğuya, doğudan batıya geçişi engelleyen derin vadiler ve her mevsim bol sulu akan ırmaklarla kesilmiş olmasıdır. Bu coğrafi yapısıyla bölge, nüfus hareketlerine, göçlere ve savaşlara oldukça kapalı kalır. Hem yağışlı iklimi hem de tarıma elverişli olmayan arazi yapısı nedeniyle insanları fazla cezbetmeyen bu durum sebebiyle tarihi kaynaklar, Doğu Karadeniz Bölgesinden ve bu bölgenin özelliklerinden pek az bahseder.¹

Rize şehri, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin yeşil bitki örtüsü ile kaplı küçük limanlarından birisi üzerinde kurulur. Liman olarak kuruluşu M.Ö. 6. yüzyıla kadar indirilebilir. Şehir ise M.S. 6. yüzyıldan sonra bir kale ve yerleşme yeri olarak karşımıza çıkar. Kurulduğu yer sebebiyle uzun yıllar gelişemeyen Rize, gerek Bizans ve gerekse Osmanlı dönemlerinde küçük bir şehir, nahiye ve kaza merkezi olur.²

Rize isminden ilk bahseden ise Roma İmparatoru Hadrianus zamanında Kapadokya Valiliği yapan ünlü yazar Arrianos'dur. Arrianos Karadeniz kıyılarını anlatan eserini M.S. 131-132 yıllarında yazdığı tahmin edilir. Arrianus, Of'un Solaklı deresini Colchici'lerle Tsanica'nın sınırı kabul eder. Of'dan doğuya doğru Colo nehrini (İyidere), Colo'dan sonra Rhizo nehrini ve Rhizo'dan sonra da Ascura nehrini zikreder.³

¹ Orhan Naci Ak, *Rize Tarihi*, (Trabzon: Erhan Ofset Matbaacılık, 2000), 1.

² Haşim Karpuz, *Rize*, 2. Baskı, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1993), 1.

³ Mehmet Bilgin, Sürmene Tarihi'nden naklen Ak, *Rize Tarihi*, 23.

Şehrin adı üzerinde yeterince araştırma yapılmayan Rize ile ilgili olarak Haşim Karpuz şunları söyler: Tarihi kaynaklarda Rhizion, Rhizus, Rhition, Riso, Risso, Risum olarak geçer. Yunanca Rhizios “pirinç”, Rihiza “dağ eteği” anlamına gelir. Trabzon tarihi yazarı Şakir Şevket, Rize’nin doğusunda bulunan derenin etrafında pirinç ekilmekte olduğundan buraya “İriziyos” adı verildiğini belirtir. Rize Farsça “dökülmüş, kırılmış, akmış, kırıntı” anlamına gelir. Şehir ayrıca Çoruh adını da alır.⁴

Muzaffer Arıcı, “Her Yönüyle Rize” isimli eserinde Rize isminden şöyle bahseder: İlk anlam olarak Rize Farsça’da dağ eteği, dağ dibi manasına gelir. İkinci anlam olarak ise Evliya Çelebi ve Trabzon tarihini yazan Şakir Şevket’e göre bu ismin İrizus’tan gelme Yunanca “pirinç” manasını taşıdığını belirtir. Arıcı’nın kanaatine göre ise isim Yunanca’dır ve Erizios/İrizius kelimeleri Yunanca’da pirinç manasını taşır. Ona göre buraya ilk gelen insanlar bir deniz faciasından sonra geri dönmeleri imkansız olduğu için mecburen karaya çıkıp buraya yerleşirler. Gemilerdeki buğday, pirinç gibi erzakları bitince aç kalmamak için hem buğday hem de pirinç ekerler. İklimsel özelliklerden dolayı buğday olmaz fakat Rize’nin doğusunda akan dere boyunda çok güzel pirinç yetişmesi üzerine hayatta kalırlar ve burayı yurt edinirler.⁵

Orhan Naci Ak, Rize kelimesinin Farsça’da kırıntı ve döküntü anlamına geldiğini, milattan önceki yıllarda Rize ve çevresinin bir müddet Medler’in ve bir müddet de Persler’in hâkimiyetine girdiyse de kırıntı ve döküntü anlamına gelen bu kelimenin Rize’yi asla tarif etmeyeceğini belirtir. Ona göre Yunanca bir şeyin eteği veya kökü, bir dağın eteği, bir ailenin kökü veya kaynağı anlamlarına gelen “rıza” kelimesinin de dağ eteğinde kurulmuş olması dolayısıyla Rize isminin de Yunanca’da bulunan “rıza” kelimesinden gelmiş olabileceği fikrinin bir yakıştırma olduğunu ifade eder.⁶

Bu bölgenin tarihi boyutuna bakıldığı zaman ise birçok devlete ev sahipliği yapmış olduğu görülür. Güney Rusya ve Kafkaslar’da yaşayan Kimmerler’i M.Ö.

⁴ Karpuz, a.e., 1.

⁵ Muzaffer Arıcı, *Her Yönüyle Rize*, (Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık, t.y.), 17.

⁶ Ak, a.e., 23.

8. yüzyılın başlarında doğudan gelen İskitler'in yurtlarından çıkarması sonucu Kimmerler'in büyük bir kısmı Rize ve çevresine gelirler. Bunları takip eden İskitler de bölgeye gelip yerleşirler. Kimmer ve İskitler prototürk kavimler olarak kabul edilir. M.Ö. 650-550 yılları arasında Miletli'lerin Karadeniz kıyılarında yüze yakın koloni kurdukları bilinir. Trabzon gibi Rize'nin de bu dönemde küçük bir liman ve pazar yeri olarak kurulduğu söylenebilir.⁷

Doğu Karadeniz Bölgesi, M.Ö. 606 yılında kısa bir süre Medler'in, M.Ö. 547 yılından sonra ise Anadolu'nun bütünü ve bu bölge Persler'in yönetimi ve hakimiyeti altına girer. Bu dönemde Rize ve çevresi Pont satraplığına bağlanır. M.Ö. 334 yılında İskender'in doğu seferiyle Pers hakimiyeti son bularak Rize ve çevresi Pont satraplığının bir devamı olan Pontus Devleti (M.Ö. 301-M.S.117)'nin sınırları içinde kalır. M.Ö. 63'te sonra ise bölge Roma İmparatorluğunun egemenliğine girer. 1204-1461 yılları arasında Trabzon'da bağımsız bir Trabzon-Rum Devleti kurulunca Rize ve çevresi de bu devlete bağlanır. 1461 yılında ise Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethetmesiyle Rize ve çevresi Osmanlı topraklarına katılır.⁸

3 Mart 1878'de Berlin Antlaşması'nın imzalanmasıyla Lazistan Sancağı'nın merkezi Batum Rusya'ya bırakılınca Rize sancak merkezi olur. H. 1322/M. 1904 tarihli Trabzon Salnamesi'nde ise Lazistan Sancağı Rize ile ilgili olarak şu bilgiler yer alır:

“Lazistan sancağının merkezidir. Yeşilliklerle kaplı portakal, limon bahçelerine sahiptir. Sahil düzlüktür. Şehir yedi tepe üzerine kurulmuştur. Mahalleler arazi darlığı yüzünden uzaklara yayılır. Baharı ılıktır, yazı rutubetlidir, en güzel mevsimi sonbahardır... Arazi mevcut ahaliyi geçindirmez. Ziraat azdır. Halk Rusya, Romanya ve diğer şehirlere gurbete gider. Rençberliğin yanısıra taşçılık, bıçkıcılık yapılır. Cesur, kahraman halkın âdetleri ve dil hususiyetleri farklıdır. Zipka, mintan giyer, fes yerine başlarına başlık takarlar.⁹

Salnamenin devamında orman ürünleri, yetiştirilen meyve-sebzeler ve gelir kaynakları ile ilgili olarak ise şunlar söylenir:

⁷ A. Erzen, *Eski Çağ Tarihi Hakkında Dört Konferans*, İstanbul, 1984'den naklen Karpuz, a.e., 8.

⁸ Karpuz, a.e., 8-10.

⁹ Trabzon Vilâyeti Salnamesi H. 1322, s.171-177'den naklen Karpuz, a.e., 11-12.

“Yaylacılık yaygındır. Ormanlar ve madenler bakımından zengindir. Mısır, fasulye, arpa, çavdar gibi ürünler yetiştirilir. Limon, portakal, elma, armut önemli meyvalardır. Keten bezi önemli gelir kaynağıdır. Muhtelif cinsleri ihraç edilir. Gümüş tel işlemeli elbiseler, karyola örtüleri, şalvar, kutular yapılır. Hayvan ürünleri minzi, tereyağı, bal, balık yağıdır.”¹⁰

Batum düşman işgaline uğrayınca Lazistan Sancağı Rize’ye alınır ve Of, Hopa dahil geniş bir bölge, merkezi Rize olan Lazistan Sancağına bağlanır. Cumhuriyet kurulduktan sonra Türkiye’de idari bir düzenlemeye gidilir. 20 Nisan 1924 tarihinde çıkarılan yeni bir kanunla Sancak teşkilatları kaldırılarak yeni vilayetler kurulur. Lazistan Sancağı da lağvedilerek Rize Vilayeti adını alır. Mapavri, Kuraiseba ve Karadere Nahiyeleri Vilayet Merkez Kazasına, Hemşin ve Ardeşen Nahiyeleri Atina Kazasına, Viçe, Arhavi ve Kemalpaşa Nahiyeleri Hopa Kazasına bağlı olur. 1929 yılında İyidere, 1930 yılına Gündoğdu Nahiyeleri kurulur. 1928 yılında Atina isim değiştirilerek Pazar adını alır. 1933 tarihinde Rize ile Artvin Çoruh Vilayeti adı altında birleştirilerek vilayetin sınırları daha da genişler. Fakat 1936 yılında Artvin Hopa’yı da yanına alarak Rize ile Artvin birbirinden ayrılarak iki ayrı il olurlar.¹¹

2. Rize’nin Coğrafi Konumu

Rize, Kuzeydoğu Anadolu’da Doğu Karadeniz kıyı şeridinin doğusunda, 40o-22’ ve 41o-28’ doğu meridyenleri ile 40o-20’ ve 41o-20’ kuzey paralelleri arasında yer alır. Rize, batıdan Trabzon’un Of, güneyden Erzurum’un İspir, Doğudan Artvin’in Yusufeli ve Arhavi ilçeleri ve kuzeyden Karadeniz ile çevrilidir. Rize’nin göller hariç yüzölçümü 3920 km²’dir.¹²

Çok engebeli ve dağlık bir arazi yapısına sahip olan Rize’nin kıyı şeridinin uzunluğu 80 km, genişliği ise 20-150 m arasında değişir. Kıyı şeridinde akarsuların taşıdığı alüvyonlarla oluşan düzlükler yer alır. Yüksek kıyılardan oluşan Rize kıyıları genellikle sade bir görünüme sahiptir. Kıyı şeridinin hemen arka tarafında 150-200 m’yi bulan tepeler yükselir. Bu alandan Karadeniz’e dökülen akarsular dar ve derin vadiler oluşturur. Dik yamaçlı “V” profilli olan bu vadiler yaklaşık 2000 m yüksekliğe kadar devam eder. 2000 m yükseklikten sonra 3200 m yüksekliğe kadar olan bölgelerde dik yamaçlı “U” profili vadiler yer alır.

¹⁰ Karpuz, a.e., 12.

¹¹ Ak, a.e., 207.

¹² <http://www.rizenufus.gov.tr/Sayfa/RIZENIN-TARIHI-VE-TANITIMI-12.html>, 27 Mayıs 2017.

Yüksekliği 3000 m. yi aşan alanlar ise Rize topraklarının en sarp kısımlarını oluşturur. Bu alanda Rize'nin en yüksek noktası olan Kaçkar tepesi yer alır.¹³

3. Rize'nin İklimi ve Bitki Örtüsü

Rize yöresinde Karadeniz iklimi hüküm sürmekle birlikte yazları serin kışları ılıman ve her mevsim yağışlı geçer. Bunda en büyük etken dağların kıyıya paralel uzanmasıdır. Rize'nin yıllık ortalama sıcaklığı 14 C.'dir. Rize'de bu güne kadar yapılan incelemelerde en düşük sıcaklık -7C, en yüksek sıcaklık ise 38 C olarak tespit edilmiştir. En soğuk ay ocak, en sıcak ay temmuz olarak bilinir. Rize, yıllık 2300 mm.'nin üzerinde olan yağış miktarı ile Türkiye'nin en çok yağış alan ilidir. Rize'de yağış her mevsime dengeli olarak dağılmakla birlikte kurak mevsimi yoktur. İlde en az yağış ilkbaharda, en çok yağış sonbaharda görülür. Nem oranı her zaman %75'in üzerindedir.¹⁴

Rize'nin doğal bitki örtüsü, kıyılarda nemlilik ve yağışın fazla olması sebebi ile geniş yapraklı gür ormanlardan oluşur. Türkiye ormanlarının %25'ini barındırmakla birlikte sahip olduğu ormanlar bakımından Türkiye'nin en zengin bölgesidir.¹⁵

4. Rize'nin Ekonomik Yapısı

Şehrin ekonomisinde tarım ve hayvancılık önemli yer tutar. Tarımda başta çay olmak üzere mısır, fındık, meyve, sebze üretilir. Hayvancılık alanında ise ahır inekçiliği, arıcılık ve balıkçılık önemli yer tutar. Son yıllarda artan deniz ve çevre kirliliği Doğu Karadeniz ve özellikle Rize yaylalarını turizm açısından potansiyel turizm mekanları haline getirir. Teraslar halinde düzenlenmiş çay plantasyonları, narenciye bahçeleri, yeşil otlar ve türlü çiçeklerle kaplı yaylalar turistleri tatlı bir gülücükle karşılar. Ayder Kaplıcaları da bu bakımdan önemli bir merkezdir. Kaplıca turizminden başka yayla turizmi, dağcılık, balıkçılık, arıcılık Rize için önemli kaynaklardır.¹⁶

¹³ <http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,55288/cografi-konumu.html>, 27 Mayıs 2017.

¹⁴ <http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,55289/iklim.html>, 27 Mayıs 2017.

¹⁵ <http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,55290/bitki-ortusu.html>, 27 Mayıs 2017.

¹⁶ Karpuz, a.e., 6.

5. Rize'nin İdari ve Nüfus Yapısı

Rize Çayeli, Ardeşen, Pazar, Fındıklı, Güneysu, Hemşin, Çamlıhemşin, İyidere, Der pazarı, Kalkandere, İkizdere olmak üzere toplamda 11 ilçe ve 350 köyden oluşur. Son nüfus sayımına göre merkez ve ilçelere ait nüfus oranları aşağıdaki tablodaki gibidir.¹⁷

Tablo 3 2016 Yılına Göre Rize ve İlçelerinin Nüfus Dağılımları

Yıl	İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Nüfus Yüzdesi
2016	<u>Merkez</u>	145.739	71.698	74.041	% 44,02
2016	<u>Çayeli</u>	42.022	20.875	21.147	% 12,69
2016	<u>Ardeşen</u>	40.669	20.290	20.379	% 12,28
2016	<u>Pazar</u>	30.461	14.984	15.477	% 9,20
2016	<u>Fındıklı</u>	15.972	7.962	8.010	% 4,82
2016	<u>Güneysu</u>	13.956	6.935	7.021	% 4,22
2016	<u>Kalkandere</u>	11.907	6.587	5.320	% 3,60
2016	<u>İyidere</u>	8.657	4.356	4.301	% 2,62
2016	<u>Der pazarı</u>	7.765	3.980	3.785	% 2,35
2016	<u>Çamlıhemşin</u>	6.141	3.050	3.091	% 1,86
2016	<u>İkizdere</u>	5.596	2.955	2.641	% 1,69
2016	<u>Hemşin</u>	2.163	1.055	1.108	% 0,65

Rize'nin yüzölçümü 3.919 km² dir. Rize ilinde kilometrekareye 84 insan düşmektedir. Rize nüfus yoğunluğu 84/km²'dir. Nüfus artış hızı ise 0.63'tür.

Rize'nin son 10 yıllık nüfus dağılımı ise şöyledir¹⁸:

¹⁷ <http://www.nufusu.com/il/rize-nufusu>, 27 Mayıs 2017.

¹⁸ <http://www.nufusu.com/il/rize-nufusu>, 27 Mayıs 2017.

Tablo 4 Rize'nin Son 10 Yıllık Kadın-Erkek Nüfus Oranı

Yıl	Rize Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2016	331.048	164.727	166.321
2015	328.979	163.379	165.600
2014	329.779	163.003	166.776
2013	328.205	162.918	165.287
2012	324.152	160.351	163.801
2011	323.012	159.304	163.708
2010	319.637	157.161	162.476
2009	319.569	157.753	161.816
2008	319.410	157.650	161.760
2007	316.252	155.580	160.672

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Efsane

Efsaneler, tarihi devirler içinde teşekkül etmiş ve mitlerden sonra ortaya çıkmış sözlü kültür ürünleridir. Konusu bir olay, bir yer, tarihî veya dinî bir şahsiyet olabilir. Efsaneler herhangi bir üslup kaygısı olmayan, inandırıcılık özelliği bulunan, günlük konuşma şeklinde olan kısa anlatımlardır. Bu konuyla ilgili olarak birçok araştırmacı ve yazar kendi bulunduğu yöresiyle ilgili olarak efsaneler toplamış ve bununla ilgili çalışmalar yapmıştır.

Efsane, Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'ında "1. Asılsız hikâye masal, boş söz, saçma-sapan lâkırdı, 2. Dillere düşmüş, meşhur olmuş hâdiseler."¹⁹ ; TDK *Türkçe Sözlük*'te "1. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence, 2. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb."²⁰ ; Şemsettin Sami'nin *Kamus-i Türkî* adlı sözlüğünde ise "1. Masal, asılsız hikaye, hurafat, 2. Şöhret bulup dillere düşen vak'a ve hal, destan."²¹ diye geçer.

Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nde efsaneden şöyle bahseder:

"Söylence. Gerçekte olmayan fakat insanlarca olmuş gibi tasavvur edilen birtakım olayları anlatan, edebî kıymeti az, bir çeşit masal. Bir tabiat olayının meydana gelişini, herhangi bir varlığın yaratılışını, olmadık hayallerle süsleyip olağanüstü bir şekilde anlatan sözlü ve yazılı eserlerdir."²²

Yazısının devamında ise Sezai Karakoç'un efsaneyle ilgili tanımına yer verir:

"Efsaneler, tarihin karanlıklarında kalan olayların ayrıntılarının kayboluşundan, ya da toplum şuurlarının ayıklanması sonucu yitirilişinden sonra, ortada kalan tabloların insanlık muhayyilesinde parçalara ayrılması, bazı parçaların bir araya getirilmesi suretiyle oluşmuş kompozisyonlardır."²³

¹⁹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 29. Baskı, (Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 1984), 234.

²⁰ TDK, *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2011), 758.

²¹ Şemsettin Sami, *Kamus-i Türkî*, (İstanbul: Çağrı Yay., 2010), 136.

²² Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Sütun Yay., 2011), 169.

²³ Karakoç 1986 :23'den naklen Karataş, a.e., 169-170.

Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*'nde efsaneyle ilgili şu açıklamaları yapar:

“Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hikâye, söylence. Arapçada ise efsaneye karşılık olarak “üstûre”, Türkçede ise efsane yerine “söylence” önerilmekle beraber, bu kelime henüz yaygın bir kullanım kazanmamıştır.”²⁴

Fuzuli Bayat'a göre efsane, Fars kökenli fesane kelimesinden gelmekte olup anlamı “masal, aslı olmayan hikâye, dillere düşen vak'a, daha geniş manası ise destan demektir. Efsane gerçekte olmuş bir olay gibi ağızlarda yaşayan, ağızdan ağza yayılan bir anlatım türüdür. Masalvâri ve hikâyevâri anlatım bu türün başlıca özelliğidir.”²⁵

Şükrü Elçin efsaneyi masal olarak görür ve şu şekilde ifade eder: “İnsanoğlunun, tarih sahnesinde gördüğü ilk devirlerden itibaren, aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında gelişen, zamanla inanç, adet, an'ane ve merasimlerin teşekkülünde, az çok rolü olan bir çeşit masal.” Ona göre masal sayılan bu ürünlerden ayrı olarak düşündüğümüz toplumun ortak malı olan bu eserler, daha sonra yeni din, kültür ve ekonomik şartlarla oluşan yeni çevre içerisinde tarihi gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçen efsane ve menkıbelere örnek olmuşlardır.²⁶

Bilge Seyidoğluna göre ise efsaneler, temelinde inanç unsurunun varolduğu, içinde bir veya birkaç motif ihtiva eden, sözlü geleneğin ürünü olan, kısa anlatım türleridir. Efsaneyi anlatanlar ve dinleyenler onun gerçek olduğuna inanırlar ama bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneler anlatılırken de büyüklerimizden duyduğumuza göre gibi bir takım cümleler kullanılarak efsanenin gerçek olduğunu kuvvetlendiren sözlerle anlatılır. Aynı zamanda efsanelerde ona göre gizli ve esrarengiz bir âlem vardır. Bu âlemin sırlarına erişilemez.²⁷

Efsane konusunda Alman Grimm Kardeşler efsaneyi şu şekilde tanımlar: “Efsane, gerçek veya hayalî, muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan

²⁴ Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, (İstanbul: L&M Yay., 2004), 152.

²⁵ Fuzuli Bayat, *Mitolojiye Giriş*, 5. Basım, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016), 112.

²⁶ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 1986), 314-315.

²⁷ Bilge Seyidoğlu, *Erzurum Efsaneleri*, 4. Baskı, (İstanbul: Dergâh Yay., 2016), 113.

bir hikâyedir.”²⁸ Grimm Kardeşler yine bir yazılarında masal ile efsaneyi karşılaştırırken efsane ile ilgili olarak şunları ifade eder: “Efsane ise, onlara göre, kaba, acı ve günahla yüklü gerçekliğe yakındır, kültürle bir uzlaşma sağlamaktadır ve bundan ötürü masala göre dejenere olmuş ve dolayısıyla ondan daha geç dönemde ortaya çıkmıştır.”²⁹

Max Lüthi’ye göre efsane:

“Duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve bu gerçekten haberdar olmayı isteyen, nesilden nesile sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır.”³⁰

Lüthi aynı zamanda efsanenin gizemli bir yapıya sahip olduğunu, anlatıcısına ve dinleyicisine güçlü ve değişik bir coşkunluk yaşattığını belirtirek efsaneyi duygusal, ahlaki (etik), objektif, zamana ve mekana bağlı bir anlatım türü olarak görür.³¹

Emin Kalay’a göre efsaneler, Türk insanını en çok etkileyen tür olmakla birlikte içtimai hayatımızda da birtakım değerlerimizin devamlılığını sağlar. Bu değerlerin başında töreler gelir. Ona göre efsaneler, insanımızı ahlaki ve dini yönden terbiye ettiği gibi geleneklerimizin de nesilden nesile aktarılmasını sağlar.³²

Esra Derya Dilek, ele aldığı Buch’un makalesinden hareketle efsanenin üç özelliğinin öne çıktığı söyler: “Sıradan, günlük olanın değil normal olmayan, dikkat çekici olanın anlatılmasının önemi, gerçekliğe yakınlık, kültürle olan uzlaşım.”³³

²⁸ Jason; 1972: 134, Sakaoğlu; 1980: 4’den naklen M. Öcal Oğuz vd., *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 13. Baskı, (Ankara: Grafiker Yay., 2016), 144.

²⁹ Wilfried Buch, “Masal ve Efsane Üzerine”, çev. Ali Osman Öztürk, *Milli Folklor Dergisi* 13 (1992), 10.

³⁰ Eker vd.; 2003: 314’den naklen M. Öcal Oğuz vd., a.e., 144-145.

³¹ Max Lüthi, “Masalın; Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı”, çev. Sevgül Karasubaşı, *Milli Folklor Dergisi* 25 (1995), 66-67.

³² Emin Kalay, “Sarıköz Efsanesi ve Edremit Körfezi”, *Milli Folklor Dergisi* 34 (1997), 58.

³³ Esra Derya Dilek, “Efsaneden Büyülü Gerçekçiliğe”, *Milli Folklor Dergisi* 91 (2011), 205.

Juha Pentikainen'e göre günlük hayatın bir parçası olan efsane “şiiirdir fakat gerçeğin de malıdır.”³⁴

Seçkin Sarpkaya'ya göre ise efsaneler, “mitlerin ve mitik tasavvurların inanılma ve kutsallık özelliğini taşıyan ve bu bağlamda mitik düşünce ve tasavvurlara, diğer türlere göre, daha fazla yakınlık gösteren anlatımlardır.”³⁵

Bascom efsaneyi ilahi olmaktan çok dünyevi olarak tarif ederken; efsane konusunda Malinowski ise “ efsanelerin güvenilir tanıklıkta bulunmak ve toplumsal ihtirası doyurmak için anlatıldıklarına dikkat çekmiştir.”³⁶

Hayrettin Rayman dünyanın yaratılışı, din, tarih ve medeniyet, doğaüstü kişi ve güçlerin efsanelerin işlediği konular olduğunu belirtir ve efsaneyi, belli bir yer veya şahıs hakkında anlatılan, inandırma gücü fazla, her türlü üslup kaygısından uzak, günlük konuşma dili ile ifade edilen bir anlatı türü olarak tarif eder.³⁷

Yusuf Olgun, Türk tarihinin efsane ağırlıklı bir tarih olduğunu söyler ve Türk milletinin doğuşunun, Ergenekon'dan çıkışının, dünyaya yayılışının, Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasının hep belli efsanelerle idealleştirilip inançlarla yaşanır hayat haline geldiğini belirtir. Ona göre Türk milleti yüce değerlere inanıp yaşatan, sevdiği ve doğru bildiği kişilere ideallerinin kimliğini veren bir millettir. Tarihimizde bizler için çok mühim bir öneme sahip tarihi şahsiyetlerin etrafında efsane ağı örüldüğünü söylerek bu kişilerin halkın ideal insan örnekleri olduğunu ifade eder.³⁸

Metin Ergun, efsanelerin birçok kökten beslendiğini ifade ederek bu kökleri şu şekilde sıralar:

³⁴ Juha Pentikainen, “Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu”, çev. İsmail Görkem, *Milli Folklor Dergisi* 25 (1995), 46.

³⁵ Ekici, 2005: 228'den naklen Seçkin Sarpkaya, “Türk Dünyası Efsanelerinde Ayı Tasavvurunun Değişim Ve Dönüşümü”, *Milli Folklor Dergisi* 101 (2014), 150.

³⁶ Malinowski; 1990: 93-94'den naklen M. Öcal Oğuz vd., a.e., 146.

³⁷ Hayrettin Rayman, “Erzurum Efsanelerinde Gayri Müslimler”, *Milli Folklor Dergisi* 14 (1992), 26.

³⁸ Yusuf Olgun, “Folklor Teorilerine Göre Efsanelerin Değerlendirilişi”, *Milli Folklor Dergisi* 20 (1993), 56.

1. Mitolojik kökler,
2. Tarihî kökler,
3. Dinî kökler,
4. Hayalî, fantastik kökler.³⁹

Bazı sözlü edebiyat ürünleri ile olarak katalog düzenleme çalışmaları başlatan Uluslararası Halk Anlatısı Araştırmaları Kurumu (International Society for Folk-Narrative Research) daha önce masallar için yaptığı kataloglama çalışmasını efsaneler için de başlatmış ve efsaneleri dört büyük bölümde sınıflandırma kararı almıştır. Bu dört ana bölüm şöyledir:

- A. Yaradılış efsaneleri, oluşum ve dönüşüm efsaneleri, evrenin sonunu yani mahşer ve kıyamet günlerini anlatan efsaneler.
- B. Tarihî efsaneler.
- C. Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler hakkında anlatılan efsaneler.
- D. Dinî efsaneler.⁴⁰

Boratav, uluslararası nitelikte yapılan bu efsane tasnifini benimsememekle birlikte bu tasnifin Türk efsanelerine uymadığını belirtmiştir. “Boratav, adı geçen tasnif üzerinde bazı değişiklikler yaparak Anadolu-Türk efsanelerini şu şekilde tasnif etmiştir:

- I. Yaradılış Efsaneleri
- II. Tarihlik Efsaneler.
- III. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler
- IV. Dinlik Efsaneler”⁴¹

Bayat, günlük bir anlatım türü olarak görmediği efsanelerin belli başlı bir anlatıcısının olmadığını söyler. Yazısının devamında ise şunları ifade eder: “Arkaik bilgileri ihtiva eden efsaneler, olağanüstü bir dünya oluşturmakla dinleyicisini daima gergin bir vaziyette tutan, ancak sanatsal yönü fazla

³⁹ Metin Ergun, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, C. 1., (Ankara: TDK Yay., 1997), 41.

⁴⁰ Albayrak, a.e., 153.

⁴¹ Metin Ergun, a.e., 17-18.

gelişmemiş bir türdür. Onda duygusallık, ahlakîlik, tarihîlik gibi konular yer almaktadır. Tarihî ve didaktik bir anlatım türü olan efsaneler inandırıcılık fonksiyonu bağlamında değerlendirilir. Ancak bütün hâllerde olağanüstülük ve inanırlılık efsanelerin başlıca özelliğidir. Bu bakımdan efsanelerdeki inanırlılık şimdiki zamanın değil, o zamanın şartlarına ve imajına göredir. Efsane düşüncenin, bilimin temel kaynaklarını sunmakla inandırıcılık iddiasındadır.”⁴²

Efsane konusunda birçok çalışma yapan Saim Sakaoğlu’na göre efsaneyi açıklamak hem kolay hem zordur. Ona göre efsane, sınırları oldukça geniş bir kavram olmakla birlikte inanılan küçük bir hikâyedir. Efsanenin şahıslar, olaylar veya yerlerle ilgili olabileceğini belirtirek efsaneyi okuduktan sonra inanmak zorunda olduğumuzu ifade eder.⁴³

Saim Sakaoğlu yaptığı çalışmasında efsanelerin özellikleri konusunda şu tespitleri yapar:

1. Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
3. Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
4. Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatımdır.⁴⁴

Bilge Seyidoğlu, efsanelerin önemine değinerek toplumsal işlevlerini ortaya koymuştur. Türk sözlü edebiyat geleneğinde çok mühim bir yeri olan, Türk insanının değerler sistemini, inançlarını, olaylar ve nesneler karşısındaki tutum ve davranışlarını, iyi ve kötü hakkındaki temel düşüncelerini ortaya koyma girişimlerinde kaynaklık etme özelliğine sahip olan efsanelerin toplumsal işlevlerini şu şekilde açıklar:

1. Bir toplum için önemli olan olay, durum, varlık ve sosyal kurumların oluşum nedenlerine açıklama getirmek,

⁴² Bayat, *Mitolojiye Giriş*, 113.

⁴³ İsmet Alpaslan, “Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ile Efsane Üzerine Bir Konuşma”, *Milli Folklor Dergisi* 13 (1992), 32.

⁴⁴ Sakaoğlu; 1980:5-6’dan naklen M. Öcal Oğuz vd., a.e., 147.

2. Ait oldukları toplumun yaşadığı coğrafyayı, tabiatı ve toplumun hayatında önemli olan varlık ve nesneleri yerelleştirmek ve millileştirmek,
3. Toplumda geçerli olan gelenekler ve bunlara bağlı sosyal davranış ve kurumları geçerli kılmak ve genç kuşaklara aktarım, benimsetmek⁴⁵

Boratav, efsanelerin halkın umutlarını, özlemlerini, sıkıntılarını, sorunlarını, çaresizliklerini, dünya görüşlerini bütün öteki halk edebiyatı türlerinden daha keskin belirttiğini ifade eder. Bunun sebebini ise inanış konusu olmalarıyla açıklar. Efsaneleri saçma, akıldışı diye küçümsemenin, zararlıdır diye aforoz etmenin yersiz bir davranış olacağını belirtir.⁴⁶

Son olarak şunları söylemek gerekirse efsaneler, halkın hayatıyla, talihiyle ilgilendiği için içeriğini hayatın gerçekleri oluşturur. Halkın yaşadığı tarihi yolun izleri ise çeşitli şekillerde gözler önünde sergilenir. Kendine has şekil ve muhtevaya sahip olan efsaneler olağanüstülük ve inandırıcılık özelliklerine de sahiptir. Fakat içeriğinde barındırdığı konuların çok olması sebebiyle efsanelerin sınıflandırılması, diğer türlerle belirleyici sınırı halledilmemiş problemler arasındadır.⁴⁷

⁴⁵ Seyidoğlu; 1985: 198-199'dan naklen M. Öcal Oğuz vd., a.e., 147.

⁴⁶ Boratav, a.e., 120.

⁴⁷ Bayat, *Mitolojiye Giriş*, 112.

1.2. Menkıbe

Menkıbe, halkın muhayyilesinde her daim varlığını sürdüren, geçmişten günümüze kadar üretilip tüketilmeye devam eden, din büyüklerinin ya da tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarını anlatan, temelinde inanç unsurunun olduğu, üslup kaygısından uzak, tahkiye esasına dayalı sözlü geleneğin kısa anlatı türlerinden biridir.

Menkıbeler baktığımız zaman halk arasında kıssa olarak da isimlendirilir. Tabi bu kıssaların konularını genelde peygamberlerden sonra ermiş velî kullar oluşturur. Bunların çoğunluğu birbirine geçmiş vaziyettedir. Aynı çağda aynı coğrafyada yaşamayan şahıslar dahi aynı anlatıda birlikte yer alabilir.

Menkıbe, Arapça bir kelime olmakla birlikte nekabe kökünden türemiştir. Nekabe ise isabet etmek, bir şeyden haber vermek anlamına gelir. Bu kelimenin çoğulu ise menâkıptır. Menkıbe ile ilgili olarak tanımlamalar şu şekildedir:

Menkıbe kavramı kaynaklarda “çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvaline (durumuna) ait fıkralar, hikâyeler”⁴⁸; “din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikaye” ve “olağanüstü olaylarla ilgili anlatı.”⁴⁹ olarak geçer.

“Velîlerin daha çok kerametlerinin anlatıldığı eserlerin genel adı.” diye İslam Ansiklopedisi’nde tarifi yapılan menkıbe için devamında şunlar söylenir: “Sözlükte “övünülecek güzel iş, hareket” mânasına gelen menkabe (menkıbe) kelimesinin çoğulu olan menâkıptır.”⁵⁰

Doğan Kaya’ya göre “tabiatüstü niteliklere sahip ermiş kişilerin hayatlarıyla ilgili sahnelerin anlatıldığı hikâyelerdir.”⁵¹

H. İbrahim Şahin, menkıbeleri sadece bir velînin kerametlerini anlatan anlatılar olarak değil de insanların çevresine bakış açısını da şekillendiren olağanüstü hikâyeler olarak görmektedir.⁵²

⁴⁸ Develioğlu, a.e., 713.

⁴⁹ TDK, a.e., 1653.

⁵⁰ TDV, *İslam Ansiklopedisi*, C. 29, (İstanbul: TDV Yay., 1992), 112.

⁵¹ Kaya, 2007:512’den naklen Atasever, Muhammet, “Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nde Menkıbeler (Anadolu Sahası)” (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2012), 8.

⁵² H. İbrahim Şahin “Seyyid Ali Sultan Velâyetnamesindeki Olağanüstülüklerle İlgili Bazı Motifler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 53 (2010), 323.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'ndeki tanıma göre menkıbeler: “Biçim itibariyle gayet kısa ve edebî üslûp kaygısından uzak, sade anlatımlardır. Yarı mukaddes bir hüviyete sahip olup kendilerine inanılır. Menkıbeler ait oldukları toplumun sosyal yönlerini ortaya koyan, o toplumun değer hükümlerini sembolleştiren ve dinî teşkilatının izahını yapan metinlerdir. Ayrıca konu edindikleri velîlerin toplum içinde propagandasını da yaparlar.”⁵³

Ahmet Yaşar Ocak menkıbeden şöyle bahseder: “*Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde, sûfilerin izhar ettikleri hârikulâde olaylar demek olan kerâmetleri nakleden küçük hikâyeler.*”⁵⁴

Mehmet Emin Bars menkıbe ile ilgili olarak şunları söyler:

“Din büyüklerinin veya tarihî şahsiyetlerin inançları uğruna yapmış oldukları yaşanmış olayları, yaşadıkları sırada ya da ölümlerinden sonra gösterdikleri kerametleri, destânî-efsânevî bir üslûpla anlatan; din büyüklerini, tarikat üyelerine ve halka tanıtmak, onları yüceltmek, müridlerinin yetişmesi ve tarikatın bütünlüğünü sağlamak, velinin ve tarikatın propagandasını yapmak, resmi din görüşünü temsil eden ulema nazarında veliyi ve tarikatını kabul ettirmek için yazılan; yarı mukaddes bir hüviyete sahip olup kendisine inanılmasını isteyen; üçüncü şahıs ağzından aktarılan; biçim itibariyle gayet kısa ve edebî üslûp kaygısından uzak, sade anlatılara menkıbe denir.”⁵⁵

Nurettin Kahraman, menkıbelerin özünü kerâmetlerin oluşturduğunu ve velî ile kerâmetin ayrılmaz bir bütün olduğunu söyler. Menkıbeyi ise “*tasavvufta, sûfilerin ortaya koydukları olağanüstü olaylar demek olan kerametleri nakleden küçük hikâyeler*”⁵⁶ olarak tanımlar.

“Temel unsuru keramet ve onu gösteren velîlerin yüceltilmesi olan menâkıb kitapları başlangıçta sadece tarikat pîrleri için yazılmış, zamanla muhtevası tarikat içinde önemli yere sahip şeyhleri, tarikatın silsilesinde yer alan diğer sûfileri ve şeyhin halifeleriyle şeyh ailelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir.”⁵⁷

Menkıbeler daha çok velînin müritlerinin yetişmesini sağlamak; tarikatın bütünlüğünü elde etmek; velînin ve tarikatın propagandasını yapmak ve resmi din görüşünü temsil eden ulema nazarında velîyi ve tarikatını kabul ettirmek için yazılır. Menkıbeler, müritler ve halk tarafından yeni olaylar öğrenmek için değil,

⁵³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, (İstanbul: Dergah Yay., 1986), 254.

⁵⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* (Ankara: TTK. Yay., 1999), 27.

⁵⁵ Bars, Mehmet Emin, “Veysel Karanî İle İlgili Menkıbeler Ve Romanlar Üzerine Metinlerarası Bir İnceleme” (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013), 14-15.

⁵⁶ Kahraman, Nurettin, “Menâkıb-ı Emir Sultan (Hüsameddin Bursevî), İnceleme ve Metin” (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009), 33-34.

⁵⁷ TDV, a.e., 112.

bildiği ve hayâlinde yaşattığı velînin menkıbelerini okuyarak mistik haz duymak için okunur.⁵⁸

Sözlü geleneğin en güzel örneklerinden biri olan, hem nazım hem de nesir biçiminde bulunan menkıbelerin içeriğini önemli ölçüde inanç ve ibadet anlayışları, önde gelen bazı dinî ve tarihsel şahsiyetlerin yaşamları oluşturur. Bu eserler yarı kutsal metin gibi kabul edilir. Ayrıca bu eserlerin büyük bir kısmının müellifi ve yazılış tarihi belli olmadığı için de birçoğu anonimleşmiştir.⁵⁹

Ahmet Yaşar Ocak “Menâkıpnâmeler” adlı eserinde menkıbelerle ilgili esaslı bir çalışma yaparak şu ifadelerle yerir: Ocak’a göre menkıbelere sadece hârikulâde birtakım olayları yansıtan gerçek dışı hikâyeler nazarıyla bakmak yanlış olur. Menkıbeler aynı zamanda insanın gizli özlemlerinin ve inandığı bazı değerlerin zafere ulaştığı kusursuz, ideal bir dünyanın tasvirini gerçekleştirmeleri sebebiyle de toplumun psikolojik çehresinin ifadesidir. Menkıbeler konusundaki çalışmasına binaen menkıbelerin özelliklerini şu şekilde açıklar:

1. “Kahramanları gerçek ve yarı mukaddes kişilerdir.
2. Olayların belirli yeri ve zamanı vardır.
3. Sırf eğlenmek, bir eşyanın yahut tabiat olayının izahını yapmak için uydurulmuş değildir. Gerçek olduklarına inanılır.
4. Yarı mukaddestirler ve bir doğma gibi kendilerini kabul ettirirler.
5. Konu edindikleri velî hayatta iken de öldükten sonra da meydana gelebilirler.
6. Biçim olarak son derece kısa ve sade bir anlatım tarzına sahiptirler.”⁶⁰

Ocak tarihî ve hayâlî olarak iki bölümde incelediği evliyâ menkabelerinin tiplerini şu şekilde tasnif eder:

- A) “Tarihî gerçeklere dayanan menkabeler: Önemli bir kısmı gerçekten yaşanmış tarihî vak’alardan kaynaklanır.
- B) Hayâlî menkabeler: Gerçek olaylara dayanmamakla beraber, toplumun sosyal ve psikolojik yönlerini yansıtan menkabelerdir.
 1. Toplumun içtimâî değerler sisteminden kaynaklanan menkabeler
 2. Ahlâkî bir teolojiye dayanan menkabeler
 3. Propaganda maksadını güden menkabeler”⁶¹

Menkıbeler var olan edebi değerlerinin yanında aynı zamanda da içerisinde birçok yönden bilgi barındıran saklı birer hazine niteliğindedir. Menkıbelerin barındırdığı bilgiler şunlardır:

⁵⁸ Bars, a.t., 12.

⁵⁹ Bars, a.t., 12.

⁶⁰ Ocak, a.e., 33-34.

⁶¹ Ocak, a.e., 34-35.

- A) “Bazı tarihî olaylara ve şahsiyetlere dair bilgiler:
- B) İctimaî, iktisadî ve kültürel hayata, âdet ve an’anelere dair bilgiler:
- C) Anadolu ve Rumeli’nin islâmlaşmasına ve iskânına ait bilgiler:
- D) Türk din tarihine ait bilgiler.”⁶²

“Menkıbeler, dinî-tasavvufî anlayışın bir yansıması olarak görülmüştür. Sözlü menkıbelerin yazılı hâle gelmesi de menâkıpnâme olarak adlandırılmıştır. Menâkıb bir insanın fazilet, hüner ve meziyet gibi övünülecek vasıflarını dile getirir.”⁶³

Menâkıpnâme, “menkıbeleri konu edinen eserlerin ortak adı”⁶⁴ olarak belirtilmekle birlikte bir kahraman veya tarikat büyüğünün hayatındaki olağanüstü halleri bir araya getiren eserlere de denmektedir. Menâkıpnâmeler, öncelikle kerâmet anlatılarıyla müridin tarikata olan saygı ve bağlılığını artırmak, tarikata toplum nezdinde itibar, meşruiyet ve saygınlık kazandırmak amacıyla yazılır.

Menâkıpnâmeler de destanlar gibi önemli birer kaynak olabilecek eserlerdendir. Çeşitli memleketlerin düşünce yapıları üzerindeki etkilerini göstermesi bakımından önemli belgelerdir. Zira bu menkıbelerde şeyhlerin hayatlarına ait geniş ve onların kerâmetlerine dair hikayelerde tarihi olaylara değinilir. Menkıbelerin evliyâ ve meşâyihe dair uydurma olanlarının hangi merkezlerde döndüğü tespit edildikten sonra uydurma olanlarının dışında kalan haberler tenkit esaslarına tabi tutularak, onlardan yararlanılabilir.⁶⁵

Avrupalılarca "hagiographie" denilen ve İslam dininde, çeşitli vesilelerle kendini göstermiş insanlar hakkında yazılan kitaplar menâkıb-nâmelerin örneğini teşkil eder. Bu kitaplar;

“1) Dini kahramanların, yani din uğrunda savaşanların hayat hikayelerinden ve maceralarından, olağanüstü kuvvetlerinden söz ederler ki -bunlara Danişmend-nâme ve Battal-nâme adları verilir. Bu eserlere, bugünkü ifade ile dini mahiyette destânî eserler demek daha doğru bir ifade şeklidir.

⁶² Ocak, a.e., 66-69.

⁶³ Fîrûz-Âbâdî, (1304), Kâmûsü'l-İVTuhî ve Okyanûsü'l-Basît (Kamus Tercümesi), I, Çev.: Ahmed Asım Cenânî Ayntâbî, İstanbul: s. 513’den naklen İsmail Hakkı Mercan, “Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında”, *Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2003): 113.

⁶⁴ TDK, a.e.,1651.

⁶⁵ Zeki Velidî Togan, (1985); *Tarihte Usûl*, İstanbul: s. 49’dan naklen Mercan, a.m., 113-114.

2) Züht ve takvasıyla şöhrat bulan veya öyle olmasa bile halk arasında bu şekilde tanınan ve Avrupalıların "saint" dedikleri veliler hakkında yazılan menâkıb-nâmeler olarak ele alınabilir.”⁶⁶

Ocak, evliyâ tezkirelerini menâkıbnâmelerin aksine pek çok velînin hayatından söz eden menkabevî tercemeihal kitapları olarak görür ve evliyâ tezkirelerinin menâkıbnâmelerin öncüsü sayılabileceğini söyler. Menâkıbnâmeler muhtevaları bakımından iki tip olarak ele alınmıştır:

- 1- “Biyografi mâhiyetinde menâkıbnâmeler: Genellikle konu edinilen velînin devrinde yahut çok kısa bir zaman sonra, kendisiyle aynı çevrede yaşayanlar henüz hayatta iken kaleme alınmış menâkıbnâmelerdir.
- 2- Toplama menâkıbnâmeler: Genellikle velînin vefatından çok uzun bir zaman sonra kaleme alınmışlardır.”⁶⁷

Ocak’a göre evliyâ menâkıbnâmeleri İslâm dünyasında, XI. yüzyıldan sonra, tasavvuf hareketinin belirli bir olgunluk ve gelişme seviyesine ulaşmasından ve tarikatlar halinde teşkilatlanmasından sonra görülmeye başlar. Ona göre sadece bir velîye ve çevresindekilere tahsis edilen bu eserlerden önce de evliyâ menkabelerinin yazıya geçirildiği ve bazı eserlerde yer aldığı görülür.⁶⁸

Türk evliyâ menâkıbnâmelerinin bugün bilinen ilk örneği ilk Müslüman Türk devletini kuran Karahanlılar’ın hükümdarı Satuk Buğra Han’ın hayatını anlatan Tezkire-i Satuk Buğra Han adlı eserdir. Bu eserin ilk Türk menâkıbnâmesi sayılmasının sebebi önce kahraman olan Satuk Buğra Han’ın daha sonra ise kerâmetler gösteren bir velî hüviyetine bürünmesi ve son olarak da eserde mevcut menkabelerin tam mânasıyla birer evliyâ menkabeşi özelliği arzetmesidir. Bu eserin Karahanlılar sahasındaki tasavvufî gelişme sonucunda ortaya çıktığı su götürmez bir gerçek olmakla beraber bu etkilerin en önemlisi Türk destanî edebiyatıdır. O döneme kadar bir hayli mesafe kat etmiş olan bu edebiyatın, evliyâ menâkıbnâmelerine elverişli bir zemin hazırladığı muhakkaktır.⁶⁹

Fuad Köprülü, “Anadolu Selçukluları tarihinin yerli kaynakları” adındaki tanınmış makalesinde evliyâ menâkıbnâmelerinin Türk tarihi kaynağı olarak

⁶⁶ Tahsin Yazıcı, (1986), Ariflerin Menkıbeleri I, İstanbul: önsöz, s. XXVII’den naklen Mercan, a.m., 114.

⁶⁷ Ocak, a.e., 38-39.

⁶⁸ Ocak, a.e., 40.

⁶⁹ Ocak, a.e., 42-43.

önemini ilk olarak ortaya koyar ve bu duruma örnek olarak da Menâkıbu'l-Ârifîn'in tarih kaynağı olma bakımından değerini gösterir.⁷⁰

Menâkıbnâmeler yazıldıkları devrin dini, sosyo-kültürel, ruhi ve siyasi bir panoraması niteliğindedir. Menâkıbnâmeler devrinin her türlü olay ve şahısları hakkında bilgiler barındırması sebebiyle aynı zamanda bir tarih kitabı niteliğindedir. Çoğu zaman bu kitaplarda konu edindiği şahısların, olayların ve menkıbelerin cereyan ettiği bölgelerin sosyo-ekonomik durumu, tarihi durumu ve şairlerin, bilginlerin haklarında başka kaynaklarda bulunmayan önemli bilgiler verilir.⁷¹

Mercan, menâkıbnâmelerin üslup olarak sade bir dille ve halkın anlayabileceği şekilde açık ve temiz bir Türkçe ile yazıldığını söyler. Ona göre menâkıbnâmelerde ayrıca ait oldukları yüzyılın geleneklerine uyularak Arapça-Farsça-Türkçe ifade biçimleri ve üç dilde kısa da olsa şiirler, beyitler, kısa ve açık nesirler; menkıbe sahibine ait hatıralar, yer yer atasözleri; ayet ve hadisler ile büyük zatların sözlerine yer verilir.⁷²

Mercan, menâkıbnâmelerin içerisinde bulunan bazı zayıf rivayetler ve uydurma haberler çıkarıldıktan sonra tarihi metot ile ele alındığı zaman tarih incelemelerinde önemli bir yere sahip olacağını ve tarihin kaynakları arasında yerini alacağını söyler. Ayrıca cereyan ettiği sahaların fikrî, kültürel ve sosyal hayatı ile tarih yönünden incelenmelerinde önemli birer târihî vesika olacağını belirtir.⁷³ Ona göre bu menkıbe kitapları yine tüm bunların dışında tarih, dil, din, edebiyat, düşünce, sosyal ve iktisat tarihleri bakımından da önemli birçok bilgi içerir.⁷⁴

Menkıbelerin oluşum sürecini ve serüvenini müşahade ettiğimiz zaman menkıbeyi, çok uzun bir yoldan gelerek yoluna yorgun argın devam eden bir kervan olarak niteleyebiliriz. Çeşitli kaynaklardan etkilenecek ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Onun ortaya çıkışını sadece İslami değerlere veya gelenek ve

⁷⁰ Ocak, a.e., 65.

⁷¹ Mercan, a.m., 115.

⁷² Mercan, a.m., 116.

⁷³ Mübahat S. Kütükoğlu, (1991), Tarih Araştırmalarında Usûl, 2. bs., İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, s. 20'den naklen Mercan, a.m., 117.

⁷⁴ Mercan, a.y.

göreneklerimize bağlamanın yanlış olacağı aşikârdır. Menkıbelerin kaynakları ile ilgili olarak şu ifadeler yer verilir:

“Türk menkıbeleri, eski Türk dini geleneğinden, Budizm’den, Farisî (İranî) unsurlardan etkilenmekle beraber, asıl hüviyetini İslamiyet’in kendisi içerisinde kazanmıştır. Menkıbenin meydana gelmesi için gerekli olan veli-keramet ikilisi, İslami düşüncede de var olduğundan, evliya menkıbeleri Müslüman halk arasında kolayca benimsenmiştir.”⁷⁵

Menkıbelerin ne gibi kaynaklardan beslendiğini ise Ocak şu şekilde açıklar. “Müslüman Türkler arasında evliyâ menkabelerinin, islâmî; eski Türk geleneklerine dayanan ananevî; budist ve nihayet iranî olmak üzere dört ana tesirle doğup geliştiğini söylemek kanaatimizce doğruya en yakın görüş olacaktır.”⁷⁶

“Tasavvufun yanı sıra şamanların ruh ve cinlerle mücadelelerini, öbür dünyaya gidip gizli güçlerle temas kurmalarını anlatan hikâyeleri ihtiva eden eski Türk efsane ve destanlarıyla Orta Asya’da Türkler ve bilhassa Uygurlar arasında kabul gören Budizm’deki olağan üstü güçlere sahip “aziz” telakkisi, ayrıca İslâmiyet’i yaymaya çalışan İranlı mutasavvıfların tasavvuf kaynaklarındaki menkıbeleri Türkler’e nakletmeleri, yeni müslüman olan Türk çevrelerinde evliya menkıbelerinin teşekkülünde ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur.”⁷⁷

Menkıbelerin ilk olarak ne zaman ve nerede kullanılmış oldukları konusu hemen hemen birçok araştırmacı tarafından mutabık kalınan bir konu olmuştur. Genel olarak bakıldığı zaman menkıbelerin ilk olarak IX. yüzyılda hadis kitaplarında ve Hz. Peygamber’in ashabının meziyet ve faziletleri için kullanıldığı görülür. Bu konuda Ahmet Yaşar Ocak, Ünver Günay ve Bekir Biçer’in ifadeleri de bu ortak görüşü teyit eder.

Ahmet Yaşar Ocak ilk olarak 9. yüzyılda hadis kitaplarında ve Hz. Peygamber’in ashabının meziyet ve faziletleri için kullanılan menkıbelerin bunun dışında ise bazı tarihî şahsiyetlerin tercemeihalleri ve bazı zümrelerin övgüye değer işleri için de kullanılmış olduğunu söyler.⁷⁸

⁷⁵ Akın, Necmi, “Hakkâri Folklorunda Yatırlar Ve Yatırlara Bağlı Anlatılan Menkıbeler” (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008), 10.

⁷⁶ Ocak, a.e., 32.

⁷⁷ TDV, a.e., 112-113.

⁷⁸ Ocak, a.e., 27.

Ünver Günay bu durumu teyit eder ve menkıbelerin 9. yüzyıldan itibaren Hz. Peygamber'in ashabının meziyetlerini ve faziletlerini ifade etmek üzere kaleme alındığı söyler ve yazısına şöyle devam eder:

“Yine aynı yüzyıldan itibaren sûfilerin izhar ettikleri kerametleri nakleden hikâyeler için de kullanılmaya, X. yüzyıldan itibaren evliya menkıbeleri sûfilerin hayat hikâyelerini anlatan Tabakatu's-Sûfiye türünden eserlerde yer almaya ve XI. yüzyıldan itibaren de sûfilerin kerametlerini dile getiren menkıbenâmeler kaleme alınmaya başlanmıştır.”⁷⁹

Bekir Biçer de IX. yüzyıldan itibaren evliyâ menkıbelerinin oluşmaya başladığını belirtir ve devamında şunları ifade eder:

“Halk hafızasında çeşitli sebeplerle derin izler bırakan veliler ve kahramanlar etrafında oluşan bu menkıbeler halkası suya atılan taşın hâsıl ettiği büyüyen daireler gibi yüzyıllar içinde genişledikçe genişlemiştir. “O velilerin gerçek hayatları, tarihî simaları unutulurak her birinin çevresinde bu menkıbe halkalarından oluşan kılıflar örülmüştür. Sûfi yazarları da bunları olduğu gibi kendi eserlerine koymuşlardır.”⁸⁰

Nurettin Kahraman'a göre halk muhayyilesi hiçbir zaman, kendisine gelen dinin ortaya koyduğu sınırla yetinmez. Ortaya koyduğu bu sınır üzerine birtakım insanüstü, gizemli kuvvetler ekler ve bu kuvvetlerin ortaya koymuş olduğu harikulade olaylara inanma eğilimi gösterir. Bunun sonucunda da o dinin ortaya koyduğu sınırlar genişler ve halk muhayyilesi de bu sebeple genişlemeye başlar. Tefsir ve tarih kitaplarına kadar girmiş olan birçok menkıbe de 9. asırdan, belki daha da önceleri evliyâ menkıbeleri haline dönüşür. Bu dönüşüm esnasında da dini esaslara aykırı olmamak şartıyla, tasavvuf literatüründe aktarılmış olan velî kerâmetlerine, halkın muhayyilesinden beslenmek suretiyle yeni kerâmetler eklenir. Bu şekilde ortaya çıkmaya başlayan menkıbeler, gitgide İslam dünyasında artarak zenginleşir. Bunun sonucunda da velîlerin tarihî kişilikleri ile menkıbevi kişilikleri birbirine karışır.⁸¹

Yalçinkaya'ya menkıbenin oluşum sebebini ilkel dönemlerde varoluşun sırrında aramak gerekir. Bu görüşünü de şu şekilde açıklar:

“En ilkel dönemlerden itibaren insan, içinde var olduğu çevre de dâhil olmak üzere, varlığın sırrını, oluşumun nedenini aramıştır. Bu nedenle inanca bağlı olarak kutsalın ve büyüünün temelleri atılmıştır. Doğayı tam olarak çözemeyen insanoğlu, doğaüstü

⁷⁹ Ünver Günay, “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (2003): 15-16.

⁸⁰ Bekir Biçer, “Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş Velî'ye Göre Anadolu'nun Fethi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Velî Araştırma Dergisi* 38 (2006): 1.

⁸¹ Kahraman, a.t., 34-35.

güçlerden yararlanma yollarını aramış, onları yönlendirmeye çalışarak zorluklara çözüm aramıştır. Bütün bu çabaların sonucunda karşımıza veli- evliya kültü ve bunlar etrafında teşekkül eden efsane ve efsanelerin dinî bölümünü oluşturan menkıbeler çıkmaktadır.”⁸²

Ocak, İslâm âleminde ve Türklerde evliyâ menkıbelerinin ortaya çıkması konusu ile ilgili olarak halkın muhayyilesinin hiçbir zaman ve hiçbir devirde, kendisine ulaşan bir dinin resmî çerçevesi ile yetinmeyeceğini belirtir. Ona göre insanoğlu daima birtakım insanüstü kuvvetlere ve bunların ortaya koyduğu hârikulâde olaylara inanma meylini olabildiğince koruyarak bunun sonucu olarak da o dinin resmî çerçevesine popüler mâhiyette ikinci bir çerçeve ekler ve bu popüler çerçeveye daha çok meyyal olduğunu söyler. Akabinde ise hem Kur’an-ı Kerim’de geçen peygamberler hem de Hz. Muhammed (s.a.v.) ve çevresindekiler hakkında rivâyet edilen hârikulâde olaylar sebebiyle, kerâmet telâkkisinin halk arasında çok çabuk yayıldığını belirtir. Bu durumdan İslâmiyet’ten önce Arap toplumunda mevcut eski devirlere ait efsâne ve mitlerin ve Yahudi ve Hristiyan kaynaklı menkıbelerin önemli ölçüde rolü olduğunu ifade eder. Bunları halk arasında anlatanlara kussas (kıssa anlatıcılar) denmekte olduğunu, ilk defa üçüncü halife Hz. Osman zamanında ortaya çıktıklarını ve bu kussasların Emevî devrinde daha da arttıklarını bildirir. Son olarak ise evliyâ menkıbelerine dönüşen ve tasavvuf kaynaklarında nakledilen bu velî kerâmetlerine, benzeri folklor kaynaklarından beslenmek suretiyle yeni kerâmetlerin eklenmesi sonucunu doğurduğunu söyler.⁸³

⁸² Yalçınkaya, Fatoş, “Muş’ta Yatırlar ve Yatırlarla İlgili Anlatılan Menkıbeler” (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008), 1.

⁸³ Ocak, a.e., 30-31.

1.3. Efsane-Menkıbe İlişkisi

Tahkiye etme esasına dayanan, nesir türünde yazılan, içinde olağanüstülük barındıran efsane ve menkıbe, aralarında bulunan birçok benzerlik sebebiyle çoğu zaman birbirine karıştırılmıştır. Bazı araştırmacılar tarafından efsane şemsiyesi altında efsanenin bir alt türü gibi kabul edilirken bazı araştırmacılar tarafından ise efsaneden tamamen farklı bir tür olarak görülmüştür. Bu konudaki görüşler şöyle ifade edilir:

Ahmet Yaşar Ocak’a göre evliyâ menkıbeleri, edebi tür itibarıyla harikulade olaylara dayanan efsane, masal, destan ve menkıbe gibi türlerin en sonuncusuna girer. Bu türlerle aralarında benzerlik ve farklılıklarının olduğunu belirterek şöyle devam eder:

“Evliyâ menkabeleri de hârikulâde olayları konu edinmiştir. Başlangıçta o da ferdîdir. Yani bir fert tarafından ortaya konulmuş anlatım tarzıdır; ama çok geçmeden fert unutulur umûmun malı olur ve mâşerî bir hüviyet kazanır. Evliyâ menkabelerinin konusu gerçek kişilerdir. İşte bu noktadan itibaren masaldan ve efsânenen ayrılır. Bu gerçek kişilerin yaşadıkları zaman ve mekân bellidir. Ama evliyâ menkabeleri yarı mukaddes addedilir. Bu suretle efsâne ve destanlarla aralarındaki en esaslı fark açığa çıkmış olur.”⁸⁴

Fuzuli Bayat menkıbeyi efsanenin bir alt türü olarak görmekte ve bu kavramlardan şöyle bahseder: “Her ne kadar efsaneye benzese de menkıbe dinî taraflarının ağır olması ile efsaneden seçilir. Olağanüstülük, keramet gösterme, ilahi gücün himayesinde olma, dinî propaganda yapma, az da olsa milliyetçilik menkıbenin başlıca özelliğidir.”⁸⁵

Bilge Seyidoğlu da bu konuda menkıbeleri efsanelerin alt türü olarak görür ve şu açıklamayı yapar:

“Efsaneler kaynaklarını mitolojiden, tarihten, dinden ve günlük olaylardan alabilir. Zamanla mitolojik olaylar ve kahramanlar tarihî ve dinî devirler içine yerleşerek efsane haline dönüşürler. Bazı tarihî ve dinî şahsiyetlerin etrafında efsane teşekkül eder. Bu tür efsanelere “menkıbe” adı verilir. Tarihî ve dinî şahsiyetlerin menkıbelerine (efsaneler) vilayetnâmelerde, menakıbnâmelerde ve tezkiretû’l evliyalarda rastlayabiliriz.”⁸⁶ Seyidoğlu ayrıca menakıbnâmeyi tarif ederken onu “Tanrı’ya yakın olarak kabul edilen velilerin etrafında oluşan efsaneleri toplayan eserler”⁸⁷ olarak tarif ederek bu konudaki görüşünü teyit etmiştir.

Pertev Naili Boratav, geçmişte menkıbelerin dinlik konulardaki efsaneler olarak nitelendirildiğini belirtir, devamında şu izahatı yapar: “Ermiş kişilerin

⁸⁴ Ocak, a.e., 33.

⁸⁵ Bayat, *Mitolojiye Giriş*, 118.

⁸⁶ Seyidoğlu, a.e., 14.

⁸⁷ Seyidoğlu, a.e., 16.

Müslüman-Türk toplumlarındaki özellikleri, onların dinlik niteliklerden çok, olağanüstü güçlerle alışılmışın dışında işler görmeleri olduğuna değinerek bu tür efsaneleri dinlik olarak değil, tarihlik efsaneler başlığı altında incelenmesinin daha uygun olacağını ifade eder.”⁸⁸

Ahmet Dağlı ise makalesinde menkıbe ve memoralardan (inanç anıları) bir sözlü kültür ürünü olan efsaneden zaman içinde doğmuş alt türler olarak bahseder.

“Efsane türünün içerisinde doğmuş ve birbirinden farklı özellikleri belirmiş alt türler menkıbe ve memorat, efsane tanımına uygun özellikleriyle efsane üst başlığı içerisine dâhil edilmekle birlikte, derlenmiş olan metinler arasında belirgin farklar görülmüş, bunun sonucunda menkıbe ve memoralardan efsanenin alt türleri olarak bahsetme gereği ortaya çıkmıştır.”⁸⁹ Derlenen mahsuller ışığında yapmış olduğu çalışmaya da şöyle bir öneri getirir: “Bu öneri, herhangi bir yatır etrafında anlatılan ve bu üç türe de ait birden çok sayıda efsanenin yazıya geçirilirken birleştirilmesi biçimindedir.”⁹⁰

Saim Sakaoğlu ise Bayat, Seyidoğlu ve Boratav’ın aksine bu durumu örnekler ışığında inceleyerek efsane ve menkıbeyi birbirinden ayrı iki tür olarak görür. Ona göre “keramet adını verdiğimiz hârikulâde olaylara yer veren küçük hikâyelere menkıbe denildiğine göre, içinde bu tür olayların yer almadığı, sadece bir tabiat olayın, bir varlığın meydana gelişini anlatan küçük hikâyelere de efsane”⁹¹ denir. Açıklamasının devamında bunları verilen örnekler ışığında yine de birbirinden ayırmanın pek kolay olmadığını söyler ve şöyle devam eder:

“Bugüne kadar gerek efsaneler gerekse menkıbeler, birkaç istisnanın dışında daima “efsane” başlığı altında toplanmıştır. Yayımlanan pek çok efsane kitabında azımsanmayacak sayıda menkıbe metni de yer almıştır. Bundan böyle “efsane” olduklarına kesin gözüyle baktıklarımıza “efsane”, “menkıbe” gözüyle baktıklarımıza da “menkıbe” demeliyiz; tereddüde düşülenleri ise, şimdilik “efsane” ana başlığı altında ele almalı, bulunacak yeni örneklerine göre asıl yerini belirlemeye çalışmalıyız.”⁹²

Bu konuda Gürol Pehlivan yazmış olduğu makalesinde velî zatlarla ilgili anlatıların tümünün efsane başlığı altında değerlendirilmesinin yanlış olduğunu

⁸⁸ Boratav, a.e., 116.

⁸⁹ Ahmet Dağlı, “Dini Şahsiyetler Etrafında Anlatılan Efsanelerin Birleştirilmesi Üzerine Düşünceler”, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* I (2012): 45.

⁹⁰ Dağlı, a.m., 52.

⁹¹ Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, (Konya: Kömen Yay., 2009), 43.

⁹² Sakaoğlu, a.e., 45.

öne sürerek efsane, menkıbe ve memoratı birbirinden ayırt etmek için çeşitli ölçütler belirlemiştir. Ona göre “kahramanın hayatta olması, inanç şiddeti, tecrübe, zamansallık ve metnin öznesi” ölçütleri dikkate alınarak bu anlatıları efsane, menkıbe ve inanç anısı başlıkları altında üç alt türe ayırmak mümkündür.⁹³

Efsane ve menkıbe ilişkisi bağlamında M. Öcal Oğuz vd. tarafından kaleme alınan Türk Halk Edebiyatı El Kitabı’nda ise bu konuyla ilgili olarak şu görüşler yer alır:

“Türk tarihinde yer etmiş dinî ve tarihî şahsiyetlerin (evliyalar, erenler, önemli devlet büyükleri) hayatları ve kerametlerinden bahseden efsanelere “menkıbe” adı verilir. Menkıbeler bazen ayrı bir tür gibi görülmekteyse de, bu anlatımlar şekil ve yapı, içerik ve işlev ve de anlatım özellikleriyle efsanelerin bir alt türüdür. Batı dillerinde kullanılan “legende” kelimesi de esas itibarıyla bu türden, dini ve tarihi kişilikler etrafında oluşturulmuş anlatımları ifade etmektedir.”⁹⁴

Ali Berat Alptekin efsaneleri yer, şahıs ve olay hakkında anlatılan, dini ve inandırıcı özelliği olan, kısa ve nesir şeklinde anlatımlar olarak tanımlarken menkıbeleri ise din büyüklerinin, ermişlerin hayatları ve yaptıkları olağanüstülükleri anlatan hikâyeler olarak tanımlar. Efsane-menkıbe ilişkisi bağlamında ise menkıbeleri tür olarak efsaneler içerisinde değerlendirir. Efsane sınıflamasında ise “Velilerle İlgili Efsaneler” başlığı altında ele alır.⁹⁵

Arif Ay ise efsane-menkıbe ilişkisi bağlamında efsane, masal, mitos türleri gibi menkıbelerin de olağanüstü olayları konu edindiğini, menkıbelerin başta ferdi olarak bir fert tarafından ortaya konulduğunu daha sonra ise fert unutulmuş ve anonimleştiğini ifade eder. Menkıbelerin konusunun gerçek kişiler olması hasebiyle bu gerçek kişilerin yaşadıkları zaman ve mekân bellidir. Fakat masal ve efsanelerde zaman ve mekân belirsizdir ya da simgesel bir yer veya zamandır. Ayrıca menkıbelere kutsallık izafe edilerek buna inanılmasını onu masal ve efsaneden ayıran en önemli fark olarak görür.⁹⁶

⁹³ Gürol Pehlivan, “Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar”, *Millî Folklor* 83 (2009): 95.

⁹⁴ M. Öcal Oğuz vd., a.e., 145.

⁹⁵ Ali Berat Alptekin, “Saltuknâme’de Yer Alan Efsanelerin Günümüz Sözlü Kültürüne Yansıması”, *Millî Folklor Dergisi* 98 (2013): 6.

⁹⁶ Arif Ay, “Efsane-Menkıbe Üzerine Bir Karşılaştırma Deneme”, erişim 11 Mayıs 2017, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/medergi/20.htm.

1.4. Memorat

Günümüzde birçok kişi tarafından bilinmeyen, adı dahi duyulmayan memorat, sözlü gelenek içerisinde yaygın olarak kullanılan ve hala da üretilmeye devam eden bir halk anlatısıdır. Bir insanın yaşadığı ve çeşitli sebeplerle izahı yapılamayan olağanüstü an ya da hikaye olarak ifade edilen bu tür, birçok araştırmacının dikkatini çekmiş, bu konuda birçok araştırma yapılmış ve yine bazı kişiler tarafından da inanç anısı olarak isimlendirilmiştir.

Sözlü anlatılar içerisinde ilk olarak mitlerin ortaya çıktığını belirten Şeref Boyraz, memoratı ise mitleri takiben efsane, masal, destan, menkıbe ve halk hikâyelerinden sonra oluşmuş bir tür olarak görür.⁹⁷

İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow, memoratları efsaneden ayrı bir tür olarak ilk ele alan kişidir. Sydow aynı zamanda memorat (memorate) ismini de bulup literatüre ekler ve memorat kelimesini ise “şahsi ve tamamen kişisel bir tecrübe hüviyetinde olan materyal” olarak tanımlar.⁹⁸

Linda Degh, gerçek hikâyeler olarak adlandırdığı memoratlar için şunları ifade eder:

“Geçmiş hatırlatan nesnelerden ve günümüzün olayları, kulaktan dolma bilgileri, söylentileri, dedikoduları ve kişisel deneyimlerinden doğarlar.”“Memoratlar yapısı ne kadar kopuk, çatıları ne kadar esnek olursa olsun, temeli daha sağlam olan türlerin özelliklerini takip eder.”⁹⁹

Fuzuli Bayat, memoratı "gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatıları" olarak tarif eder. Ona göre memorat, “anlatıcının yaşadığı veya birinden duyduğu, olağanüstü varlıklarla iletişim yaşandığına inanılan olayları içeren basit anlatı türüdür.”¹⁰⁰

Memoratlar konusunda en kapsamlı çalışmayı Özkul Çobanoğlu yaparak bu konuda da şunları söyler:

“Memorat, tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada yer alan “tabiatüstü” ile kastedilen “öteki dünya” ve farklı bir boyutta olmasının yanı sıra insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan

⁹⁷ Şeref Boyraz, “Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler”, *Folklor/Edebiyat* 54 (2008): 109.

⁹⁸ Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, 1. Baskı, (Ankara: Akçağ Yay., 2003), 22.

⁹⁹ Linda Degh, , "Halk Anlatısı", çev. Zerrin Karagülle, *Millî Folklor Dergisi* 39 (1998): 128.

¹⁰⁰ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi* 2, 2. Baskı, (İstanbul: Ötüken Yay., 2012), 259.

oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan varlıklardır. Bu varlıklarla “görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya veya bunlardan başka bir yolla” kurulan iletişimdir. Memoratlar da, bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşananların yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır.”¹⁰¹

Memoratlarda sözlü kültür ürünleri içerisinde en çok benzediği hatta pek çok bakımdan örtüştüğü tek tür efsanelerdir. Bu benzerlik ilişkisi nedeniyle kimi araştırmacılar tarafından memoratlar kimi zaman efsane başlığı altında ele alınmış ve birçok halkbilimci tarafından da ele alınmaya devam etmektedir. Bunun yanı sıra, aralarındaki farkları belirtip, memoratın efsaneden farklı bir tür olduğunu ortaya koyan araştırmacılar da vardır.

Memoratlarla ilgili çalışma yapan Fatih Çetinkaya, efsane-memorat ilişkisi açısından memoratlarla efsanelerin birbirinden farklı iki tür olduğunu söyler. Ona göre memoratlarda geçen tabiatüstü kavramı ile ifade edilen yaratıklarla kurulan ilişkiler ve gerçekleşen olayların birçoğu efsanelerde de bulunur. Fakat hiçbir efsane anlatımında efsaneyi anlatan kişi, olayın bizzat başından geçtiğini veya anlattığı olaya şahit olduğunu veyahut da olayı yaşayan kişinin ağzından dinlediğini söylemez, söyleyemez. İşte ayrımın tam da bu noktada olduğunu söyler ve bu anlatının efsane değil memorat olduğunu belirtir.¹⁰²

Memorat kavramını inanç anısı olarak ifade eden Gürol Pehlivan, memoratı şöyle tarif eder:

“İnanç anısı, velî öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesine müdahale etmesi vs. ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi bizzat yaşayanın adı verilebildiği sürece, naklediş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir.”¹⁰³

Ayrıca Gürol Pehlivan örnekler göstererek memorat, efsane ve menkıbe gibi türlerle ilgili yaptığı çalışmada tespit ettiği kriterlerin bu türleri ayırt etmede faydalı olabileceğini ileri sürer. Bu kriterler şunlardır:

- “1. Kahramanın hayatta olması: Bu ölçüt, menkıbeyi efsane ve inanç anısından ayırt etmektedir.
2. İnanç şiddeti: İnanç anısı, efsaneye kıyasla daha fazla inanılan bir türdür.
3. Tecrübe: İnanç anısında “olağanüstü tecrübe”yi yaşayan kişinin bizzat kendisi, tanıdıkları ya da adını verebildiği insanlar iken; efsanede tecrübeyi yaşayan belirsizleşmektedir.
4. Zamansallık: Tecrübe ölçütüne bağlı olarak efsanede zaman, inanç anısına göre, belirsizleşmekte veya eskimektedir.

¹⁰¹ Çobanoğlu, a.e., 21.

¹⁰² Fatih Çetinkaya, “Memorat -Halk İnaçları Üzerine”, erişim 20 Mayıs 2016, https://www.academia.edu/7097249/Memorat_-_Fatih_%C3%87etinkaya, 9.

¹⁰³ Pehlivan, a.m., 91.

5. Metnin öznesi: Bu türlere yapısal olarak bakıldığında menkıbenin öznesinin dinî şahsiyet olduğu; inanç anısı ve efsanenin öznelerinin ise, dinî şahsiyet karşısında olağanüstü tecrübeyi yaşayan olduğu görülmektedir.”¹⁰⁴

Linda Degh, memoratlar konusunda bir çalışma yaparak memoratları üç gruba ayırır ve şu şekilde tasnif eder:

- “1. İş Hatıraları
2. Otobiyografik Hikâyeler
3. Göçmen ve Göçebe Epikleri”¹⁰⁵

Fuzuli Bayat da Linda Degh’in yapmış olduğu bu tasnifi teyit ederek bu sınıflandırmaya “*askerlik ve yol hatıralarının*” da eklenebileceğini belirtir.¹⁰⁶

Özkul Çobanoğlu ise memoratı tematik olarak gruplandırarak on iki grupta ele alır ve bunları şu şekilde sıralar:

1. “Cinler ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
2. Alkarısı ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
3. Ağırılık basması-karabasan, congoloz, erkebit, hırtık, hınkur munkur, çıtlık kuşu, kırk basması, çarşamba karısı, yol azdıran, kara ura, gelincik, demirkıynak adlı varlıklarla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
4. Hızır ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
5. Yatırlar, evliyalar ve şehitlerle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
6. Rüya görme yoluyla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
7. Nazar değmesi yoluyla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
8. Ölülerle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
9. Büyü ve çeşitli geleneksel pratikler yoluyla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
10. Fal ve falcılık yoluyla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
11. Tam tanımlanamayan olağanüstü bir güçle kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar
12. Modern kent yaşamı memoratları: Ruh çağırma, astral, yolculuk reenkarnasyon ve UFO’larla kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar.”¹⁰⁷

¹⁰⁴ Pehlivan, a.m., 95.

¹⁰⁵ Linda Degh, a.e., 234

¹⁰⁶ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi 2.*, 260 .

¹⁰⁷ Çobanoğlu, a.e., 77.

1.5. Velî, Evliyâ

Kelime anlamı itibariyle ermiş, dost, arkadaş anlamlarına gelen velî kelimesi, Arapça velâ yahut veliye fiilinden gelen bir kelime olup çoğulu evliyâdır. “Dost, yar, sevgili, eren, ermiş ve Hakk’ın dostu ve sevgili kulu anlamlarına da gelmektedir.”¹⁰⁸

“Velî lügatte düşmanın zıttıdır. Allah’a dost veya Allah için dost olan kimse manasına gelir. Tasavvufta velînin iki manaya geldiği belirtilmiştir.

- a) Allah Teâlâ’nın gözettiği, koruduğu ve bir an bile kendi nefsiyle başbaşa bırakmadığı kimse,
- b) Velî, Allah’a ibâdet ve tâat işini uhdesine alan kimsedir.”¹⁰⁹

“Kulun Allah’a ulaşması ile ilgili büyük mânevî mücahede ve katedilmesi gereken yol meselesi velî kavramına vücut vermiş ve bu yolda başarıya erişen kişi velî “Allah dostu” diye nitelendirilmiştir.”¹¹⁰

Bir hadis-i kudsîde velî ile ilgili olarak şunlar söylenir:

“Resulullah (sav) buyurdular ki: "Allah Teâlâ hazretleri şöyle ferman buyurdu: "Kim benim velî kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım (aynî veya kifaye) şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nâfile ibadetlerle yaklaştırmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü'min kulunun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem.”¹¹¹

Yine Yunus Süresi 62-63. ayetlerde ise “Bilesiniz ki, Allah’ın velî kulları için hiç bir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar iman etmiş ve Allah’a karşı gelmekten sakınmış olanlardır.” denilir.

Eraydın’a göre Allah’ın varlığını tasdik etmede ilk rütbenin Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etmek olduğunu söyler. Allah’ın gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olan bir kimse hem firaset sahibi ve hikmet de ehlidir. Ona göre Allah’ın huzurunda duyulan huşu, korku ve haşyet, ihsan makamının bir sonucudur. Bu makama ulaşmak için gerekli olan ayrıcalıklar da merhamet, hilm,

¹⁰⁸ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, (İstanbul: Kabalcı Yay., 2012), 379.

¹⁰⁹ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 11. Baskı, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 2014), 90.

¹¹⁰ Ocak, a.e., 2.

¹¹¹ http://www.kuransitesi.com/Hadisler/?k=G_Hadisler&BKonu=Bazı Amellerin Fazileti&sayfa=3, 20 Mayıs 2016.

güler yüz, güzel huy, yumuşaklık, masivayı bir kenara atıp dünyadan yüz çevirmek (zühed), ayet ve hadislerin rehberliğinde bulunmak vs.dir.¹¹²

Ahmet Yaşar Ocak, velî kavramının ilk olarak nerede ve ne şekilde kullanıldığının bilinmediğini söyler ve bu kavramla ilgili açıklamaların yer aldığı eserleri 9. yüzyıldan itibaren görmenin mümkün olduğunu belirtir. Ona göre velî olabilmenin ilk ve temel şartı, bütün teferruat ve incelikleriyle şeriat kaidelerine uymak ve ondan dışarı çıkmamak; bunun devamında ise çok sıkı bir mücahede ve riyazatla nefsi terbiye ederek olabildiği kadar çok nafil ibadet yapmaktır. Bunları eksiksiz olarak yerine getiren kişi, eğer Allah isterse, velayet makamına erişir. Velayet makamına ulaşan kişiyi de Allah her türlü kötülükten korur; onun dualarını kabul eder; o kişiye başka Müslümanlarda olmayan bazı harikulade haller verir ve çeşitli ihsanlarda bulunur.¹¹³

Türbe ve dini ziyaretgâhların ziyaret edilerek burda yatan velîlerden birşeyler istenmesi, medet umulması ve bu ziyaret yerleri etrafında birtakım ritüellerin yapılması yıllarca tartışıl原因en bir konudur. İslamda vesile kavramı konusunda yani tevessül konusunda araştırmacılar ikiye bölünmüş durumdadır. Bazı çevrelerce, özellikle tasavvuf çevrelerince, ayet ve hadislerden örnekler vermek suretiyle zat ile tevessülün caiz olduğu görüşüne yer verilir. Bazı çevrelerce de zat ile tevessülün caiz olmadığı görüşüne yer verilir ve bu durum da ayet ve hadislerden örnek gösterilmek suretiyle desteklenir. Hatta bu durumun şirke kapı araladığı görüşü öne sürülür.

İslamiyette var olan vesile kavramının, yani yüce yaratıcıya ulaşmak için araçlar koyma anlayışının, araştırıldığı zaman İslamiyetten önceki toplumlarda da olduğu, özellikle Mekkeli müşriklerde ve Hristiyanlarda çokça görüldüğü anlaşılr.

Artun'a göre:

“İslamiyet'te ölüden medet umma yoktur. Velî kültü, pagan kültürle ilgisinden dolayı yasaklanmasına rağmen varlığını korumuştur. Şamanist Türkler, şamanların olağanüstü nitelikler taşıdıklarına ruhlar ve gizli güçlerle ilişki kurup onlara istediklerini yaptırdıklarına inanırlardı. Bu işlev, evliyaların dileği Allah'a iletmelerine dönüşür.”¹¹⁴

¹¹² Eraydın, a.e., 91.

¹¹³ Ocak, a.e., 3.

¹¹⁴ Artun, a.m.

Berat Sarıkaya'ya göre ise,

“İslam düşüncesinde de insanın Allah’a dua ederken birtakım vesilelerle O’na yaklaştırmaya çalışması, kabul görmekte ve uygulanmaktadır. Ancak vesile edilecek şeylerin neler olması gerektiği hususunda ihtilaf vardır. Tevessül çeşitlerinden sayılan Allah’ın isim ve sıfatlarıyla tevessül ve salih amel ile tevessülün meşru olduğu noktasında bir ittifak olduğu görülmektedir. Tevessül konusu tartışılırken, özellikle zat ile yapılan tevessül, tevhid prensibine aykırı olma tehlikesinden dolayı tartışma konusu olmuştur.”¹¹⁵

Sarıkaya, insanların kabir ve türbe ziyaretlerinde ibret almak ve ölmüş olan kimse için dua etmek dışında birtakım aşırı davranışlarda bulunduklarını söyler. Türbeleri mesire alanlarına çevirmek, belirli zamanlarda (sınav öncesi, sünnet, düğün, adak, hastalık vb.) türbeleri ziyarete gitmek, orada kurbanlar kesmek, dileklerin kabulü için mum yakma ve ağaçlara bez bağlama gibi yöntemlere başvurmak bu aşırılıklardan bazılarıdır. Ona göre, insanlar farkında olmadan tevhid ilkesine aykırı olacak davranışlarda bulunur ve dualarının kabulü için türbede yatan kişileri aracı kılarak, türbelerde yapılan duaların daha kabul olacağını düşünerek şirke kapı aralar. Devamında ise şunları ifade eder:

“İslam’ın tevhid inancı, insana özgürlük sağlar. Allah’tan başka bir şeye tapmama, insan ruhunu özgürleştirir. Bu inanç, insanları tanrılaştırmayı da ortadan kaldırır. Tevhid, Allah ile kul arasında her türlü aracılığı ortadan kaldırır. Bundan dolayı Kur’an’dan çıkarılabilecek ve tevhide en uygun olan tevessül; Allah’ın isimleri, iman ve salih amel ile yapılan tevessüldür.”¹¹⁶

Halk evliyâların, ulu zatların yattığı türbe, tekke, dergâh, yatır, mezar vb. yerlere gidip dua eder. Kimi hastası için sağlık dilerken, kimi ev, kimi çocuk, kimi iş, kimi ise kismet diler. Bu istekler sınırsız ve sonsuzdur. Herkes gönlünden geçtiğini bu yerlere giderek rahatça ifade eder. Fakat bu istekleri söyleyen kişilerin bunu inanarak söylemesi gerekir aksi takdirde gerçekleşmeyeceğine inanılır. Bu tür yerlerden istekte bulunmanın sebeplerini kimileri Allah’ın sevdiği kulları olduğu için isteklerinin geri çevrilmeyeceğini belirtirken, kimileri ise günlük hayatta iş yaptırırken birisini araya koyup bir iş yaptırma meselesinin burada da Allah ile kul arasında geçerli olduğunu belirtir. Ama gerçek şudur ki islamiyette ölüden medet umulmaz, her ne istenecekse istensin onun yüzü suyu hürmetine sadece ve sadece Allah’tan istenir.

Birçok velî tipinden bahseden A. Yaşar Ocak velîleri şu şekilde sınıflandırır:

¹¹⁵ Berat Sarıkaya, “İnsan, Allah İletişimi ve Tevessül”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2014): 118.

¹¹⁶ Sarıkaya, a.m., 134.

1. “Kültlerinin mahiyetine göre:
 - a- Mahallî velîler
 - b- Genel velîler
2. Şahsiyetlerinin niteliğine göre:
 - a- Gerçek velîler:
 - ai) Ait oldukları içtimâî çevreye göre:
 - 1) Şehirli velîler:
 - 2) Köy ve aşiret velîleri:
 - a ii) Misyonlarına göre:
 - 1) Gazi-savaşçı velîler:
 - 2) Misyoner velîler:
 - 3) Meslek pîri velîler:
 - 4) Mürşid velîler:
 - b- Hayalî velîler
 - c- Velî olmadığı halde sonradan velî telâkki edilenler:
 - ci) Tevrat menşe’li velîler:
 - cii) Kur’an-ı Kerim menşe’li velîler:
 - ciii) Anadolu’da ilk Arap gazileri:
 - civ) Bazı tarihî şahsiyetler:”¹¹⁷

¹¹⁷ Ocak, a.e., 19-25.

1.6. Kült

Kült kelimesi Fransızca cult kelimesinden dilimize geçmiştir ve kült halini almıştır. Birinci anlamı olarak din; ikinci anlamı olarak ise yerel özellikler taşıyan dinî törenler şeklinde ifade edilir.¹¹⁸ Kült kelimesi ayrıca tapma, tapınım, ibadet, ayin gibi anlamlarda da kullanılır. Kültün belli ilahlara karşı sesli veya sessiz; hareketli veya hareketsiz; dua veya niyaz şeklinde olabileceği kabul edilir. Kült, genellikle din anlamında ele alınsa bile dinî öğeler içermek zorunda değil folklorik unsurlar da ihtiva edebilir.

Kült; “kutsal olarak kabul edilen varlıklara karşı gösterilen saygı veya tapınmaya verilen isimdir.”¹¹⁹ “Bu saygı ve tapınma, duayı, kurbanı, dinsel tören olan belli ritüelleri gerektirmektedir. Tapınaklar, toplantı evleri, kutsal olarak bilinen alanlar, tepeler, mağaralar ve nehirler kült olarak kullanılmıştır.”¹²⁰ Türk halk kültüründe atalar, gök tanrı, ateş/ocak, su kültü, dağ ve tepe kültü, taş ve kaya kültü, ağaç kültü, ölümler kültü ve velî kültünden söz edilebilir.¹²¹ Türk kültüründeki bu kültler, doğrudan Tanrılarla bağlantılı unsurlar olarak değil de Tanrı ile irtibatı sağlayan vasıtalar olarak algılanır.

¹¹⁸ TDK, a.e., 1558.

¹¹⁹ Doğan Kaya, *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2007), 445.

¹²⁰ Erman Artun, *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*, (Adana: Karahan Kitabevi, 2014), 328.

¹²¹ Kaya, a.e, 445.

1.6.1. Velî Kültü

A. Yaşar Ocak, velî kültünü “fevkalâde kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin her hangi bir konuda-sağ veya ölü iken-yardıminın dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurulmasıdır.” şeklinde tarif eder. Bu anlayışın ise velînin takdis olunmasıyla sonuçlanacağını belirtir.¹²²

Bazı araştırmacılar gerek Hristiyanlık gerekse Müslümanlık’taki aziz yahut velî kültünün menşeyini, bu dinlerin ortaya çıktığı ve yayıldığı mecralarda eskiden var olan bir takım kültlere bağlarlar. Özellikle Hristiyanlık’taki aziz kültünün ise eski çağlardaki muhtelif tabiat kültlerinden, mitolojik tanrı ya da kahraman kültlerinden geliştiğini ortaya koyarlar.¹²³ Bunun yanında Müslümanlık’taki velî kültünün ise menşe olarak İslamiyet’le bir ilgisi olmadığını ve yakından incelenirse Hristiyanlıktaki aziz kültü gibi, Müslümanlık’ta da velî kültünün İslâm’dan önce putperest kültlerle yakın alakası olduğunu görüleceğini söylerler.¹²⁴ Bu araştırmacılara göre sünnî doktrin zamanla velî telâkkisini bünyesine mal etmiş ve kült mahiyetindeki bir velî kavramını kesinlikle yasaklamıştır. Çünkü geçmişte buralarda var olan mevcut mahallî tabiat yahut ata kültleri, tasavvufun velî telâkkisinin yardımıyla halk çevrelerinde yorumlanıp velî kültü haline dönüşmüş ve bu kültlerin birçoğu günümüze kadar varlıklarını sürdürme imkanına kavuşmuşlardır.¹²⁵

İslam dünyasında çeşitli yer ve zamanlarda yaşamış olan velîlerin hepsi kült konusu olmamışlardır. Bunların bir kısmı öldükten sonra unutulup gitmiş fakat bir kısmının ise etrafında kült teşekkül ettiği için yüzyıllarca unutulmamak üzere halk hafızasına mal olarak ölmeyen ölü haline geldikleri görülür. Bu velîlerin bir kısmının kült konusu olması bir kısmının ise kült konusu olmaması ise tamamen velînin içinde yaşadığı toplumla ilgili olmakla birlikte bazı sosyal ve psikolojik faktörlere dayanır. Etrafında kült teşekkül etmiş olan velî, artık ait

¹²² Richard Hartmann, *Die Religion des Islam*, 1944, s. 132; Gustav Mensching, *Sociologie Religieuse*, fr. çev: P. Jundt, Paris 1951, ss. 160-161’den naklen Ocak, a.e., 6.

¹²³ Bk. H. Hubert, Czarnowski’nin *Le Culte des Héros*’una yazdığı önsöz, ss. LXX vd.; ayrıca bk. Delehay, *Légendes*, ss. 159-160; Mensching, s. 165’den naklen Ocak, a.e., 6.

¹²⁴ E.A. Westermarck, *İslâm Medeniyetinde Putatapma devrinden Artakalan İtikatlar*, çev.: Ş. Nazmi Coşkun, Ankara 1962, ss. 11, 19-20’den naklen Ocak, a.e., 6.

¹²⁵ Ocak, a.e., 6-7.

oldukları toplumun içtimaî, dinî veya ahlâkî değerlerinin tamamının yahut bir kısmının temsilcisi olur. O toplum söz konusu değer ile takdis ettiği velîyi özdeşleştirir. Sonuç itibariyle de o velî o toplum için artık sade bir insan değil de inandığı değerler bütünüdür ta kendisi olur.¹²⁶ Bu safhadan sonra ise velî ile ayrılmaz bir bütün oluşturan kerâmet unsuru ortaya çıkar. Velî hayatta iken bu dünyadakinden farklı olarak fevkalade olaylarla süslü bir dünya ile kuşatılır. Velî ebediyete geçtikten sonra ise hayatta iken sahip olduğuna inanılan insanüstü hüviyetinin, güç ve kudretinin devam ettiğine inanılır; bu durum bir gizliliğe bürünerek gittikçe artar. Neticede de o velî etrafında, bu yönünü ortaya koyan kerâmetlerden oluşan bir menkabeler sistemi oluşur.¹²⁷

Ocak'a göre bir velînin kült haline gelmesi için adeta bir harç vazifesi gören, kültün gelişip yayılmasını, mahallî olmaktan çıkıp genelleşmesini sağlayacak olan kerâmet kavramının dışında bazı psikolojik amillere ihtiyaç vardır. Bu psikolojik amiller şunlardır:

- 1- “Velî, fevkalâde ruhanî kudretlerle mücehhez olduğu için, artık toplumda ona karşı korku ile karışık bir saygı duygusu hâkim olmaya başlar. Veliye karşı yapılacak her hangi bir saygısızlığın, çarpılma, âniden veya feci bir şekilde ölüme yakalanma vs. şeklinde cezalandırılacağına inanılır.
- 2- Buna paralel olarak, velînin söz konusu ruhanî kudretinden, bir takım iyiliklerin cezbedilmesi ve kötülüklerin giderilmesi yolunda faydalanma arzusu doğar (feyz ve bereket kavramı).
- 3- Nihayet, dünyada bu tarzda menfaati sağlanacak olan velînin, öbür dünyada da Tanrı katında yardımcı olması için onu memnun etme çabası ortaya çıkar ve bunun sonunda bir tatmin duygusu müşahade edilir.”¹²⁸

Bir velînin kült konusu olup olmadığını anlamak için ise üç unsura bakmak gerektiği söylenir. Bu üç unsur şu şekilde belirtilir:

3. Velî adına bir mezar veya türbenin veya velîden kalan, kaldığına inanılan bir kısım eşyaların bulunması
3. Velî adına olan mezar, türbe veya eşyanın, insanlar tarafından çeşitli maksatlarla ziyaret edilmesi ve ziyaretler esnasında adak ve kurbanlara sahne olması

¹²⁶ Ocak, a.e., 7.

¹²⁷ Ocak, a.e., 8.

¹²⁸ Ocak, a.e., 8.

3. Velînin adının geçtiği dua mahiyetinde birtakım velî ile ilgili sözlerin olması¹²⁹

Ocak'a göre velî kültürünün kaynağını İslam öncesi eski Türk inançlarının teşkil ettiği çok açıktır. Tasavvufun velî telâkkisi, bu duruma bir kılıf hizmeti görmüştür.¹³⁰ Ona göre Türkler Müslüman olmadan önce, çeşitli vesilelerle temasta bulundukları kültür çevrelerinde, Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük, Mazdeizm, Maniheizm ve Hristiyanlık gibi, birbirinden farklı birçok dinlere girmişlerdir. Bunlardan önce ise, uzun yüzyıllar kendilerinin sahip oldukları belli bir takım inanç sistemleri vardı. Çeşitli Türk toplulukları bulundukları coğrafyada yani Orta Asya'da müzkir dinlerden bir veya birkaçını benimsemişlerdir. Hatta zaman içerisinde birini bırakıp bir başkasını kabul etmişlerdir. Bu değişiklikler sırasında bir önceki din, kabul edilen yeni dinin gelmesiyle tamamen ortadan kaybolmamış, çoğu defa kendini yeni dinin kalıplarına uydurarak varlığını sürdürmüştür. Bu duruma binaen Türk topluluklarının girdiği her yeni din, onlara yeni bir şeyler öğretip onların belli ölçüde düşünce ve hayat tarzlarına etki etmiştir.¹³¹

Yağmur Say'a göre de velî kültürünün kaynağı İslamiyet öncesi Türk inançlarıdır ve Anadolu'da İslami süreçte gelişen tasavvuf da buna iyi bir örtü görevi görmüştür. Ona göre Türkler İslamlaşma sürecinden önce ilişkide bulundukları kültür çevrelerinde Şamanizm, Maniheizm, Budizm, Hinduizm, Hristiyanlık, Zerdüştlük gibi bazı inançlardan etkilenmişler ve bu inançlardan kendi yaşam biçimlerine uygun olan motifleri, kendilerinde varolan Gök Tanrı-Doğa Kültleri-Ata Kültleri temel inancı içine yerleştirmişlerdir. Yeni inanç unsurları kabul edilirken bir önceki inancın etkileri yok olup gitmemiş eski öğeler ile yeni öğeler birleştirilerek bir sentez oluşturulmuştur.¹³²

Erman Artun'a göre ise

“İslamiyet'in kabulünden sonra atalar kültü, Anadolu'da Türkler arasında velî kültürünün oluşumunda etkili rol oynamıştır. Üstün ruhlarla donanmış insan tipi

¹²⁹ Delehay, age., s. 151'den naklen Ocak, a.e., 9.

¹³⁰ Ocak, a.e., 10.

¹³¹ Ocak, a.e., 10-11.

¹³² Yağmur Say, Kalenderi, *Alevi ve Bektaşî Kültüründe Önemli Bir Alp-Eren Gazi: Şüca'eddîn Velî (Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi* (Ankara: Eskişehir Valiliği Yay., 2010), 24.

Müslümanlıkla da bağdaşmıştır. Velînin ait olduğu toplumun sosyal, dinî ve ahlakî değerlerinin temsilcisi olduğuna inanılır. Velî kültüyle şamanların işlevleri arasında benzerlik vardır. Bunlardan biri, hastaları iyileştirmektir.”¹³³

Ocak, Türkler’deki velî kültünün temelini Şamanist dönemde atıldığını söyler ve eski Türk şamanlarının Türk velî imajına çok benzediğini belirtir. Ona göre gelecekte haber veren, göğe çıkıp uçabilen, hava şartlarını değiştiren, felaketleri önleyen, hastaları iyileştiren, ateşte yanmayan Türk şamanları, bu özellikleriyle Bektâşî menâkıbnâmelerinde ve başka tarikat çevrelerinde yazılmış menâkıbnâmelerde yeniden hayat bulmuş gibidirler.¹³⁴

Türk kültür ekolojisinin temel paradigmasını Şamanlığın oluşturduğunu belirten Fuzuli Bayat, hem Hristiyanlığın hem de İslamiyet’in kabul gördüğü bölgelerde yer yer farklılık göstermesinin eski inançlarla kaynaşması gerçeğine dayandığını söyler.¹³⁵ Bayat, Şamanlığın insanlık tarihinin inanç kökeninde olması hasebiyle değişik coğrafyaya yayılan ve değişik kültürlerle temas halinde bulunup başka inanç sistemlerini benimseyen Türk boylarının her ne kadar Müslüman, Hristiyan veya Budist olmuş olsalar da halk inanç ve geleneklerinin temelinde Şamanist olarak kaldıklarını belirtir. Bu Şamanlık etkileri her ne kadar batıl inanç olarak algılansa da değişen iklim ve doğa, kültür ve inanç sistemlerine rağmen canlılığını her zaman koruyabilmiştir. Bu sebeple Şamanlığın etkisini ilk önce İslam’da, Hristiyanlık’ta, Budizm’de aramak gerektiğini ifade eder. İslamın kabulünden sonra ise Türk Şamanlığının Yesevî, Bektaşî, Safevî, Hayderî, Bayramî, Rifaî gibi tarikatlarda ve Kalenderî, Abdal olarak adlandırılan gezergi marjinal kurumlarda yaşatılmasının eski kültürün İslamî medeniyete uygunlaştırılması olduğunu belirtir.¹³⁶ Ayrıca İslam’dan önceki ve İslam’dan sonraki Türk halk edebiyatı ürünlerinde, destanlarda, masallarda, efsanelerde, eren menkıbelerinde sadece şekil değiştirerek yaşamını sürdüren Şamanlığın, birçok fenomenolojiyi anlama noktasında ise temel düşünceyi oluşturduğunu izah eder.¹³⁷

¹³³ Erman Artun, “Adana Halk Hekimliğinde Atalar Kültü”, erişim 20 Mayıs 2016, <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/26.php>.

¹³⁴ Ocak, a.e., 11.

¹³⁵ Fuzuli Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 4. Basım, (İstanbul: Ötüken Yay., 2015), 276.

¹³⁶ Bayat *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 278.

¹³⁷ Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 287.

Bayat, Şamanlık telakkisinin daha çok Alevîlik akımında ve Şiflik'te korunduğunu belirtir ve devamında şunları söyler:

“İslamiyet’e henüz intibak edemeden Şamanları ve sihirbazlarıyla beraber gelen aşiretler, Anadolu’da dinî bir tahavvül husûle getirdiler. Binaenleyh İsnâaşeriye ve Şia akaidine bürünerek yerleşen “sihrî din” yeni devletin şiarını teşkil etti.”¹³⁸ “Özellikle Şamanların Alevî-Bektaşî yapılanmasında ve dedelik kurumunun ortaya çıkmasında bir başa etkisi inkâr edilemez bir gerçektir.”¹³⁹ “Benzeri şekilde Lamaist ve Hristiyan Türkler de Şamanlığı yaşatmaktadırlar. Bu nedenledir ki Türk dünyasının her yerinde mevcut olan gelenek ve inanışlarda Şamanlığın kalıntılarını görmek mümkündür.”¹⁴⁰

Ocak, Şamanizm öncesi eski Türk inançlarından olan atalar kültünün, velî kültünün temelini hazırlanmasında önemli rolü olduğunu söyler ve çeşitli Türk zümreleri arasında en eski ve köklü inançlardan biri olarak bilinen atalar kültünün, genel olarak ecdadın takdisine dayandığını belirtir. Ona göre atalar kültü, atanın öldükten sonra birtakım üstün güçlerle donatıldığı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancından doğan, korku ve saygı karışık bir anlayış ortaya çıkarır.¹⁴¹

Ocak, Müslümanlığı kabul eden muhtelif Türk zümrelerinde zamanla gelişen velî kültünün, özellikle Yesevîlik tarikatına mensup çeşitli şahsiyetler tarafından işlenerek Yesevîlik’le birlikte göçebe ve yerleşik Türk çevrelerinde yayıldığını; buralarda Türkmen babaları tarafından anlatılıp zenginleştirilen yeni menkabelerin, Türkler’e has bu velî telâkkisi ve kültünün İran içlerine kadar giren değişik Türk boylarına ulaşmasına yardım ettiğini söyler. Bu durumla beraber ise Anadolu’nun fethedilmeye başladığı XI. yüzyıldan itibaren buraya yerleşmeye gelen ve çoğunluğunu Oğuzlar’ın oluşturduğu Türk topluluklarının, kendileriyle beraber bu anlayış ve kültü de getirdiklerini belirtir.¹⁴²

Ocak’a göre gelişen bu anlayışla birlikte özellikle Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlânâ ve benzerleri gibi, sade çevrelerinde veya bütün Anadolu’da büyük velî olarak şöhret yapmış kişilerin ölümü ile bir takım türbeler ortaya çıkar. Bu türbeler özelliğe ve amacına göre kendine has ziyaret ve inanç uygulamalarının

¹³⁸ Ülken H. Z., *Anadolu’nun Dini Sosyal Tarihi*, s. 84’ten naklen Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 279.

¹³⁹ Şener C., *Şamanizm*, İstanbul, 2003, s. 95-103’ten naklen Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 279.

¹⁴⁰ Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, 279.

¹⁴¹ Köprülüzâde Mehmed Fuat, *Türk Tarih-i Dinîsi*, İstanbul 1341 (taş basma), ss. 45-46; Kafesoğlu, ss. 46-54; M. Nabi Özerdim, “Çin dininin menşei meselesi ve dinî inançlar”, *Belleten*, XXVI (1962), ss. 79-80’dan naklen Ocak, a.e., 12.

¹⁴² Ocak, a.e., 15.

gelişmesine ortam hazırlar. Bu durumun Orta Asya'daki tatbikatın devamından başka bir şey olmadığı aşikârdır. Bu türbelerin etrafında teşekkül etmiş eski ve yeni menkabeler, kendilerini yarı mukaddes, üstün güçlerle donanmış ve hastalıkları iyileştiren, çeşitli dileklerin gerçekleşmesine yardım eden mânevî şahsiyetler haline getirir. Bu ziyaretgâhların Anadolu'nun pek çok yerinden gelen insanlar tarafından ziyaret edilmesiyle birlikte Anadolu'nun pek çok yerinde, kasaba, köy ve şehirlerde, evliyâ, ermiş ve yatırlar meydana gelir. Her birinin etrafında birer kült oluşarak bu kültlerin bir kısmı zaman içinde mahallîleşirken, bir kısmı ise şöhretlerinin daha büyük oluşu sebebiyle, bütün Anadolu'ya yayılır.¹⁴³ Bu dini ziyaret yerlerinin hepsi kendilerine göre bir kısım hastalıkların tedavisinde veya bazı dileklerin gerçekleştirilmesinde ün yapmıştır. Bazı ziyaret yerleri birçok konuda (çocuk sahibi olmak, sara hastalarını iyileştirmek, kekeme çocukları konuşturmak vb.) insanlar tarafından uğrak yeri haline gelirken, bazıları ise tek bir konuda yetkilidir. Bu ziyaretler genellikle o velîlerin akrabası olan ve soyundan geldikleri söylenen kişilerce ocak diye tabir olunan ailelerin delâletiyle ve bir takım usullere göre yapılır. Bu ziyaretler sırasında bazen koyun, keçi kurban edilir bazen de mezarlara küçük bez parçaları bağlanarak yapılan dualarla dileklerin kabul edilmesi istenir. İlk devirlerden kalma bu ziyaret, dua ve usullerine zamanla yenileri eklenerek kültün güncel olması sağlanır. Bazı türbelerde ise velîden kalan bir takım eşyalar da ziyarete konu olur. Esas olarak bakıldığı zaman bu tip ziyaretlerde ve ziyaret esnasında yapılan dualarda, kültün islâm öncesi mâhiyeti açığa çıkar.¹⁴⁴

¹⁴³ Ocak, a.e., 15-16.

¹⁴⁴ Ocak, a.e., 18.

1.7. Kerâmet

Kerâmet kelimesi Arapça “k-r-m” (cömert ve aziz olmak) kökünden gelen bir masdar olmakla birlikte sözlükte “cömertlik, azizlik” manasına gelir. Tasavvufta ise, Allah’ın bir lütuf ve ihsan eseri olarak velî kullarından zuhur eden harikulade olaylara denir.

“Kerem, alçak ve cimrinin zıddı olup cömertlik demektir. Kerem, Allah’a nispet edilirse O’nun ihsan ve bağışının, insana nispet edilirse kendisinde görülen güzel fiil ve ahlâkın bir ismi olur. İkrâm ve tekrim, cömertlik, hürmet ve tazim göstermek, aziz ve faziletli kılmak anlamlarına gelir.”¹⁴⁵

Genelde aynı anlamlar ifade etmekle birlikte farklı kaynaklarda da şu şekillerde tarif edilir. "Velîlerin gerçekleştirdiğine inanılan olağanüstü olay ve davranış, bunu sağlayan güç"¹⁴⁶ veya "Allah'ın bir kimseye cömertliğini, lütfunu, himayesini, yardımını göndermesi"¹⁴⁷ gibi manalar ifade eder.

Ömer Neseî’ye göre “keramet, tabiat kanunlarının muayyen bir an ve mekânda hükümsüz kalması ile meydana gelen fevkalade haldir. Peygamberlik iddiasında bulunmayan ancak dinin hükümlerini eksiksiz yerine getiren kimselerde yani velîlerde ortaya çıkan harikalaradır.”¹⁴⁸

Abdûlbâki Gölpınarlı’ya göre peygamberlerden, peygamberliklerini ispat için, istenmeden veya istenince ortaya çıkan olağanüstü şeylere “mucize”; erenlerde ortaya çıkan olağanüstü şeylere ise ululuk, büyüklük anlamında “keramet” denir. Ona göre peygamberler, peygamber olarak yaratıldıkları için suç işlemezler, masumdurlar. Erenler ise suç işleyebilirler ama fakat mahfuz oldukları için Allah onları korur. Şeriate uymayan, dinden, imandan haberi bulunmayan kişilerden olağanüstü şeyler ortaya çıkmasını ise yavaş yavaş azaba alışı anlamlarında “mekr ve istidrâc” olarak niteler.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Mehmet Necmeddin Bardakçı, *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Rağbet Yay., 2015), 246.

¹⁴⁶ Ana BRİTANNİCA, "Keramet Mad.", C. 13, (İstanbul: Ana Yay., 1988), 202.

¹⁴⁷ D. B. Macdonald, "Keramet Mad.", *İslam Ansiklopedisi*, C. 6., 577.

¹⁴⁸ Ömer Neseî, *İslam İncasının Temelleri*, 4. Baskı, (İstanbul: 1975), 147.

¹⁴⁹ Abdûlbâki Gölpınarlı, *Tasavvuf*, 3. Baskı, (İstanbul: Milenyum Yay., 2010), 134-135.

Bardakçı'ya göre kerâmet,

“Allah'ın ikramı, lutfu ve bağışdır. Kerâmet kerem anlamındadır. Kerem ise izzet, şeref, ihsan ve lütuf anlamındadır. Tasavvuf kültüründe kerâmet, velîlerin hayatlarında âdeti, genel tabiat kurallarına aykırı olarak hârika hâllerin meydana gelmesidir. Mümin ve salih amel sahibi bir şahsın peygamberlik iddiasında bulunmaksızın hârikulade hâller göstermesidir. Güzel ahlâkın en üstünü, Allah'ın zatı için olanıdır. Güzel davranışlarıyla bunları gösteren, sorumluluk bilincindeki müttakî kişi, insanların en faziletlisi, en üstünü ve en takvâlisidir. Allah bu şahıslara bazı ihsan ve bağışlar yapar ki, kerâmet bunlardan biridir.”¹⁵⁰

Bekir Şişman'a göre kerâmet,

“iyi ve ahlaklı olmak, değerli ve cömert olmak demektir. Peygamberlik iddiası taşımadan bir kişide harikulade hallerin zuhur etmesidir. İslam inancında velîlerin bazı kerâmetler göstermesi, Allah'ın sevdiği kullarına bir lütufu olarak kabul edilmiştir. Bundan dolayı kerâmet kavramı velî anlayışıyla birlikte ortaya çıkmıştır.”¹⁵¹

Kerâmetin kendine has birtakım özellikleri olmakla beraber bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

“Keramet, alışılan âdet ve tabiat kanunlarının dışında bir olaydır, hârikulâde özelliği vardır. Keramet, teklif zamanı ve yeri olan dünyada meydana gelir (Melekût âleminde ve ahrette olan olaylara keramet denmez). Keramet, elinde meydana gelen zatın diğer insanlardan ayrı bir özelliğe sahip olduğunu ve faziletini gösterir. Keramet, bazan velînin isteği ve duası ile olur; bazan da olmaz. Bazan da velînin hiç istemediği vakitlerde keramet meydana gelir.”¹⁵²

Ocak'a göre kerâmet velîlerin en dikkat çeken alametleri olmakla birlikte eski tabirle velîlerin “lâzım-ı gayri mufârik”ı, yani ayrılmaz bir parçası gibidir. Bu durum tasavvuf tarihinde yepyeni bir dönemin başlangıcı olur. IX. yüzyıldan itibaren kaleme alınan tasavvuf kitaplarında, velî anlayışına paralel bir de kerâmet anlayışı geliştirilir ve bunun nazariyesi işlenir. Bu nazariyeye göre, velîlerden bir takım kerâmetlerin ortaya çıkması câizdir. Allah'ın gücünün yetmeyeceği bir şey olmadığına göre, velîden de kerâmetin zuhuru imkansız olamaz.¹⁵³

İlk devirlerde bile kerâmet nazariyesi peygamber mucizeleriyle olan kuvvetli benzerlik dolayısıyla ülemanın tepkisini çeker. Fakat bakıldığı zaman mucize ile kerâmetin birinin peygamberlerden, ötekini velîlerden zuhûra gelmesi

¹⁵⁰ Bardakçı, a.e., 246.

¹⁵¹ Bekir Şişman, *Kadın Evliya Menkıbeleri (Menâkıb-ı Velîyyâtü'n-Nisâ)*, (İstanbul: Şule Yay., 2009), 21.

¹⁵² Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi, (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*, trc. Dilaver Selvi, 8. Baskı, (İstanbul: Semerkand Yay., 2012), 643.

¹⁵³ Ocak, a.e., 28.

aralarındaki farkı açık bir şekilde ortaya koyar. Peygamberler ile velîler arasında farklar olduğu gibi mucize ile kerâmet arasında da farklar vardır. Kerâmetin hiçbir zaman peygamberlik kavramına ters düşmediğini göstermek için çok çaba sarfedilir ve aralarında bir çatışma ve rekabetin olmadığı özenle gösterilmeye çalışılır.¹⁵⁴

Peygamberlerde zuhur eden mucize ile velîlerde zuhur eden kerâmet kavramları ile ilgili olarak bu konunun daha iyi anlaşılması ve tereddütü ortadan kaldırmak için tasavvuf ehli tarafından çeşitli açıklamalar yapılmış ve bu konuda örnekler de verilmiştir. Bu konuda “Kadı Ebû Bekir-i Bâkılânî-i Eş'arî (rah) demiştir ki:

“Mucizeler peygamberlere has olaylardır; kerametler ise velîlere aittir. Peygamberlerin mucizesi olduğu gibi velînin mucizesi olmaz; çünkü mucizenin şartı, onun peygamberlik iddiasıyla birlikte meydana gelmesidir. Aslında hârikulâde bir olay tek başına mucize olmaz. Onun mucize olması için birtakım şartlar vardır. Bu şartlardan biri olmadığı zaman, olay mucize olmaz. Bu şartlardan biri de peygamberlik iddiasıdır. Velî, peygamberlik iddiasında bulunmaz, dolayısı ile onun elinde meydana gelen hârikulâde olaya mucize denmez.”¹⁵⁵

Bardakçı da bu konuyu teyit etmek amacıyla bu harikulade hallerin peygamberlerden tarafından gösterilirse mucize olacağını, velîler tarafından gösterilirse kerâmet olacağını, gayr-i müslimler tarafından gösterilirse istidrac olacağını ifade eder ve devamında şunları söyler:

“Mucizelerin bu adı almasının sebebi, halkın bir benzerini meydana getirmekten aciz olmasıdır. Peygamberlerin mucizeleri ile velîlerin kerâmetleri arasındaki en önemli fark, peygamberlerin mucize göstererek halkı Hakk’a kulluğa çağırması ve mucizeyi nübüvvet davalarına delil olarak kullanmalarıdır. Zira peygamberler mucizeyi göstermekle görevlidirler. Velîler ise, kerâmeti gizleyerek kulluk şartına bağlı kalmak durumundadırlar. Velîler kerâmetlerini başkalarına değil sadece kendi nefislerine delil olarak kullanıp itminan ve yakîne ermeye, iç sıkıntısı ve rızık endişesinden kurtulmaya çalışırlar.”¹⁵⁶

Kerâmet kavramı, sünni doktrin tarafında müsbet karşılanmakla birlikte çoğu âlim tarafından da caiz olarak görülür. Hatta bazı marifet ehli âlimlere göre velîlerde kerâmetin meydana gelmesinin câiz olduğunu söylemek vacip sayılır.

Ocak ise ortaya çıktığı günden beri tartışma konusu olan ve hala daha üzerinde mutabık kalınamayan bu konu ile ilgili olarak şunları söyler:

¹⁵⁴ Fazlur Rahman, s. 173’den naklen Ocak, a.e., 29.

¹⁵⁵ Kuşeyrî, a.e., 643.

¹⁵⁶ Serrâc, 311-312; Kuşeyrî, 533-534’den naklen Bardakçı, a.e., 246.

“Kerâmetle ilgili olarak sûfilerin karşılaştıkları meselelerden biri de, hristiyan ve budist azizleri gibi müslüman olmayan bazı kişilerden zuhur eden hârikulâde olaylar oldu. Kerâmetle bunlar arasında da çok sıkı benzerlikler vardı; hatta bir kısmı aynı mâhiyeteydi. Dolayısıyla bu durumun da açıklığa kavuşturulması gerekiyordu. Sûfî nazariyeciler, bu meseleyi halletmek için istidrac terimini buldular. Buna göre, Allah Müslüman olmayan kişilere de böyle hârikulâde şeyler verebilir; ancak bu, onların küfür, kibir ve azamet duygularını körükleyerek mahvolmalarına yol açmak içindir.”¹⁵⁷

Kerâmetler çok değişik hal ve türlerde zuhur eder. Kerâmet ehlinin başından bir sürü olay geçmekle beraber bazen dağları, denizleri zaman kavramı olmadan süratle aşip gider (tayy-i zaman, tayy-i mekan), bazen müritlerinin içinden geçenleri bilir, bazen hayvanat ve nebatata hükmeder, bazen hastaları iyileştirip ölüleri diriltir. Bütün bu olağanüstü hallerin hepsi “kerâmet” olarak nitelendirilir. Bunların dışında daha sayamayacağımız pek çok kerâmet çeşidi de vardır.

Allah’ın velî kullarına bir ikramı olan kerâmet iki çeşittir. Bunlar şu şekildedir:

1. Mânevi ve hakiki kerâmet: İlim, ahlâk ve ibadette, sâlih amel ve edebde, sosyal ilişkilerde gösterilen üstün meziyetler ve hasletler.
2. Kevnî ve sûrî kerâmet: Tayy-i zaman, tayy-i mekan, az gıdayı çoğaltma, su üzerinde yürüme, hastaları iyileştirme ve ateşte yanmama gibi hâller.

Sufiler bu iki türlü kerâmetten mânevi ve hakiki kerâmete daha çok önem verip, kevnî ve sûrî kerâmetlerin bir aldatmaca, bir fitne olduğunu söyler ve bu türden kerâmetlere Allah katındaki mertebelerinin düşebileceği endişesiyle fazla değer vermezler. Sufiler, en büyük kerâmetin nefsinin kötü ahlakını iyi huylarla değiştirmek ve şeriatın emir ve yasaklarına uygun davranmak olduğunu söylerler. Onlara göre ikinci türdeki kerâmetler olan kevnî ve sûrî kerâmetler, çocukları uyutan haşhaşa ve onları eğlendiren oyuncaklara benzer ve bir eksiklik olduğu için “hayz-ı ricâl” konumundadır.¹⁵⁸

Sûfilerin birçoğunda ortaya çıkan bu olağanüstü hallerin hemen hemen birçoğu müşterektir. Aynı meziyetler, yâni kerâmetler birçok sûfiye atdefilmiştir. Farklı kültürde, farklı çağda ve farklı bir yörede yaşayan dini bir şahsiyet için

¹⁵⁷ Kelâbâzi, ss. 108-109’dan naklen Ocak, a.e., 29.

¹⁵⁸ Serrâc, 313, 316-317; Kuşeyrî, 534, 539; Suad el-Hakîm, 962’dan naklen Bardakçı, a.e., 248.

anlatılan kerâmet hikâyelerinin çağlar aşarak, yollar kat ederek küçük çaptaki birtakım değişikliklerle başka dini şahsiyetler için de anlatıldığını görmek, duymak mümkündür.¹⁵⁹

Son olarak ise kerâmetle ilgili olarak şunları söylemek gerekirse:

“Kerâmetin hârikulâde bir hâdisе olması, ancak gerektiği zaman meydana gelmesi ve velînin velâyetini ispatlayıcı mâhiyette bulunması icap eder.”¹⁶⁰ “Kerâmet velînin Allah’a karşı korkusunu, alçak gönüllülüğünü artırıp şükür duygusunu takviyeye yarar.”¹⁶¹

¹⁵⁹ Gölpinarlı, a.e., 135.

¹⁶⁰ Kuşeyrî, s. 469’dan naklen Ocak, a.e., 28.

¹⁶¹ Kelâbâzi, s. 109’dan naklen Ocak, a.e., 28.

1.8. Türbe

Türbe, yakından tanıdığımız ve bildiğimiz kültürümüzde varolan yapılardan bir tanesidir. Ünlü bir kimse için daha doğrusu din büyükleri için yapılan üstü kapalı mezarlara denir. Türbe ile ilgili olarak literatürde geçen tanımlar çok fazla değişmemekle birlikte genelde aynıdır. Fakat halkın nazarında bu mekanlar tamamen bu tanımlamalardan soyutlanarak zihinlerde farklı bir yer edinir. Bu mekanlar sadece birer mezardan veya taş yapıdan ibaret olmayıp kimileri için manevi mekanlar, kimileri için şifa bulunan yerler, kimileri için de dileklerin kabul edildiği yerlerdir.

Türebeler ile ilgili olarak kaynaklarda geçen tanımlar şöyle ifade edilir:

Türbe kavramı Ferit Devellioğlu'nun sözlüğünde “mezar (genellikle ünlü bir kimse için); mezar üzerine çatılmış yapı”¹⁶² ; Türk Dil Kurumuna ait sözlükte ise “genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı”¹⁶³ olarak geçer.

Süleyman Uludağ türbeyi toprak, hak veya bir ermişin ve yatırın mezarının bulunduğu üstü kapalı mekan, ziyaret yeri olarak tarif eder ve devamında türbeyle ilgili şu ifadelerle yer verir: “Buralara adaklar adanır, mumlar yakılır, dilekler dilenir, serili postlarda namaz kılınır, dua edilir, paralar verilir, çaputlar bağlanır. Ermişin ve yatırın sağ insanlara manen, ama gerçekten yardımcı olacağına inanılır.”¹⁶⁴

Hüseyin Saraç'a göre türbe, İslâmın ilk dönemlerinden 19. yüzyılın sonuna kadar önemli ve tanınmış şahsiyetler için İslâm coğrafyasında yapılan mezar anıtlarıdır. Bu anıtlar kişinin, makam ve mevki mensubu olduğu sosyal, dinî ve siyasî zümreyi yansıtır.¹⁶⁵

Ümay Günay, türbe kelimesinin Arapça toprak manasına gelen türab kelimesinden geldiğini ve türab kelimesinin yazı dilindeki turba'nın halk diline kazandırılarak Türkçeleştirilmiş şeklinden ibaret olduğunu belirtir. Ona göre evliyâyâ ait hem basit ve hem de abidevî mezarları ifade etmek üzere kullanılan

¹⁶² Develioğlu, a.e.,1298.

¹⁶³ TDK, *Türkçe Sözlük*, 2400.

¹⁶⁴ Uludağ, a.e., 361.

¹⁶⁵ İsmail Orman, “Türbe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 41, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s. 464-466'dan naklen Hüseyin Saraç, *Osmanlı İdaresinde Atina (Pazar) Kazası 1875-1920*, (Ankara: Bizim Büro Yay., 2015), 265.

türbe kavramı, Türkçe'de genellikle ölünün defnedildiği yerde, kabrin üzerine yapılan binayı ifade etmek için kullanılır ve bu durum aslında Türklerin dinî kültür tarihi içerisinde çok eski dönemlere uzanır. Ayrıca türbelerin Orhun Kitabelerinde bark adı altında geçtiğini, ev-bark teriminde görüldüğü üzere bark kelimesinin ulu kişilerin yattıkları ve ziyaret konusu olan türbeleri ifade ettiğini söyler.¹⁶⁶

Edward Tryjarski'ye göre türbeler;

“Ölen kişinin anısına yapılmış bir tür mezar, şapel ya da kutsal bir yerdir. İki farklı biçimde ortaya çıkmaktadır; bazılarında insan kalıntıları bulunmaktadır ve bu açıdan bir mezar ve aynı zamanda muhteşem bir anıttır, bazılarında ise sadece boş lahitler bulunmaktadır ve bu nedenle sadece mozole olarak nitelendirilebilir.”¹⁶⁷

Tryjarski, türbelerin sıklıkla dört köşeli bir kaide üzerinde yükseldiğini; bir ya da daha fazla girişleri bulunduğunu; bazılarının kerpiçle sıvanmış ve yerel bir evliyânın anısına yapılmış mütevazı şapelciklerden oluştuğunu; bazılarının ise çok çeşitli süslemelere, renk ihtişamına, sanatsal ayrıntılara sahip kağan hanedanlığı veya bozkırın fatihleri için yapılmış muhteşem yapılardan oluştuğunu belirtir.¹⁶⁸

Tryjarski, türbelerin saygın ölümler, hükümdarlar ve komutanlar, şeyhler, imamlar, dervişler ve hatta dindar hayır sahipleri ve hacılar için yapıldığını söyler. Muhtemelen Müslüman Türk medeniyetinin bir yansıması olan bu mimari yapıların oluşması ve yayılmasında Türklerin büyük katkısı olduğunu ve Türklerin dışında bu türbelerin yaratıcıları arasında Araplar, Moğollar, Persler ve diğer Müslüman halkların da olduğunu belirtir.¹⁶⁹

Günay, evliyâ yatağı olarak bilinen Anadolu'da, tarihî ve menkıbevî şahsiyetlerin önemli bir bölümünün Orta Asya menşeli olup, Danişmendliler ve Selçuklular dönemine ait olduğunu, ayrıca Horasan Erenleri adı verilen bu vefîlerin Anadolu'nun fethi, Türkleşmesi ve İslâmlaşmasında kahramanlıkları, kerâmetleri ve faziletleri ile ön plana çıkıp Türk toplumunun gönlünde taht kurmuş kahramanlar ve saygın kişiler olduklarını söyler.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Günay, a.m., 9.

¹⁶⁷ Edward Tryjarski, *Türkler ve Ölüm*, çev. Hafize Er, (İstanbul: Pinhan Yay., 2012), 490.

¹⁶⁸ Tryjarski, a.e., 491.

¹⁶⁹ Tryjarski, a.e., 490.

¹⁷⁰ Günay, a.m., 10.

Günay’a göre Anadolu’daki velî kültü ve ziyaret fenomeninin kaynağı İslâmiyet öncesi Türk inançlarına uzanır.¹⁷¹ Çünkü türbe ziyaretleri ile eski Türk zümrelerinde rastlanan “atalar kültü” yahut “mezar kültü” arasında doğrudan uzak da olsa benzerlikler yahut paralellikler bulunur.¹⁷²

“İslamiyet döneminde ata mezarlarını ziyaret, onlara hürmet gösterme, mezarları koruma devam ederken ayrıca, zor zamanlarda yatırlardan medet umma inancı da sürmektedir. Evliyâ, ermiş, velî ve benzeri adlar altında ziyaret edilen ata mezarları, türbeler, çaresiz kalmış insanların bir ümit kapısı olarak eski fonksiyonunu korur ¹⁷³ ve kutsal olarak kabul edilen bu mekanlardan alınan taş, toprak, su gibi nesnelere dokunmak, bunları üzerinde taşımak, içmek, üzerine dökmek şeklinde aracı olarak kullanılır. Ayrıca Bu mekânlar psikolojik rahatsızlıklar için de şifa kaynağı olarak görülür.¹⁷⁴

Ayaz, eski Türklerin tabiatta bir takım gizil kuvvetlerin varlığına inandıklarını ve dağ, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, mağara, ağaç, orman, göl, deniz, demir, kılıç vb. yerleri ise birer ruh olarak telakki ettiklerini söyler.¹⁷⁵ Bu kutsal sayılan ve olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan bu mekanlar, çeşitli dileklerin, isteklerin gerçekleşmesi için insanlar tarafından sıklıkla ziyaret edilir ve buralarda zor durumlardan kurtulma, hastalıktan kurtulma, şifa bulma vb. amaçlarla adaklar adanır. Bu ziyaretler esnasında ise eski Türk inançlarının izlerini taşıyan ve günümüzde de yaşatılan kurban kesmek, adak adamak, kına sürmek, bez bağlamak, kilit takmak gibi çeşitli ritüeller gerçekleştirilir. Bu gibi kutsal mekânlara toplumumuzda ziyaret adı verilir. Ziyaret ise sözlük anlamı itibariyle birini veya bir yeri görmeye gitme, görüşme, yatır, türbe anlamlarına gelir.¹⁷⁶

¹⁷¹ Ocak, *Menakıbnâmeler*, s. 10-11’den naklen Günay, a.m., 30.

¹⁷² F. Köprülü, *Türk Tarihi Dinisi*, İstanbul, 1341, s. 45-46; Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, 46-54; F. Grenard, *Le Turkistan et le Tibet*, Paris, 1898, s. 241-243; A. Y. Ocak, *Menakıbnâmeler*, s. 12’den naklen Günay, a.m., 30-31.

¹⁷³ Kalafât, Yaşar (1999). *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, 3.baskı, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, s.72’den naklen N. Yaşar Bayatlı, “Irak -Diyale İlinin Hanek in İlçesinde Ziyaret Yerleri (Kutsal mekânlar) ve Bu Yerler Etrafında Oluşan İnanç ve Pratiklerde Eski Türk İnançlarının İzleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 56 (2010): 111.

¹⁷⁴ Bayatlı, a.m., 111.

¹⁷⁵ Kafesoğlu, İ. (2004). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s.302’den aktaran Ayaz, a.m., 8.

¹⁷⁶ Ayaz, a.m., 8-9.

Günay, Türk dünyasında insanların ziyaret yerlerine gidişteki amaçlarından ilkinin hastalıklardan kurtulma ve şifa bulma; ikincinin öteki dilek, istek, hacet ve ihtiyaçların karşılanması; üçüncünün ise belli bir dilek ya da isteğe bağlı olmaksızın sadece saygı sebebiyle (teberrüken) olduğunu söyler. Ayrıca bu ziyaret yerleri çeşitli amaçlarla insanları çektikleri gibi, aynı zamanda kendilerinden sakındırır ve daha doğrusu ilişkilere bir takım sınırlamalar getirip yasaklar koyar; saygısızlık yapanları türlü felâketlere uğratabilir.”¹⁷⁷

Ocak’a göre velînin mezar veya türbesinin varlığı, bir bakıma kültün yaygınlık derecesini gösteren bir işarettir. Çünkü eski tarihlerde ve özenerek yapılmış bir türbe, genellikle türbede medfun bulunan velînin çok tanınmış ve itibarlı biri olduğuna, mahallî değil fakat bütün bir toplumun katıldığı bir kültün varlığına delil olur. Oysaki kenarda köşede kalmış mütevazı bir mezarı olan velîlerle ilgili kültler ise çoğu zaman mahallîdir. Velînin mezar veya türbesi, genellikle bulunduğu yerin normal mezarlığında olmaz. Ya dikkat çekecek bir muhitte ya da yol kavşaklarında, kasaba, köy veya şehirlerin en işlek yerlerine yakın yerlerde yapılır. Çünkü buralar kültün icra edildiği, yani ziyaretlerin, kendine mahsus inanç ve uygulamaların yapıldığı yerler olması dolayısıyla halka açık vasıfta bulunması gerekir.¹⁷⁸

İnsanlar tarafından kutsal olarak görülen ve addedilen bu mekânlar, insanların zor zamanlarda sığındığı, kendilerini huzurda hissettikleri feyz ve bereket durakları olmuş; gün geçtikçe halkın bu yerlere rağbeti artmıştır.

¹⁷⁷ Günay, a.m., 18.

¹⁷⁸ Ocak, a.e., 9.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLİYÂLARIN BİYOGRAFİLERİ VE EVLİYÂLARLA İLGİLİ OLARAK DERLENEN MENKİBELER VE MEMORATLAR

2.1. Yahya Baba

2.1.1. Yahya Baba'nın Biyografisi

Yahya Baba unvanı ile bilinen Yahya Çağlar Hoca Efendi, 1926 yılında Erzurum'un Ilıca İlçesine bağlı Atlıkönak Köyü'nde doğmuştur. Baba adı İshak, anne adı Memnune'dir. Dedesinin adı Yahya'dır ve dedesinin ismini almıştır. Babasını küçük yaşlarda kaybetmiştir. Köyde hem hayvancılıkla uğraşmış hem de köyde ufak bir dükkan işletmiştir. Nadime Hanım ile evlenmiş, bu evliliğinden 14 çocuğu olmuştur. Erzurum'da doğan ilk 7 çocuğunu çeşitli sebeplerden dolayı 1-4 yaşlarında kaybetmiştir. Yahya Baba'nın ölen bu çocuklarının dışında Rize'ye geldiğinde dünyaya gelen Hafize, Ayşe, Halime ve Fatma adında dört kızı ile Mahmut, Mustafa ve Yakup adında üç oğlu olmak üzere toplam yedi çocuğu vardır.

Yahya Baba, kendisinde manevi bir boşluk hissedince nefsinin terbiye etmek istemiştir. Bu sebeple ta küçük yaşlarda Rasim Baba diye bilinen, Erzurum'da Kadiriye şeyhi olan Rasim Baba Hazretlerinin dergâhına zikir sohbetlerine katılmıştır. Ordan neşv ü nema bulmuş ve sürekli onun dergâhına giderek Rasim Baba'ya intisap etmiş ve ona mürid olmuştur. Rasim Platin ise Kadirî tarikatının meşayih-i kiramından olan Siirt'in Tillo (Aydınlar) İlçesinde bulunan İsmail Fakirullah Hazretlerinin üveysiyye-i fakiriyye koluna bağlıdır.

Köyündeki medreselerden kendini yetiştiren Yahya Baba, kurslarda çeşitli eğitimler görmüş, mektep ve medrese tahsilini kendi köyünde yapmıştır. 20 yaşına kadar, Rasim Baba olarak tanınan Rasim Platin Hoca Efendi gözetiminde Erzurum'daki çeşitli medreselerde ilim tahsil ettikten sonra hocası Rasim Baba'nın yanında bulunmuştur. Erzurum'un Aşkale, Ilıca ve Kandilli'ye bağlı köylerinde çeşitli sürelerle fahri imamlık görevleri yapmış ve bu sürede ticaretle de uğraşmıştır.

Yahya Baba, hocası olan Rasim Baba'ya çok bağlıdır. Köyü ile Erzurum arası 30 km mesafede olmasına rağmen kışın kar ve tipide bile efendisi aklına vurduğu zaman yaya bir şekilde Erzurum'a gidip efendisini görmüş, efendisine olan sevgisini, muhabbetini her fırsatta dile getirmiştir. Yine müritleri arasında efendisine olan sevgisine dile getirmek için: “ Yarabbi, efendimin acısını bana gösterme” diye dua etmiştir.

Yahya Baba'nın hayatı belli bir dönem Erzurum'da geçmiştir. Rize'ye gönderilme sebebi ise şu şekilde cereyan etmiştir: 1966-1977 yılları arasında Arsinli olan, Pazarköy'de ikamet eden ve askerliğini Erzurum'da yapan Ali Hoca lakaplı şahıs, Yahya Baba ile tanışmış ve askerlik sırasında trende Yahya Baba'dan birkaç kez ders almıştır. Askerlik bittikten sonra da irtibatını koparmayıp hem Rasim Baba'yı hem de Yahya Baba'yı görmeye gitmiştir. Daha sonra karşılıklı gidiş gelişler başlamıştır. Bir gün Ali Hoca'nın Rasim Baba'ya “ Rize'ye de bu dergâhı açsak bize de birini göndersen” sözüyle Rasim Baba da zakiri olan, halifesi olan Yahya Baba'yı Rize'ye göndermiştir. Rasim Baba, Yahya Baba'ya dönerek “ oğul seni Rize'ye tayin ettim, bundan sonra Rize'ye gideceksin” demiştir. Hiçbir zaman efendisine olan sadakatini yitirmemiş olan Yahya Baba, hiç tereddüt etmeden “efendim siz öyle diyorsanız giderim” demiş ve kutlu bir yolculuğa hazırlanmaya başlamıştır.

Hacı Rasim Baba'dan hilafet alarak Kadiri şeyhi olan Yahya Baba'nın silsilesi Hacı Rasim Efendi, Fehim Efendi, Hacı Ali Haşil Efendi, Rağip Efendi, İbrahim Hakkı ve Tillo'da medfun İsmail Fakirullah'a, üveysi kolla da Abdülkadir Geylani'ye ulaşmaktadır.

Yahya Baba, Erzurum'dan Rize'ye gitmeyi kendisine hicret bilmiş ve efendisinin kendisine olan güvenini boşa çıkarmamıştır. O zamana kadar 67 tane büyükbaş ve küçükbaş hayvanı olan, köyünde ufak bir dükkânı olan Yahya Baba, hiç tereddütsüz hepsini satmıştır. Eşinin “ ya Rize'ye biz ne ederiz, bilmeyiz, bu kadar hayvanımız var ” demesine aldırış etmeden “ efendim öyle dedi, Rize'ye gideceğiz ” demiştir ve hocasının vazifelendirmesiyle Rize'ye göç etmiştir.

Yahya Baba, ilk olarak Tepeüstü denilen yerde kadrolu imam olmaması ve halk arasında sevilip oraya çağırılması nedeniyle orada göreve başlamıştır. Çevresinde çok sevildiği için bir hoca olarak değil de bir baba olarak görülmüş ve

babacan tavrı nedeniyle Yahya Baba olarak namlanmıştır. Yahya Çağlar Hoca Efendi ilk olarak Tepeüstü’nde zikir sohbetlerine başlamıştır. Buradaki camide gönüllü olarak Allah rızası için görev yapmıştır. Tepeüstü’nden sonra Veliköy’e giderek ordaki camide 8 aya yakın bir süre görev yapmıştır. Veliköy’den sonra eski ismi Arka Mahalle olan yeni ismi Şahintepesi olan mevkide 8 yıla yakın bir süre görev yapmıştır. Genellikle bakıldığı zaman Yahya Baba rahat görev yapabilmek, halkı irşad etmek, zikir sohbetleri yapabilmek için kadrolu görevlisi olmayan camileri tercih etmiş ve o camilere kadro verildiği zaman görevlisi olmayan başka bir camiye geçmiştir. Her zaman şu şekilde dua etmiştir: “Yarabbi, bana minnetsiz bir mihrap nasip eyle de orda rahat zikir edeyim.” Yahya Baba, bu duasında açıkça kimsenin tekelinde olmayan, rahatça zikrini yaptırabileceği ve rahatça insanlara gidip gelebileceği bir yer istemiştir.

Yahya Baba, görev yaptığı camilerde asla para toplanmasına izin vermemiştir. Onu da şu şekilde ifade etmiştir: “ Oğul, buraya Allah rızası için gelenlerin olur da cebinde parası olmaz veya yanına bir zengin düşerse, cebinde çok parası olan verir olmayan ise utanır, çoluk çocuğun nafakasını bize verirse, biz o veballe Allah’ın huzuruna çıkamayız.” Onun için camide para toplamayı yasaklamıştır. Bu anlayış şuan Dört Yol’daki camide bir vasiyeti olarak halen devam etmektedir.

Yahya Baba, çevresinde çok sevilen sayılan, şeriattan asla taviz vermeyen, müthiş derecede Kur’an sevgisi olan, Kur’anın açtığı o yoldan yürümeye devam eden bir Müslüman, aynı zamanda da gönül terbiyesi, nefis terbiyesi için çalışan bir Allah dostu olarak yaşamıştır. Eğer siz “Allah’a teslim olursanız, Allah yardımcınız olur” demiş ve devamında ise “siz hakkıyla, layıkıyla Cenab-ı Hakk’a yardımcı olursanız yani ona kulluk ederseniz, Allah sizi her zaman görüp ve gözetir, korur” diye ifade etmiştir.

Yahya Baba, “gece uyanık olan yol alır, gündüz herkes uyanıktır. Ama gece uyanıksan Allah’ın ikramıyla ihsanıyla karşılaşsın” demiştir. Uykusundan her zaman feragat etmiştir. Teheccüd namazına kalkıp gece ibadetle meşgul olmuş ve karanlıkta tefekkür etmiştir. Az yiyip, az uyumuş ve başka bir sünneti de ne zamandan ne nimetten hiçbir şeyden asla israf etmemiştir. Hatta yemekler kaldığı zaman kalan yemekleri birbiri içine döküp: “ Bismillahirrahmanirrahim ula şifadır

şifadır yeyin bunlar israf olmasın, her lokmada bismillah deyin ” demiştir. Yine “ her lokmada besmele çekerseniz yediğiniz size şifa olur, ne yerseniz yeyin zehir bile yeseniz size dokunmaz ” demiştir. Az konuşan, sorulduğu zaman cevap veren, alçakgönüllü, herkesi seven, herkesin sevdiği, devletine, yöresine ve töresine çok bağlı, hocasına çok saygılı bir insan olarak hafızalarda yer etmiştir.

Yahya Baba’nın görev yaptığı yerlere baktığımız zaman tevafulk olsa gerek, ona Tepeüstü, Veliköy, Şahintepesi gibi yüksek yerlerde görev yapma imkanı Allah tarafından verilmiş ve Rize onun zikrinin nuruyla nurlandırılmıştır.

Yahya Baba, perşembe akşamları yani perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde erkeklere ve bayanlara ayrı ayrı olmak üzere Kur’an ve sünnet ışığında dini sohbetlerde bulunmuştur. Sohbetlerini ilahi ve zikirlerle, Allah’ın isimlerini anmakla zenginleştirmiştir. Hiçbir cemaat veya tarikata karşı asla kötü söz söylememiş ve bütün tarikat ve cemaatlara kardeş gözüyle bakmayı yeğlemiştir. Allah’ın anıldığı hangi ortam varsa oradan feyz alınması gerektiğini dile getirmiştir. “ Allah’ı anın da nasıl anarsanız anın ” demiştir. İsteyen herkesin sohbetlerine katılabileceğini söylemiş ve Mevlana’nın “ Gel ne olursan ol gel ” düsturunu benimsemiştir. Kur’an-ı Kerim ve ehl-i sünnet anlayışına uygun bir yaşantı sürmüş ve çevresinde itibar sahibi olan, saygın bir kişi olarak tanınmıştır. Yahya Baba, tüm yaşamı boyunca herkesin derdine çare bulmaya çalışan bir anlayışla hareket etmiştir.

Yahya Baba, yaklaşık olarak on beş kez hacca ve umreye gitmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.)’e olan bağlılığı sebebiyle “ Yarabbi bana her yıl iki kez hac ve umreye gitmeyi nasip et!” diye dua eden Yahya Baba’nın bu duaları karşılık bularak hac ve umre dönemi geldiğinde, kendisi bir şekilde başkaları tarafından hacca ve umreye gönderilmiştir.

Yahya Baba, 80 ihtilalinde birtakım soruşturmalar geçirmiş fakat ceza almamıştır. Anlatılanlara göre onu sorgulamaya gelenler, sohbetine girdikleri zaman “ biz buraya niye geldik ” diye söyleyip zikir halkasına girmişlerdir. Askeriyeden veya emniyet mensuplarından bazı kişiler bile birkaç kez Yahya Baba’yı almaya geldiklerini ama bir türlü becerip alamadıklarını söylemişlerdir. O dönemde bile Kur’an ve sünnet ışığında o kadar ihlâslı, samimi sohbetler yapılmış ki Şahintepesi’nde yapılan zikrin Müftü Mahallesi’nde duyulduğu söylenmiştir.

Yahya Baba, Şahintepesi'nde görev yaptığı sırada oradaki camiye de resmi görevli atanmasıyla birlikte buradan da ayrılmıştır. Yahya Baba oradan ayrılırken Dört Yol'un o zamanki muhtarı ve ihtiyar heyeti, 10-15 gün süreyle Yahya Baba'yı ısrarla kendi camilerine çağırımlarıyla birlikte “ iyi oğul, müstakil bir yer bulursanız gelirim” diyerek Dört Yol'a gelip yerleşmiştir. Yahya Baba, Dört Yol Camii'nde ise yedi sene fahri imamlık yapmıştır. Şuan ki cami ve türbenin olduğu yer bulunmuş ve köy halkının yardımıyla yapılmıştır. Fakat o zaman Dört Yol merkezde olan camide zikirler yapılmıştır. Caminin temeli atılmıştır ama kendisine görmek nasip olmamıştır. Bu durum kendisine ayan olmuş olacak ki bu cami daha tam meydana çıkmadan önce buradaki çay fabrikası da faaliyette iken: “ Gelin oğul gelin, bir namaz kıldırayım size. Bana buraya zikir etmek, namaz kıldırma nasip olmayacak. Gelin hiç olmazsa namaz kıldırayım size” demiştir. Daha caminin üst tablası döküldüğü zaman bu camide namaz kıldırılmıştır. Maalesef burayı görmek nasip olmamıştır. Kendisi de şöyle demiştir: “Yarabbi, elhamdülillah bir yerimiz oldu ama herhalde burda zikir ettiremeyeceğim.”

Bu cami köy halkının desteğiyle yapılmış ve 1991' de hizmete girmiştir. Hocası Rasim Platin Efendi'ye olan sevgisi nedeniyle “ Yarabbi bana efendimin acısını gösterme!” diye dua eden Yahya Baba, hocası ile aynı yılda 40 gün ara ile 20 Ekim 1990'da 63 yaşında Rize'de vefat etmiş ve Salarha-Dört Yol'da kendi adıyla anılan caminin yanında yapılan türbeye defnedilmiştir. Yahya Baba Türbesi de yine köy halkının ve sevenlerinin desteğiyle yapılmıştır. Vefat edince şuan türbenin var olduğu yere defnedilmiş, 4-5 seneye yakın türbesiz kalmış ve yine sevenleri tarafından imece usulü ile onun için türbe yapılmıştır. Ölmeden önce de aslında yerini göstermiştir. Köyün eski muhtarına: “Ben nereye yakışırım demiş. Muhtar da işte buraya diye gösterince Yahya Baba da bugün mezarının bulunduğu yere, hah benim de kalbimden orası geçiyordu” demiştir.

Yahya Baba vefat etmeden önceki son perşembe günü zikir meclisinde yerine Hamdi Hoca'yı bırakmıştır. Demiştir ki: “ Bundan sonra geleceksin, ben olmadığım zaman zikirleri sen yaptıracaksın ”. Ondan sonra orada zikir yapan insanlara dönerek, Hamdi Hoca'ya destek çıkmalarını, onu koruyup,

gözetmelerini istemiştir. Vefat ettiği gün ise sabah evden çıkarken “ Artık veda vakti geldi.” diyerek bir nevi vefat edeceğini ima etmiştir.

Talebeleri ve zikir halkasında olan kişiler kendisinden zuhur eden birçok kerâmete şahit olmuştur. Bunların Allah’ın bir ikramı olmasına karşın olur da nefsimiz kendine pay çıkarır veya insanlar farklı yorumlar diye bundan kaçınmış ve uzak durmuştur. Yahya Baba, çevresinde Allah ve resulüne son derece bağlı, her işinde Allah rızasını gözetken ve ömrünü islamın güzelliklerini anlatmaya adanmış bir Allah dostu olarak tanınmıştır.(**K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5**)

2.1.2. Yahya Baba İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

1. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mahmut Çağlar

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Yüksekokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Pazarköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.04.2016

Bizim sofilerden biri anlatır. Namazı kıldık Taşçıoğlu'nda. İçinden geçmiş ki ya cebimde fazla para da yok ama şu Yahya Baba'ya bir çorba ısmarlasam diye içinden öyle geçmiş. Baktım ki Yahya Baba da 30 kişiyle camiden çıktı. “Ula demiş ihvanlar, bu bana bir çorba ısmarlayacak ama cebinde fazla da parası yok demiş. Onun için bunu fazla yormayın. O bana ısmarlasın ben de size ısmarlarım demiş.

2. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mahmut Çağlar

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Ön lisans

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 20.04.2016

Bir yolculuk esnasında Erzurum’da rahmetli Yahya Baba’nın şeyhi Rasim Baba Erzurum’da durur. Rahmetli Yahya Baba da buradan yola çıkar. Yani bir minibüs dolusu insanlarla efendisini ziyarete gider. Giderken İspir tarafında malumunuz şimdi biraz daha yollar güzel, o zamanlar daha berbattı. Kayalar düşmüş yollar kapanmış efendim. Gidiyorlar bakıyorlar ki kuyruk devam ediyor. “Ula ne bekliyorsunuz” diyo. Diyo Hacı Baba işte yollar kapalı bekliyoruz da kara yolları gelip açacak. Bu da diyor ki ya biz bi gidelim bakalım nerden kapanmış diyorlar. Gidiyo tam böyle büyük bir kayanın düştüğü tabi o olaya şahit olanların anlattıkları yani bir kütü büyük bir kaya diyo tam yolun ortasında geçme şansımız yok diyo. Tamamen yolu kapatmış sayılır. Ordan araba geçmez diyorlar yani herkes bekliyor ki şey gelsin. Bu da diyor ki yanındakilerle beraber “ula oğul şu kayaya bir omuz vuralım, bunu biz atarız.” Bunlar diyor ki Yahya Baba, bu koca bir kamyon kadar kayayı biz nasıl atarız diyor, yani içlerinden öyle geçiriyorlar ama getirmiyorlar tabi onların söylemi. Yahya Baba dediyse illa bir bildiği vardır. Bir omuz verelim bakalım diyor. Orda tabi bir Allah nidasıyla bir omuz veriyor taşla. Bir de bakıyor taş yerinden oynamaya başlıyor, çalışıyor. Ordakilerden birkaç tanesinin anlattığı diyor ki ya Allah Allah koca kaya sallanıyor diyor ya böyle bir şey olur mu? Ondakilerden hiç kayaya dokunmadık, dokunmuş gibi yaptık diyo. Allah’ın izniyle o kayayı ordan kaldırarak yolu açmış ve efendisine gitmiştir.

3. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mahmut Çağlar

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Ön lisans

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 20.04.2016

Trabzon Araklı tarafında bir sohbe gidiyorlar. Araklı'nın bir dağına çıkıyorlar. Dağdan aşağı inerken yolları biliyorsunuz Karadeniz yolları biraz büküm büküm yol diyor ki şöför diyo şöförün hemen yanında yine rahmetli var. Araba diyo minibüste abartısız 30 kişi var diyo ama araba yerinde durmuyo yani. Ordan ziyarete gelmiş onlar da biliyorsunuz Kadiri olduğu için zikir ediyorlar arabanın içi araba diyo sallanıyor yani olduğu yerde. İlk viraja geldim diyo öyle bir şey ki diyo her virajda manevra yapmam lazım diyor. Almıyor, salmıyor araba diyor. İlk viraja geldim diyo baktım fren boş. Tutmuyor fren yok, boşalmış. Yani eski arabalarda hidroliği mi ne diyorlar işte onlar boşalmış diyorlar. Baktım bişey yok tedirgin oldum. Ben napaım içimden onu geçirirken diyo dedim ki tutmazsa komaya vururum, komada durdururum falan diyor. Orda diyor Yahya Baba dizime vurdu “oğul merak etme, devam et, devam et” demiş ona. Geldim diyo tam virajın başına geliyorum, basıyorum fren tutuyor, geri geliyorum ondan sonra fren yok diyor. Böyle diyor aşağı yukarı 10-15 viraja, her virajın başında fren tuttu, daha sonra düze çıktığımız zaman arabada eski bir tecrübeli şöför vardı. Ona seslenmiş rahmetli demiş ki “oğul gel şu arabaya bir bak bakalım, bu arabada ne var, bir bak ona” diyor. Gelip bakıyoruz diyor ki o bize anlatan, aktaran o yaşlı adam ya sen bu arabadan, nasıl buradan aşağı indin diyo, bunda fren yok. O da anlatmış ki her virajda başında durdu, diğer zamanlarda bir şey yok diyo yani boş.

4. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mahmut Çağlar

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Ön Lisans

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 20.04.2016

Rahmetli malumunuz onun bi de Cenab-ı Hakk'ın ona verdiği ikramlardan bir tanesi de kızgın demiri yalardı yani. Demiri diliyle söndüren “oğul dedi ateşi gül olarak görürseniz ateş sizi de yakmaz” diyor. Onun da en büyük aslında ona verilen ikramlardan bir tanesi de oydu. Yani hatta birkaç defa Rize’de de bu olay yapmıştır. Zikir esnasında yapmıştır. Yahya Baba bi işte bi ateş yala da insanlar hani olur mu olmaz yani şüpheleri, kalpleri mutmain olsun yine “e oğul hadi yakın bakalım, ısıtın” der getirirmiş nar gibi demiri, zikir esnasında ve zikirin ortasında yani çok insanların şahit olmasıyla, onu diliyle yalayıp söndürmüş. Hatta bir gün sonra, Yahya Baba şu diline bi bakalım acaba bu ateş bu dili niye yakmıyor. Derdi ki “oğul ateşi gül olarak görürseniz, ateş sizi yakmaz.” Gül insanı yakar mı?

5. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mahmut Çağlar

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Ön Lisans

Derlemenin Yapıldığı Yer: Pazarköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.04.2016

Dört Yol'da bizim bir İhsan Hoca vardı. Tabi o kazanmış hacca gidecek, görevli olarak imam. İki de bir derdi Hacı Baba, işte nasıl görev yaptıracam der ordakilere insanlara. Yahya Baba der ki “oğul senin daha var.” O da diyor ki “daha nasıl var, ben kazanmışım da gideceğim, görevli olarak gideceğim.” Yine aradan biraz zaman geçer. Yani istiyor ki o yere gideceğim zaman insanlara rahatça ibadetini yaptırayım. Hacı Baba nasıl yaptırayım “oğul senin daha var” demiş ona. Orda yine Allah sağlık versin Emin Gemici Hoca var. Ona da diyor ki Emin Hoca, bizi bir tavaf ettireceksin inşallah. Emin Gemici Hoca Efendi diyor ki “benim hiçbir şeyim yok, yani gidişatım da yok. Görevli de değilim, nasıl gideceğim” diyor, “inşallah Yahya Baba” diyor. O da diyor ki “he he yaptıracaksın inşallah” diyor. Bir gün var gitmelerine bizim İhsan Hoca'nın işi olmuyor, kazananın işi olmuyor. Ama Emin Gemici Hoca'ya tabi Urfa'da bir heyet, ordan bir istek istetiyorlar. Emin Gemici Hoca burdan bir gün kala hacca gidiyor. Orda işte rahmetliye rastlıyor. Diyor ki Emin Hoca bizi bir tavaf ettir. O da aslında onun bir kerâmeti zuhur ediyor.

6. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mahmut Sarı

Doğum Tarihi: 1976

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Lisans

Derlemenin Yapıldığı Yer: Pazarköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.04.2016

Hamdi Hoca, kuran kursu öğretmenidir. İşte sohbetlere gidiyor. Hamdi Hoca çok utangaç biridir. Yahya Baba'ya çok aşırı derecede saygısı, edebi vardı. Devamlı arkalarda dururdu böyle, kaçırdı. Böyle yanına gitmeye falan çekinirdi. Yine en son akşam, Yahya Baba vefat etmeden bir önceki cuma gecesi. Pazartesi günü vefat ediyor. 3 gün önce perşembe günü yine rahmetli Hamdi Hoca arka tarafta duruyor. Zikir sohbeti bittiği zaman "Hamdi Hoca, arka taraftan kalk ön tarafa gel" diyor. O da geliyor ön tarafa. İşte Yahya Baba'nın dizlerinin dibine oturuyor. Buyur hocam diyor sesli bir şekilde, bütün millet duyuyor cemaat. Diyor ki bundan sonra işte Hamdi Hoca Kur'an kursu hocası. Haftada bir gün sohbet var. Bundan sonra diyor 6 akşam yine okutmaya, ilme devam edeceksin kursa. Ama diyor bir akşam burda görev yapacaksın diyor. Ama demiyor ki bir daha cuma akşamından itibaren diye. O zaten haşa ilerisini biliyor noktasında. Allah u Teâlâ Hazretleri ona bir ikram ediyor. Bir perde açıyor ona ve ona öyle bir görev veriyor. O pazartesi günü vefat ediyor.

7. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Kandemir

Doğum Tarihi: 1965

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Sanayi Mah. / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.04.2016

Yahya Baba ile Hamdi Hocam'la Medine'de beraberlermiş Hac veya umre zamanında. Yine böyle bir sabah namazından sonra, işrak vakti namazdan sonra. Herkes rabıtada. Yahya Baba Hamdi Hoca'ma demiş ki birkaç tane Allah dostuyla tanıştırayım mı seni demiş. Memnun olurum demiş hocam. Kalkmışlar ravzanın içinde dönmüş dönmüş dönmüş eliyle yukardan aşağıya işaret etmiş Yahya Baba Hamdi Hoca'ya bu demiş. Hamdi Hoca hemen eğildi elini öptü bıraktım kalktım dedi. Çünkü rahatsız etmeyeyim onu Allah dostunu dedi. Kalkmış dönmüş dönmüş dönmüş bir yere daha yine eliyle işaret etmiş bu da demiş. Eğildim elini öptüm. Üç tane. Yeter artık bu kadar yeter artık sana demiş ona. Öyle ayrılmışlar.

8. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ömer Yılmaz

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.04.2016

Zikrullah bitti, Dört Yol camisindeyiz perşembe akşamı. Zikrullah bitti, sohbet bitti. Rahmetlik Yahya Baba zamanında Erzurum usulü kete ikram edilirdi. Her sohbetten sonra çay, kete ikram edilirdi. Hanımı yapardı. Sohbet bitti, millet dağılıyordu. Rahmetli Hamdi Hocam pek öyle atlamazdı görev almak için atlamazdı. Yahya Baba böyle onu çok sever devamlı yanına çağırır ona hürmetten tazimden saygı da bulunurdu sevgide bulunurdu. Birgün Hamdi Hoca dedi gel berime böyle elinden tuttu. Gitti mihrabın önüne döndü cemaate doğru. Ula dedi cemaat beni biraz dinleyin aynen böyle. Hamdi Hoca dedi kaçtın kaçtın sonunda yakalandın dedi. Hiç görev almak istemezdi ya. Biliyorum dedi işin zordur. Haftanın altı günü kuran kursuna talebelerini okutacaksın. Bir günü da geleceksin buraya sofileri zikir edeceksun. Pazarköylü'ler dedi siz de bu Hamdi Hoca'ya destek olacaksınız olur ki bu tevfik buradan sönerse Rasim Baba ilk Rize'ye Pazarköy'e gelmiş. Olur ki bu tevfik buradan sönerse evvela sizden sorar Pazarköylü'lerden. Sofilar dedi ben de size bir daha zikir ettiremezsem bana hakkunuzu helal edin. Kılıç kınından çıktıktan sonra parlar. Aynen bu cümleleri dedi. Pazar günü hastalandı pazartesi hastaneye yattı vefat etti. Öbür cuma akşamı Hamdi Hocam zikir ettirdi. Aynen tevdi böyle oldu.

9. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ömer Yılmaz

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.04.2016

Bu monitörde kalp, ben yoktum o zaman. Rahat rahat hastaneye giremiyorduk. Kalp kriziydi rahatsızlığı. Şimdi ordaki hemşire hanım hemşire miydi, asistan doktor muydu orası muallâkta kalsın. Bu monitörde kalp şeyi yazayı ya oni anliyamadılar. Yazandan bişey anliyamadılar, dışarı attılar. 3-4 sofi de onlardan belki sağ olanları vardır. Hoca efendilerden 4-5 tane hoca efendi var orada. Onlar içeri girdi ne oldu diye. Baktılar ki o monitörde Yahya Baba'nın Allah Allah lafzı yazdığını, peşpeşe Allah Allah Allah yazdığını söylediler. Doktor okumuş da bu farklı bişeydir, bunu anlayamıyorum diye. Çizgiler böyle atıyor ya. O 4-5 tane imam sofilerden, şahit oldular Yahya Baba'nın kalbi Allah Allah diye atıyordu.

10. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ömer Yılmaz

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.04.2016

Çok iyi bir hacı dayımız anlattı ona da Yahya Baba anlatmış. O hacı dayı da geçenlerde öldi. O sağ olsaydı onda ne anılar vardı nasıl diyeyim. Yahya Baba'ya demiş Rasim Baba Hazretleri ki bu üçüncü ravi benim yani Yahya Baba sen anlatmışsın bu arkadaşta bu anlatmış sana. Fazla anlattın mı dağıldı mı değeri olmaz. Rasim Baba diyor Yahya Baba'ya ki Yahya Baba git Yavuz Baba'yla iftar et de gel. Yavuz Baba'da Tortum'un bi köyünde. Erzurum'dan Tortum 20-30 km. Belki de 20 km. daha ilerde bir köyde. İftara da 15 dk daha var. Bunu Yahya Baba anlatmış bir hacı efendiye. Bu hacı efendi de bana anlatmış. Efem baş üstüne demiş. Dergâhtan fırlamış ama yani normal akıllan 15 dk'ya Tortum'a gidilir mi iftara. İftar et gel. Dünya perdesi kalkar gözden kalkar. Yahya Baba hemen başlamış, fırlamış gitmiş. Yavuz Baba'nın kapısını çalı iftar oli demiş. Yavuz Baba Yahya Baba Efe Hazretleri seni mi gönderdi demiş. Etmişler iftarı gelmiş. Demiş ona ki yav nasıl gittin. Ula oğul hiç anlıyamadım ama o kadar hissediyordum ki bi ayağum bi dağa bi ayağımı bi dağa basayidim. O kadar hissettim ki nasıl gittiğimi bilmiyorum. Bunu da Yahya Baba anlatmıştı bir hacı efendiye o da anlattı bana.

11. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ömer Yılmaz

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.04.2016

Otobüste gidiyoruz kardaşum. Erzurum'a gidiyoruz. Erzurum'dan dönüyoruz, dönüyoruz, dönüyoruz Erzurum'dan. Öyle olsa gerek. Şimdi gittuk Erzurum'dan geldik. Yusufeli'nin orda su kavuşumu diye bir bölge var. Artvin'den geliyoruz, Artvin'den geliyorduk. Ordan dediler ki ee yol, su yolu almış hatta dediler ki bi kamyon suyun içine kalmış kamyonun üstüne su geçiyi dediler yani. Biz vurduk bu Yusufeli tarafına Erzurum'a gidemiyoruz vurduk Yusufeli tarafından köy yollarından gidiyoruz bu sefer. Şimdi biz, bizim peşimizden bi eski tip bir minibüs, onun peşine bi şey bi 124 murat taksi başçavuş hanımıyla beraber. Onun peşinde. Sene 90 lı yıllar tam olarak öyle. Gittuk Allah inandursun kardaşum. Şimdi köyün içinden gidiyoruz. Yol bitti dereye girecek yol. Boyle bir 5-10 adım 5-10 metre gidecek karşıya çıkacak yol. Dere taş getiri dağ üstü kar. Herkes dedi dereden taşları alsun ben de çocuk pantolları çektum yukari hemen atladum suya suya atlamamla geri atlamam bir oldi. Dedi bana ula oğul çok mi soğuktu su kardaş ben abdestliyum ahirete gideceğum kelimesi kelimesine yaşadağumi anlatirim. Herkes anlatmamış bunlari. Ben atladım geçtim su soğuk dedi ula oğul çok mi soğuktu su. Dedim haci baba çok soğuktu. Elimden tutti gel oğul gel dedi. İnduk suya kardaşum. Kendi de girdi taş atayi yolu açayiruk deyi. Vallahi sanki ilica suyuydu. Hikaye anlatmayarum saa ha. Ben birinci atladum suya atlamamla gene çıkmam bir oldu. Ula bi daha dedi ula oğul çok mi soğuktu haci baba çok soğuktu böyle ettum ben. Dedi bana gel oğul gel elimden tutti induk suya sanki ılıca suyudu gittuk. Taşları öteye beriye attuk. Yahya babayla geçtik karşıya duvarın üstüne bizim saviyem arabası geliyi birinci

saviyem. Ula Cabir gel ula Cabir gel Cabir de boyle saviyemin motorunun üstüne Margirustan daha önce saviyem vardı. Bu sefer margirus geçti ama şimdi gözümün önüne margirusun nerdeyse camına bu taraftan su o kadar çok değil. Margirusun nerdeyse camına su geliyi. Margirus yüksek de araba tabi. Şimdi peşine de bu başçavuş. Şimdi sen olsan başçavuş ne edersin. Sabiyem önünden geçerken gördi. Dere geliyi sabiyemin neredeyse camına. Bu 124 ler var kırmızı bir 124 var başçavuşun. O da oyle takildi kaldı oraya mecbur takildi peşimize da. Yoksa oraya bekleyecek kaç saat yol açılır Allah bilir. Şimdi Yahya baba diyor komutanım gel. Komutan adam bakayi nasıl geçecek karşıya buradan karisi da yanında. Karisi da mini etekli çantayı komuş dizlerine utani komutanım gel komutan bakayi boyle boyle başka çaresi de yok geri donse dönemez ileri gitse zaten mecbur girecek komutan uyduk bir alamete gidiyoruz kıyamete misali komutan abi girdi suya kardaşum inanur musun gözümün önüne o 124 muratın eksozu var ya pur pur pur suyu atayı böyle suyu atayı yav nerdeyse camlari yariladi suya. pur pur pur geçti karşıya. Geçti karşıya ama bu komutan indi altina ama komutanın afiyeti kaçtı başçavuşun adamın afiyeti kaçtı adam bizi tanımay. O aşağı suyun kavuşumuna uyduk buların cesaretiyle o da uydu peşimize yani. Komutanın afiyeti kaçtı. Öbür arabalar da geçti. Akşam namazlarında. Dediler ki yukarı gitmayın yol çok pis. Dedi Yahya baba ula Cabir sus. Eliyle ha böyle yaptı. Böyle kaside derdi ilahi derdi millet zikir çekerti. Komutan Cabir gittik abi Allah inandursun boyle dağ gelmiş bak şu kadar abartma yok şu kadar büyüklükte bir taş var. Şu kadar büyüklükte yani şurdan şuraya şu kadar büyüklükte bir taş yani bu arayı düşün yani şu kadar büyüklükte bir taş Allaha can vereceğüm o birinci şerit kapanmış o taş alınacak ki oradan arabalar geçsun dedi oğul abdesti olanlar gelsun namaz kılalum. Benim de abdestim vardı böyle bir toprak gelmiş oraya toprağa 5-6 kişi kılduk hemen peşine Yahya babanın arkasına. 20-30 o ufak taşları attılar dayani o büyük taşa dayani o büyük taşa mümkün mü dünya gözüyle mümkün mü? Ha bu gözler gördi oni diyim sana aklumdan gitmedi ki bunu. Kardaş dayandık o taşa. Ha namazi kılduk biz. Dedi oğul namaz geçeyi siz geçin alın abdestinizi namazınızı kılun namaz kılanlar gelin bakayım dedi. Gittuk 5-6 kişi. O 20-30 kişinin zati taşı yürütmesi mümkün değil. Gittuk oraya ula dayanın bakayum oğul ula oğul dayanın bakayım. Ha böyle etti taşı. Ula oğul dayanın

bakayım. Ha boyle ya Allah taş bi döndi zaten bi döndi komaya bam bum bam bum düşdü Coruh deresinin o Coruktur derenin ismi. Derenin ortasına küçücük ada gibi oldu taş derenin ortasına şak şak şak o taş olayı da odur kardaş aynen boyle yaşadum gözümlan gördüm olayı. O da öyle bi vaka.

12. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ömer Yılmaz

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.04.2016

Burda bi emekli bir imam vardı. Bu emekli imam adamın herkesin bir meşhurluğu olur ya kimisi futbolu sever kimisi bilmem neyi sever bu emekli imam da katır hayvanı var ya binek katır meşhur katırcıydı. Hocaydı ama atı çok severdi katırcıydı. İyi bir katırı olurdu. Rize'nin en iyi katırı o hocaya olurdu yani. Böyle kısa sakallı, benden daha kısa sakallı, böyle beyaz sakallı o zaman emekli imam idi. Demiş ki öyle bir şey olmaz. İnanmamış. Dedi baa ki bir arkadaş şimdi zikir ederken gözlerini kapatacaksun yani manevi havadan. Gözlerini biraz açık tut dedi. Yahya Baba bu akşam şiş yalıcak dedi. Ben de tabi merak ediyorum tabi bu şiş işi nasıl oliyidi diye. Bu imam da inanmamış imam da çıkmış müezzinin ha böyle küpeşteler varya olardan birine yatmış ordan bakayi. Zikirde biliyorsun ışıklar sönük olur. Böyle tam zikirin ortasındayız böyle Allah lafzında böyle şişlik elden ele geliyor. Bildiğimiz şu kadar bi demir, bildiğimiz 10 luk demir, 8 lik demir. Ya şu kadar yeri kızdırılmış. Kardaş böyle gece ya, kor gibi demir ateşi ocağa demir gördün aynı kor gibi elden ele geliyi. Kor gibi ateş. Bunu Yahya Baba aldı eline, ben de ilahi söylerim o gün bugündür ilahi söylerim zikire, ortadayım tabi. Yahya Baba böyle 5-6 defa dilini dondurma yalar gibi böyle yaladı. Yaladı ama bu zikir bi kaynadi, yani orası insanlar boyle bi coşdı, bi kaynadi. Acayip bi hal oldu. Ben de içumden geçirdum ki çocukluk da daha o zamanlar askere gitmemişum. Dedim ki Yahya Baba dili hep yandı şimdi bizimki de akıl. Zikir bitti. Boyle Yahya Baba esmalar otururken ışıklar yanardı boyle esmalar söylenirdi. Ortaya geldi boyle. Allah inandursun seni, yarın ahirete gideceğuz, Allah'a hesap vereceğuz. Yalan dersek Allah görür. Ha boyle etti.

Dilini gösterdi baa ki içimden geçurdum 10-15 dk evvel. İçimden geçirdim ki ya Bu Yahya Baba'nın dilini kan çıktı yandı. Vallahi böyle ya hiçbi şey olmamıştı, aynı normal dil. Zikir bitti millet dağılıyor, hoca orayadır eğiliyor elini öpecek. Dedi hocam, bizde bişey yok ateşin ismi Arapçada nardır. Nar da Allah'ın emrindedir dedi ya. Allah dilerse yakar, dilemezse yakmaz. İbrahim aleyisselamı yakabildi mi dedi. Orda benim gördüğüm birebir yaşadığım.

13. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ömer Yılmaz

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.04.2016

Yahya Baba, tabi o zaman okimamıştı normal okullarda pek okimamıştı. Medreseye okimişti. Belki ilkokul okimişti bilmiyorum tam olarak. Okuması biraz zayıf idi yani. Mesela bi kitaptan okuyidi. Kitabı Açmış orda ordan vaaz ediyor. Ben de iyi okuyamam. Yahya Baba böyle bazen profesörler okur. Yahya Baba o profesörler okuma okuyamazdı. Eski yaşlı adam belki onun zamanlarında o kadar okul işleri yoğidi. Birgün Dağbaşı'nda küçük bir odası var. Bir arkadaş da O arkadaş da sağdır. Bu da aklına bir soru var. Kadınların namahrem hallerinden bir soru soracak ama utaniyi Yahya Baba'ya sormağa. Şimdi bu kalbinden geçiri ki ben bunu nasıl soracağum Yahya Baba'ya. Yahya Baba da başka diyelim namaz bahsinden bahsediyi. Ula oğul dedi kitaplar var öteye. Ha bu kitabı ver baa dedi. Oni oni oni alttakini alttakini Yahya Baba diyi alttakini alttakini oni tamam oni ver oni. Aldı o kitabı. O kitabı açtı aynı ha boyle. İşte filan şey filan halde olur filan şey filan halde olur. Baktım bir anda hiç mevzuyla alakası olmayan bir mesele anlattı. Kadının hallarından bu hayızlı hallarından bişey anlattı. Kapattı. Dedi koydu oraya. Dedi ula oğul âlimin yanuna dilini tutacasun, evliyânın yanuna kalbini tutacasun. Bunu da o arkadaş anlattı. Bu da sağdır şimdi. Ula oğul dedi âlimin yanuna O adam utaniyi kafayı eğdi yere. Yani kaçabilse kaçacak.

14. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Celal Eğilmez

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 12.05.2016

Ben Dağbaşı'nda şey ettiğim zamanda ondan ondan sonra dedi istiare edin dedi. İstiare edince tabi ben anlamam da o kendisi bizim yerimize şey yaptı. Rüyamda şöyle gördüm işte. Abdülkadir Geylani'nin şeyini altın kemerini bana vermişler. Ondan sonra bu sefer ben de üzerime öyle bi oldu ki bildiğin gibi değil yani. Başka da rüyalar gördüm onlar şeyler. Sabahleyin kalktım söyledim ona. Dedim böyle böyle rüya gördüm. Dedi tamam dedi. İşte 600 ilk defa şey veriyorlar. Benim de içimden geçti ki bu bine çıkarsa. O derse şey yapmadan hemen dersimi bine çıkardı. Dersimi bine çıkardı.

15. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Celal Eğilmez

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 12.05.2016

Bir gün o dolar, zamanları vardı ya o zaman Türk parası geçmiyordu. Ben para bozacağım zaman da ona getirir verirdim yani o da saklasın da şey etsin diye. Bu yanlışlıktan bana şey vermiş on lira eksik vermiş. O zaman da şurdayız yani. Şimdi ben de namaz kılıyoruz. Akşam namazını kılıyoruz. Tabi kameti ben ediyorum. Ondan sonra aklımdan geçti hemen de helal ettim. Bak hemen de helal ettim yani bak hemen de helal ettim yani. O bilerek onu yapmaz ya. Şimdi namaz kılıyoruz. Yani bu yani şey değil. Selam verir vermez hemen orda on lirayı aldı al dedi.

16. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Celal Eğilmez

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 12.05.2016

Şimdi biz arabaylan haca giderken arar kapısından geçiyoruz. Orda bir zikir yaptık. İkindiden sonra bir zikir yaptık. Orda aşağı yukarı Yahya Hoca'ya vermişler şey yani 5-6 tane şef vardı, ama tabi muhim olanı ona vermiş. Biz orda 600 kişiyle bi şey yaptık zikir yaptık. Sonra gittik say yaparken iki defa gittik. O bi Merveden, Sefadan bi on metre kadar ayrıldık. Önümüze bi adam çıkmış. Böyle otuzbeş yaşlarında, orta boylu, sakalı da fazla uzun değil hemen çıktı önümüze. Ondan sonra biz çekildik öbür tarafa. Yani sağ tarafa çekildik. Başladılar onlan konuşmağa. Yanında da o Endozenyalı kariler var ya uç-dort tane kari var peçeli. O kadınları ben gördüm ya onların yanına gitmedim. Öbür taraftayım ben ama 3,5-4 metre var aramızda yani. Söylediklerini duyuyorum onların. Bu sefer dedi ki o arar kapısı neydi falan filan. Sarıldılar birbirlerine kucaklaştılar. Konuşuyorlar bilmem ne yapıyorlar. O zaman o Efendi Hazretleri tabi sağdı falan. Ondan sonra 3-5 dakika konuştılar. İkisi böyle konuştuklarını duyuyorum yani. Şimdi kulaklarım yüzde otuz, duymuyor şimdi ama o zaman duyuyordu yani. Şimdi bu sefer baktım ki rahmetli baban kaldı oraya yalnız. Ne o kadınlar var ne şey var. Ordan aşağısının yüksekliği aşağı yukarı otuz metreye yakın. Dedim Yahya Hoca Hızır a.s. mıydı? He ya o niye gelmedin.

17. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Celal Eğilmez

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 12.05.2016

Şimdi bi ara burdan arabalarla Erzurum'a gidiyoruz. O dere var ya şey Bayburt'un şeyinden akan dere Coruh ha. Oraya gittik şimdi. Araba biraz şey yapmış böyle bi gitti oraya, bi fren yapmış. Ondan sonra elli cm daha gitsek dereye uçacağız. O böyle elini bişey bismillahirrahmanirrahim dedi oyle kaldı oraya.

18. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Celal Eğilmez

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Dört Yol / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 12.05.2016

Sonra dönerken de şeyden Artvin'den geliyoruz. Şimdi burda bi tane şey vardı kardeşi şofördür. O şoför da şeyde dolmuşlarda çalışıyor. Şimdi o da arabada. Ben de o arabanın içerisindeyim. Benzinimiz bitmek üzere. Bu Çayeli'nde biraz daha öbür taraftayız falan. O da gittik şeye girdik. Baktık ki benzin dolmuş. Yani hiç benzin almadan benzin dolmuş. Ondan sonra ordan devam ettik geldik.

2.2. Şeyh Osman Niyazi Efendi

2.2.1. Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin Biyografisi

Güneyce Kurtuluş Mahallesi'nde bulunan ahşap caminin kurucusu olan Şeyh Niyazi Efendi, Gümüşhanevi tarikatına mensub kerâmet sahibi ermiş bir zattır ve bu gün de hürmetle anılmaktadır.¹⁷⁹

Şeyh Osman Niyazi Efendi, 1244 / 1828 yılında eski adıyla Varda'nın Kolekli (şimdi Kurtuluş) mahallesinde doğmuştur. Baba adı Sipahizâde Molla Hüseyin'dir. Çocukluğu ve gençliği hakkında fazla bilgi olmamakla beraber hafızlığını tam bitirmeden bir müddet çobanlıkla meşgul olmuş ve İstanbul'a gitmeden evlenmiştir. Anlatılanlara göre bir gün çobanlık yaptığı sırada hatiften "ilim tahsiline yönel, bu işler sana göre değil" anlamında sesler duyarak korku içinde dedesinin evine sığınmış ve bir müddet dışarı çıkmamıştır. Kısa bir zaman sonra da ilim ve irfan tahsili için İstanbul'a gitmiştir.¹⁸⁰

Orhan Naci Ak, Şeyh Osman Niyazi Efendi ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Haci Şeyh Niyazi Efendi, gençliğinde İkizdere'de çobanlık etmiş ve kırk yaşından sonra İstanbul'a giderek medrese tahsili görerek icazet almıştır. Yine İstanbul'da bulunurken tarikat şeyhi "GÜMÜŞHANEVÎ" ye intisap etmiş ve onun halifesi olmuştur. Memleketine dönünce Güneyce'de kendi adını taşıyan camii yaptırmış ve burada irşada başlamıştır. Bu camide halvete girdiği Arapça ve hadis okuttuğu söylenmektedir. Hakkında yapılan ve yayınlanan bir araştırmaya göre Şeyh Camii'ndeki görevi 1896 yılında başlamıştır."¹⁸¹

İstanbul'a giden Şeyh Osman Niyazi Efendi burada Şeyh Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî'ye intisap ederek yaklaşık 25 yıl burada kalmıştır. Seyrüsülûkü sırasında Arapça ve dinî ilimler de tahsil etmiş; Kabataş / Fındıklı'daki bir camide görev yapmıştır. İstanbul'da iken tarikat ihvanıyla birlikte birkaç kez hacca gitmiştir. Daha sonra ise yaklaşık olarak 1297-98/1879-

¹⁷⁹ Rize Halk Eğitim Müdürlüğü, *Rize Kültür Derlemeleri*, 2. Baskı, (Rize: Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yay., 2011), 302.

¹⁸⁰ İsmail Kara, *Gümüşhanevî Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce – Rize'deki Tekkesi*, Genişletilmiş 2. Baskı, (İstanbul: Dergâh Yay., 2009), 24.

¹⁸¹ Orhan Naci Ak, *Rize Medreseleri ve Medrese Alimleri*, (Trabzon: Karadeniz Matbaası, 1994), 36.

80 yıllarında Gümüşhanevî, Osman Niyazi Efendi'yi Karadeniz Bölgesini irşad için memleketine göndermiştir.¹⁸²

Nakşî halifesi olarak Varda'ya dönen Şeyh Efendi, Varda Büyük Camii Medresesi müderrisliğini ve caminin imamlığını üstlenerek burada tarikat faaliyetlerine başlamış ve her cuma günü hatm-ı hâcegân yaptırmıştır.¹⁸³ Şeyh Efendi, medresede alet dersleri (Arapça sarf-nahiv, usûl, mantık vb.) okutmadığı için talebeler Of'a bağlı Hundez (Güneşalan) ve Çufaruksa'daki (Uğurlu) medreselere gitmeye başlamıştır. Bu durum Varda Medresesi'nin itibarını ve talebe sayısı azaltmış ve halkın da şikâyetlerine, dedikodularına sebep olmuştur. Bu durumda baskılara direnmek istemeyen Şeyh Efendi, buradan biraz kırılgın olarak kendi doğduğu mahalleye; Kolekli'ye geçerek ahşap cami / tekkesinin inşasına başlamıştır.¹⁸⁴

Haşim Karpuz bu cami ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Güneyce Hacı Şeyh Camisi Kurtuluş Mahallesi'nde (Yukarı Mahalle) meyilli bir arazide kurulmuştur. H. 1304/M. 1887 tarihinde İstanbul kütüphane müdürü Hacı Osman Niyazi Sipahioğlu tarafından yaptırılmıştır. Ustaları ise Pazarlı Ali ve Hasan'dır.”¹⁸⁵

İsmail Kara ise caminin harimine açılan ana kapının üstünde, çift hilal içindeki ahşap kitabede, tarihle birlikte Bilal Usta'nın adının geçtiğini ve şu beytin yazılı olduğunu ifade etmiştir:

“Ru'yet-i vechi şânıdır bu câmden garaz

Seyr ilellâh silkidir pîre ülfetten garaz

Âmili Bilal Usta.

Sene 1304”¹⁸⁶

Şeyh Osman Niyazi Efendi cami / tekkesinin bitiş tarihi iç giriş kapısının üstünde 1304 olarak yazılıdır. İnşasının 5-6 sene sürdüğü söylenir ve bu tarih hicri

¹⁸² Kara, a.e., 25-26.

¹⁸³ Kara, a.e., 27.

¹⁸⁴ Kara, a.e., 27.

¹⁸⁵ Karpuz, a.e., 63.

¹⁸⁶ Kara, a.e., 31.

ise 1886, miladi ise 1888'e tekabül eder. Şifahi bilgilere göre binanın yapılması için gerekli kestane ve çam ağaçları çevre köylerden toplanmış; Rize, Trabzon, Giresun, Samsun ve Erzurumlu müritlerden ise maddî yardım sağlanmış. Zemin katı ile arkası toprağa dayalı batı cephesi taştan giriş odaları ve harim kısmı ile müezzinlik ve yan galeri kısımları ise bütünüyle kestane ağacından yapılmıştır.¹⁸⁷

Ak'a göre,

“cami taştan ve ahşap olarak yapılmıştır. Ahşap oymaları eşi az rastlanır birer sanat eseridir. Ruhları incelmış ve temizlenmiş olanların zevkine uygun birer sanat eseri. Caminin alt katında iki okuma odası yan tarafında da sanat yapılı bakımsız bir çeşme bulunmaktadır.”¹⁸⁸

Karpuz ise bu cami/tekke ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

“Caminin zemin katında taş duvarlı bir medrese katına sahiptir. Esas cami ahşap olarak inşa edilmiştir. Kuzeydeki giriş kapısının sağında birkaç mezardan oluşan bir hazire vardır. Harimin batı duvarı eğimden dolayı taş yapılmıştır. Ana plan bir giriş bölümü ve bir harim kısmından meydana gelmektedir. Giriş tadil edilmiştir. Bugün giriş bölümünün sağında ocaklı orijinal bir oda bulunur. Bu oda gibi bir oda sol tarafa da yerleştirilmiştir. Harimin girişinde mahfil bulunur.”¹⁸⁹

Taştan yapılan zemin kat hem cami cemaati için oturma mahalli hem de hafızlık yapan talebeler için dersane olarak kullanılmıştır. Cami / tekkenin hariminin girişinde sağ ve solda iki oda bulunur. Sağdaki oda anbar ve mutfak olarak kullanılmış ocaklı bir yerdir. Halvete girenlerin çorbaları bazan burada hazırlanmış, arpa ekmekleri ise Şeyh Efendi'nin evinin avlusunda yapılan fırında pişirilmiştir. Daha sonraları bu oda Kur'an kursunda okuyan misafir talebelerin erzaklarını muhafaza için kullanılmıştır. Sol taraftaki oda ilk zamanlar namazlardan önce cami cemaatinin oturduğu yer ve ayakkabılık olarak kullanılırken sonraları müstakil oda haline getirilmiştir. Bu odaların tam üstündeki iki oda ise Şeyh Efendi'nin birini kütüphane, oturma ve çalışma için, diğerini ise misafirlerini kabul ve istirahat odası olarak kullandığı bilinir.¹⁹⁰

Şeyh Efendi 1327/19 Mart 1325 (1 Nisan 1909) vefat tarihine kadar her sene (14 yıl) bu cami / tekkede halvet yaptırmıştır. Halvet Recep ayının ilk cuma (Regaip Kandili) gecesi başlar, 40 gün devam edermiş. Doğu Karadeniz'in hemen

¹⁸⁷ Kara, a.e., 31.

¹⁸⁸ Orhan Naci Ak, *Rize Medreseleri ve Medrese Âlimleri*, 36.

¹⁸⁹ Karpuz, a.e., 63-64.

¹⁹⁰ Kara, a.e., 32-34.

bütün şehirlerinden, Erzurum ve Bayburt'tan, hatta Tekirdağ ve Adapazarı gibi farklı şehirlerden gelip halvete girenlerin olduğu söylenir. Halvete girenler arasında şeyhlik mertebesine yükselmiş, hilafet almış kişiler, hatta bizzat Gümüşhanevî'nin terbiyesinde yetişmiş zevatın olduğu ve halvete giren müritlerin bu müddet içinde oruç tutup ve camide kaldıkları belirtilmiştir.¹⁹¹ Halvetin sonunda civar bölgelerden de gelen cemaat, hoca ve ehl-i tarik insanların katılımıyla bir dua merasimi düzenlendiği ve bu dua merasimlerine çocuk, yaşlı birçok hastanın da şifa bulmaları niyetiyle getirildiği ifade edilmiştir. Hatta halvet, hatme, hatim ve dua mekânlarında şifa için içilmek üzere dolu su kapları bulundurma geleneğinin de olduğu söylenmiştir.¹⁹²

Şeyh Efendi, Allah dostu olması ve yaşantısı sebebiyle yaşadığı bölgenin hem mânevî büyüğü hem de en muteber insanı olmuştur. Bu durum Trabzon valisi Sırrı Paşa'nın 1880 yılında hazırlayıp İstanbul'a gönderdiği "Kıdem ve haysiyet ve emlâk ve servetce ahali-i sâireden mümtaz olanların isim ve şöhretleri" başlıklı listede Şeyh Efendi için kullanılan "servetce üçüncü derecede ise de haysiyetce birinci derecededir" ifadesinde bu gerçeğe işaret ettiği açıkça görülmüştür.¹⁹³

Bazı rivayetlerde Şeyh Efendi'nin İstanbul'da iken II. Abdülhamit'in sara hastalığına yakalanmış ve uzun müddet şifa bulamamış kızını (veya cariyesi) okuması neticesinde iyileştirdiği ve padişahın iltifatına mazhar olduğu anlatılmıştır. Hatta Şeyh Efendi'nin Varda'ya dönmesiyle saraydan kendisine tebrikler geldiği; şuanda Güneyce beldesinin ortasında kalan tarihî taş köprüünün yapımı için hazineden yardım aldığı ve yaptırdığı cami / tekkenin yanındaki çeşmeye içme suyu getirmek için gereken ve yörede ilk defa kullanılan madeni boruların da resmi tahsisatla geldiği söylenmiştir.¹⁹⁴

Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin ruhsal hastalıkları (sarı maraz) okuyarak iyileştirmede hususi bir mahareti olduğu ve bu konuyla alakalı üç kitabı torunu Hacı Hayrullah Atay tarafından dağıtıldığı; Komes Camii imamı ile Samri Camii

¹⁹¹ Kara, a.e., 37.

¹⁹² Kara, a.e., 37.

¹⁹³ Ayhan Yüksel, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi Yay., 2005, s. 43-58'den naklen Kara, a.e., 39-40.

¹⁹⁴ Kara, a.e., 40.

imamına verilen iki kitabın camilerde yandığı; sonuncusunun ise Oflu müderris Çalekli Dursun Efendi'ye (Güven) emanet edildiği ifade edilmiştir.¹⁹⁵

Şeyh Osman Niyazi Efendi, ölmeden önce Kolekli'de yaptırdığı cami / tekkenin yakınına defnedilmeyi vasiyet etmiştir. Fakat vefat ettiği zaman (hicri 1327 / rumi 19 Mart 1325 / 1 Nisan 1909) halifelerinden Güneyce Büyük Cami'de müderris ve imam olan Hacı Ferişt Efendi, ziyaretçilerin rahatı açısından şeyhin naaşının Büyük Cami'nin arkasındaki mezarlığa defnedilmesini daha uygun görmüş ve ileri gelenlerin de muvafakıyla buraya defnedilmiştir. Üstü demir kubbeli açık türbesi ise Samsunlu müridi tarafından daha sonra yaptırılmıştır. Nakit mirasını halifelerinden Karadere müderrisi Mahmut Efendi taksim edip varislerine dağıtmıştır.¹⁹⁶

Osman Niyazi Efendi Fatma, Fatma ve Ayşe adlı üç hanımla evlenmiş ve bu evliliklerden ikisi erkek, sekizi kız olmak üzere toplam on çocuğu olmuştur. Çocuklarının adları ise şöyledir: Hasan, Hakkı, Halime, Rahime, Asiye, Havva, Hatice, Ayşe, İlve, Gülsüm.¹⁹⁷ Çocuklarından kızı Halime'nin eşi olan ve ilk Rize Müftüsü M. Hulusi Alemdar, 18 Eylül 1924'te Rize'yi ziyaret eden Mustafa Kemal Paşa'ya medreselerin açılması veya onlardan yararlanılması için dilekçe vermiş ve Rize Vakası diye de anılan bu olay üzerine Hulusi Efendi görevden alınmış; Şeyh Efendi'nin damadı olması hasebiyle hadisenin Nakşibendîlikle ilgili olup olmadığı da araştırılmıştır.¹⁹⁸

1945 yılında Güneyce kaza olunca kaymakamlık Şeyh Efendi'nin de medfun bulunduğu caminin arkasındaki mezarlığın hükümet meydanı yapılması için mezarların kaldırılmasına karar verilmiştir. Bu karar her ne kadar halk tarafından tepki ile karşılansa bile bir gece sokağa çıkma yasağı ilan edilerek Şeyh Efendi'nin kabri tahrip edilmiştir. Ertesi gün mezarı Kolekli'ye cami / tekkenin bitişiğine nakledilmiş ve böylece 1946 yılında Şeyh Efendi'nin vasiyeti de yerini bulmuştur. Aynı yıl Büyük Cami imamlığına tayin edilen Kutuz Hoca, Şeyh

¹⁹⁵ Kara, a.e., 41.

¹⁹⁶ Kara, a.e., 42.

¹⁹⁷ Kara, a.e., 42.

¹⁹⁸ İsmail Kara, *İlk Rize Müftüsü Mehmet Hulusi Efendi-Rize Hadisesi-Hac Hatıraları*, İstanbul: Dergâh Yay., 2004'ten naklen Kara, a.e., 42-43.

Efendi'nin eski mezar yeri ayak altında kalmasın ve yeri belli olsun diye oraya bir çam fidanı dikmiş ve bugün de o çam ağacı hala dimdik ayakta durmaktadır.¹⁹⁹

Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin mezarı şuanda Şeyh Camisinin bitişiğindeki avludadır. Avlu ile mezar arasına daha sonradan camekanlı bir bölme yapılmıştır. Mezar taşında ise şöyle yazmaktadır:

Hüve'l-Hayyu'llezî Lâ-yemût

Basîretle nazar eyle makâm-ı ilticâdır bu

Huzur et kalbine cânâ ki makbul-i Hüdâ'dır bu

Tarîk-ı Nakşibendî rehnümâsı Ziyaüddin Ahmed'den

Hilafet tâcını giymiş reis-i evliyadır bu

Ederdi zâhir u bâtın müzeyyen ilm u irfanla

Harîm-i kudsiyandır vâris-i hem enbiyadır bu

Tarikat-ı alîyye-i Nakşibendiye-i Hâlidîye

meşâyih-ı kirâmından şeyhu'l-meşâyih

ârif-i billâh el-Hac Osman Niyazi

Efendi hazretlerinin ruh-i şerîfine

El-Fâtîha 1327

Gümüşhanevî vakıf kütüphanelerinin mütevellîğini ve müfettişliğini yapmış olan Şeyh Osman Niyazi Efendi, Güneyce'deki cami / tekkede bir vakıf kütüphanesi kurmuştur. Kitaplar üzerindeki 1315/1897-98 tarihli mühürde şu ibare yer almaktadır:

“Tarikat-ı Nakşibendiye'den Vardalı eş-Şeyh Osman Niyazi b. Hüseyin'in evlâdiye şartıyla kütüb-i mevkûfesinin mührüdür. 1315”²⁰⁰

¹⁹⁹ Kara, a.e., 43.

Şeyh Efendi'nin vefatından sonra halifesi olan Varda Büyük Cami İmamı ve Müderrisi Hacı Ferşat Efendi, 1911 yılında kütüphane ile ilgili bir defter düzenlemiştir. Günümüze ulaşan ve halen cami / tekkedeki kütüphanede muhafaza edilen bu defterin ilk sayfasında Hacı Ferşat Efendi'nin el yazısıyla şöyle yazmaktadır:

“Tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiye meşâyıh-ı kiramından Rize'nin Kurâ-yı Seb'a nâhiyesi Varda karyesinden Sipahizâde eş-Şeyh el-Hac Osman Niyazi b. Hüseyin Efendi kaddesellâhu Teâlâ sırrehu hazretlerinin evlâdiyye kütüb-i mevkûfesinin [vakıf kitaplarının] defteridir.”²⁰¹

Bugün cami / tekkenin zemin katındaki oturma yerinde muhafaza edilen kitaplarda 183 cilt halinde 142 yazma-basma kitap bulunmaktadır. Eski kayıt defterine göre 50 civarında kitap kayıptır. Bunlar muhtemelen okunmak için emaneten alınıp iade edilmeyen kitaplardır. Mevcut kitaplarda daha çok medrese kitapları, sarf-nahiv, tasavvuf, hadis ve fıkıhla ilgili eserler bulunur.²⁰²

²⁰⁰ Kara, a.e., 56.

²⁰¹ Kara, a.e., 57.

²⁰² Kara, a.e., 59-61.

2.2.2. Şeyh Osman Niyazi Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

19. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Rıza Çankaya

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Güneyce / İkizdere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.03.2017

Şeyh Efendi tabi yoruldu. Torununa dedi ki şimdi ben onu unuttum tabi ismi hani neyisa. Dedi ki sen dedi gel dedi, benim bu görevi devam ettir ben yoruldum. O da dedi ki hayır ben İstanbul'a gidecem. Tabi hoca efendiyi dinlemedi, gitmiş. Giderken tabi herhalde geceydi. Orda bir kayalık vardı, orda düşmüş altında dikenliğe. Şimdi orda tabi çıkamıyor. Çıkamayınca hoca efendi tabi kerâmet sahibi. Onu ordan tabi evelallah kurtarmış. Tabi sonradan yanına geldi dedi ki gene eski sözünde misin dedi kalacak mısın buraya. Dedi ki yok. Dedi torunum dedi, o akşam seni ordan dedi, o dikenlikten dedi çıktın dedi, o da mı aklına gelmedi dedi. O da mı aklına gelmiyor dedi ona. Öyle bu sefer sarıldı ayağına filan dedesinin. Bu sefer tabi o şey devam ettiler.

20. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Soner Polatlı

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Üniversite

Derlemenin Yapıldığı Yer: Güneyce / İkizdere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.03.2017

Şeyh Niyazi Osman Efendi, burda tabi Sultan Abdülhamid Han döneminde gönderilmiş buraya görevli olarak, irşad için. Burda gelmiş, burayı yaptırmış kısaca geçelim. Yaptırdıktan sonra bayağı bir süre burda hizmette bulunuyor. Yaşlanınca onun yeğeni Hacı Hayrullah Atay, buraya ziyarete geliyor onu. Onun burda kalıp işte o da hafız kendini yetiştirmiş. Burda galıp o hizmeti, kuran hizmetini bu takkeye devam ettirmesini istiyor. O da yok diyor ben gideceğim. Israrlı bir şekilde Niyazi Efendi kalmasını istese istemesine rağmen bu yok ben ille de gidecem diyor. Bir gün sabah gece rüya görüyor. Rüyada görüyor ki böyle uçurum, çalılıklar arasına düşüyorum. İşte Şeyh Niyazi Osman Efendi elinden tutup onu çekiyor. O tabi rüyayı görüyor ama dayısına anlatmıyor. Dayısı oluyor Hacı Hayrullah. Sabah kalkıyorlar, hazırlanıyorlar, yola çıkıyorlar, gidiyorlar. Bu yol önceden tabi oralar patika yol. Giderken böyle bi kararlı mısın yeğenim gitmeye diyor evet dayı gitmeye kararlıyım diyor. Diyor ki peki gece gördüğün rüyanın da mı hiç etkisi yok diyince bu sefer Hacı Hayrullah duruyor orda. Gitmekten vazgeçiyor. Vazgeçiyor, ondan sonra işte o da geliyor ömrünün sonuna kadar burda Kur'ana hizmete devam ediyor.

21. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Soner Polatlı

Doğum Tarihi: 1978

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Üniversite

Derlemenin Yapıldığı Yer: Güneyce / İkizdere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.03.2017

Vasiyeti buraya defnedilmek fakat o zamanki köylüler kabul etmemişler. Bu yukarıdaki cami var. Onun oraya defnetmişler. Tabi ora Güneyce ilçe olduğu zaman da o kabirler meydan olsun diye kaldırılmış. Tabi eskiden Şeyh Niyazi Osman Efendi'nin böyle vasiyetini bilenlerden hemen bir gece mezarı alıp getirip buraya defnediyorlar. Böyle onun da bir isteği yerine gelmiş oluyor tekrar yani.

22. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Cemil Amil

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Güneyce / İkizdere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.03.2017

Burası yapıldığı zaman bu Şeyh Efendi'nin bi amcaoğlu varmış Hacı Hafız diye geçer buralarda. İsmi Yusuf'tur Hacı Yusuf. Bu ikisi de beraber Şeyh Efendi de İstanbul'da. Bu amcasının oğlu Yusuf da tabi Şeyh Efendi'den daha ufak. Bunu camiyi yaptıktan sonra bu amcasının oğlu Hacı Yusuf da İstanbul'dan buraya izine geliyor falan. Şeyh Efendi istiyor ki yani daha gitme. Ben burayı yaptım, burda sen okut işte hafızlık okut ben de Arapça okutayım. Böyle tasavvuf üzerine falan beraber çalışalım burda. Bir gün diyor ki ondan böyle bir teklif bekliyor ama o böyle bir teklif yapmayınca bir gün diyor ki amca diyor falan ben gideceğim falan diyor Şeyh Efendi'ye. İşte izinim doldu falan. Gerçi Yusuf Efendi diyor gitme burda beraber çalışalım falan. Diyor ki ben ordan izinli ayrılmışım amca ben gitmesem olmaz falan. Benim gitmem lazım. Benim orda dersim var falan şu bu. Fakat bir türlü ikna edemiyor. Bu torunu Hacı Yusuf işte Hacı Hafız diye geçer gece bir rüya görüyor bu. Rüyasında bakıyor ki hani böyle buralara bir kafunluk derler falan bir dikenliğe falan düşmüş, düştüğü yerden çıkamıyor falan. Çıkmaya uğraşıyor falan. Derken sağa sola bakıyor bir türlü o kafunluktan kendisini atamıyor. Bakıyor ki bu Şeyh Efendi amcası diyor ki Yusuf, torunum, ver elini diyor falan. Elini verip o kafunluktan bunu alıyor falan bunu rüyada. Sabahtan işte birkaç gün sonra bu Hacı Yusuf geliyor. Tabi rüyadan Şeyh Efendi'nin haberi var yok onu bilmiyor. Gelip diyor ki amca ben artık gidiyorum falan bir eski odun bavul arkasında falan gidiyorum diyor. Böyle bu eski Şeyh Cami'nin orayı kursun önüne ileriye doğru yola korken bakıyor ki bu essehten gidiyor yani. Diyor ki torun diyor, Yusuf Efendi, o gördüğün rüyadan da bi ders

alamadın mı yani sen beni bıraktın gidiyorsun falan. Bu sefer bakıyor ki ha bu iş bunun bu işten haberi var bu rüyadan falan şu bu. Hemen elini öpüyor dönüyor geriye burda kırk beş sene tedrisat yapıyor ki burda ilk işte Şeyh Efendi'nin mezarının yanındaki mezar onun mezarıdır. Böyle anlatırlar.

23. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Cemil Amil

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Güneyce / İkizdere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.03.2017

Diğer müritlerinden bir tanesi bu şeyden Of'tan Hacı Ferhat Efendi falan. Burda işte böyle işte zahiri ilim, tasavvuf falan şu bu icazet aldıktan sonra Of'a gidiyor oralara. İçinden geçiyor ki gidip işte şeyhimi bir ziyaret edeyim, Şeyh Efendi'yi bi ziyaret edeyim falan. Birkaç kişiyle beraber kendi etrafındaki müritleriyle birkaç kişiyle beraber. Geliyor buraya, burda Şeyh Efendi şimdi onun içinden şöyle geçiyor yani. Burda aldığım ilmi şimdi bu cuma günü burda bi satacağım, yani bi vaaz edeceğim burda falan. İçinden öyle bir şey geçiyor. Aldıklarımı bi vereceğim burda falan. Çıkıyor kürsüye. Şeyh Efendi bunun hani şeyi ya vekili ya müridi falan çıkarıyor kürsüye, kürsüye çıkıyor. Hacı Ferhat'ın dili tutuluyor. Daha ne elham aklına geliyor, ne felak, ne nas, ne ihlas. Böyle duruyor millete bakıyor, millet ona bakıyor. İşte bişey ondan bekliyorlar yani. Kürsüden bişey anlatacak şimdi şu bu. Hiçbişey anlatacak bişeyi kalmıyor falan. Hacı Şeyh Efendi diyor ki olur molla diyor olur böyle işler olurlar. İn aşağı da aşağıda rahat ettir falan. Aşağı indikten sonra bi zaman sonra aklı başına geliyor. Ya ben işte böyle okumuştum, buydu şuydu falan diye. Yani burda benim içimden geçen ben bu ilmi burda vereceğim, bişey isteyeceğim falan içimden geçeni bişey vurdular. Bilmem hani bu falaka mı derler ne derler ona konuşamadım falan şu bu. Gidiyor elini öpüyor falan. Öylece cumayı gene Şeyh Efendi kıldırıyor. Böyle ayrılıyorlar.

24. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Cemil Amil

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Güneyce / İkizdere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 27.03.2017

O köprü yapılıyor. Onların bi kilit taşı diye bu en ortadaki taşı koyma falan. Şeyh oraya geliyor. Şeyh Efendi'ye geliyor diyolar ki yani burda bi dua et de bu kilit taşıyı yerleştirelim. Diyor ki siz şey yapın sonra yapacak işleri yapın, o olur uyar ona. Onun bi çaresi bulunur. Sabahtan gidiyorlar ki o kilit taşı yani köprünün her iki taşıyı tutacak kilit taşı orta yere konmuş köprü bitmiş.

2.3. Mehmed Ali Efendi

2.3.1. Mehmed Ali Efendi'nin Biyografisi

1830 yılında (nüfusta 1844) Veliköy'de doğmuştur. Veliköy'de Pınarbaşı Mevkii'sinde ikamet etmiştir. Kopuzoğlu ailesinden olup babasının adı Hasan, annesinin adı ise Ayşe'dir. Kendi asıl ismi Mehmed olmasına rağmen Mehmed Ali olarak bilinmektedir. İkamet ettiği yerde ve aile efradı tarafından Şeyh Efendi olarak bilinmiştir. Bir kez evlenmiştir ve eşinin ismi ise Fatma (Fatuli) Kopuz'dur. Eşinin doğum tarihi 1854, ölüm tarihi 1939'dur. Eşinden dört erkek, bir kız olmak üzere beş çocuğu olmuştur. Bunların isimleri şöyledir: Ahmet, Hasan, İsmail, Şaban ve Emine'dir. Bu çocuklardan şuan hayatta olan bulunmamaktadır. Erkeklerden Şaban, seferberliğe gidip bir daha geri dönmemiştir. İsmail, akrabaları tarafından yanlışlıkla vurulup öldürülmüştür. Soyunun devamı ise 7 defa evlenmiş olan Hasan'dan devam etmiştir.

Medresede eğitim gören Mehmed Ali Efendi, Halvetî tarikatına bağlıdır. Halvetiye-i Şabaniye tarikatı şeyhlerinden Ankaravî Ahmed Efendi'ye intisap etmiştir. Şeyhinin yanında esma ve zikir meclislerine devam edip şeyhinden hilafet almıştır. Târik-i Halveti meşâyihatdan Şa'ban kolundan Ankaravî Ahmed Efendi tarafından 14 Haziran 1312/26.6.1896 tarihinde kendisine verilen ruhsatla cuma ve pazartesi geceleri talip olan ihvana zikir ettirmek için kendisine vekâlet verilmiştir.

Çevresince çokça sevilip sayılan, her konuda bilgi alınıp danışılan saygın biri olmuştur. Dış görünüş olarak alçak boylu ve gür sakallı olduğu, başında sarığı ve üzerinde cübbesi ile dolaştığı, sürekli "hu binbir ismine kurban" diyerek ve sürekli gizli zikir ederek dolaştığı söylenmiştir. Yaşadığı dönemde Allah dostu olduğu bilinen Mehmed Ali Efendi'nin ziyaretçisi çok olmakla birlikte rahatsızlığı olanları da okuduğu olmuştur. En sevdiği yemeğin kabak felisi olduğu söylenmektedir.

1925 yılında (nüfusta 1923) vefat eden Mehmed Ali Efendi, mahallede Koçi mevkii denilen yere defnedilmiştir. Vefatından belli bir süre sonra mezarı üzerine kubbeli ve sandukalı bir türbe inşa edilmiştir. Bir dönem sonra yağışlar

nedeniyle türbenin içinin su alması sebebiyle türbenin üzeri kurşun ile kaplanmıştır. Türbenin içerisinde kendisine ait tarik-ı şabaniye tacı, icazetnamesi, şeyhinden aldığı ruhsatname ve hayatta iken kendisinin kullanmış olduğu nacak bulunmaktadır. Türbenin hemen yanı bir aile mezarlığı olmakla birlikte buraya eşi, çocukları ve torunları defnedilmiştir. **(K.K.9, K.K.10)**

2.3.2. Mehmed Ali Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

25. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Veliköy’ünde askerliğe gittiği zamanki bir dönemi var bildüğümüz. Askere gittiği dönemlerde. Mesela askere giderken, eşine şunu demiştir. Ben askere gidiyorum. Ne kadar zorluk yaşarsan yaşa sakın bana benden medet istema, medet bekleme benden demiştir. Askere gittiği dönemlerde, artık kaç yılında, nasıl gitmiştir bunlar bize kulaktan kulağa gelen şeylerdir. Askerdeyken, eşi o zamanlar bizim o bölgede misir vardı. Misirları da napardılar, değirmenlerde, su değirmenlerinde öğütürlerdi. Diyelim ki kaç tane değirmen vardı bizim bölgede 2-3 tane. Bütün halk, o değirmenlere giderdi. Bir gün işte un, misir unu öğütmeye gitmiş eşi değirmene. Gelirken de gece olmuş, bi yere düşmüş. Tamam mı, un çuvalıyla beraber bi yere düşmüş. İşte medet beklemiş Şeh’den. O zaman da yine alimmiş. İllaki bi medet beklemiş ondan. Neyisa öyle kurtarmış onu. Nasıl kurtarmış, artık nasıl olmuş, onu da bilemem nasıl olduğunu. Bunlar hep bize gelen sözler. Askerden geldiği zaman söylemiş ona ben sana demedim mi benden medet beklema. Filan yere düştün, yine bizden bizden medet bekledin, biz baktık sana filan demiştir ona. Bu laf bize gelmiştir.

26. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Yaşlandığı zamanlar dediler ona ki işte seni nereye gömeceğiz Şeh Efendi diye tamam mı ailesi artık ailesi, çocuğu, vesairesi kimse. Demiştir ki beni şuan mevcut türbesinin olduğu yeri göstermiş, beni buraya gömün demiştir. Demiştir ona ki niye bizim aile mezarlığı Veliköy'ündeki caminin ordadır demiştir. Çünkü diyelim ki dedesi orda, babası orda, vesairesi orda, herkes orda. Demiştir ki orda zamanla, zamanla medrese olacak. Orda efendime söyliyeyim orayı kaldıracaklar, beni oraya gömmayın. Ve nihayetinde de ordaki camiye büyütülürken, Veliköy'ün merkez camisini, biz bunlara şahitiz. Ordaki bütün meftalar kaldırılmıştır, başka yere defnedilmiştir. Öyle bir menkibesini duymuşuzdur onun hayat şeyini, yaşamını.

27. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Cumhuriyetle alakalı, cumhuriyet demeyelim de o savaş dönemiymiş bunun dönemi. Savaş döneminde halk tedirgin, ne yapacağını bilmiyor. Buraları Rusya fethetmiş, bunun dönemiymiş, Şeh Efendi'nin dönemiymiş. Rusya buraları fethetmiş. Tedirgin insanlar, ne yapacağını bilmiyor, ne yapalım diyor. En son dediler ki Pınarbaşı'ndan, Pınarbaşı'ndan mevcut ikamet ettiği, eski ikamet ettiği yer. Zaten bütün akrabası Pınarbaşı'nda. Kendi mera verilmişti diyelim, mera bölgesinde arazi paylaşımında düşmüş. Pınarbaşı'ndan dediler ki akrabası işte, halasının kızı mıdır teyzesinin kızı mıdır artık birileri dedi ki biz Şeh Efendi'ye gidelim, bi danışalım, bize ne yol gösterirse biz öyle yapalım demiştir. Çıkılmışlar yola. İşte arada Pınarbaşı'nda bizim, bizim şuan mevcut türbenin olduğu yer 1 km filandır. Çıkılmışlar yola, Şeh Efendi'ye danışacaklar işte. Rusya burayı fethetti. Ne yapalım gidelim, bırakalım, terk etmeyelim yoksa duralım mı diyine. Şeh Efendi de bunları yarı yolda karşılamıştır. Yarı yolda bu tarafa doğru geliyormuş. Artık geliyor muydu da veyahut da onların geleceğini duydu da onlara doğru mu gitti bilemeyiz. Şimdi demişler ki ya Şeh Efendi biz de sana geliyorduk danışmaya filan tamam mı danışmaya. Buyrun demiş. Demiş ki ya biz ne yapalım demiş, yani buraları Rusya fethetti, Rusya buraları fethetti. Bırakalım gidelim mi yoksa duralım mı bize ne önerirsin. Bu da bastonuyla şöyle 2 dk mı, artık 1 dk mı, yarım dk mı ne böyle bir durdu. Başını kaldırdı dedi ki bu Ruslar buradan çekilip gidecek, kimse yerinden sallanmasın. Yerinden sallanan da yollarda perişan olacak hep demiş yarısı. Bir kısmı mesela gitmiştir Samsun'a mamsuna. Burdan onlar çoğu helak olmuştur. Öyle menkibesi bize gelmiştir, duymuşuzdur bunu.

28. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

İşte Karadenizde bir gemi, gemide tuz, un. O zamanın gıda maddesi olan tuz, un gemisi Karadenize alabora oluyordu. Fırtınaya yakalanmış, fırtınaya. Yine işte Şeh Efendi'yi bilirlermiş o dönem tamam mı. Fırtınadan bizi de demişler aldatmışlar. Eğer biz bu fırtınadan kurtarırsak tamam mı, biz işte Şeh Efendi'ye atıyorum bir çuval un veyahut da 10 çuval un vereceğiz demişler, aldatmışlar onu bişeler. Fırtınadan kurtarmışlar, fırtınadan kurtarmışlar. Bu aldattığını unutmuşlar. Aldattıkları işte 1 çuval mıydı 10 çuval mıydı. Neyse un veyahut da tuz unutmuşlar aldattıklarını. Şeh Efendi de bunları Gündoğdu'ya yakalıyor. Yani gel zaman git zaman 6 ay sonra mı artık, 1 sene sonra mı neysa tam olarak tarihini bilmiyoruz. Demiş ki siz bana söz vermiştiniz, denizde alabora oluyordunuz unum, tuzumu nettunuz, unumu, tuzumu niye vermediniz bana demiştir onlara. Tabi adamlar gülümsemişler tamam mı. Biz onu unuttuk işte verelim, bilmem nedelim. Demiş ki filan filan yere unu gidin verin, bana vermayın, filan filan yere onu verin diye bunlar bize gelmiştir tabi kulağımıza.

29. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Ama şu vurulanı mesela, vurulan dediğimiz şeyi erkeği, Şeyh Dede vurulacağını biliyordu. Biliyormuş anlatırlardı bize. Nasıl biliyordu. Biraz dertli dertli şeye inmiş, bahçeye inmiş, bahçeye inmiş. Bahçede tur atıyormuş. Demiş ki iki tane fidanım vardı, bir tanesi kırıldı demiştir. Ondan sonra da bu bizim amcamızın ölüm haberi gelmiş. Vuran da yine işte akrabamız, yanlışlıkla vurmuş. Artık neymiş mesele, tam olarak da detaylı bilmiyoruz.

30. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Bu yeğeni bunu bakarken, yeğeni, bunu yine bizim bi akraba kaçırmış. Bu kız çocuğunu, yiğeni. Yiğeni kaçırmış almak için, evlenmek için kaçırmış. Bu da onbeş yaşlarına filanmış. onbeş yaşlarına o zamana biliyorsun eskiden onbeş yaşına evlenmek vardı. Bunu kaçırdı, bunu Şeh Dede öğrenmiş, nasıl öğrenmişse. Gitmiş, o kaçıranlar da akrabamız. Ama o dönemlerde yani tam eşkıyalık demeyelim da böyle kabadayılık da vardı o dönemlerde. Kabadayı adamlardı yani. Gitmiş Şeh Dede, bunu kaçırdığı yerden daha tam evine götürmeden, yarı yoldan almış kızı. Siz nasıl benim yeğenimi kaçırsınız, nedersiniz. Bu adamlar da var ya Şeh'e hiçbirşey diyememişler. Artık kilitlenmişler nasıl olmuşsa. Yani düşün ki Şeh 60 yaşında veyahut da 50 yaşında her neysa. 3-4 tane cengaver delikanlı kaçııyor bunu. Yani normalde Şeh'e iki tokat vursalar yerinden kalkamaz. Ama nasıl olmuşsa ya hürmetlerinden ya saygılarından. Zaten neticede amcaları, yabancı da değil yani amcaları. Efendime söylüyeyim. Almış elinden kızı, getirmiş eve. Kaçıran da Tefik derler ona Tefik. Bu da Pınarbaşı'nda eve oturmuş. Yani bizim esas kütüğümüzün olduğu yer Pınarbaşı'nda. Biz meradayız, yani şuan türbenin bulunduğu yerde o Pınarbaşı'nda. Bu Şeh Dede de tabi kaçırmış ya kızını geri almış. Bu Tefik Dede de işte ben Şeh'lan işim var, vuracağım oni, kıracağım oni, asacağım oni. Delikanlı işte, başlamış gıyabında konuşmaya. Buna böyle bir hal zuhur etmiş ki sandalyeden kalkamamış o, kalkamaz olmuş Tefik Dede'ye genç, delikanlı. Bir hastalık zuhur etmiş ona. Bunlar birinci derecede ağızdan duyduğumuzdur bak bu. Tefik Dede'nin mesela oğlundan duymuşum ben bunu. Oğlu da benim halamın kocasıdır. Yani akrabayız

neticede. Oğlundan duymuşum oni. Ona da babası demek ki anlatmış oğluna. Bu birinci derece duyduğumuz. Babası demek ki oğluna anlatmış onu, böyle böyle oldu, bilmem ne oldu diyine. Gitmiş tabi bu Şeh Efendi de şu Pınarbaşı'ndan geçermiş, sürekli gidermiş Veliköy'ündeki camiye namaz kılarmış. Çünkü camimiz orası yine. Gececeği yer de sadece Pınarbaşı'nda. Şey evet Pınarbaşı'ndan geçermiş. Bunun evinin önünden. Derler ki bu sürekli camiye gidip gelmiş bu da bunu biliyor. Şeh Efendi cuma günleri camiye gidiyor diyine bu da sürekli burda beklermiş. Hani vuracağım oni diyine. Tevfik Dede almış tüfeğini müfeğini, o zaman vuracağım oni diyine tamam mı. Zaten sandalyeye kalmış. Sandalyeye kalmasa gelip evde vuracak belki de. Felç olmuş, artık ne olmuşsa. Tevfik Dede'nin de annesi Şeh Dede'yi çok severmiş. Annesi çünkü zaten birinci derece akrabayız. Annesi Şeh Dede'yi çok severmiş. Şeh Dede de fırında kabağı çok severmiş. Fırında pişen kabağı çok severmiş. Bigün işte 3-4 ay geçmiş aradan. Bigün Tevfik Dede'nin annesi fırına kabak pişirmiş. Demiş ki ey Şeh, kabağı da çok severdin. Şimdi görsem seni de şu kabağı ikram etsem sana. Cuma günü Tevfik Dede de bekliyor tabi. Annesine dememiş demek ki ben bunu vuracağım, şey edeceğim diyine. Delikanlı 20 yaşında veyahut da 23 yaşında delikanlı işte haberleri yok. Şeh Dede de gelmiş arkadan. Önden gelmemiş de arkadan gelmiş. Demiş ki işte selam vermiş hoşbeş etmiş tamam mı. Tevfik bir anda şaşırmış tabi. Tevfik Dede da tamam mı onden geleceğine onden, arkadan gelmiş. Hemen o Tevfik Dede'nin annesine demiş ki o fırına verdiğin kabağımı getir bana yiyeyim demiş. Fırında bir kabak pişirmişsin demiş benim için, o kabağımı getir bana. Tevfik Dede'ye de demiş ki Tevfik Baba, sen mi beni vuracaksın beni bekliyorsun demiş ona tamam mı. Ona annesi işte oraya sohbet mohbet etmişler. Demiş ki işte bu oğlum da böyle oldu da bilmem ne oldu da. Elini bi sürmüş üzerine yok yok bişey olmaz demiş, kalkar yürür demiş. Ondan sonra adam da kalkmış yürümüş yani, Tevfik Dede, vuracak olan kişi. Ondan sonra yine kızını ona vermiş pardon torununu. Yani kız kardeşinin kızını ona vermiş tekrardan.

31. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Bu kendi de ormanda sürekli ağaç kesermiş ormanda. Orman da ağaç da nasıl keserdi. O baltası şimdi yine türbededir. Ufak bi baltası var nacak derler ona. Ufacık bi balta. Ormana girerken o nacağın ağzını saklarmış komple tamam mı ve hiçbir canlı ağaç da kesmezmiş. Baltanın ağzını da gizlermiş yani. Ormana göstermiyormuş. Sebebini bizlere şöyle naklettiler. Dediler ki o bütün kâinatın Allahu Teâla'ya zikredişini duyarmış canlıların bütün canlıların. Bütün canlıların Allahu Teâla'ya zikredişini duyduğundan ötürü hiçbir canlıyı kesmezmiş. Zikreden hiçbir canlıyı kezmezmiş. Bi de gizlemesinin sebebi de orman benim şeyimi görüp de ürkmesin diye, zikri bırakmasın diye demiş bize nakledilen bu.

32. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Yanına bir mezar kazıyorlarmış bundan 40-50 yıl önce. Yanına birisi gömmek için, defnetmek için yanına bir mezar kazıyorlarmış. Kazarken bunun taputu meydana çıkmış, hafif görünmüş. Taput görünmüş. demişler ki o zamanın insanları bunun taputu göründü, buna türbe yapmak zorundasınız. Bu adam türbelik, taputu göründü. Düşün ki taputu çürümemiş yani. Ahşap olan bişey çürümez mi? Çürümemiş demişler ki buna türbe yapmak zorundasınız. O zaman da fakirlik, fakirlik yapamamışlar. Efendime söyliyeyim gelmişler 90'lı yıllara. İşte bizim abimlan beraber bizim ticarete açılmamız, biraz da maddi durumumuzun düzelmesi. Babalarımızın maddi durumu o kadar yoktu. Babamın aklına gelmiş işte 90'lı yıllarda. Abime demiş ki biz zamanında böyle böyle bir hadise yaşadık, biz buraya türbe yapacağız sen de buraya destek olacaksın demiş abime o zaman. O zaman, 1990-95 arası türbe yapımına başlamışlar. Babam yapımını üstlenmiş. İnsanlardan maddi yardım değil de manevi yardım almış. Çatısını nasıl yapalım, içini nasıl yapalım diye.

33. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

O zaman da işte türbe yaparken türbenin bütün malzemesini almışlar. Bütün malzemesini almışlar. Türbe yapmaya karar verdiklerinde. Çimentosunu, demirini, tuğlasını vesairesini bir kamyonu yüklemişler. Kamyonun da sahibi bizim bi amcaoğlu. Köy bizim dikdir. Yukarı çıkartmışlar, bi türlü malzemeyi çıkartamamışlar malzemeyi yukarı. Araba çıkmamış yukarı dönmüş geri. En son bu bizim bi Zembilli Hoca var. Şimdi Zembilli Hoca'ya rastlamışlar Gündoğdu'da. Demişler ki bu ne iştir. Bizim babamız da Zembilli'yi sever, sayar, bilir. Onun maneviyatının da olduğunu bilir. Bir sor da danışayım dedi. Dedi ki Zembilli'ye. Zembilli de zamanında demiştir türbeliktir. Hatta Zembilli bizim eve gelirdi, Şeh Dede'yi çok bilirdi. Oraya dergah dergah demeyeyim de bi odada sohbet ederler, Şeh Dede'nin yanındaki odada. Hatta Şeh Dede'nin odası olarak bilirdik onu evde. Hemen bizim ev türbenin bitişiğidir. O odayı da Şeh Dede'nin odası derdik yani biz. Orda da sohbet muhabbet ederler. Zembilli demiştir bunu yapın diye. Siz demiş böyle tamam karar verdiniz ettiniz ama bunu demiş öyle türbe yapamazsınız. Bunun demiş yerleri var. Gideceksiniz oraya, icazet alacaksınız bu türbeyi yapmak için. Artık nasılsa neyisa bilmiyorum tam olarak. Neredesiniz yeri Of'taki bilmem ne hocayı göstermişler. İşte filan hocaya soracaksınız bu türbeyi. Yapalım mı yapmayalım mı ne yapalım ne edelim diyine. Bunlarda gitmişler birgün işte Of'taki hocaya. Demişler ki işte böyle böyle bir hadise geldi başımıza. Sana yönlendirdiler bizi. Buraya bir türbe yapmak istiyoruz. O da demiştir ki ben bi düşüneyim, telefonumu alın, beni 2 gün sonra arayın. Ben size haber etcem, yapın yapmayın diyine. 2 gün sonra aramışlar

abimlanla babam hocayı. İşte hocam böyle böyle bize 2 gün demiştin bekleyin, ne yapalım ne edelim. Tamam demiş, yapın türbesini demiş. Arabayı öyle çıkartmışlar yukarı. Bunlar bizim başımıza gelen bi hadise. Biz buna bizzat şahidiz. Araba çıktı. Bunlara biz şahidiz yani.

34. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Bi mahalle daha var bizim. Bizim bi mahalle daha var. Mahallede birisi bunu biliyordu işte. O da maneviyatta sağlam bi adammış. Hangisi hangisine söyledi şimdi unuttum. Demiş ki: “sen ne zaman ölürsen öl, ben senin cenazene ben katılacağım” demiştir. Birbirlerine mi söz vermişlerdi nasıl olmuş bilmiyorum. Sanki Şeh Efendi vefat ediyordu, kar yağmıştı. Hangisi hangisine taahhüt vermiş bilmiyorum unuttum onu. Hatırladığım kadarıyla Şeh Efendi vefat ediyordu. Kar yağmıştı. Kardan da adam gelemiyordu, zorlanıyordu tamam mı. Şeh Efendi artık nasi almışsa oni çekmiş yanına derler. Hem ölüyorum canımla uğraşıyorum hem de senlan uğraşıyorum demiş.

35. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Bizim Şeh Efendi'nin zamanına yaşayan amca çocukları vardı aşağıda, biraz daha aşağıda. Onlarla diyalog yaşadı. Ne diyalog yaşadığını şuan tam olarak unuttum. Tam olarak unuttum, aklıma kalanı şu. Bunlar buna biraz Şeh Efendi'ye biraz eziyet vermişler, nasıl eziyet vermişlerse. O zaman da bunlar eşkiya, eşkiya. Şeh Efendi'ye biraz eziyet vermişler. Bi tanesi gelmiş Şeh Efendi'den dua istemiş. Üç kişiydiler. Demiş ki biz ettik sen etme demişler ona bitanesi. Bizi affet demişler, bilmem ne demişler. Ondan sonra Şeh Efendi de şunu dedi: Aşağıda 3 tane fıçı vardı. 2 tanesini yuvarladım, 1 tanesi sağlam kaldı demiştir. 3 tane fıçı vardı aşağıda demiş. 2'sini yuvarladım, 1 tanesi kaldı sağlam kaldı demiştir. 2 tanesi de cezaevinde kurtlanarak ölmüştür, kurtlanarak. Diye duyduk yani biz.

36. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Güya demiştir ki Şeh Efendi zürriyetin bol olsun oğluna, zürriyetin bol olsun. Toprağıma yatmayasın. Kendi toprağıma gömülmeyesin, yatmayasın. Zürriyetin bol olsun, toprağıma yatmayasın diye beddua etmiş ona duyduğum kadarıyla. Bazıları doğrudur demiş büyüklerimizden bazıları. Bazıları da yok öyle bişey dememiştir filan demiştir. Oğlu da 50 yaşında mıydı 60 yaşında mıydı 50-55 yaşlarındaydı. Hastalanmış, gırtlak kanseri olmuş. O dönemler İstanbul'a tedaviye gitmiş. Burdaki mallarının üçte birini satmış, kazandığı malların. Çok mal kazanmış. Bize mesela o zamanın arazisi 5 kardeşe, babalarımıza, 100 dönüm arazi bırakmış, 150 dönüm arazi almış. İşte Ardahan'da kasap bilmem ne. İstanbul'a tedaviye gitmiş. O zamanlar en büyük oğlu 16-17 yaşlarındaydı. Babam 14 yaşındaydı. Orda ölüp gitmiş oraya gömmüşler onu. İstanbul'a gömülmüş. Orda gömülmüş, yanına gömülmemiş.

37. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mehmet Ali Kopuz

Doğum Tarihi: 1975

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

Bi gün ben, öldükten sonra tabi. Annem çok darlanmış, şöyle darlanmış. Bi abim dünyaya gelmiş. Büyük, en büyükleri abimdir bizim, en büyüklerimiz abim. Uç tane kız olmuş, uç tane kız annemin efendime söylüyeyim. Demişler ki artık 4 çocuk bize yeter. 1 erkek büyük, 3 tane de kız bize yeter demişler. Babamdan hamile kalıyor. Çok darlanmış. Şimdi 1 tane daha kız gelecek de bilmem ne olacak da vesaire olacak da. Zaten istemiyorduk da nerden geldi da nasıl oldusa. Bana çok şey etmiş yani tamam mı dertlenmiş. Ben karnında iken dertlenmiş. Bunu da annem anlatır. Birgün derdi yatarken böyle tam uyumamıştım dedi. Ona da biz yekeze hali deriz yani. Yekeze, yani uykuyla uyanıklık arasındır o. Uykuyla uyanıklık halidir yani. Tam uykuya dalmamışsın böyle. Dedi geldi dedi biri kulağıma, annem der bunu. Kulağıma dedi ki kızım ne darlanıyorsun, hiç darlanma erkek çocuğun olacak. Adını da Mehmed Ali koyacaksın demiş ona. Benim adıma da öyle vermişler.

38. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ergin Kopuz

Doğum Tarihi: -

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 23.01.2017

İşte bu mısır tarlasıydı ya sizin evin altındaki çaylar. Eskiden işte orda, bu Veliköy’de bunun bi arkadaşı varmış. Birgün onu ziyarete gelirken, işte bu yokuştan yukarı çıkarken, işte mısır mı kırmış ne. İşte birini de başka birinin tarlasından mı ne kırmış. İşte o, ateşte pişirirken bi tanesini pişirmiş işte o gelen zat, kimse. Yarısını kırmış dedeye vermiş, bismillah diyip yemiş. İkincisini pişirdiğinde, uzattığında onu da gelirken benim tarlamdan kır diye uyarıda bulunmuş yememiş.

39. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Bi siğir kayboldi, bi komşunun siğiri kayboldi. Geldiler Şeh Efendi, siğirim kayboldu, nedeceğum. Biri mi çaldi oni, biri mi aldi oni? Dedi kimse almadi oni. Filan yeredir a gidin alin oni ordan. Gitti girdi oraya, ne geri gelebili ne ileri gelebili kalmış oraya. Gittiler aynisi gibi aldiler ordan, çıkardiler oni. Siğir orayaydı.

40. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Yemek getirirdiler, eskiden böyle tokluk nere varidi. Yemek getirürdiler oa. Tanirdiki bu kimindu bu kimin değildiye. Sevduğu insanın yani helalincesi olanın yemeğini yerdi. Höbürini verirdi eve, evin sahiplerine, gelinlere verir derdi bulari siz yiyin derdi. Bizum burayada mallarımız çok vardi. Gidip kırardiler roka misir. Pişirirdiler verurdiler oa. Oni tanirdi bak. Roka taninir mi. Misir da bilisin. Oni verurdi derdi bunu siz yiyin. Ben höbürünü pişirin baa. Bilirdi işte. Kendi gözü açık idi onun. Ona şey yoğidi. Onu derdi siz yiyin ha. Ben bunu yiyeceğum.

41. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Bi keren yağdı dedi, kaynanam dedi oni. Kaynanama da kaynanası anlatti oni. Yağdı yağmur dünya batayı. Dede kayıp, eve eve bulamayiler oni. Baktiler epeyi zaman sonra geldi. Ayaktan yukari imislak suya ayaklan geldi. Nereyedun dede nereyedun. Nereyedun efendim nereyedun. Karisi da biraz kizardı oa. Dedi oa yumurcak misin o munzırlara demeyesun de da nereyedun diyina. Dedi bi hafta sonra duyarsınız. Oldi gitti Fener'e bi gemi batayidi. O gemiyi gidip kurtardı. Kurtardı kimseye demedi geldi. Bi hafta sonra geldi ona bi çuval buğda uni. Buğda unu o zaman un nereye vardı. Misir ederdik öğütürdüler yeyilirdi öyle varidi. Geldi oa bi torba buğda uni. Dedi ki gördün mi şimdi soraydın bana aha işte ye dedi oa. Un geldi. Gemiye kurtardi. Gemiye kurtardi un geldi eve.

42. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Yattım aşağı düşünirim ki üç tane kız ettum peşpeşe, şimdi daha kız edeceğum. Yalavuzluk, çalışmak, yırtılmak, didinmek. Ha böyle miydi ha bu dünya. Oyle yattım bi akşam kalktım baktım ki kakmadan baktım gece. Rüneyı gördüm, kalktım ki ben nereyim eveyim. Dedi kızım çok darlanisin dedi. Yeni kızın oldu kızın olmayacak dedi. Erkek çocuğun olacak, adı da Mehmet Ali'dir dedi ben veriyim adini dedi. Ben de kaktum, kaynanama dedim, dedim anne böyle iken böyle rüya gördüm dedim. Sonra dema baa ki dedim şimdi bunu şeyetme Mehmet Ali istedin. Hep o adlarini kaynanam vermiş yalan yok. Dedi tamam da o dedi adınla doğacak dedi. O da hain sevindi. O da erkekleri de kaynanam da severdi benim gibi. Dedi tamam da o da ben demeğa ne lüzum var dedi. O dedi adınla doğacak dedi. Onu da öyle görmüşüm işte.

43. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Ha bu evin üstünden yukari doğru bi merdiven var. Ha böyle küçük ince bi merdiven. Ordan yukari çıkarken dedim şimdi namaz kılma, bişey etma ha bu dede şimdi saa vurur bi tokat ağzundan yanlarına. O gece işte yarisi daldum uykuya, baktım tokat tak diyine geldi ağzıma. Bi geldi baa ki ağzımın bi tarafı gitti, oyle yanlandı. Öyle baktım sonra kalktım. Rüyada tabi. Yarı esseh yarı rüya işte. Kaktum baktum hiçbirşey yok. Ağzıma bakayrum ona niye ki hala o şey aklıma geliyi, o tokatın şeyi hirsî. Kalktum baktum ağzıma yanlık yok geri sevindim. Ağzım yanlanmadi çok.

44. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Ha bu İstavri'ye bi Ömer Efendi varidi. Ha bu İstavri tarafına doğru o da iyi adamidi. Onlan konuştuler ki hangimiz oğundan ölürsa o gelecek kuranımızı okuyacak, çeneyi o bağlayacak. O da hastalanmış bu koca karısı duymuş onu. Diyi ula git da hastalanmıştır git diyi ona da. Şeyh Efendi hastalanmış git diyi ona. Dedi ben biliyirim işimi dedi oa. Ne zaman ki hepten geldi o sıraya çıktı gelmiş. Bunun da kız kardaşı vardı o da orayaydi. Evlenmiş, kocası ölmüş, gelmiş buraya, bularin evinde durmuş. Onu tanırım, o daha öleli çok olmadı. Dedi o ki geldi dedi, ha böyle almış oni ha böyle kucağıma almışım oni dedi. O ki geldi kapıdan içeri girdi artık son nefesine Şeyh Efendi. O dedi ha böyle dedi arkama yaslanmış dedi, bana dedi ha böyle başladı dedi Allah, kalbi Allah demeya dedi. Kalbinden, dilinden demedi. Kalp ile yaslanmış, arkasi ya arkasi ha böyle Allah dedi dedi. Kucağıma yaslanmış idi. Ha böyle arkasından Allah dedi kalbinden içerden dedi. Oyle işte bağladı çenesini gitti. Onlar arkadaşidiler.

45. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Çocuğu varidi üç tane. Birini biri askere gitti öldü. Biri da öyle bi yanluşluklan bu arka dereye vuruldi. Biri da bu kaynatam Hasan işte Hasan, Hasan Kopuz. Kız da varidi üç tane. Emine, biri Fadime, biri de Ayşe. Emine, Ayşe, Fadime. Askere ölenin ismi Muhammet miydi oyle bişeydi. Höbürü de işte ufaktı oni de vurdiler. Dedi koca kari dedi koca karisina bi aşlamamız varidi dedi aşlamamızı dedi kestiler geliyi dedi. Onu anladı işte. Öyle biraz sonra baktiler tabutun içine geli.

46. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Bu kakar her gece kakardı mezarlığa dönerdi. Dede zikir ederdi. Allah derdi dönerdi. Bi akşam da döndi kalktı sabah anlattı baa rüyasını. Böyle oldu diyine rüya değilidi o. Dönerken dedi baktım dedem öğürüme dedi anladum dedi dedemdir diyine dedi sakal bu kadar. O benim öğürümden döni ben onun peşine. Kapacağum oni kapamayrum. Kapacağum oni kapamayrum dedi. Dedim saa mı kaldı oni kapmak. Kapacasin oni. O öptürtürür mi kendine. O kapacak ordan oni döndi döndi. Öyle bıraktım dedi ben de. Geldim altına. Eşim her zaman görürdü.

47. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Zehra Kopuz

Doğum Tarihi: 1943

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Veliköy / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 07.03.2017

Eşim türbeye avize koydi ve elektrik çekmek istedi. Rüyasına gördü ki, bunun ışığı içerden yanacak, onu sen yakamazsun. Onu taktun bırak. Dedeye dediler. Onu ışığı kendinden yanacak, sen yakamazsın. Avize var ama ılık yok.

2.4. Ulu Veli Abdurrahman

2.4.1. Ulu Veli Abdurrahman'ın Biyografisi

Eskiden Gündoğdu Beldesi'ne bağlı Taşlık Köyü olarak bilinen ve son değişikliklerle birlikte merkeze bağlı bir köy olan Taşlık Köyü'nde bulunan Ulu Veli Abdurrahman Türbesi ile ilgili olarak elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İsminden başka herhangi bir bilgi sahibi olmadığımız bu zatın doğum ve ölüm tarihleri, nerden geldiği, kim olduğu, gerçekten evliyâ mı şehit veya gazi mi ya da sıradan bir kişi mi olduğu bilinmemektedir. Köy halkı tarafından harp döneminde şehit veya gazi olup buraya defnedilmiş bir Allah dostu olduğuna dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Ulu Veli Abdurrahman, köy halkı tarafından tanınmayıp, kim olduğunun bilinmemesine rağmen bir evliyâ olarak addedilmekte ve ona hürmette kusur edilmemektedir.

Birçok kez yerel tv ve haberlere konu olan bu türbe, yıllar önce vefat etmiş olan Muhammet Meral adlı şahıs tarafından kendi bahçesinde yapılmıştır. Türbe bu şahsın bahçesinde bulunmaktadır. Türbenin yapılış hikayesi ise şöyle anlatılmaktadır:

“Yaklaşık 70 yıl önce Muhammet Meral tarafından bu arazide ahşap bir ev yapılmak istenmiş. Sabah ustalar geldiklerinde bin önceki gün inşaatta yaptıkları çalışmanın yıkılmış olduğunu görmüşler. Bu birkaç gün tekrar edince konuyu araştırmaya başlamışlar. İstanbul'dan buraya bir âlim gelmiş. Bu çevrede araştırma yapmış. Tam bu noktada çok değerli bir âlimin mezarı olduğunu söylemiş. O âlim, eğer bu mezara hürmet edilmezse hürmet etmeyenlerin cezalandırılacağını söylemiş. Bu yüzden görünen ev geri çekilerek geride inşa edildi. Burada da bu türbe oluşturuldu.”

Taşlık Köyü'nde bulunan bu türbenin yerinde şu anda yeller esmektedir. Çok eski olan ve tahribata uğrayan bu türbe yıkılmış ve yerine şimdilerde köylülerin teşvikiyle ve devletin imkanlarıyla yeni bir türbe yapılmaktadır. Türbe uzaktan veya yakından yerini bilen ve adını duyan kişiler tarafından çokça ziyaret edilmektedir. Buraya gelen insanlar çeşitli isteklerde bulunmak suretiyle dualar ederek ayrılmaktadır. (K.K.12, K.K.13, K.K.14, K.K.15, K.K.16)

2.4.2. Ulu Veli Abdurrahman İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

48. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Aydın Yıldırım

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Mesela şu evin sahibi böyle oturup da şey yapıyordu içki mi ne içerdi ona öyle bişey göründü ki balkonda daha oturup da şey yapmadı içkisini içmedi.

49. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Aydın Yıldırım

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Babam işte o zaman çocukluk zamanları. Buralar bulutun sırtı derler buralara. Buralar harp cephesiymiş. Bu misirliklar ederdiler. Bu çocukluk zamanlarında burda bi mavi ışık inerdi. Göğ e ip çıkardı. Sonra burda işte bu eski bi şeyi olduktan sonra o türbesi güğüm koydular takonya deriz ya abdest almak için havlu kordular. İşte o takonyaları bakardılar sabah ıslak. Güğümün suyu eksilmiş yani herhalde abdest alıp şey yapıyordu ibadet ediyordu. Öyle yani bize büyüklerimiz öyle anlatti.

50. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Aydın Yıldırım

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Bu hacı dayımız bi ufak mezar çevirdi ona. Kafadan bi mezar çevirdi ona. İşte bu evin torunu nasıl böyle bi şey bezleri olur ya onları işte koydu çocuk bile marazlandı yani. Pisli bezlerini falan. Değişiyor ya çocuğu da koymuş oraya da. Çocuk bi tokat mı vurmuş ona ne etmiş marazlanmış öyle duydum yani.

51. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Aydın Yıldırım

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Ağırlık veya bak taş veya bi ağız bile koydu ustine o dediğimiz bunu bulan alim bile çıkıp geldi ki buna eziyet ediyorsun demiş bu hacı dayımıza. Sırf ondan sebep gelmiş. O da ölmüştür yani.

52. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Aydın Yıldırım

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Mesela burda bi yani yiğenimizin duğunu oldu böyle birçok böyle çalgılı malgılı oldu. İşte geldi o dediğimiz bunu bulan alim dedi ki bunu dedi çok büyük rahatsız ediyorsunuz dedi başınıza büyük haller gelir. Haketten getirdi. Sonra benim şimdi amcamın hanımı bi de Merzifon'da bi otobüs kazası oldu Rizeli'ler belkim duymuşsunuzdur. Çok eski ama şimdi kaç sene oldu. Yani 40 yaşındaydı. 40 yaşında kolunu başını kopardılar. Araba yani öyle bir kaza etti.

53. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Aydın Yıldırım

Doğum Tarihi: 1968

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Yani bizlere büyüklerimiz anlattığı gibi ben de biliyorum mesela. Buralar Harp cephesiymiş oyle duyduğumuza göre. Artık bu zat da burda ya bi asker mi ya boyle bi şehit gibi bişey. Yani Veli Ulu diye ismini bulmuşlar. Burda ahşap ev yaparken akşam evi sabah yapıyorlar akşamüstü gidiyo ustalar yani o şeylan beraber gelip bakıyor ki ahşap ev yıkılmış. Bir iki üçüncüye yine yıkılmış burda bir şey oldu diye durdular. Ondan sonra bunu bulan alim İstanbul'dan gelmiş bu Hacı dayımıza dedi ki burda böyle bir evliyâ var demiş. Yani evi yapıyorsunuz üstüne çöktürüyor onu. Ondan sonra işte bu evi işte beton şeklinde bu 60 cm bi yukarıya daha çekildi. Ondan sonra dedi ki etrafını mezar şeklinde yani bu şey yaptılar. Ustune dediler hiçbirşey koymacaksın. Bunu rahatsız etmiceksiniz. Yanına bile dediler muzik veya bişey çalınmayacak yani. Bunu bulan alim oyle demiş. Biz de haketten oyle.

54. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Muhsine Yıldırım

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Kerâmeti duymuşuk bi haci dayimiz varidi. O haci dayimizin bi hocasi varidi. İstanbul'da Zeytinburni'ne o geldi. Burda yalnız eski ev yapiliyiken iki kere eski evi akşamdan yaptiler sabahtan çayire buldiler. Anladın mı dediler çi burde bişey var. Oğunden de bu çayir harp zamaniydi. Oyle dediler bize biz de oyle biliyoruz.

55. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Muhsine Yıldırım

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Sonra işte rüyasinde gördiler. Hacı dedemiz işte türbeyi yaptırdı. Biraz ipti emniyeti yaptı sonradan artık efkarlandı mı ne üzerine bişeler koydı o hoca bunların Canab-ı Allah'ın cilveleri var bunların aralarında. Tamam mı bu haber etti hocaya gelun o ağırlığı benim üzerimden alın. Yokisa yıkacağım orayı. Bu sefer geldi o hoca bu hacı dayıya dünya ne olsa söyledi. Bozdu etti tekrar aldiler burayı güzel ettiler. Ettiler buni bi türbe hacı dede ama birez dar oldi. Sonra ki şeyetti sonra bu mübareği gördüler bu hacı dayının hacı dayıya diyi bir ikum gelecek diyi bir ikum gelecek aklına gelmediği dedi başına gelecek dedi. Oyle oldu ki oğli İstanbul'dan geliyi iken Merzifon'a trenin altına kaldı. O da oraya gömülmüştür işte.

56. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Muhsine Yıldırım

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Sonra bu mübareği görürdüler. Rüyalarında işte komşular işte ben da gördüm. Yapıldığı zaman böyle ben cuma sabasi giderdim Kuran okurdum orda. Kuranım elime gittum. Böyle tabi evvelden gelinler kaynataya arka veremezdi. Yuzumuze doğru çıkarduk geriye doğru. Ben bilmedum oni böyle gitcektum. Bir ses geldi bana böyle rüyamda yani. Dedi bana kollayiz seni dedi ba. Sakın dedi ba arkani one doğru verip de dedi çıkma dedi. Arkani geriye doğru ver dedi ba. Sonra geldim dedim babasına böyle böyle deyi iyi ki oraya gesku vermedi seni. Ama gördüm bembeyaz böyle yatıyor Cenab-ı Rebbül Alemin ona bi güzellik vermiş. Şu Gözün köpükleri o siyahlıkları böyle o güzelliğu aklıma durur. Canab-ı Allah'ın takdiri ilahisi.

57. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Muhsine Yıldırım

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Ha bu kaynanam ha ben bu evden öteye gitmişim. Bu kaynımın kızını veriler evlendirecekler Rize'ye. Bu haci teyze bunlar hep kaçtı içeri. Buraya düğün yapıyorlar tamam mı kına yapayiler. Ondan kıyamet kopayı. Dediler kaynanama ki yapma. O mübarek oraya variken sen bu işi yapma. Ben ne bileyim kizdur dedi da şeyi muradi olacak. Kaynanamı o gece bi koyi yere bi koyi yere ki kaynanamın ağzın ağzınlan oli doğru hastanede soluğunu aliyi. Anladın mı? Felç oldu tabi. Bi hafta ne çektik onlari. İşte o düğün oyle başine geldi.

58. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Muhsine Yıldırım

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

Veliköyün'den bi kızın yine komşumuzun çocuğu olmuyordu. Dediler ona ki orda bi mübarek vardı. Sen oa hoş diyemezsin baa çocuk ver. Sen ona yalvaracaksın. Yarebbi sen bizum için rebbüme yalvar. Bizden sebep yalvaracak Allah'ımıza da Cenab-ı Allah da takdiri ilahisi işte. Onun rızasıyla oldu yani çocuğu. Kiz çocuğu oldu. Hiç olmayidi 10 sene 12 sene olmadı işte ne bileyim.

59. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Muhsine Yıldırım

Doğum Tarihi: 1940

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Taşlık Köyü / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.03.2017

İsmail'in bi kizi varidi eve. Birez itikat etmezdiler buna anlıyor musun? Bu karisi afedersun mübarek yüzünden haşa kizi kuçuğidi. O kizin aldı bezini koydu bunun taşının üzerine. Bak o gece hemen o hocaya haber gitti. Dedi ona böyle böyle dedi, ben hissettim dedi, bana itikatı yok dedi. Dedi ona oyle bi edeceğüm oyle bi edeceğüm ki o kiz beyindi ğar ğar ğar ğar ğar ğar böyle gezdurdüler onu ğar ğar. Hiçbir işe koymazdı. O dedi aldı dedi kizinin kiçindan bezini koydi başucume dedi. Ben dedi onun dedi annesine o felaketi getireceydum ama dedi geturmedim. Çünkü o çocuk annesiz kalmasın diye dedi. O çocuğa bir ağlamak şey yaptım dedi.

60. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Güller Akyıldız

Doğum Tarihi: 1936

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: -

Derlemenin Yapıldığı Yer: Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 24.03.2017

O evin yıkılması babamın dedesinin zamanında. Orayı almış dedesi. Babamın dedesi babam yaşasaydı 100 yaşına olacaktı. Babamın dedesi oraya evi kuruyorlar. O zaman eski çivisiz evler var tahtadan. Hiç çivi vurmadañ şeyi koyuyorlar evi. Sabah bakıyorlar ki ev dağılmış, ordan atılmış daha aşağıya. Tekrar ustalar gelip yapıyor bunu. Üçüncüde mahkemeye vermişler sen sakat yapıyorsun diye. Ben demiş aynısı yapıyorum hayır belki burda bişey var pek anlamadık ama. Sonra evi daha bi geri çekiyorlar. O olay da böyle.

2.5. Mahmud Beşe

2.5.1. Mahmud Beşe'nin Biyografisi

Rize'nin Pazar İlçesine bağlı eski ismi Çingit şimdiki ismi ile Uğrak Köyü'nde medfun bulunan Mahmud Beşe ile ilgili bilgilerimiz çok sınırlıdır. Mezar kitabesinde var olan birkaç bilgi dışında başka bilgi mevcut değildir. Kitabeden de anlayacağımız gibi baba adı Hasan'dır. Ölüm tarihi ise 1700'lü yıllar olarak geçmektedir.

Kaynak kişiler marifetiyle alanda yapılan çalışmalarda çeşitli bilgilere ulaşılmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminde Karadeniz Bölgesine Müslümanlığı yaymak için gönderilen Oğuz Türk beyi olduğu, üçkardeş olarak Orta Asya, İran veya Horasan bölgesinden önce Erzurum civarına daha sonra ise buradan ayrılarak bir kardeşin Erzurum'a, bir kardeşin Trabzon'a Mahmud Beşe'nin de Çingit Köyü'ne 300-400 kişilik bir efradıyla gelip yerleştiği söylenmektedir.

Evli olup eşinin adı bilinmemektedir. Bir rivayete göre kız çocuğunun olup olmadığı bilinmemekle birlikte 4 oğlu olduğu söylenmektedir. İsimleri yaş sırasına göre şöyledir: En büyükleri Hacı Durmuş Beşe'dir ve onun zürriyeti olmamıştır. Sonra sırayla Hacı Ali Ağa (Molla İbrahim ve Molla İsmail adında iki oğlu olduğu), Hacı Osman Ağa ve Hacı Hüseyin Ağa gelmektedir. Hacı Hüseyin Ağa'nın sonradan bey olduğu ve günümüze kadar gelen zürriyetin bu kişiden olduğu söylenmektedir. Bunların içerisinde Osman Ağa'nın üçüncü göbekten torunu olan Hemşinli Mahmud Efendi'nin saray danışmanlığı yapan meşhur bir hoca olduğu ve mezarının da İstanbul'da Fatih Cami'nin arkasında bulunduğu ifade edilmiştir. Hatta köyden birkaç kişiyi de yanında okutmuştur.

Başka bir rivayete göre ise Mahmud Beşe'nin çocuklarıyla beraber Bucak, Akbucak, Ortayol, Çingit köylerine yerleştiği ve bu yerlerde hayvancılık ve rençberlikle uğraştığı ifade edilmiştir. Ya 7 erkek 2 kız ya da 9 erkek 2 kızının olduğu söylenmiştir. Kızların gittikleri yerlerde babalarının soyadlarını aldığı ifade edilmiştir. Erkek çocukların isimleri bilinen kadarıyla Mahmut Ağa, Mehmed Ağa, Reşit Ağa, Ahmed Ağa, Mehmed Ali Ağa, Temel Ağa, Genç Ağa. Neslin Genç Ağa üzerinden devam ettiği söylenmiştir. Köklü bir aileye mensup

bu aileden birçok din adamı ve kadı çıkmıştır. Mahmud Beşe'nin torunu Hacı Memiş Efendi'nin daha sonradan kadılık yaptığı ve yeğeni olan ablasının çocuğu Hacı Hurşit Efendi'nin de Erzurum kadısı olduğu söylenmiştir.

Mahmud Beşe, ehl-i iman bir kimse olmakla birlikte dine çok büyük değer vermiştir. Hem bir bey, hem bir din âlimi hem de köyün kurucusudur. O günün şartlarında büyük bir toplulukla beraber bu bölgeye göç ederek dağılmadan ayakta kalarak neslini günümüze kadar devam ettirmiştir. Kocaman, Ferahzade veya Ferah aileleri bu soydan gelen ailelerdir.

Mahmud Beşe'nin mezarı ilk zamanlar mevcut mezarının tam karşısında ve oğlu Hacı Ali Beşe ile yanyana bulunmaktayken heyelan sonucu mezarlar göçerek kaybolmuş daha sonra ise köylüler tarafından Mahmud Beşe'nin mezarının kitabesi bulunmuş ve tekrar heyelana maruz kalmasın diyerek şuan ki yerine yeni mezar yapılmıştır. Daha sonra ise mimar Mustafa Ferah, avukat Hüseyin Avni Ferah ve Osman Remzi Ferahzade tarafından türbe şeklindeki mezarı yapılmıştır.

Mahmud Beşe tarafından yine köyün ilk yerleşim yeri olan eski mezarının olduğu yere cami yapılmışsa da bu cami daha sonra heyelan bölgesi olması ve tahribata uğraması hasebiyle Hacı Hüseyin Ağa'nın oğlu Mehmet Ağa tarafından şuan ki yerine taşınarak yeni cami yapılmıştır. Eski caminin minber taşı ise yeni caminin girişinde sağda bulunan odaya konulmuştur.

Mahmud Beşe tarafından günümüze kadar kalan herhangi bir eşyası olmamıştır. Elde kalan tek eşyası olan aile kütüğü de yangın sırasında yanmıştır. Bu aile kütüğünün Farsça olması onların İran bölgesinden bu bölgeye gelmiş olabilecekleri görüşünü kuvvetlendirmektedir. Mahmud Beşe hakkında bilgiler sınırlı olmakla birlikte kendisiyle ilgili anlatılan bir menkıbesi bulunmamıştır. **(K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.20)**

Mezar kitabesindeki Osmanlıca metin Latinceye çevrilerek hem türbenin ön kısmına hem de köyün camisinin giriş kısmına yazılmıştır. Kitabede şöyle yazmaktadır:

Hazret-i Bari Teâlâ bu mevtaya kıla rahmet

Yarın ruz-i cezada şefaât ide Ahmed

Hüdâ-yı Rabb-i lâ Yezâl yerini eyleye cennet

Bu mevtaya dua içün ideriz minnet

Hasan Beşe oğlu Mahmud Beşe

Ruhuna Fatiha

Sene [1] 111 [1699-1700]

2.6. Süleyman Vehbi Efendi

2.6.1. Süleyman Vehbi Efendi'nin Biyografisi

Pazar'ın Örnek Köyü'nde türbesi bulunan ve önemli bir şahsiyet olan Yasemzade Süleyman Vehbi Efendi, 1861-1876 yılları arasında 15 yıl padişahlık yapan Sultan Abdülaziz'in 1864-1874 yılları arasında huzur derslerine katılan huzur hocalarından biridir. Geçmiş dönemlerde Yasemzade lakaplı olarak tanınan bu aile günümüzde ise Kantoğlu ailesi olarak bilinmektedir. Bu aileden Süleyman Vehbi Efendi başta olmak üzere Ahmet Fatih Efendi, Mehmet Ziyaeddin Efendi, Mehmet Hamdi Efendi ve İsmail Hakkı Efendi gibi büyük âlim ve ilim adamları yetişmiştir.²⁰³

Süleyman Vehbi Efendi, 1825 yılında Rize'nin Pazar İlçesine bağlı Örnek (Venek) Köyü'nde doğmuştur. Yasemzade Hacı Osman'ın oğludur. Süleyman Vehbi Efendi, bir kez evlenmiş ve bu evliliğinden üç çocuğu dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini köyündeki camide babasından almıştır.(K.K.22)

Henüz 14 yaşında iken 1839 yılında eğitimi için Rize'ye gitmiş ve burada Hacı Alaeddin Efendi'nin müderrisliğini yaptığı medresede tahsile başlamıştır. 6 yıl boyunca bu medresede mantık, adab, meani ve fıkıh dersleri alan Süleyman Vehbi Efendi, İstanbul'a gitmeye karar vermiş ve 1845 yılında tahsiline devam etmek için İstanbul'a gitmiştir.²⁰⁴

İstanbul'da iyi bir eğitim alan Vehbi Efendi, 1858 yılında İstanbul Müderrisi rütbesine sahip olmuş ve altı yıl sonra Huzur Dersleri Muhataplığı'na atanmıştır. 1868 yılında Fetvahane'ye tayin edilmiş ve yaklaşık bir yıl sonra ise Bâb-ı Fetva'da ders vermek için görevlendirilmiştir. 1873 yılında günümüzde profesörlükle eşit derecede olan müderrisliğin en yüksek birimi olan "Süleymaniye" mertebesine erişmiştir. Sarayda Sultan Abdülaziz'in padişahlığı dönemine denk gelen on yıllık huzur hocalığı görevinin nihayete ermesinden sonra Trabzon Mevleviyeti'ne yani müderrislikten bir sonraki rütbeye tayin olmuştur. Bu görevden sonra ise önce Trabzon'a 1875 yılında ise Erzurum'a naip

²⁰³Murat Ümit Hiçyılmaz, "Sultan Abdülaziz'in Pazarlı Hocası", erişim 19 Mart 2017, <http://www.kackar53.com/sultan-abdulazizin-pazarli-hocasi-makale,413.html>.

²⁰⁴Hiçyılmaz, a.m.

olarak atanmıştır. 1878’de Edirne Mevleviyeti makamına atanmış ve 1884’te ise Şeyhülislamlık bünyesinde bir çeşit denetleme kurulu olan Meclis’i Tetkikat-ı Şer’iyye üyeliğine seçilmiştir.²⁰⁵

1309 (1893) yılındaki yıllığa göre Meşihat makamının 1 reis, 13 aza, 1 başkatip ve 1 başkatip muavininden oluşan idarî teşkilatı içerisinde yer alan Meclis-i Tetkikat-ı Şer’iyyenin 5. Azası Süleyman Vehbi Efendi’dir.²⁰⁶

1888 yılında Haremeyn-i Muhteremeyn Pâyesi verilmiş ve üçüncü rütbeden Mecidî nişanı ile ödüllendirilmiştir.²⁰⁷

1897 yılında 1 kazasker, 1 muavin, 1 Üsküdar Naibi ve 1 Vekayi’ Katibinden oluşan Anadolu Kazaskerliği Dairesi’nin muavinliğini yapmıştır.²⁰⁸

1910 yılında emekli olduktan sonra padişah tarafından kendisine bir yazlık hibe edilip İstanbul’da kalması teklif edilmiştir. Fakat şeker hastalığına yakalanan Süleyman Vehbi Efendi, padişahın bu nazik teklifini reddederek köyüne dönmek istemiştir. Küçük yaşlardan beri hep köyünden uzakta birçok ilde görev yaptığı için emeklilik yıllarını doğup büyüdüğü Örnek Köyü’nde sakin bir hayat yaşayarak değerlendirmek istemiştir. Köyde kaldığı süre içerisinde de bildiği konularda insanları aydınlatmış, fakirlere yardımcı olmuş ve gençleri okutmuştur. Süleyman Vehbi Efendi köyüne döndükten bir yıl sonra, yani 1911’de vefat etmiştir. Akrabaları tarafından mezarı kümbet şeklinde bir türbeye dönüştürülmüştür. Türbe duvarında kimliğinin, doğum ve ölüm yıllarının yazılı olduğu levha zamanla yok olmuştur. Onun yerine sonradan bir levha yapılmıştır. **(K.K.22)**

Süleyman Vehbi Efendi’nin oğulları olan Ahmet Hamdi Efendi ve İsmail Hakkı Efendi de hukuk eğitimi alarak üst düzey görevlerde bulunmuşlardır. Ahmet Hamdi Efendi birçok yerde naiblik, kazaskerlik müşavirliği, kadılık

²⁰⁵ Hiçyılmaz, a.m.

²⁰⁶ Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, C.1, (İstanbul: Medrese Yayınevi, 1980), XVII-XVIII.

²⁰⁷ Hiçyılmaz, a.m.

²⁰⁸ Albayrak, a.e. C. 1, XXI.

müşavirliği yapmıştır.²⁰⁹ Yasim Zâdelerden, Haremeyn Pâyelilerinden, Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye Azasından ve Anadolu Kazaskerliği fahri muavinlerinden Süleyman Vehbi Efendi'nin oğlu olup 1269 h. senesinde doğmuş olan İsmail Hakkı Efendi de birçok yerde naiplik yapmış ve 5 Mayıs 1316 (1900) senesinde vefat etmiştir.²¹⁰

Süleyman Vehbi Efendi ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda kendisinin devletin üst kademelerinde çeşitli görevler yapmış bir devlet adamı ve aynı zamanda dini ve hukuki konulara vakıf bir âlim olduğu görülmektedir. Kendisiyle ilgili olarak bir menkıbesi bulunmamaktadır. Türbesi ise çocukları tarafından yapılmıştır.

²⁰⁹ Albayrak, a.e., C. 1, 155-156.

²¹⁰ Albayrak, a.e., C. 2, 288.

2.7. Şeyh Hasan Usta

2.7.1. Şeyh Hasan Usta'nın Biyografisi

Hasan Dede veya Hasan Usta olarak bilinip tanınan Şeyh Hasan Usta, Kulaberoğlu ailesinden Molla Osman'ın oğludur. Dedesinin adını almış olan Şeyh Hasan Usta, Ardeşen İlçesinin Seslikaya Köyü'nde doğup büyümüştür. Kulaberoğlu Timurci lakabıyla anılmıştır. Asıl mesleğinin demircilik olduğu ve Timurci lakabının da burdan geldiği ifade edilmektedir. Kesin olmamakla birlikte 1770 yılında doğduğu ve 1262/1845 yılında da vefat ettiği söylenmektedir.

Rahatsızlığı sebebiyle gelinlerinden fazla ilgi ve yakınlık göremeyince ikinci evliliğine karar vermiştir. Bu evliliklerden Hüseyin, Salih, Osman ve Süleyman adlı çocukları olduğu bilinmektedir. İkinci evliliğini 90 yaşından sonra yaptığı ve yine kendisi gibi evliyâ olan oğlu Süleyman Dede'nin de bu evlilikten meydana geldiği söylenmektedir. Aynı zamanda Hasan Dede'nin Hüseyin adında bir de ikizinin olduğu söylenmekle birlikte mezarı türbe çevresindeki hazirededir.

Dış görünüş itibarıyla uzun boylu, heybetli, yanakları al, aksakallı olduğu diğer taraftan konuşurken insanın ruhunu okşayacak şekilde ve kısık ses tonuyla konuşan, mülayim bir kimse olarak ifade edilmiştir.

Av meraklısı olduğu söylenen Hasan Usta'nın, özellikle geyik yakalayıp sütünü içtiği daha sonra ise onu serbest bıraktığı ifade edilmektedir. Hatta ikinci evliliğini ise av arkadaşının kızıyla yaptığı söylenmektedir.

Yaz aylarında köylüler tarafından yaylalara çıkılacağı zaman özellikle Gulazena (Dereyayla) yaylasına çıkılacağı zaman Hasan Usta bastonuyla yere vurarak ve dualara ederek yaylaya ilk girişi kendi yapar ve daha sonra peşinden köylüler girermiş. Aynı şekilde yayla mevsimi bitip de köye döneceği zaman yine Hasan Usta yayla mevsimini dualarla kapatıp köye dönüşleri sağlamış.

Hasan Usta'nın en küçük oğlu olan Süleyman'a vasiyeti üzerine mezarının kimine göre 5 kimine göre 7 sene sonra açılması ve cesetinin bozulmadığının görülmesi üzerine kendisine türbe yapılmıştır. Türbenin önce ahşaptan, sonra taştan ve son olarak ise betondan olmak üzere 3 kez yapıldığı

söylenmektedir. Mevcut halinin 1990-1992 yılları arasında akrabaları tarafından yapıldığı ifade edilmektedir.

Türbenin temizliği ve bakımı akrabaları tarafından yapılmaktadır. Çokça ziyaretçisi olan türbede Perşembe günleri sabaha kadar ışık yakılmaktadır. Çevre ilçe ve köylerden bilinen bu türbe daha çok hasta çocuğu olan aileler tarafından çokça ziyaret edilmektedir.

Türbe için kesilen adaklar veya getirilen para, yiyecek ve giyecekler köyde, mahallede bulunan fakir ve yardıma muhtaçlara dağıtılmaktadır. **(K.K.23, K.K.24, K.K.25, K.K.26)**

Türbenin hemen yanında aile efradına ait aile mezarlığı mevcuttur. Türbe içerisinde bulunan sandukasının baş tarafında bulunan mermerden kitabesinde şöyle yazılmaktadır:

Ya Hu

Kulaberoğlu Timurcu

Molla Osman oğlu

Merhum Şeyh Hasan Usta

Ruhuna Fatiha

1262

2.7.2. Şeyh Hasan Usta İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

61. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Emine Ocakçı

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Yukarıda heyelan olduğunda, o Hasan Dede köprüünün üstüne çıkar. Köprüünün üstüne, köprüünün yıkılmaması için, Allah'ım bu köprü yıkılmasın diye. Heyelanda su tamamiyle kesildi. O köprüden ağaçlar dikilerek iniyor. Yukardan ağaçlardan dikilerek iniyor. Köprüye geldiği zaman ağaçlar yere yatıyor geçiyor, tekrar dikiliyor ağaçlar.

62. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Emine Ocakçı

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Daha önce burada oturuyordu. Dede bu evden bu karşıki evde oturuyordu çok önceden. Ondan sonra işte evlendikten sonra hani başka ev yapmak zorunda kaldı. O da ilerdeydi. O ev şimdi yıkıldı da. Bu burda yatarken evum o kadar oldu bu kadar oldu yani bir iki güne evi yaptılar. Ev Allah'ın yardimiyle bir iki güne ev yapıldı. 90 yaşında evlendi işte. Yukarda ev yaptırdı. Çünkü kendi çocukları da vardı da öbür eşinin çocukları da vardı. Ev öyle çok kısa zamanda iki gün tam olarak bilmiyorum ama çok kısa zamanda bittiğini söylüyordu kayınpederim. Çok kısa zamanda evi bitti diye.

63. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Emine Ocakçı

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Aynı gün cuma günleri dedim ya Tunca dedim oralarda görülüyordu. Bi de bu camide görülüyordu. Aynı gün ben falancayı aynı gün beraber namaz kıldık diyor. Öbürü de diyor ki ya ne diyosun benimle beraber namaz kıldı diyor.

64. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Emine Ocakçı

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Dedemiz oğluna vasiyet etmişti. Ben öldükten sonra 5 sene sonra kabrimi açarsın eğer bana bişey olmadıysa üstüme türbe yaparsın diye. 5 sene oldu. Oğlu da hani öyle bişey olur mu diye kulak ardı etti tamam mi açmadı. Açmayınca bu sürekli rüya görüyor ben sana ne söyledim de niye beni dinlemiyorsun diye sürekli rüya gördü sürekli. 10 yıl aradan 10 yıl geçti. 10 yıl sonra işte kabrini açınca mübarek zat o şekilde ter içinde yatıyor. O şekilde türbe yaptırdı. O da hacı hoca gelerek hani kaymakamlık falan eskiden onlar gelerek açıldı. Ondan sonra türbe yapıldı. Vücudu hiç bozulmamıştı. Ama şey yaptı da hani öyle şey olur mu diye falan yani güvenemedi ama sürekli rüya üstüne rüya üstüne rüya rahat bırakmadı oğlunu. İşte ondan sonra işte türbe yapıldı.

65. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Emine Ocakçı

Doğum Tarihi: 1970

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Buraya sıkıntısı olan geliyor. Hastası olan, evlenmek isteyen, ne bileyim çocuğu olmayan o şekilde ama önce Allah'tan dileyip isteyip. Yani ziyaretine gelen çok ender yani hiçbir isteği yok da ziyaretine gelen. Fazlası bi sıkıntısı olan insanlar geliyor. İşte çocuğum yok diyor Allah'tan istiyor. Yok burdan yok. Kesinlikle bundan hayır biz de söylüyoruz. Hani bazen cahillerimiz oluyor. Bundan zaten bişey isteyemezsin ki. Bu Allah'ın bi yani milletvekili diyelim Allah'ın. Şimdi bak daha geçenlerde bi adam geldi. İşte benim oğlum şuanda dedi 20 yaşında gözleri görmüyor. Buraya getirdim getirdikten sonra gözleri açıldı. Bazen yürüyemiyor diyor, çocuğum yürümeye başladı diyor. Konuşamıyor, konuşmaya başladı diyor. Bu senin kalp inanç tamam mi önce Allah'tan kalple inançla dua edersen her bişeyini verir. İşte o şekildeki insanlara daha çok veriyor bunu anladım ben. Yani o şekilde dua edersen. Çocuğu olan var duyduk. Çocuğu olan var duyduk. Bu köyden bu köyden değil. Bu köyden belki eskilerimiz var ama ben hatırlamıyorum. Geldi da geliyor buraya. Geliyor çocuğu olduktan sonra burda kurban kesen bile var. Çocuğum yoktu da çocuk olduktan sonra çocuğuyla beraber geldi. Buraya kurban getirirlerdi eskiden şahit oldum. Gayınpederim kesti hatta. Burada öyle o şeyler var.

66. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Her perşembe günü oraya su konur. Bizimkiler o iki ibrikle su koyarlar. Her perşembe günü gelene kadar azalır. Yani öbür perşembeye kadar eksilir. Çünkü her zaman önu ıslak olur. Abdest aldığınu söylerler. Islaklık bazen görülüyor. Yalnız o suyun eksilmediğı bir dönem oldu. O dönemde Kıbrıs harbinde hiç eksilmedi. Kıbrıs harbinde aynen hep kaldı. Şimdi orda Kıbrıs harbinde belki duymuşsunuzdur bir asker işte yüz tane Yunan askerini esir alıyor. O askere soruyorlar sen bu kadar Yunan askerini nasıl esir aldın. Ordan der ki ben tek başıma değildim ki arkamda bir sürü ordu vardı. Ya nerde işte arkamda diyor. Bir bakıyor arkasında hiç kimse yok. Yeşil sarıklı bir sürü ordu vardı diyor arkamda. İşte bu şeylerde söyleniyor evliyâlar burda yardımcı oldular diye. İşte böyle durumlarda, böyle büyük afetlerde, savaş harbinde evliyâların da Cenab-ı Allah'ın yardımcısıdır ya bir sürü evliyânın da o savaşta, o harpte var oldukları söyleniyor. O yeşil sarıklılar Kıbrıs harbinde belki duymuşsunuzdur. İşte o dönemde su hiç eksik olmadı, hiç eksilmedi. O harpte bunların da orda olduğunu söylerler. Eskilerimiz öyle söylerler.

67. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Mesela buralardan çıkarken, inip çıkarken müziğin sesini kapatırlar. Mesela adamın biri bunu yapmamış. Ya nolur falan demiş. Öyle bir şey yok. Yukarıya çıkmış, yukarda bi daha kendini bi daha yolun altında bulmuş arabayla.

68. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Üç arkadaş şeye giderler ava giderler. Bu üç arkadaş, üç av arkadaşı ile birlikte yukarda bir yayla yolunda İsa mezarlığı diye bir mezarlık var. Orda otururlar. O arada arkadaşının birinin canı süt çeker ki karşıya bir bakar bir geyik var orda, geyik bekliyor. Bu da koşarak gider, Hasan Dede gider, o sütü geyiği sağlar, canın senin canın süt çekmiş al bu sütü sen iç der. Sütü vermiş o arkadaşına da sütü içirmiş.

69. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

İçeriye girdim lambası bozulmuştu da lambasını değiştireyim dedim. Ama biraz korkarak girdim. Şimdi ne kadar da şey olsa bile biz bazen ordaki dedenin torunları gibi davranamıyoruz, eksik davranıyoruz daha doğrusu. Şimdi ben de biraz çekinerek girdim. Şeyi değiştirdim, lambayı değiştirdim. Çıktım, çıktım dua ettim, namaz kıldım, dua ettim çıktım dışarıya. O gece rüya görüyorum. Sen dedi niye korkuyorsun bana gelmek için, neden korkuyorsun. Ben de kapıda böyle içeri rüyamda tabi içeriye bakıyorum. Gel dedi, içeri gel dedi. Gel gel, otur bakayım dedi. Şimdi hani bazen hani bu rüyadır belki şey olabilir diye düşünüyorum ama o mezarın şey tarafına oturmuş nasihatler etti, kimin oğlu olduğumu sordu. Hiç korkma ben dedi, sen gel dedi, gel buraya sırtımı sıvazladı uyandım. Ama bunu Allah rahmet eylesin babama anlattım. Baba dedim böyle böyle bir olay yaşadım. Dedi ki nasıl dedi görüntüsü nasıl dedi. Dedim böyle heybetli, dedim yani siyah ara ara yerlerde beyaz sakallı, dedim böyle al yanaklı, böyle cübbeli, sarıklı bir dede dedim ama cüsseli bir adam dedim. Oturdum yanına dedim. Tamam dedi Hasan Dede işte odur. Hasan Dede'yi bu şekilde anlatırlar dedi.

70. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Yaylaya giderken bir peygamber suyu var. Dereyayla ile Sırtayla arasında bir yer. Yayla kapısı açıldı mı o peygamber suyu akmaya başladılar, yayla bitene kadar göç olana kadar. Yayla kapısı yine Hasan Dede'nin duasıyla kapanır, su kesilirdi.

71. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Burda öyle bir kuraklık vardı ki işte anlattı, babam da anlattı. Evi yanmış su bulamamışlar. O ev yanma esnasında o çeşme öyle bir akmış ki o suyla o evi yangından kurtarmışlar. O da Hasan Dede'nin bulduğu sudur. Dede suyu derler. Kendisi çıkardı, kendisi getirdi döküm borularla.

72. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Ölmeden mezarını kazdırdı. Hatta içine girip ara sıra yatardı mezara. Gündüz gece gider yatardı orada. O anda kazarlarken yağmur yağdı. Öyle bir yağmur yağıyor, öyle bir kuvvetli yağmur var ki yani tutulsan o yağımura çıkarsın öyle yağmur yağıyor. Ama mezarın içine ne su var ne de yağmur damlıyor. Ne de hiç ıslanmadılar bunlar. O kazan kişi hiç ıslanmıyor. Döndü dedi ki ya amca bir sürü bu ne dedi, bu ne biçim yağmur yağıyor burda dedi. Ben hiç ıslanmadım dedi baksana. Dedi ki o zaman işte o şiiri o şeyi söylemiş:

Gökten derya indi yağmur yerine

Mevlam damla değdirmedi tenine

73. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Ben torunuyum altıncı atasıyım. İçeride yatan babadır dışarıdaki oğlu. İçerideki türbenin açılmasında vesile olan oğlu Süleyman Dede'dir. Şimdi ilk önce içerde bu türbe 7 sene sonra yani mezar 7 sene sonra açıldı. Öldükten 7 sene sonra türbesi yapıldı, 7 sene sonra. Dışardaki dedeye tembih ediyor. Ama dışarıdaki dede bunu ilk önce kayda almıyor. Yani diyo ki şimdi ilk önce türbeyi dışarıdaki dedeye ölürken vasiyet ediyor. Benim mezarımı 7 sene sonra aç. Eğer mezarımda hiçbir yani cesedimde hiçbir bozulma yok ise bana türbe yaparsın dedi. Eğer bozulma varise taş toprakla doldur. Dışarıdaki dede bu 7 sene sonra bir rüya görüyor. Yani 7 sene geçiyor. İşte ben sana bişey tembih etmişim. Gel benim mezarımı aç. Bu birgün rüya görüyor kayda almıyor. İki rüya görüyor kayda almıyor. Üçüncüde burda bir alim vardı. Büyük bir alim. Bunun yanına gidiyor hocam ben böyle böyle bir rüya gördüm yalnız babam bana şu yani 7 sene sonra benim mezarımı aç diye söylemişti. Bunun için ne yapabilirim. Dedi ki o alim dedi ki ya o rüya onu kayda alma dedi. O çürüdü dedi. Bu sefer o alim o gece bir rüya görüyor sabaha kadar uyuyamıyor. Sabaha kadar uyuyamıyor rüyası da biraz teferruatlıdır. O kapısına dayanıyor sen benim çürüdüğümü nereden biliyorsun çabuk gel sen açacaksın benim mezarımı diyor. Bu sefer o sabah namazıyla birlikte geliyor. Dışarıda yatan o Süleyman Dede'ye diyo ki bu gece

baban beni sabaha kadar uyutmadı, mezarını açcaz. O gün işte hocalarla birlikte mezarını açıyorlar sanki bugün ölmüş gibi yüzünde böyle bir şey nur ve işte bir terleme var. Orada işte dışardaki dede Süleyman Dede babasına sarılmaya çalışıyor yani öpmeye çalışıyor ki diyor ki tamam bu artık senden çıktı diyor. Buna buraya bir türbe yapılcaz, herkes gelip bunu ziyaret edecek.

74. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Aşağıda bişey var köprü var. O köprünün yapımında içerde yatan dedenin buraya yerleşmesindeki şeyi köprü olmuştur. Yani ilk etapta bu daha yukarki bir köydeydi. Orda kalıyorlardı. Oradan inmeyiz biz zaten. O köprünün yapımında bu yardımcı olmuştur yani bir sürü ağaçlar şey yapılacak. O köprünün yapımında Hasan Dede orda büyük bir ustalar çalışıyor. Büyük bir ağacı şey yapamıyorlar. Yerine koyamıyorlar. O arada işte buna diyorlar ki yav sen de bir el at da şu ağacı bi karşıdan karşıya koyalım. O da tamam diyor. Ben de diyo yardımcı olayım diyor. Orda elini koyuyor böyle ağacın üstüne. Yandaki kişiler o yanında olan kişiler baksana diyor adama biz yardım et dedik diyo adam diyo elini koydu diyo üstüne diyo hesapta diyo yardım ediyö. Bi bırakın şunu da bakalım diyo ne olacak diyo ki adamlar orda çalışan adamlar hepsi ağaçtan ellerini çekiyorlar ağaç hala daha gidiyor. Gidiyor ki o arada işte oranın ustası büyük ustası burda Kesimal'lerden. Diyo ki sen ben sana diyo burada sana arazi vereyim diyo buraya yerleş diyo. Şuraya buraya yerleşiyor o zaman. Şu evin olduğu yere yerleşiyor. Buraya veriyor tapusunu da veriyor. Buraya yerleşiyor ve o buranın ilk zaten başlangıcı ordan oluyor. Geçerken tesadüfi yukarıdaki köyde oturuyor Aşağıdurak'ta oturuyordu. Ondan sonra Aşağıdurak'ta oturuyordu. Bu sefer o ikizini de ordan aldı getirdi ikizini de buraya yerleştirdi. İkizi biraz daha böyle

mülayimdi daha şey bir insandı. Onu da buraya getiriyor. Bi kardeşi de yukarda kalıyor. O Aşağıdurak'ta kalıyor. Bunun buraya yerleşmesi burdan ordan başlıyor.

75. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

İkinci evliliğini doksan yaşında yaptı yüz dört yaşında Süleyman Dede doğdu. Aldığı kız da yani ikinci evliliğinden aldığı kız da ava meraklı bir evliyâydı. Av arkadaşının kızını aldı. Av arkadaşının kızını aldı hatta hiçbirşey söylemedi. Büyük kızına dedi ki git dedi şu eve dedi benim gönderdiğimi söyle dedi, o ne demek istediğini anlar dedi. Evliliği de biraz şeyli oldu. Şimdi ilk eşini kaybetti. Hastaydı kaybetti. Geline dedi ki gelin dedi bi dedi şu sırtımda bir yara var o yaraya bakar mısın? Gelini biraz çekindi o şimdi kayınpeder. Bu böyle olmayacak dedi ben dedi evleneyim dedi. Ve doksan yaşında evlendi ve doksan yaşından sonra bir erkek yani Süleyman Dede ondan sonra iki tane de kız dünyaya geldi. Evini de yukarıya yaptı o zaman.

76. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Burdan ayrıldı şurda yukarda bir yerde ev yaptırdı o da yıkık. Bir gecede oldu bu ev, bir gecede. Bi diyolar ki işte orda şeyler çalışmış o evliyâ arkadaşları, o kırklar çalıştı. Bu kırklar bir gecede o evi dikeyorlar. Aha bacası yapıldı, aha şu çatısı yapılıyor falan diye burada görüyorlardı. Yapıldı bir süre orda kaldı. Orda kaldıktan sonra zaten orda evlendi. Orda kaldıktan sonra aşağıki mahalleye küçük oğluyla birlikte aşağıki mahalleye yerleşti. Daha sonra ordan ayrıldı. Ordan ayrıldı aşağıki mahalleye taşındı Orası biraz heyelan bölgesiydi.

77. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Kolay kolay buraya şey gelemes yani böyle Allah'ın yasaklamış olduğu şeylerle içeri giremez. Mesela basit örnek sigarayla içeriye giremezsin. Keyif verici, uyuşturucu bu gibi şeylerle içeriye giremezsin ki bunun denemesini yaptılar. Denemesi de değil aslında farkında değil farkında olmadan böyle bişey oldu. Burda o da rahmetli oldu Muzaffer Yeğen diye bir dayımız vardı. Hapse girmiş çıkmış. Hapisten çıktıktan sonra tövbe etti yani şimdi bi adam vurmuştu o giriş sebebi çok farklı. Orda biliyorsunuz yani hapishanelerde uyuşturucu keyif verici maddelerin çokluğu herkesçe malum yani herkes biliyor. Şimdi orda o bi pantolon giydi de bu çatısı yapılıyordu. O zaman bu eskiydi biz bunun sonradan yenisini yaptık. Örme taşlarlaydı. O çatı yapılırken çatı değiştirilirken Muzaffer dayı da geldi ben de yardımcı olayım dedi. Ben de yardımcı olayım dedi. Merdiven dayadı bi çıkmaya çalıştı beceremedi çıkamadı yukarıya. İki çıkmaya çalıştı beceremedi. Üçüncü de o merdivenle birlikte doğru aşağıya. Yuvarlandı doğru aşağıya indi. Bu korktu ben dedi bi hata yaptım dedi bu yapmış olduğum hatalardan dolayı dedi bu ermişler beni kabul etmediler dedi. Yardımcı olmama müsaade etmediler dedi. Ordan bu eve iner. Ağlayarak eve iner. Tabi buna şahit olan insanlar da var. Yani mesela bunun canlı örnekleri babam rahmetli oldu babam vardı, amcam vardı çatıyla uğraşırken. Tekrar iner eve bu sefer pantolonun ceplerini yoklar ki bakar arkada küçük bir esrar parçası. Tabi bu

eşyalarının hepsini değiştirir. Ondan sonra gelir burda yardımcı olur ondan sonra çıkar buraya. Yani bu bazı şeyler içinde kesinlikle müsaade etmez.

78. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Turgay Ocakçı

Doğum Tarihi: 1971

Mesleği: Serbest Meslek

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Cumhuriyet tarihinde hiç kapanmayan türbelerden bir tanesidir bu türbe. Hiç kapanmadı, hiçbir zaman kapanmadı. Bunun da kapanmamasının sebebi o zamanın en büyük mülki amiri yani valisi vardı kaymakamı gelir burasını kapatmak için. Atla gelir biraz şeydir içkici bir adamdı. O zaman da işte o ilk evliliğinden olan torunlarından bir tanesi de burda muhtardı. O muhtar olan ona der ki muhtar ben geldim. Yarın bu türbeyi mühürleyecem kapatacam ama şimdi geç oldu bu akşam burda kalayım. Yarın mühürleyip gideceğim dedi. Daha sonra der ki ayrıca dedi bana dedi bi de dedi bi içki masası kur dedi. E tabi muhtar öbürü de en büyük o zamanın mülki amiri. Der ki tamam sana o zaman bi masa kurayım içkini iç. Ona da orda o zaman şu evin yan tarafında bi ev daha vardı. Orda oturuyordu Ali dayı derlerdi. Oranın bu o zamanın muhtarı buranın. Seslikaya çok büyüktü o zamanın muhtarıydı. O da ona da öyle bir masa kurar. O gece sabaha kadar içer. Yani sabaha kadar dediğim gece saat oniki bire kadar içer. Gece oniki bire kadar içer. Tabi herkes yatar bu da yatmak için odaya gider. Ama sabah saat sabah ezanında kendini bi daha şeyde bulur. O zaman tuvaletler açıktaydı tuvalet kuyusu açıktaydı. Olduğu gibi pisliğin içinde buldu. O arada kalkar bu der ki muhtar bana yeni elbise, bi de banyo yapayım der. Bu tertemiz banyosunu da yapar, yeni elbisesini de giyer, bu türbeyi ziyaret eder. Bu türbeyi

kapatmıyor yani amir oydu yani her şey bütün yetki de ondaydı. Kapatmadı bu türbeyi. 1900 son ölene kadar işte 1900 hatırladığım ben çok hayal meyal hatırlıyorum ki bu duvarların bir bölümü de onun parasıyla yapılmıştır. Bak şu şimdi burda önceden şimdi bu yeni duvardır. Ha burda bi eski kara duvar vardır şurda. Şu yol ha burda böyle. Bu bu şu mezarlığın içinden geçiliyor. O adam yaptırdı. Ve 1970-80 yıllarına kadar her sene ziyarete gelirdi o adam her sene ziyarete gelirdi. Ondan sonra vefat etti. İşte bi tek kapanmayan türbe budur.

79. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

90 yaşında valide öldü ondan sonra dedi ki çocuklar ben evleneceğim dedi. Ben evleneceğim demeden önce dedi ki gelinine ya şu oturak yerde bir çibanım var dedi da bir bakar misin dedi. Gelinlere diyor. Gelinler de tabi bunu biraz çekindi da. O zaman dedi ki ben evleneceğim dedi. Büyük oğlu olan ne diyosun baba dedi, yav sen 90 yaşında ne evleneceksin yok dedi. Ufağı olana dedi ki ufağı olana bu Aşağıdurak diye bir köy var. Ordan gelmişti buraya burda evlendi, burda kaldı. Gençlikte ordaydı. Bunun ufak kardeşi ordaydı. Git amcani getir dedi. Çağır gelsun dedi. Amcan gelsin deyince ufağı da çıkmış dedi amca babam seni çağırıyor dedi. Oğlum neye çağırıyor, bi çağırıyor dedi. Neyse giyindiler geliyorlar yolda. Sen biliyorsun dedi bunu, sen bunu biliyorsun niye çağırdığını dedi. Dedi ki evleneceğim diyor dedi yolda gelirken. Bir bağirdi bu nereye evlenecek dedi, şimdi dedi mezara evlenecek dedi mezara. Neyse geldi ulan ihtiyar dedi ona, ufağı diyor büyüğüne. Ne diyorsun dedi ben evleneceğim dedi. Yav seni kim alır dedi yav. Işıklı'da dedi filancanın evine gideceksiniz orda bir kız var, onu alıp geleceksiniz. Yav bi de kız he baba dedi çocuğu dedi bi de kız he. Yav siz gidin oraya dedi. Benim selamimi götürün o gereken yapilecek. Tabi bu yaşlıyı kırmamak için o ufak kardeşi ufak oğlu bi da kizi vardı. Gidiyorlar giderken kizine dedi ki kızum giderken üstüne bir elbise daha giy da gelirken

gelin getireceksin dedi. Ya baba ne gelini dedi ya. Yav sen giy bi tane daha dedi. Sen bi giy git. Bunlar giderler giderken tabi yayan gitmişler yayan gelmişler. Bu tepeyi aşmışlar Armağan'dan böyle üstünden falan. Akşam oldu karanlık oldu. Büyük oğlana dedi ki hani meşale o zaman cakla tabi cakla meşale dedi yak dedi da şu köprüden aşağı gambali dedikleri yer var biraz zor geçiliyor. Karanlık dedi da ordan zor geçecekler gelin geliyor dedi. Baba ne gelini dedi ya bi otur ya rahat dedi. Yav sen git dedi oraya. Bu da meşaleyi yakmış gitmiş. Sonra 500-600 metre köprüden aşağı indi. Bunlar giderken 3 kişi gitti, şimdi 4 kişi geliyor bakıyor. Geldi geldi, gelin geldi. Ha burda bir hendek vardı orda bi evi vardı orda oturuyordu. Ha burda oturuyordu. Neyse gelin geldi. Eyi hoş geldi sefa geldi tamam. Bu gelin dedik büyükanne hamile kalır. Oraya gittiklerinde dedi ki falancanın selami var dedi. Aleyküm selam dedi. Kızım dedi sen giyin Ağvan'a gelin gidiyorsun dedi buranın eski ismi Ağvan Ağvan'a gelin gidiyorsun. Burada giydi geldi. Bu da ikiz çocuk dünyaya gelir. Erkek ikisi de. Biri vefat eder bitane kalır o çocuklardan. Ufak çocuklardan bunlar töreme bunlar.

80. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Dede 115 yaşında. Ölmeden üç sene önce mezarını kazmıştı. Mezarı da o hani geldi ya kardeşi onun çocuğu kazıyor yeğeni kazıyor. Yeğeni kazıyor. Ha böyle yaz havasıydı sıcak bi hava. Dede da abdest almaya suya gitmiş. Böyle 50 metre az ilerde. Şöyle yukarıya bakti bakti. Yav şimdi dedi Çakmaklı sirtine olsam da dedi da böyle bir yaylaya gitsam dedi da o biber suyu dediğimiz bir su var. Su az akıyor, kaya taştan akıyor. Böyle orda taştan emeceksin da içeceksin öyle az. Ama dudakları yakıyor, biber gibi yakıyor o kadar soğuk. Ona biber suyu demişler. Bi biber suyu içsam dedi. Bu geldi, abdestten geldi. Bir iki saatlik daha iş var mezarda artık bitiriyor. Evlat dedi, sen dedi bu akşam köye çık. Yarın sabah Çakmaklı'yi sirtine al doğru yaylaya git dedi. Yok amca dedi, bu daha bitti dedi da 1-2 saatlik işim kaldı. Sen iki saatliğı bırak sen git. Ya yok. Peki sen düşünmedin mi ki böyle böyle aklına gelmedi mi böyle bi çıksam da böyle yapsam. Evet. Ha o zaman git suyu da iç, 2-3 gün kal gel, ondan sonra bitir. Ondandır bitirdi.

81. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Üç sene sonra gündüzleri gider yatardı içinde. Üç sene sonra zamanı geldi gidecek. O Süleyman'a dedi ki oğlum dedi, ben öldükten üç sene sonra benim mezarımı aç, kabrimi aç dedi. Benim cesedim çürüdüyse taş doldur dedi. Çürümediyse Sinop'a git, Sinop'a git orda beraat al türbe beraati. Türbeyi yaptır, benim ziyaretçilerim gelir. Gelen giden olacak. Tamam ona tembih etti ya öyle. Aradan üç sene geçti, şu Okutanlar bir hoca vardı Osman Efendi ile Hamit Efendi. Osman Efendi reddetti. Hamit Efendi varidi. Bu gider Hamit Hoca'ya Hamit Efendi'ye. Dedi hocam babam dedi ölmeden böyle bir vasiyeti vardı, biz dedi bu mezarı açacağız. Olur mi dedi ya ceset çürür dedi be sen ne konuşuyorsun dedi. Olmaz dedi şey. Dedi hocam o hocaydı bişey anlamıyor. E tamam. O akşam gider hocaya. Sen diyor ne kadar büyük zatsın ki benim cesedimin çürüyüp çürümediğine hemen fetva verdin dedi. Buna öyle bir işkence, öyle bişey. Gece yarisinden sonra kapi çaliniyor. Süleyman Efendi, Süleyman Efendi. Bi bakti hoca hayırdır, hoca ne oldu dedi. Hemen kazma kürek getir mezarı açcaz. E noldu. Bu akşam az kalsa beni biturdi dedi. Çok fena etti beni. Mezarı açcaz. Gece bunlar ikisi çıkıyor, mezarı açıyor. Hocayla ufak oğlu, büyük oğlu da var ama ona haber vermediler. Açıyorlar mezarı ki daha kefen sarılmış yeni yatırmış gibi öyle duruyor.

82. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

İlerde eski evimiz var ustalar çalışıyor evde. Biliyorlar da bu evliyâ olduğunu. Dedi dede bize dedi bir Hizir gösterson. Olur demiş, olur dedi gösteririm dedi. Bigün öğle yemeği hazırlanmış ustalar inmiş. Bu da suya çıkmış abdest almaya. Bi adam gelir. Adam geldi ama burni akiyor, biraz perişan vaziyette. Ustalardan bir tanesi içinden geçti ki bu acaba dede bizimle mi yemeğe ötürtecek. Aynı sofrada oturacak tabi yüzü müzü biraz karışmış. Evet dede geldi. Dedi çocuklar siz yiyin de ben bununle yerim dedi. E tamam dedi. Dede bununle yemeği yedi. Adam hadi Allahaismarladık kapiden dışeri çıktı. İşte ya on adım attı ya 20 adım atmış o kadar mesafede. Dedi dede hani bize dedi bir Hizir gösterecektin dedi. E burda oturan kimidi dedi. Ooo hemen dışarı çıkmışlar her taraf açık yani 5 dk'lık en az 5 dk'ya gidebilecek ama ya 10 adım 20 adım olsun da sağa bakti sola bakti bakıyorlar. Bakmanızle gelmez dedi o gitti tamam dedi. Siz de dedi o nasip yok dedi. O kadar dedi. Burda gördünüz ya o güzel.

83. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Aşağıdurak'ta akşam ezan verirdi. Burdan namaz kılardı öyle gelirdi.

84. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Bu eski haliyle kiremit vardı kiremit türbenin üstünde. Bizim bi komşu geçerken kiremitin bir tanesi böyle düşüyor. Bunu dedi düzelteyim dedi. Düzelteyim deyinceye kadar bu gitmiş kiremite ulaşamadan bir bakıyor kendini irmakta buluyor. Allah Allah benim burda ne işim var ben türbenin üstündeydim. O biraz cezaevinde kalmıştı da o hap map esrar felan kullanıyordu. Cezaevinde kaldı. Bi üstünü yokladı cebinde bi ufak parça esrar parçası. Ondan sonra çıkmış tövbe etmiş.

85. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Ardeşen nahiye iken nahiye müdürü Tunca'ya çıkmış. Dönüşte bizim o mahalleye uğramış. Muhtar da bizim amca. Dedi muhtar ben dedi bu akşam raki içecem dedi. Bekçiyi gönder Pirinçlik de bakkal varidi. Orda raki getursun. Burda raki içecem. Yav efendi dedi burda raki içtun mi dedi bu bizi mahveder dedi. Yok dedi içecem dedi. Yav etme yalvardı. İçeceğim, bu dedi büyük zat ise dedi, öyle büyük zat ise beni bu işten men edecek. İçiyor ya. Neyse bi Osman dayımız vardı onu gönderiyor bekçi. Raki getiriyor, mısır ekmeği, şu bu, turşu murşu ne. Raki içiyor. Nahiye müdürü yatıyor. Bi odada yattı. Gece saat 12'den sonra bi kapi çaliniyor. Ya bu kimdir dedi muhtar amcamlar kalkti, büyük amcamlar kalkti. Bi baktı ki müdür. Müdür bey hayırdır ne oldu sana dedi. Bişey sorma bana dedi da bana bir hamam suyu bi da temiz elbise ver dedi. Tamam dedi. Hemen hamam suyuni verdi. Güğümle tas. Duşuni almış, temiz elbiseyi giymiş, türbeye geçmiş. Daha sabah olmadı. Artık ne dediyse ona kendisi ne konuşmuşsa. Türbeden geldi. Müdür bey noldu dedi. Ne olmadı ki dedi. Beni az kalsa öldürüyordu dedi. Sen ben dedi uyandım ki dere irmaktayım dedi. Yatakta yatan adam kendini irmakta bulmuş. O nahiye müdürü her hafta bunun ziyaretine gelirdi. Her hafta gelirdi. En son dışarda bir çevre duvarı yapılmıştı. Dereden çayden taş taşıdiler burda duvar yapılmıştı. O nahiye müdürü yapmıştı.

86. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Şimdi bu köprü inşaatı yapılırken iskeleyi indirmiş ya iskeleden sonra köprü bitmiş inşaatı. Arada kaç sene zaman geçtiyse bilmiyorum. Yine yaşlı tabi. Şu gösterdiğim bu Akdere bizim bu köyün mahallesi idi. Orda heyelan gelecekti rüya görmüş birisi. Burayı boşaltın heyelan gelecek dedi. Mahalleyi boşaltmışlar, mahalleyi boşaltmışlar. İki gün sonra mı ne heyelan gelmiş. Heyelan geldi dereyi kesmiş. O dediğimiz yerde bi Doğanay diye bir köy var. O köye giden bir tahta köprü vardı. Bizim burda bir Osman Dayı'mız vardı Bursa'da. O Nuri Amca'ylen yaşittiler. Bi yaş bu ufağı büyüktü. O derdi ki o köprü tahta köprüsün çıkmış çıkmış yukarıya da köprü havalandırmış, yukarı kalkmış. Yani köprü kaldırmış tahta köprü ya. En nihayet bu tabi çamur mamur, bilmem ağaç derken kopar bu. Koptuğu zaman orda inen gürgenmiş, kestaneymiş, bir sürü ağaç geliyor tamam mı aşağı. Bi bakti ağaçlar böyle dikili ağaçlar geliyor havada. Ha dikili ağaç gelir mi diyeceksin ama geliyor. Bu inmiş rahmetli köprünün üstünde durmuş. Açmış avucunu. Ağaç gelmiş gelmiş gelmiş derenin köprünün altinde böyle yere yatmış, geçtikten sonra tekrar dikilmiş. Tabi şey bitti ondan sonra çıkmışlar.

87. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Ev yanıyordu evin normal bir su akıyordu. En kalın zamanında bu kadar olmazdı. En kaba zamanında olmazdı bu kadar. Öyle yukarda çıkıyor, pınar çıkıyor. O su, o ev yanarken ev yanarken ev normal bişeyde yanıyor da. Yanarken su ihtiyacı oldu. Su nerden alacak gitmişler oraya ki bir su akıyor kıyamet. Böyle o kazanları koyuyorlar altine, kazanı altine koymakla dolmesi bir oluyor, hemen gidiyor. Ben en son ben bile şahit oldum. Bizim bi komşunun evi yanıyordu diye gece haber geldi. Kalktık gittik su gene aynı su akıyor yine. Su aynı su yani, su normal su. Başka bir böyle kalın su akıyor. Dede suyu dediğimiz bu su o yangında fazla akıyor.

88. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Horon oynamayın dedi, tulum oynamak yasak dediler Ya bi git dedi be oyle şey olur mi dedi. Bastılar horon tulum oynuyorlar. O akşam yani horon tulum bitmeden ev tutuşti, yandi, gitti. Kız tarafı gelmiş erkek tarafına. Ordan ev yanmış, kül olmuş gitmiş. Yani onu diyenler tabi başkaları dedi. Yani burda oynamayın dedi da tulum yani horon oynamayın. Bizi mahveder dedi bu. Ya git dedi be sen ne konuşuyorsun dedi. Ve o zaman işte, o gece o ev yanıyor. Horon da tulum de her şey yaride kaldı gitti.

89. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Bu aşağıda bir taş köprü var kemer köprü. Hani demin dedik ya köprünün üstünde durmuş da bunu. O köprü inşaatı için Hacı Ali Bey diye birisi vardı Ardeşen’de. O köprüyü o yaptırıyor. Köprü yaptırecektir da köprünün iskele ağacını kesmişler köprüden böyle yukarı ırmakta bir yerde. O iskele ağacı tabii taşı uzanması lazım yer uzun. Bu da büyük ağaç inmiyor. Halat asılmışlar, asılmışlar inmeyince dediler ki Hacı Ali Bey demiş ki var mı başka kimse burada yani gelmeyen. Orda biri dedi ki iki tane ihtiyar var dedi da. Onlar yaşlı bir adamlar var. Gidin çağırın onlar da gelsin. Çağırın onlar da gelsin. Biri geldi dedi ki ya Hacı Ali sizi istiyor. Niye böyle böyle. Bu dedi ki tamam dedi ben bir kanca yapayım kanca, demirci ya demir döverdi. Demirden bir kanca yapıyor. Ama dedi ben gelinceye kadar işte felanci halattan çıksun dedi, bir yere kaytarsun ben oraya gelinceye kadar. Tamam dedi bu da gitmiş o kişiye söyler. Bu öteki mahalleden biri söyler. Dedi ki böyle böyle demiş Hasan Usta böyle demiş. Sen halattan çekil dedi. Bu da çekiliyor. Bu gidiyor falan ağacın kafasına kancayı çakıyor. Halatı takıyor. Asılın bakayım dedi. Ya mübarek yürü. Ağaçtır aynı yılan gibi kaydı gitti dereye, indi dereye. Dereden karşıye geçmesi gerekiyor nasıl geçecek. Bu dereden karşıye geçmesi için sırtına bindi, ağacın sırtına bindi. Öyle karşıye geçirdi iskeleyi koydi. İskeleyi koydi ondan sonra çıktı. O adama sormuşlar. Sen neydin

de o adam böyle dedi senin için. Yav dedi biraz acele olduk dedi bilmem neydi dedi da. Tamam, o onu bildi yani. O şey durumunu bildi, onun için o çıksın dedi.

90. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

O dediğimiz Hamit Efendi'nin oğlu, bu mezar çürümez dediğimiz Hamit Efendi'nin oğlu aşağı yukarı şimdi olsaydı gene 100-120 civarında olacaktı. O dediğimiz bölgede karşıda bi ağaç kesmiş, ev ağaçları. Şeyi bu almış yani. Onun da bi hocalığı vardı ama buna pek güvencesi şeyi yoktu, itikati yoktu. Ağaçları dereye döker, dereye döker. Akşam oldu tabi. Dereye döktü akşam oldu. Geldi o köprü'nün orda akşam oldi gece. Orda bıraktı bi bent gibi bişey yapmışlerdi. Orda ağaçlar da duruyor. Ama kimse yok yalnız çıkaramadı. Hava da öyle bir hava kapattı ki şimşek çakıyor, gürül gürüyor. Yağmur neredeyse patlayacak. Bu o hoca dediğimiz o hocaydı ya buna itikati yoktu. Geldi buna aynen şöyle diyor. Hasan Efendi diyor sen eğer büyük zatisen bu yağmuru bu akşam durduracaksın diyor dedi gitti. Sabaha şimşek çakıyor, gürültü yapıyor neyse. Hemen akşam imece yapmış. Dedi böyle böyle durum var sabah erkenden o ağaçları çıkaralım. Ağaçları kaldırıyorlar, dereden çıkıyorlar dışarı. Oturdiler oturdiler bi de baktiler ki hani ordan bakınca su göründü ya dere göründü. Orda bi baktiler ki 3-4 metre yüksekliğinde su geliyor. Hendek gibi su aka aka geliyor. Ağaçleri çıkarır çıkarmaz hemen baktiler döndüler. Ondan sonra her hafta gelir her zaman gelirdi burda kuran okurdi ziyaretine gelirdi o hoca.

91. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Bir tane yeğeni, mezari kazan yeğeni dedi ki dede dedi, amca ben dedi biraz petek işi yapsam arı işi. Kırk tane kovan hazırla, Beyazsu diye bir yer var oraya dala çek, kovanlari dala çek. Kovanlari dala çekti. O sene bitane yavri olmadı. Bir tane arı konmadı dala. Yav dede dedi bir tane arı konmadı dedi. Sen kırk tane daha hazırla gene çek dedi. Buna dedi kırk tane daha hazırladı. Dinliyor bu ne derse tamam. Dala çekmiş, o sene seksen tane yavri gelmiş konmuş. 80 tane arı konmuş. O zaman da bal para etmiyordu da bal mumi para ediyordu. Yani bal nereye satacağsın çok. Bal mumi para ediyordu. O sene bilmem kaç liralık bal mumi sattı. Bal da millet ye ye bitiremezsin. O kadar bal yapmış, bal mumi yapmış.

92. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Ben öleceğim vakit tamam diyor. Çocuklarına daha önceden söylüyor ve mezarını ölmeden önce kazdırıyor.

93. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Yürüyemeyecek gelip de yürüyerek giden çocuklara şahit oldum. Çocuğu hasta olanları getiriyorlar. İyileşince bir hafta sonra tekrar şükür namazı için geliyor. Şifa gören çok insan var.

94. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

İkinci hanımını 90'ların üzerinde evlenmiş. Çocuğunu gönderdi Hasan Dede. İşikli'de birine gönderiyor. Kızını gönderdi işte Havva diye bir kızı aha şuanda aklıma geliyor. Havva diye bir kızı varmış. Kızını çağırmış, kızım dedi gideceksin diyor. İşikli'da işte o zaman gül şuanda gül geçiyor soyadları da Celalar derlerdi o zaman. Oraya gideceksin. Baba ben şimdi ne diyeyim dedi, yani ben gidip ne söyleyebilirim. Sen dedi şu eşyayı götür, şu eşyayı götür koynunda. Sen hiçbirşey demeyeceksin. Beni Hasan Usta gönderdi diyeceksin. Kendisi ustaydı, demirci ustası gönderdi diyeceksin diyor. Sen hiçbirşey demeyeceksin diyor. O Kızını çağırarak diyor. Çağırarak bir odaya gireceksin, bu elbiseyi vereceksin, giyinecek gelecek. Hakikaten gönderiyor kızı, gönderiyor kızı. Gidiyor kızım sen kimsin. Beni Hasan Usta gönderdi Ağvan'dan Seslikaya'dan diyince tamam kızım anladım demiş. O da herhalde ermiş insanlardan biriydi ki gönderdiği vekili tanımış yani. Gel demiş kızını çağırmış. Bunla beraber dedi odaya gir. Göndermiş ordan giyinmiş bunun peşine gelmiş. Biz ondan törenmeyiz.

95. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Bunu bir çağırdılar. Bunu bir çağırdılar. Dereden kütük taşıyorlar, naklediyorlardı. Derebeylik derlermiş eskiden. Biz tabi onlara hiçbirimiz ne sen ne ben yetişmedik. Derebeylikte bir kütüğü yürütememişler ağacı yani. Büyük bir ağacı yürütememişler. Demişler ki köyde kim varsa toplayın gelsin. O günki kadısı müdeymun derlermiş yani o günkü yetkili. Kaymakam, vali, şimdiki vali. Herkes gelmiş. Bu Hasan Usta gitmemiş. Başka kimse yok mu yine yürümüyor. Başka kimse yok mu çağırın, gelsin. Bi Hasan Usta var ama gelmiyor biraz işi var. İşim bitince geleceğim söyledi. Git çabuk gelsin demiş, tekrar emir vermiş. Gitmiş onun de az bi işi kalmış rahmetlinin. İşim bitince geleceğim demiş yine dinlememiş. Ve işi bitince hareket etmiş gitmiş. Gidince sen kimsin de gelmiyorsun diye böyle elini kaldırmış vurmaya ki eli kalmış, havada kalmış onun eli anlattıkları. Bu sefer ooo sen ne yaptın dedi. Yani buna bu şekil harekette bulunmayacaktın, ne yaptın falan. İşte oku da geçsin diye o buna ısrar ediyor. Ben kimim ki okuyacağım da sana fayda olacak. Elbetteki okurum ama ben kimim dedi. Okumuş ama bi faydasının olmadığını olmadığını görmüşler. En son demiş ki derdiniz ne burdaki topluluğe. Bu onu dövemedi tabi elini kaldırdı ama kaldı sap. Felç oldu, sap gibi kaldı adam. Peki dedi ne var, derdiniz ne dedi. İşte ağaç gitmiyor, dedi tamam dedi. Ya gider dedi, bunda bişey yok dedi. Kolay dedi,

hepiniz tutun dedi elinizle. Bunda bişey yok ki dedi felan. Artık içinden ne okuduysa gırgırda yürür gibi ağacı yürütmüşler, götürmüşler derenin şeyine. Orda bırakmışlar işte dereye. Dedenin işte bu tip böyle kerâmetleri vardı.

96. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Mezarını ölmeden evvel kazıtmış. Ölmeden evvel Molla Ali derlerdi bu Aşağıdurak'taki ilk muhtar. O dönemdeki ilk muhtar. İsmi geçiyor şuanda. Bu, bunun yeğeniymiş. Ya hani kardeşinden yeğeni ordaki Mustafa diyoruz ya, ya kız tarafı bilemiyorum ama kardeşinden olacak. Bunu çağırılmış, oğlum demiş benim mezarımı bi kazısanıza. Bu mezarını kazıyor. Rahmetli de o eski evde ordan bunu görüyor şuanda yattığı yeri. Orayı kazıtırken bu ordan görüyor. Orda şöyle bir aklından geçer o Ali, Molla Ali dedikleri kişi ya şuanda dedi bi böyle yaylaya gitsam, tüfeğimi alsam dedi işte o günkü ne vardi ise bilemiyorum. Bi yayla yolune gitseydum gibi aklından geçer. O Molla Ali yeğeni olan. Geçince aradan çok az bi süre geçiyor tak tak tak tak cama vuruyor. Bi gel dedi, çağırıyor. Sen dedi bu işi durdur, paydos et. Eve çık, tüfeğini al, sen bi iki üç gün de yaylaya git bi serinle, su mu iç gelirsin. Yok dayı dedi ben sana dedi bişey demedim, etme gitme yani ben bişey demedim kim söyledi gibi üzüldü yeğeni. Yok oğlum dedi ben seni gönderiyorum hava alacaksın dedi. Git dedi bi serinle gel dedi. O şekilde mezarını bıraktırıyor. Oraya gönderiyor. Oraya gönderiyor. Gitti çocuk tabi o zaman. Yeğeni oraya geldi, ondan sonra mezarını devam etti, mezarı bitti. Sağlığında mezarında yattığını söylüyorlar.

97. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Sağlığında mezarı kazdırıyor, arada yatıyordu. Arada giriyordu içine. Yağmur yağmıyordu içine. Arada yatıyordu, arada yatıyordu içine. Yağmur içine yağmıyordu. Üstü örtülü değildi yani. Yağmıyordu.

98. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Mesela oraya türbeye geldi bir vatandaş. Türbeye gelmedi türbenin yanında bir ev var. O eski ev dediğimiz gösterdilerse onun karşısında bir yer. Hemen eski kaldığı evin hemen karşısında betonarme ev yapıldı. Orası eski bir evdi. Oranın da ev sahibi muhtar, Sadık Kulaber. O günkü muhtar benim akrabalarımından biri. Attan geliyor, attan geliyor kadı veya o günkü müdeymun dedikleri kişi. O evde kalıyor. Dedi içki içeceğim. Bu Sadık Efendi de ısrar eder burda içmesen iyi olurdu. Ben içeceğim demiş. İçeceğim deyince hani bir amir şimdi o günkü köylü de konuşmıyor. Bugün ben içirmem ama o günkü kişi içiriyor. O şartlar öyle yani. Kimseyi kınamıyorum ben o konuda. İçeceğim, ya içmesen iyi olurdu. İçeceğim içmiş. İçmiş bişey yok. Adamlar yatmışlar. O gün ceyran yok, bişey yok. Tabi biliyorsun eski tarihler. Bu arada o türbenin hemen altında bi viraç var, bir yol. Ben yaptım o yolları benden geçti. Orası da bozuk bir alan şey pişiriyorlarmış tuğla. Eskiden topraktan tuğla pişirirlerdi. Oralarda bir kireçhane gibi bişey. Adam sabaha doğru Sadık Efendi Sadık Efendi bi ses geliyor. Sabah artık, sabah namazı olmadı. Hanımı koca dedi, biri dedi dışardan ses yapıyor dedi, kapi vuruluyor dedi. O zaman kapılarda kilit yok sadece kollar vardı demir şeyler. Nerden geliyor, nasıl geliyor. Bunlar tutuyor bi bakıyorlar ki açıyorlar bakıyorlar bi adam yüzü gözü kan revan içinde bi adam duruyor.

Hayrola falan ooo Sadık Efendi filan. Baktı bu adam. Kapı açık değil. O bu şeyin dikenlerin içine atılmış adam. Soyulmuş yüzü gözü kan revan içerisinde. Adam tutuyor geliyor dedi ki ben dedi bana bi su kaynatın. Tövbe istiğfara geliyor. Orda bana bi su kaynatın, ben böyle böyle oldu bana yıkıyor kendisi. Ordan sonra o tövbeye geldikten sonra türbenin dış çevresinde, türbenin kendisi değil bak mezarlığın dış çevresinde bir duvar vardı karataşından yapılmış. O duvarı o adam kendi parasıyla benim hanımın dedesi ve amcasine parasiyle yaptırdı orayı ondan sonra.

99. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Şu alt köprü yıkılıyor diye dedeye haber verdiler Hasan Dede'ye. Hasan Dede da dedi Akdere Köyü yeni kuruldu Seslikaya'dan ayrıldı. Bu Akdere Köyü yerleşimi vardı büyük bir alanda bi kopuk yaşadı. Kopmuş ağaçlar dikili geliyormuş tabi o tarihte. Dere çok büyük göçük kapıyor diyor. Gelirken buna da haber verdiler Hasan Dede'ye. İşte dede dede noldu ağaçlar dikili geliyor köprü gidecek, köprü gidiyor. Koşarak dereye gidiyor bakıyor ki ağaçlar haketten dikili. Büyük kemer bir taş köprü. Yani ufak bir kemer taş köprü değil. Berida durdu dedi da rahmetli dede ya mübarek eğil de geç eserimi yıkma diye ağladı dedi. Ve ağaç geriye doğru yattı dedi, geçti dikildi, tekrar devam etti dedi.

100. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

İşte Golezana yaylası derler bizde. Bizim dedemiz şimdi Topluca Köyü kullanıyor bir bölümünü, Aşağıdurak bir bölümünü kullanıyor. Ortada dere akıyor. Bizim hayvanlar karşıya geçti. Bizim dedemiz dere gelmiş sel halinde. Gitti dereyi durdurttu kuruttu, hayvanları yürüttü. Geçtikten sonra tekrar elini sallayarak dereyi yürütmüştür.

101. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Bizim köyde ismini da verebilecek olduğumuz bir arkadaşımız İmralı Adası'nda cezalı yatmış. Yatmış ne bileyim ceza yemiş. Orda heralde uyuşturucu kullanıyormuş. Bilemiyorum o günkü tarih eski tarih. Bunu canlı şuanda o yanında bulunan arkadaşımız benim emsalimdir. O biri öldü. Atılan öldü, o biri duruyor. Bu adam keremitleri düşmüş o türbenin ortuydu o zaman. Biz o türbeyi tadilat ettik. Bilinçsiz ettik. Neden çok kötü bir hal almıştı ağaçlıydı fakat çürümüştü etrafı. Biz tadilat etmeden onun üstünde bir çatı vardı. Çatisini tamir edelim diye bizim arkadaşlardan benim emsallerden bir kişi, biri de yaşlıydı babalarımın emsalleri. Bir kişi oraya gidiyor onu tamir ediyorlar. Bu sefer hiçbir şey yokken yerinden hoppo doğru o mezarlığın altına düştü, oraya düştü. Düştü bu tuhafine gitti, Allah Allah dedi felan dedi niçin acaba bana böyle oldu. Herhangi kayacak bir yer yok şu bu. Eve gider araştırır üstündeki o gün kullandığı pantolonun gizli cepleri oluyormuş eskiden. Ufak cepler oluyormuş şurda heralde. Onun içinde şu kadarcık hap bulmuş, uyuşturucu hap. O arkadaşımız sağ şimdi, genç olan o anlatıyor. Ve onu attı dedi, abdest aldı dedi tekrar çıktık, onu tamir ettik dedi biz. Dedi hiçbir şey olmadı dedi.

102. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Oğluna dedi ki bu Süleyman'a en ufak oğluna oğlum dedi ben dedi ben öldükten sonra dedi bi diyorlar kırkbeş gün bi diyorlar altı ay. Yani altı ay yoğunlukta konuşulanlar dedemden duyduğum altı ay. Altı ay sonra benim dedi mezarımı açın dedi. Eğer dedi ben sağsam dedi benim üstümü kapat bana bir türbe yap dedi. Sağ değilsam da toprağımı kapat bişey yok dedi. Bu aradan tabi epey bir zaman geçer altı ay da geçer geçer onu yapmıyor. Bu sefer rüya bulur Süleyman Dede. Bir rüya bulur oğlum neye üstümü açmıyorsun. Bir rüya bulur yine de bakmıyor işe. İkinci bi daha buluyor. Bu sefer bir alim vardı bu Okutanlar bizim köyün içerisinde Okutanlardan o da yüksek alimdi. Ona gider dedi ki hocam dedi babamın böyle böyle dedi bir vasiyatı var, ben bunu yerine getirmedi. Babam dedi babam dedi ben rüyamda babamı görüyorum, benim mezarımı neye açmıyorsun söylüyor dedi. Ne yapmam gerekiyor diye sordu. O da der ki öyle bişey yok dedi, herkes tembik eder söyler ama öyle bişey yok dedi, gerek yok dedi. Yalnız dedem şunu söyledi sağlığında da dedemizi çok seven biri değildi dedi. Alimdi ama çok seven biri değildi ki söyler. Bu sefer bu Süleyman yine oğlu yine rüya bulur. Rüya bulunca Pirinçlik Baş Mahalle'de bir alim yine hocanın yanına gider yine bu Süleyman Dede, iyi bir hoca. Hocam dedi ben böyle böyle bir rüya buldum. Hamit Efendi'ye gittim dedi, böyle bişeye gerek yok gerek yok,

böyle herkes tembik eder böyle bişey yoktur söyledi dedi. Ben de açmadım ama rüyam devam ediyor hocam. Ne yapayım ben dedi. Bu sefer ben senin yanına geleceğim dedi beraber açalım dedi. O kişi, o kişi diyor. Bu sefer o geliyor bir sabaha karşı bunun mezarını açıyorlar. Bi yandan açmaya başladılar. Açıyorlar ki açtıkları zaman yüzünün üstündeki o kefeni açtıkları zaman dedemiz sanki terliyor yani yatıyor. Çürümemiş ama sene oluyor tabi. Duruyor yani naaşı aynen duruyor. Yüzü terler gibi yani günlük cenaze öyle kabul edelim. Tamam tamam oğlum konuşmaya hiçbirşeye gerek yok. Kapatalım kapattılar ondan sonra türbe yaptı.

103. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Onların torunları vardı yaşlı bir hala o şunu derdi. O Kıbrıs harbinde buraya koyduğumuz sular bitmiyordu dedi. Bitmiyordu dedi diğer zaman bitiyordu dedi. Yani savaş halinde hani savaş yaptık ya Kıbrıs savaşında oraya güğümle su bırakırlardı testilerle. O sular hiç yerinden oynamadı dedi diğer zamanlar biterdi diye o bana söyledi.

104. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Aşağıdurak'ta biri gördü benim sülalemden de gören var da Aşağıdurak'ta gören insan nasıl gördü. Orda bir arazimiz var. Dedelerden kalma dediğin gibi iki yüz seneden fazladır biz ellemiyoruz iki yüz senenin üzerindedir. Bi ordaki mağdur bir aile kullanıyor. Bir gün diyor onun yanında bir arazi aldım diyor, bayan anlatıyor bunu başka bir akrabadan. Onların evinde otururken anlatıyor. Arazi aldım diyor. Alt tarafı da diyor sizin diyor Hasan Dede'nin yeri diyor. Hendek var diyor orda diyor. Bir elma fidanını dikmek istedim diyor o hendeğin oraya dedi. O hendeğe elma fidanı dikmek istedim kendim niyetimde var dedi. Akşam dedi dedeniz geldi dedi. Uzun boylu dedi, aksakallı dedi, böyle babayiğit dede geldi dedi. Evladım dedi orda arazi aldım dedi hayırlı olsun. Hayırlı olsun dedi. O hendekten aşağı sen inemiyorsun, orda kırmızı bir taş var, hudut orasıdır söyledi dedi. Kadın sabahleyin kalktım dedi kocasıyla oturuyor. Tabi kırmızı taş nedir nerdedir bilmiyorum. Gittiği yerde tarif ettiği yerde dedi aynı dediği taş dedi orda duruyor dedi. Orda duruyodu dedi. O hendekten de aşağı inemediğimizi söyledi, benim hududumdur söyledi dedi. Ondan sonra elma fidanını oraya dikmekten vazgeçtim başka yere diktim dedi.

105. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Ali Kulaberoğlu

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 04.04.2017

Bizim dedemiz Aşağıdurak'ta Aşağıdurak'ta demirci dükkanı vardı. Dükkan derken işte bu yezaneden biraz daha büyük. Halen duruyor ama bir bölümü yıkıldı, tadilat ettiler. O demirci dükkanı yanarken yanıyor o demirci dükkanı dedemizin meşin körüğü o ateşte yanmıyor, çekiçlerin sapi de yanmıyor. Demir dövdüğü çekiç sapları da yanmıyor. O körük de yanmıyor. Ağaç körük etrafları ayakkabı meşininden mi yaparlardı ne yaparlardı üflemek için o körük yanmıyor o körük duruyor. Onun çekiçleri duruyor bizim bi akrabanın elinde.

2.8. Süleyman Dede

2.8.1. Süleyman Dede'nin Biyografisi

Süleyman Dede, Rize'nin Ardeşen İlçesi Seslikaya Köyü'nden Kulaberoğlu ailesinden Şeyh Hasan Usta'nın diğer ismiyle Hasan Dede'nin oğludur. Kesin olmamakla birlikte 1833 yılında doğduğu ve 1308/1890 yılında ise vefat ettiği söylenmektedir. Mezarının duvarındaki kitabede de 1308 yazısı bunu doğrulamaktadır.

Süleyman Dede, Hasan Dede'nin ikinci evliliğinden meydana gelmiş en küçük oğludur. Tüm vasiyetini de ona yapmıştır. Süleyman Dede doğduğu zaman Hasan Dede'nin yaklaşık olarak 104 yaşında olduğu söylenmektedir.

Süleyman Dede, bir kez evlenmiş ve bu evliliğinden dört çocuğu dünyaya gelmiştir. Bu çocuklarından bir tanesinin adı Hamit'tir. Çocuklarının bir tanesinin nesli devam etmiş fakat diğer üç çocuğunun nesli devam etmemiştir. Şuanda devam eden soy ise bu tek çocuk üzerinden devam etmektedir.

Kerâmet ehli bir velî olarak bilinen Süleyman Dede, babası gibi uzun seneler yaşayamayıp genç yaşta 57 yaşında vefat etmiştir. Süleyman Dede, çocuklarına “ben babam gibi sabırlı değilim bana türbe yapmayın, beni babamın mezarının dışına bırakın” diye vasiyet etmiştir. Hasan Dede'nin türbesinin dışına defnedilen Süleyman Dede'nin mezarı daha sonraları oğlu Hamit tarafından üstü kiremitle örtülü büyükçe bir taş sanduka haline getirilmiştir. Kabrin üzerinde bulunan ve tahribata uğramış olan kitabesinde “ Şeyh Süleyman bin Hasan Dede” yazısı ve ölüm tarihi olan 1308 yazısı vardır. **(K.K.23, K.K.24, K.K.25, K.K.26)**

2.8.2. Süleyman Dede İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

106. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Salih Kulaber

Doğum Tarihi: 1950

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Seslikaya Köyü / Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 19.11.2016

Bu sefer bizim Süleyman Dede da birisi bir yerden bişey çalmışlar. Bu Aşağıdurak'tan geldi geldi tekrar döndi, bulamıyorlar. Dedi ki namlada bu namlalar var ya namlada dedi falan yerde duran emaneti sahibine ver dedi. Çalan adama diyor. Sen evliyâ mısın ne biliyorsun dedi o da. Sen ver dedi. O geldi duyuldu ya, şeye çıktı ya. O genç yaştı kaç yaşındeydi bilmiyorum ama gençte öldü.

2.9. Kazancıoğlu Hüseyin Efendi

2.9.1. Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin Biyografisi

Kazancıoğlu Hüseyin Efendi olarak bilinen Hüseyin Kazancı, Rize'nin Çaykent Beldesi Müderrisler Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Kazancıoğlu Muharrem annesi ise Fatma'dır. 1903 yılında doğmuştur. İyi bir dini eğitim almıştır ve medresede eğitim görmüştür. Hocasının Çaykara Gorgoras Köyü'nden Sadoğlu Mustafa Efendi olduğu söylenmiştir. Bu zatta Nakşibendiye tarikatına bağlıdır. Silsilenin ise Gümüşhanevî'ye gittiği belirtilmiştir. Tasavvufa meyyal birisi olduğu için Sadoğlu Mustafa Efendi'den hilafet alarak Çaykent'teki irşad faaliyetlerine başlamıştır. Fakat çok seçici birisi olduğu için herkesi talebeliğe kabul etmediği, fazla talebesinin olmadığı ve yaklaşık 10 kişilik bir talebesinin olduğu söylenmiştir.

Hüseyin Efendi tek evlilik yapmış ve bu evlilikten 9 tane çocuğu dünyaya gelmiştir. Eşinin adı Ülviye'dir. Çocuklarının adları ise Nazmiye, Yusuf Ziya, Abdullah, Ali Rıza, Fatma, Sedat, Sadık, Mahmut ve Hamit'tir. Eşi 1969 yılında kendisinden yıllar önce vefat ettiği halde daha sonra ikinci bir evlilik yapmamıştır.

Asıl mesleği bakırcılık olan Kazancıoğlu Hüseyin Efendi, uzun yıllar Rize'de bakırcılar çarşısında esnafılık yapmıştır. Belli bir süre bakırcılıkla uğraştıktan sonra kendisi Çaykent'ten Rize'ye gelip gitmek istememiş ve işi oğlu Abdullah Kazancı'ya devretmiştir.

Çaykentteki evinde çoğu zaman tek başına kalmış ve tüm ihtiyacını kendisi karşılamıştır. Harama ve helale çok dikkat eden Hüseyin Efendi bu konuda çok titiz davranmıştır. Kendi ununu bile haram karışmasın diye gidip değirmende kendisi öğütmüştür. Kerâmet sahibi bir zat olan Hüseyin Efendi camiye namaza gelen kişilerin haram koktuğunu söyleyerek camiden ayrılmış ve uzun zaman evde namaz kılmıştır. Hatta yanına gelen kişilerin haram koktuğunu belirtmiş ve onları çok sert bir şekilde azarlamıştır. Yine kendisine ikram edilen meyvelerin ağaçlarının başka şeylere zarar verip vermediğini öğrendikten sonra yemiştir.

Dış görünüş itibariyle kısa boylu, uzun sakallı olan Kazancıoğlu, giyim olarak geniş bir pantolon, üzerine de uzun bir pardesü giyer ve başına da etrafı çevrilmiş takke takarmış. Çok sert bir mizaca sahip olan Hüseyin Efendi, yalandan asla haz almamış ve yanlış yapmamaya özen göstermiştir. Tüm hayatı boyunca dünya hayatına meyletmeyerek sadece islami inanç doğrultusunda yaşamaya çalışmış ve doğru bildiği konularda asla taviz vermemiştir.

Son dönemlerinde iyice rahatsızlanarak koltuk değnekleri ile gezmeye başlamıştır. 86 yaşında vefat ederek köyüne, bugünkü türbesinin olduğu yere yani evinin yanına defnedilmiştir. Ölüm tarihi 8 Ocak 1996'dır. Türbesi, ölümünden 5-6 sene sonra 2000'li yıllarda Ardeşenli müritleri tarafından yapılmıştır.

Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin en birinci talebesi olan Hamit Akbeniz, kendisinden 14 yıl önce 1982 yılında vefat etmiştir. Hamit Efendi'nin oğlu olan Ahmet Akbeniz ise müritleri tarafından halef olarak beklenirken Hüseyin Efendi, ölümünden önce yerine herhangi bir kimseyi vekil olarak bırakmamış ve tarikatının silsilesi de bu sebeple devam etmemiştir. **(K.K.27, K.K.28, K.K.29, K.K.30, K.K.31, K.K.32)**

2.9.2. Kazancıoğlu Hüseyin Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

107. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şuayip Okutan

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Burda finansını sağlayan bazı arkadaşlar vardı. Adı da şeydir Şerefli Cumali Dayı. O bütün her türlü imkanı vermiş. Üzüm almış, armut almış. Çayını toplarken, çayını toplarken. Burda ara sıra yemek yemek için burda bir finans sağlanıyor da Cumali dayı diye diyordum. Orda çay toplarken bir ara gelir tabi. Gelir bakar böyle. Yemeğe iştirak eder. Böyle sanki yemeğe iştirak ederken yer gibi görünür. Mübarek üzümü bi koklar böyle eyyy mübarek ne güzel kokuyorsun der, ne güzel bir üzüm der, üzümü yer. Armuda sıra geldiği zaman orda duruyoruz tabi. Armudu burnuna götürdü böyle ney ne acayip bir şey hemen atar onu. Cumali beni öldürmeye mi geldin. Çok korkmuş bir ağlamak içinde ağlıyor tabi. Kıpırsız kesildi. Ödümüz patladı tabi. Cumali beni öldürecek miydin? Ne maksatla bana haram yedirdin diyordu. En az yarım saat, bir saate yakın bir zaman onunla onu böyle reddetti. İster istemez hoş olmayan bir sahne içine girdik tabi. Bu sefer bizi terk etti tabi. Elinde bir değnek vardı balık tutmaya başladı. Biz çayını topluyoruz tabi. Bana hocamız derdi ki Cumali ne yaptın dedi. Cumali bizzat itiraf ederken biz de şahidiz. Ya hocam dedi yazıklar olsun bize ki dedi üzüm alırken pazarlık yapmadım dedi aynen böyle. Ama armuda burda alevi bir

amca vardı armuda 5 lirasını kestiğini biliyorum dedi. Keşke yapmasaydım dedi. Ordan nasıl tahakkuk ettiyse yazıklar olsun bana nasıl yapabildim dedi. O insan da Cumali bana haram mı yedirdin şeklinde ne hakla bana haram yedireceksin Cumali. Dakikalarca onu kovmaya çalıştı ve kendisi gitti ayrıldı. O gün bize gelmedi. Artık eve gitti bir daha o akşam gelmedi.

108. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şuayip Okutan

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Bir gün şöyle der. Konuşurken zaman zaman akşamları gülerdi tabi ama her zaman değildi. Hocamızla gittiğimizde sabah çayını toplayacağız akşam namazında veya sabah namazında bilemiyorum. Belki akşam namazı bir ihtimal o gece kalacağız tabi. Bu akşam çocuklara Resulullah'ı bi göstereceğim Hamit Efendi derdi gülerdi. Onu biliyorum. Bu akşam Resulullah'ı çocuklara göstereceğim derdi bunu biliyorum ve duydum. Ama gösterdi mi göstermedi mi ne soran var, ne ifade veren var, ne ifade alan var, ne ona cesaret edip bilen var.

109. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şuayip Okutan

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Şimdi bu akşam İmam-ı Azam Ebu Hanife'yle diyor İmam-ı Azam Ebu Hanife demezdi İmam-ı Azamla diyor çatıştık derdi. Bana bağırıyor diyor. Niçin camiye terkettin. Nerden bileyim ya imam. Ya imam ya İmam-ı Azam derken onu kastediyor. Bütün camiler kokuyor nasıl gideyim, gitmem. O zaman bildiğin gibi yaparsın. Bildiğin gibi yaparsın diye fetva aldım burda cuma namazını kendim kılıyorum dedi. Bir müddet öyle yaşadı yani.

110. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şuayip Okutan

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Bu gece Hz. Ali'yi gördüm diyor. Dedim ki efendi hazretleri ne olur bana biraz ilim öğret dedim dedi. Böyle ezile ezile sen de kimsin dedi bana. Döndü bir Arapça kelime kullandı yerin dibine battım dedi. Hiçbirşey anlamadım. Dünya kelbi olarak geri döndüm dedi ve bana dünya kelbi derler dedi orda. Dünya kelbi derler dedi. Rahatlıkla söyler bunu.

111. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şuayip Okutan

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Onun yakın arkadaşlarından bir tanesi paraları seçerdi. Manoğlu Halim dayı derdik tabi onun mutfaktan sorumlu onun talebelerinden olmakla birlikte mutfaktan da sorumlu bir insandı. Paraları verdi şeye derdi ki Halim derdi paraları seç dedi, kendisi seçerdi. Bu para haram, bu para helal, bu para haram paraları böyle seçerdi. Akla mantığa uymaz ama seçerdi. Bu helal paralardır, bunlar haramdır derdi. Sen Halim müslüman olan ekmekleri al derdi kafir alma derdi. Maksadı neydi bilemiyorum tabi.

112. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Hikmet Gürbay

Doğum Tarihi: 1939

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Evinin orda yanında oymuş gazdan var ya hani olur ya piknik tüpü yanyor. Oraya yanarken bir ılık bittikten sonra mı nasıl oldu bilmiyorum. Oğul dedi bu ateş bizi yakmaz inşallah dedi. O yanmakta olan şeyin üzerine elini şöyle bir sürdü ve kendiliğinden söndü yani.

113. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Akbeniz

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Amcam Ahmet Efendi, Ahmet Akbeniz Hoca onun devamlı bağlı olan kişilerindendi. Devamlı giderdi kendisi gidemediği zaman benim gençlik dönemlerimde namaz kılıyor diye beni gönderirdi perşembe günleri ziyaretine giderdi her perşembe günü. Birgün ben gittim ona amcamın gönderdiği balığı götürmüştüm. Çok hoşuna gitmişti ve aradan birkaç zaman geçtikten sonra ben İstanbul'da çalışırken evlilik benim evlilik hikayelerim başladı. Onun için Ardeşen'e gelmek zorunda kaldım. Ardeşen'e geldiğimde eve girdiğim saatte evde kimse yok telefon çalıyor. Ben kapıyı açıyorum telefon çalıyor ve telefonu kaldırıyorum. Ablam aynı zamanda onun gelini. Telefonu kaldırıyorum ablam beni arıyor eve geldin mi. Evet şimdi geldim dedim. Kayınpederim senden bahsetti dedi. Senin bir kardeşin vardı bana balık getiriyordu. Ona söyler misin bana bir balık getirebilir mi gene diye. Ben de tamam abla dedim telefonu kapattım. Sabah oldu gittim balıkçıya hazır alabalık satanlar, canlı alabalık satan yerlere gittim. Bir tane büyük kiloluk bir balık, 3-4 tane porsiyonluk balık aldım fakat o kiloluktan fazla olan büyük balığı adam çıkardığı zaman başını taşlara vurarak öldürmeye çalıştı ve bu beni çok üzdü. Çok üzdü ve acaba bu balık yani kendi ruh halimle bu balığı yer mi yemez mi acaba ne der ne demez. Bir kendi kendimi böyle müzakereler ederken nihayet sonuçta balığı aldım gittim ve

ablamın kapısını çaldım. Ablam çıktı ben geldim dedim. İçeri girdi. Son dönemleriydi hoca efendinin. Son dönemleriydi müsaade aldı zannedersem. Bana dedi gelebilirsin. Seni bekliyor dedi içeri girdim. İçeri girdim görüştük. İşte kardeşim geldi dedi falan. Niye bekletiyorsun şudur budur. Konuşmadan sonra çocuklar dağılıyorlar. Ablam da evden dışarı mı çıkıyor bi yere mi. Şuan evde başbaşa kalıyoruz. Bana dedi ki oğlum şöyle bir yanıma oturur musun? Dedi ve yanına oturdum. Bak evladım dedi. Balığın canı sudadır. Balık sudan çıktıktan sonra canı da çıkar gider. Sudan çıkardıktan sonra balığı ister kes ister taşlara vur ister boğ yani onun sana hiçbir zararı yok. Hiç sıkıntı etme üzülme diye böyle bir olay geçti başımdan.

114. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Akbeniz

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Amcam Harun Akmusa ve Osman Akbeniz'in beraberinde buna odun kesip odunu götürüyorlar. Odunu kesmek için Çayeli'nde hocanın kışlık ihtiyacını gidermek için. Ve odunu taşıyorlar. Taşıdıktan sonra iş bitiyor. Arabaya binip arabayı çalıştırmaya çalışıyorlar yani şöför olan marşa basıyor, araba çalışmıyor. Marş basıyor ama araba çalışmıyor yani. Bir türlü çalışmıyor uğraşıyorlar. O arada hoca efendi görüyor geliyor. Diyor ki ne oldu diyor. Yok hocam sıkıntı yok. Siz demiş binin arabaya, arabaya binin bakayım demiş. Arabaya biniyorlar ve bismillah diyin bakayım ve basıyorlar marşa hiçbirşey yokmuş gibi çalışıp devam ediyorlar.

115. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Akbeniz

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Ahmet Efendi Hoca ile yine bu Hüseyin Kazancı Hoca İstanbul'a seyahat ediyorlar, ediyorlarmış. Ahmet Efendi anlatıyor, amcamdır ben ondan dinliyorum. Otobüs şoföründen müsaade istiyor. Evladım bi namaz kılacaz müsaade etsen dursan da fazla değil 3 dk akşam namazımızı kılacaz tekrar yola devam edeceksin. Şoför diyormuş ki şuanda duramam. Evladım 3 dk. diyor, şoför gene aldırıyor. Bismillahi biiznillahi teala Ahmet Efendi'nin dediğinden aynısı naklediyorum. Şimdi aklımdan kalandan bismillahi biiznillahi teala durdur ya rabbi diyor. Otobüs yerinde çakılıyor hocam. Ve iniyorlar namazlarını kılıyorlar. Kıldıktan sonra binip hadi şimdi devam edebilirsin diyor otobüs şoförüne. Devam ediyorlar bu Ahmet Efendi'den duyduğum.

116. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Akbeniz

Doğum Tarihi: 1969

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Annemler giderdi çay toplamaya yardım etmek için bir tavada küçük bir tavada muhlama yaparmış. On iki kişi o muhlamayla doyar kalkardık dediğini biliyorum. Yani bir minibüs adam on iki kişi bir de şoför on üç kişi. Annemin anlattığı yani on iki kişi rahatlıkla doyup bir tava muhlamayla doyup kalktık diyordu annem.

117. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Dereci

Doğum Tarihi: 1944

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Üniversite

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

İdris deyince artuk hocanın torunu, Hamit Efendi'nin torunu buralıdır, bizum köydendir. Bunun ablası, İdris'in ablası Rizeli Hoca'nun gelinidir. Bu da ablasına gidiyor. Giderken hocaya bir balık götürüyim diye gitmiş balıkçılara. Burda çok var burda yukarda Ayder yolu üzerinde. Ordan baluk aldı dedi. Birkaç tane artuk ne kadar götürdüm dedi. Amma bi içim rahat olmaduğum bir olay gördüm dedi baluk alurken dedi. Şimdi bunu poşete koyacak bilmem ne baluk canlanıyor. Onun için dedi adam dedi kafasını dedi taşa vura vura balığı öldürdü dedi canlı baluğı. Poşete koydum götürdüm dedi. Acaba Rizeli hoca bunu anlayacak mı, kızacak mı, ne yapacak belli olmuyor ya onun işleri. Bu sıkıntı içimde var dedi. Baluğu verdik dedi. Hocanın aynı evde o zaman çarşıdaki evleri var bi de. Hükümet eski hükümet binasının üst tarafta etekte bi evleri var. Hala orda oturuyorlar ailece. Köyde kimse oturmuyor zaten gördünüz metruk. Baluğu verdim dedi. Demiş ki İdris demiş baluk sudan çıktıktan sonra ister taşa vur, ister sopayla öldür bi zararı yok demiş. Ondan sıkıntı çekme demiş.

118. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Dereci

Doğum Tarihi: 1944

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Üniversite

Derlemenin Yapıldığı Yer: Ardeşen / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 11.04.2017

Şimdi Hakkı Hoca anlatmış, Hakkı Dereci var ya. Hakkı Hoca çok minyon tipli bir çocuk şuanda emekli imamdur ya. Çok severdi Hakkı'yı çok hizmet ederdi o oralarda hocaya falan. Kazancıoğlu Hakkı Hoca'yı çok severmiş. Şimdi evin önünde bir bir kuyu kazıyoruz diyor Hakkı Hoca kuyu, fosseptik çukuru. Fakat hududa biraz yakın oldu galiba dedi. Komşunun bahçesine aşağı tarafta komşunun bahçesine. Komşu ordan bağılıyor çağırıyor işte orası yakın oldu da orda yapmayın da şöyle yapmayın. Hoca da yok orda. Neyse hoca gelur bir zaman sonra. Anlattılar dediler ki böyle böyle itiraz etti bu adam. O zaman demiş çekin ha buraya gelun. Bayağı da çektuk dedi yani. Kuyuyu orda yapmağa başladuk dedi. Hoca yine gitti bi tarafa. O adam demiş tekrar bağurmağa başladı. Gene yakın oldu. Bu sefer hoca tekrar geldi bi yerden gelince gene söyledik. Gene itiraz ediyor. Ellerini kaldırdı hasbinallahu venimel vekil diye eluni kaldurdi dedi. Birkaç dakika sonra evleri de görünüyor orda. Orda bir bir kıyamet kopar hay huy ne oldu. Adam öldü oho itiraz eden adam. Hasbinallahu dedi ya burda bu da bi kerâmettir.

119. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Osman Nuri Tufanoğlu

Doğum Tarihi: 1949

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 13.04.2017

Birgün hanımı öldükten sonra bu Ardeşen'deki muridlerinden Hamit Efendi'nin oğlu Ahmet Efendi o da büyük bir hoca, zat, alim. Orta Cami'nin orda bu onu bekliyor, görüşecekler. Neyse biraz daha bekledik biz da severim onu. Orta Cami'nin içine girdik o müezzinluğē orda şimdi oturduk. Böyle üçümüz diz üstü onun yüzü bana dönük o muridi olan Ahmet Efendi de onun sağ tarafında. Ya şimdi bunlar diyor beni davet ediyor Ardeşen'e diyor. Ben oraya geldiğim zaman diyor bunların haram kokuları üzerimden bir hafta çıkmıyor. O Ahmet Efendi o biraz şeyliydi kiloluydu. Hep haram yiyusun, pis kokularınızdan duramıyorum. O Ahmet Efendi ağlamaya başladı. Elini vuruyor o ona diyor. O elini vuruyor ağlıyor o ona diyor, o elini vuruyor ağlıyor. Öyle bir yarım saat devam etti. Yok dedi ben gelemeyeceğim dedi. Ben gelemeyeceğim dedi.

2.10. Zırhlı Hüseyin Efendi

2.10.1. Zırhlı Hüseyin Efendi'nin Biyografisi

Feyizoğlu lakabıyla tanınip bilinen Hüseyin Efendi, 1253/1837 yılının nisan ayında Rize'nin Kalkandere İlçesi Aksu (Pasalet) Mahallesi'nde doğmuştur. Babasının adı Memiş, annesinin adı ise Hatice'dir. Eşi Fatma ile olan evliliğinden Ahmet adında bir erkek çocuğu ve Ülke adında bir kızı çocuğu olmuştur. Daha küçük yaşlarda tasavvufa olan merakı ve isteği sebebiyle Halvetiye Tarikatı'nın Şabaniye kolunun Çerkeşiye şubesini kuran Mustafa Çerkeşi'nin halifelerinden Ankaralı Tiritzade Hüseyin Efendi'nin yerine postnişin olmuş ve mürşid olarak Yozgatlı Şeyh Aziz Ahmet Hakkı Efendi'ye intisab etmiştir. Daha sonra ise Şeyh Aziz Ahmet Hakkı Efendi tarafından hilafet verilerek irşad için Doğu Karadeniz Bölgesi'ne gönderilmiştir.

Kerâmet ehli bir insan olan Hüseyin Efendi'nin “Zırhlı” lakabını almasının sebebi şu şekilde nakledilmektedir: Osmanlı donanmasında Bahriye askeri olarak vatanî görevini yapan Hüseyin Efendi, gemiyle İstanbul Boğazı civarında geçerken içinden hocasını ziyaret etme isteği gelmiş ve bu isteğini komutanına bildirmiş. Fakat komutanı duramayacaklarını söyleyerek bu isteği kabul etmemiş. Hüseyin Efendi de üzülerak makine dairesine inip zikir ve murakabeye dalmıştır. Bir süre sonra gemi arıza yapmış ve çalıştırılmamıştır. Makine dairesindeki durumu komutanına anlatılınca komutan hatasını anlamış ve yanına çağırarak hocasını ziyarete gidebileceğini söylemiş. Hüseyin Efendi de büyük bir sevinçle karaya çıkıp hocasını ziyaret etmiş ve tekrar gemiye dönmüştür. Hüseyin Efendi gemiye dönünce gemi hiçbirşey olmamış gibi tekrar çalışmıştır. Bu olaydan sonra lakabı “zırhlı” olmuştur.

Memleketine dönen Zırhlı Hüseyin Efendi kendi köyüne yerleşerek Halvetiye tarikatını yaymaya başlamıştır. Bu sırada kendisi gibi hilafet alarak bu tarikatı yaymaya başlayan Osman Sıdkı Efendi, bulunduğu köyde bir tekke inşa ettirerek burda hem dini eğitimler vermeye hem de zikir yaptırmaya başlamıştır. Daha sonra Osman Sıdkı Efendi vefat etmiştir. Tekke şeyhsiz kalınca Zırhlı Hüseyin Efendi Göneşera'ya giderek tekkenin başına geçmiştir ve tekkenin postnişinliğini üstlenmiştir. Zırhlı Hüseyin Efendi'nin bu tekkenin başına

geçmesini bazıları köylülerin gidip ricada bulunarak davet etmesi üzerine olduğunu; bazıları ise Şeyh Aziz Ahmet Hakkı Efendi'ye müracat edilmesi üzerine onun da şeyhi bulmak için çevre köy ve vilayetlerde aramaları gerektiğini söylemesi üzerine köylülerin de bu şekilde bulup davet ettikleri rivayet edilir.

Zırlı Hüseyin Efendi yıllarca irşad faaliyetlerine devam etmiş, tekkenin yanındaki medresede ise çevre köylerden gelen talebelere Kur'an-ı Kerim ve din dersleri de vermiştir. Hatta 1916 yılında bölgenin Rus işgali altına girdiği sırada buradan göç eden bazı kişilere “Kutup Karadeniz'dedir, bırakıp nereye gidiyorsunuz?” diye söylediği ve tekkenin ayrıldığı da rivayet edilmektedir.

Ömrünün sonuna kadar kendisine ilim, irfan ve Kur'anla meşgul olan Zırlı Hüseyin Efendi, ta ki gözleri göremez olana kadar, 80 yaşına kadar tekkenin şeyhliğini devam ettirmiştir. 1334/1918 yılında vefat etmiş ve tekkenin ilk şeyhi Osman Sıdkı Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

Zırlı Hüseyin Efendi'nin vefatından sonra ise yerine halifesi oğlu Cemal Efendi tekkeye postnişin olmuş ve tekke ve zaviyelerin kapandığı 1925 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. Tekkenin son şeyhi olan Cemal Efendi'den sonra oğlu Mehmet Başaran, Kalkandere Merkez Camii imamlığından emekli olarak tekkenin yanındaki eski medresede Kur'an kursu açmış ve 10 yıl kadar burada fahri imamlık ve hocalık yapmıştır. 1986 yılında vefat edince vasiyeti üzere Göneşera'da dedesi Zırlı Hüseyin Efendi'nin de mezarının bulunduğu türbeye defnedilmiştir.²¹¹

²¹¹ İshak Güven Güvelioğlu ve Yasemin Baki, *Rize'de Tasavvuf Kültürü*, (İstanbul: Dergâh Yay., 2013), 125-129'dan alıntılanmıştır.

2.10.2. Zırhlı Hüseyin Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

120. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şükrü Başaran

Doğum Tarihi: 1938

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

İsmi gemi komutanı verdi Beykoz önünde. Bunları yetiştiren hoca işte Ahmet Hakkı Hazretleri zamanın günün birinde İstanbul'a gelmiş. İstanbul'da belli mekanları var. Bunların hepsinden haberdar. Bu askerdir ama asker olduğunu bütün arkadaşları biliyor. Adresini almışlar. Haftalık veya 15 günde bir izne çıkardı onlarla dolaşırdı. Haber gitti ona gemiden dışarı çıkan oluyor ya. Onlarla gemiye haber ettiler Hüseyin Efendi'ye diyin hoca falan yeredir şu kadar zaman kalacak, mümkünse gelsin. Geldi dediler ha boyle böyle. Komutana dediler komutan dedi ee işimiz var görevimiz var hacıylan hocayla uğraşamazuk. Çıktı güverteye namaz kıldı. Namaz kılmamış mı veya fazla namaz mı kıldı. Abdest aldı namaz kıldı hoca yattı murakabeye. Öyle uyumuş gitmiş gemi de istop etmiş. Bütün geminin makine mühendisleri harekete geçti başka gemiden adam getirdiler gemi çalışmıyor. Kızdı Hüseyin şeyh meyh diyidi hoca diyidi he bi çağırın onu bakalım neyin nesidir. Aradılar bulamadılar onu. Ondan sonra buldular onu güverteye uyandırdılar. Elini yüzünü yıkadı gitti komutana sonra. Ya sen hoca moca diyidin git hocanı bi gör bakalım. Dedi onun zamanı geçti, gitti o dedi. Yok yok gitmemiş dedi git dedi emir veriyim dedi. Komutanım onun belli saati var

dedi gitmiş dedi. Kızdı komutan git diyirum sana o kadar. Emir verdiler tayfaya onu götürdüler karaya. Dediler falan saatte burada hazır ol alacağız seni. Gitti ki iş gecikmiş yani gelen giden çok olmuş gidememiş adam yetişmiş ona. Ona yetiştiği an gemi çalışmış ve bundan sonra tezkeresine Zırhlı Hüseyin Feyizoğlu işlemiş. Gemi zırh ya. Bu durumdan sonra komutan ona çok iltifat göstermiş. Bu şekilde anlatılır.

121. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şükrü Başaran

Doğum Tarihi: 1938

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Trabzon'a giden Sürmene o köylünün atlardan gidiyorlar Trabzon'a da yük götürüyorlar. Ordan tekrar yiyecek alıp geliyorlar. Adamlardan para alıyorlar gidiş geliş parası. Bunlar grup halinde gidiyorlar yolda soyuluyorlar. Issuz yollar soyuyorlar. Burda Yanbolu var orda soyuluyorlar. Yollarını kesiyorlar eşkıyalar ne var ne yok alıyorlar. Giderken dedeme uğrardılar. Dedi bizimkilere, müritlere selam söyle, soranlara selamımı söyleyin. Giderdiler onlara da uğrardılar 3-5 gün kalırdılar. Dedemin müritlerine gidiyoruz hoca efendiye bi talebiniz bi şeyiniz var mı? Onlar da zamana göre hediye, yiyecek, öteberi, kıvır zıvır alırdılar. Her atın üzerine 10-15 kilo yük verirdiler. Yanbolu'ya akşamüstü çıktılar Yanbolu'ya yatıyorlar. Yanbolu'dan sonra ertesi günü gündüz Köprübaşı'na çıkıyorlar. Demiş bitanesi ki ya hoş hoca efendi bunların hiçbirisini sipariş etmemiş ne bilecek bana ne gönderdiler ne kadar gönderdiler. Ha bunların hepsinden birer miktar alıp yiyelim. Bazıları dedemi iyi bilenler olur mu öyle şey ya bırak o işleri senin hediyen oraya gitti mu verilir. Tuttu zor ederler vermezler kabul etmezler. Gelirdiler boşatırdılar dedemin yüklerini, eşyalarını verirdiler. Dedem o sırada perde indi gözlerine pek görmezdi. Dedi neneme koca kari falancanın hediyelerini ver dedi çok darlandi çok zorluk çıkardı dedi yolda dedi. Falancanın hediyelerini

ver adam kaçtı ordan. Öyle söylenir. Hepsine veriyorlar da onunkini daha çok
verin dedi uşakları dedi. Adam ordan kaçmış.

122. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şükrü Başaran

Doğum Tarihi: 1938

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Değirmen oluğu derler bilmem duydun mu? Değirmen yapardiler o zaman taş, çimento, beton yok. Kiraz ağacından iri kiraz ağacından ikiye bölerdiler. Onu ustalar oyardı içini alırdı. Değirmene yüksekte su biner aşağıdan şey olurdu. Hızlı çarka vururdu. Bu kiraz ağacı büyük bunu getiremiyorlar. Halatlarla asılıyorlar bi yere tıkanı. Tuttu 3-5 gün sürdü. Dedi noldu daha değirmen oluğu gelmedi mi dedi. Dediler hoca efendi böyle bir durumla karşılaşıldı. Kalktı gidelim oraya dedi. Gittiler bu kadar zorluğa olur mu ya bu niye gelmiyor dedi. Bi asıldı durdu kaymaya yani. Yardım edin dedi yardım ettiler aldı geldiler. Hemen çektiler.

123. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Selim Başaran

Doğum Tarihi: 1977

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Bahriyeli askerdi bu ta o zaman. Gemi İstanbul yakınlarında bir yerde oralarda olması lazımdı. Demir atmış, ikmal yüklüyorlar gemiye. Bunun orda bitane hocası var, mürşidi diyelim. Onu ziyaret etmesi lazımdı. Komutanına o zaman söyledi. İşte komutanım benim burda bitane hocam var gidebilir miyim? İşte bi daha sefer ne zaman ne zaman geleceğiz gidip göremem. Tabi komutan müsaade etmedi. Sonra bu geminin kömürlüğüne indi, orda murakabeye daldı. Bundan sonra tabi gemi ikmal yükleyince yol alacak çalışmıyor. Yürüyen hiçbir aksamı çalışmıyor. Tabi hayretler içerisinde kalmışlar. Ordan bütün makinistleri falan, civar yerlerde başka ustalar getirmişler, yürüyen aksamına bakmışlar. Bir sıkıntı yok geminin yürüyen aksamında. Gemi çalışmıyor, gitmiyor, hareket etmiyor. Tabi komutan davayı çıkmış herhalde. Demiş ki bu Rizeli laz Hüseyin vardı bakın nerde. Gitmiş tabi bakmış birkaç tane asker. Bakmış geminin kömürlüğünde murakabeye dalmış. Demişler komutanım böyle böyle. Çağırın onu gelsin. Gitmişler onlar da demiş emret komutanım. Dedi ona ki komutan git dedi hocanı ziyaret et gel dedi ona. Tabi komutan davayı çıkmış. Ondan sonra tabi bizim Zırlı Hüseyin Efendi dedemiz de hocasını ziyaret ediyor geliyor. Gemi çalışıp yollarına devam ediyorlar.

124. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Selim Başaran

Doğum Tarihi: 1977

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Gemi İstanbul boğazında açıkta bir yerde demir atmış. Yani bayağı uzak bir mesafe karayla irtibatı yok. Bu komutandan izin istemiş gene. İşte hocamı ziyaret edip gelebilir miyim diye. Tabi komutan demiş ona ki mümkünatı yok. Yani sen nasıl gidip gelece ki sandal kayak mı çıkaracaklar artık ne mümkünatı yok. Bu gece yüzerek gidiyor hocasını ziyaret ediyor geliyor. Hatta o esnada bunu arıyorlar herhalde yok piyasada yok. Sonradan geldikten sonra gemide görmüşler bunu. Ondan sonra bazı arkadaşları da şöyle anlattı yüzerek kıyıyı gidiyordu demişler. Geldikten sonra tabi hemen görmüşler bunu. Bakmışlar üstü kupkuru. Üzerinde ıslak hiçbir yer yok. Böyle bir rivayette duydum.

125. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Selim Başaran

Doğum Tarihi: 1977

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Arkadaşlar bana menzile gidiyoruz dediler gidelim. Abi ben gelemeyeceğim dedim. İşlerden dolayı gelemeyeceğim. Yav etma gel. Gelemeyeceğim dedim filan. Ondan sonra tabi içimde burukluk oldu gidemedim diye. İçimde burukluk da oldu hani. İkinci seferde gene gidemedim. Üçüncü sefer de niyet ettim ben buraya Allah için gideceğim. Bu Allah dostunu muhakkak benim ziyaret etmem lazım. Nasıl bir şey bunlar acaba. Böyle acayip bir merak içerisindeyim. Gidiyoruz dediler cuma günü. İki gün daha mı üç gün daha mı ne var gideceğimiz güne. Ben de tabi acayip bir sabırsızlık heyecan var bende. Ama bi yandan da şöyle bişey bu da nefis ve şeytanın bir oyunu olduğunu sonradan anladım. Acaba ben doğru mu yapıyorum yanlış mı yapıyorum. Napıyorum ben ya. Benim dedelerim işte Halveti tarikatıydı. Ben şimdi Nakşi olacam. Acaba bunda bir sıkıntı olur mu veya işte ne bileyim böyle şeytan, nefis bana vesvese vesvese. Yav ben ne yapayım şimdi gitsem mi gitmesem mi. Ama yani niyetimi de yapmışım heyecan da basmış beni ama sonradan bir oyuna düştüm. O gece rüyamda gideceğimiz gün akşamı rüyamda ben bizim Cemal Efendi'nin mezarının yanında dergah var. Şeyh Zırlı Hüseyin Efendi dedemiz, serender yani dergahın kapısında oturmuş bana elini uzattı böyle. Ben de gittim elini öptüm. Beni yola koydu. Sabah uyandığımda ben bu rüyayı hatırladım. İçimdeki olan o

tedirginliklerin cevabını aldım diye yorumladım. Çünkü beni yola koydu demek ki bunda yanlış bişey yok. Oğlum bizim tarikat buradan kesildi. Tabii ki bunlar ehl-i sünnet tarikatıdır git gir gibi işaretler aldığının farkına vardım.

2.11. Hacı Cemal Efendi

2.11.1. Hacı Cemal Efendi'nin Biyografisi

Feyizoğlu Cemal Efendi olarak bilinen Hacı Cemal Efendi, aynı zamanda Zırlı Hüseyin Efendi'nin oğludur. Annesi Fatma Hanım'dır. Rize'nin Kalkandere İlçesi Aksu (Pasalet) Mahallesinde 1295/1879 yılında ocak ayında doğmuştur. Soyadı kanunundan sonra Başaran soy ismini almıştır. Üç kez evlenen Cemal Efendi'nin ilk eşinin adı Fatma'dır ve bu evlilikten Abbas, Mehmet, Hüseyin, Elife, Ayşe isimlerinde 5 çocuğu olmuştur. İkinci evliliğini Çolakoğulları ailesinden biriyle yapmıştır. Bu evliliği kısa sürmüştür ve bu eşinden çocuğu yoktur. Son evliliğini ise Hatice adlı biriyle yapmıştır ve bu evlilikten Hasan ve Hatice adında 2 çocuğu dünyaya gelmiştir.

İlk eğitimini Kalkandere medresesinde almıştır ve Hocası Hüseyin Güveloğlu'dur. Daha sonra ise babasının yolundan giderek Halvetiye tarikatı şeyhlerinden olan babası Zırlı Hüseyin Efendi'ye intisap etmiş ve onun halifesi olmuştur. Sürmene'nin Köprübaşı ilçesinde bulunan Halvetiye Tekkesi'nde şeyhlik yapan babasının 1918 yılında vefat etmesinden sonra tekkenin şeyhliğini üstlenmiş ve tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar burada görev yapmıştır. 1925 yılında tekkelerin kapatılmasından sonra ise Kalkandere Aksu Mahallesindeki evine dönerek evini tekke olarak kullanmış hatta evinin üst katındaki büyükçe bir salonda tarikat faaliyetlerini sürdürmüştür. Cemal Efendi, uzaktan gelen misafirlerini ve müridlerini evinin yakınında inşa ettirdiği ve misafirhane olarak kullandığı serenderde misafir etmiştir.

Çevresinde tanınıp bilenen, sevilip sayılan, güler yüzlü ve cömert biri olan Cemal Efendi'nin misafiri hiçbir zaman eksik olmamıştır. O kadar misafiri olmasına rağmen hiçbir zaman evine yokluk yaşanmamıştır. Maddi ve manevi her türlü sıkıntısı olan onu ziyarete gelmiştir. Adeta bir misafirhane gibi olan evinde her gelen yemeğini yemiş ve aynı zamanda kahve tiryakisi olan Cemal Efendi'nin kahvesini içip öyle gitmiştir. Köyde bulunan evinde çevre illerden gelen müritleriye zikir meclisleri düzenlemiştir ve düzenlemiş olduğu zikirlerden dolayı farklı zamanlarda üç defa gözaltına alınmış, İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış, zorla sakalları kesilmiş ama her suçlamadan beraat etmiştir.

Cemal Efendi'nin vefatından sonra ise silsilesi şöyle devam etmiştir: Samsunlu Osman Baba, Gazi Hacı Mustafa Cankurtaran (Sivas Gürün), İsmail Dinar (Sivas Gürün), Mustafa Çavuş.

Cemal Efendi, ömrü boyunca 1 defa hacca gitmiştir. Bu görevini yerine getirirken de şeker hastası olmasından dolayı 4 müridinin refakatinde hac görevini yerine getirmiştir. Ölmeden evvel mezarını hazırlayan Cemal Efendi, 73 yaşında, 25.08.1952 tarihinde saat 02.00'de vefat ederek köyüne defnedilmiştir. Mezar taşları müridi olan ve hattatçılıkla uğraşan Mehmet Ali Aytaç tarafından İstanbul'da hazırlanarak gönderilmiş ve yerlerine dikilmiştir.²¹²

Halvetiye tacına sahip baş kitabesinde şunlar yazılmıştır:

Hüve'l-Hayyü'l-Kayyûm

Gözün dünyadan yetti artık a'maz?

Bakup nefretle kıldı andan iğraz

Vatanı 'add etmedi ol cayi-î asla

Dahi ol bî bekada kılmadı câ

Heman tevcih-i himmet etdi Hakk'a

Bi avnillâh anda gitti Hakk'a

Halvetî meşayihinden Feyizzade

El-Hacı Cemal Efendi bin meşayih-i

Kiramdan Zırhlı Hüseyin Efendi

Kaddesallahu esrarehum ruhu azizlerine Fatiha

Tarih-i vefatı 5 Zilhicce Sene 1371 gicesi

25 Ağustos Sene 1952

²¹² İshak Güven Güvelioğlu ve Yasemin Baki, a.e., 129-133'den alıntılanmıştır.

Ayak taşında ise Latin harfleriyle şu yazı bulunmaktadır:

Ziyaret edin aziz Hacı Cemali, Cenab-ı Hakkın Mürşid-i kemali, Ruhuna edin bir
Fatiha ihsan. Kabrine dolsun nur ile Kur'ân. 25 Ağustos Salı gecesi söndü
dünyanın gülü koncası 1952.

2.11.2. Hacı Cemal Efendi İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

126. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şükrü Başaran

Doğum Tarihi: 1938

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Trabzonlu'lar gene geldi İyidere'ye. Ordan herkes bi 10-15 kilo yük sırtına. 5-10 kişi geldiler öteki Erzurum asfaltından Tatlısu yol kavşağı var petrole gitmeden. Ordan yukarı yaya yol Yana derler. Yaya yol doğru eve çıkardı. Oraya geldiler akşam ezanı oldu. Ordan ev de yarım saat sürer. Dediler efendi hazretleri beklese bizi da namazı beraber kılsak. Geldiler caminin yanına. Dedem de abdest aldığı pencereden bakınıyor. Geldiler girdiler içeri selamün aleyküm aleyküm selam. Hoşgeldiniz, safalar getirdiniz. Efendi namazı kılmamışuk. Öyle istedunuz ben de dedi kılmamışım bekliyorum sizi dedi. Onu anlatırdılar bize. Trabzonlu'lar oraya gelir anlatırdılar.

127. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şükrü Başaran

Doğum Tarihi: 1938

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Hüseyin Efendi'nin torunu Ruşen Efendi hocalık ederdi. Bir rüya gördü. Geldi sabah erken namazı kıldı geldi erkenden. Rahmetli nenem erken kalkardı. Yapmış yemekleri bişeyler hazırlıyor. Oradan Ruşen Efendi geldi babamı da kaldırdı. Geldiler Ruşen Efendi biraz sesli konuşurdu. Vurdu döşemeye dedem. Gelinlerden çıkan oldu yukarı. Buyrun efendim. Hocaya ne oldu da geldi buraya. Bi zoru var geldi sizinlan görüşecek. İyi dedi gelsin dedi. Babamlan beraber çıktılar yukarı. Dediler dayı böyle böyle bir rüya gördüm dedesi hakkında. Buralılar vermedi. Hükümet konağının arkasına defnettiler onu. Oraya defnettiler etrafını türbe ettiler. Dedi ilerisi karanlık görünüyor. Gitti. İnun aşağı yemeğunuzu yiyun sonra gelursunuz. İndiler aşağı. Dedem ne ettiyse artık o aralar. Dedem sonra kahvaltısı çıktı kahvaltı yaptı. Dedi söyleyin onlara gelsunler yukari dedi. Geldiler yukari aradan birkaç saat geçti. Dedi ona dedenin mezarının durumu ilerisi iyi görünmüyor dedi. Akrabanı yakın sülaleni topla kazma kürekle inun bi tabutta getirin. Açun mezarı getirun evinin yanına kapının önüne defnedun. Geldi aldı götürdü onu evin yanına defnetti dedesini. Yıllar sonra buraya bir reis geldi. Geldi derken burali. O da pek şeye inanmaz. Oralari yıkti kurdi yaptı oraya şey oraya şey yaptılar adliyeye bir yer çay ocağı tavla oynadiler o mezarın üzerine tavla oynandı oraya. Kaldırmasaydı yıkacaktı.

128. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Selim Başaran

Doğum Tarihi: 1977

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Köyde bi ara çok acayip bir yağmur yağmıştı, acayip bir yağmur yağmıştı. Neresi olduğunu bilmiyorum tabi. Bana da bi yaşlı amca anlatmıştı. Ben çocuk yaşta o zaman Cemal dedemin kabristanından geçerken orda okumadan asla geçmem. Gördü beni aferin oğlum dedi. Anlattı bana işte dedi ki bunun dedi kerâmetlerini biliyor musun dedi. Dedim bilmiyorum. Bildiklerim var ama belki sen farklı biliyorsun bi anlatsan bana. Çok yağmur yağmıştı dedi oğlum, acayip bir yağmur yağmıştı. Her taraf sele gidiyordu dedi. İşte ellerini havaya kaldırarak ya Hakk diye bir kükreyişi vardı dedi ve o anda dedi sel durdu. Eğer o sel devam etseydi aşağıda başka üç beş tane ev mi vardı tam hatırlayamıyorum dedi komple dedi selin altında kalacaklar dedi.

129. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Selim Başaran

Doğum Tarihi: 1977

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Cemal Efendi dedemiz kurtuluş savaşıydı zannedersem dedem anlattı. Bir savaştı. Bu o zamanlar bi ağırlaşmıştı yaşlılığı dolayısıyla rahatsızdı. Gözleri de amaydı pek görmüyordu. Buna müritleri geldiler Cemal Efendi dedemi oturduğumuz evde ziyaret ettiler. Çünkü savaşa gidiyorlar helallik istediler mürşitlerinden. Cemal Efendi dedem de işte dedi o zaman onlara size dua edeceğiz, sizi asla yalnız bırakmayacağız. Gidin vatan için savaşın, çarpışın. İşte şehadet var, gazilik var. Ölürseniz şehit makamına ulaşacaksınız. Dönerseniz gazisiniz gibi bu tür laflar konuşmuşlar ve onlara dua etmiş. Onlar da bunun hayır duasını almışlar, hak hukuk helalleşmişler, bunları göndermiş gitmişler. Ama sizi asla yalnız bırakmayacağız demişler onlara. Tabi savaşta bu müritler, Cemal Efendi dedemin müritleri sıkışmışlar. Bazı cepheler düşüyor, bunlarda böyle mevzide uyuyakalmışlar. Hatta birbirleri arasında diyordular ki ya her taraf düşüyor bu nasıl olacak. Düşman habire üzerimize geliyor. Yani Erzurum Paçanovası muharebesiydi zannedersem. Tam hatırlayamayacağım çünkü uzun yıllar oldu. Bunlar kendi aralarında konuştular o zaman dediler ki işte bizi yalnız bırakmayacağını söyledi mürşidimiz. Ne yapacağız, her taraftan saldırıyorlar, sıkıştık kaldık işte gidemiyoruz hiçbir yere vs. konuştuktan sonra bunlar uykuya dalmışlar mevzide. Rüyalarında Cemal Efendi dedemizi görmüşler. Cemal Efendi dedemize diyorlar ki şeyhim hani bizi yalnız bırakmayacaktınız. Noldu bu hal,

düşmanlar her taraftan saldırdı. Biz işte sıkıştık kaldık burda, nasıl çıkacağız bu işten. Diyor ki oğlum siz merak etmeyin bakın biz her taraftan diyor saldırmışız sizinle beraberiz. İşte size diyor Hz. Ali'yi gösteriyor rüyasında. Hz. Ali efendimiz, Hz. Osman efendimiz, Hz. Ebubekir efendimiz bütün sahabeleri sayıyor. Ordunun önünde de Hz. Peygamber efendimiz (s.a.v.) biz buradayız diyor sizinle beraberiz diyor. Ondan sonra tabi uyanıyorlar ki bütün cepheleri geri almışlar. Bunlar uyandıktan sonra bakıyorlar ki düşman püskürtülmüş, bütün cepheler geri alınmış. Bunlar o olayı rüya değil de gerçek biliyorlar. Savaş bittikten sonra bunlar geri geliyorlar. Diyorlar ki acaba bizim şeyhimiz yaşıyor mu bunun durumu ne alemde bi gidelim. Belki şehit olmuştur savaşta görmüşler ya onları. Geliyorlar tabi buluyorlar burayı. Dediğimiz kişiler buralı değil bunlar Erzurum'dan, Samsun'dan, Kastamonu'dan her taraftan gelmişler o zaman. Geldiler tabi ses yok hiç konuşmuyorlar öyle oturuyorlar sadece. Hiç bitanesinin ağzından ses çıkmıyor. İşte öğle namazı yakındı. Şeyh Cemal Efendi dedem işte müritlerinden bir tanesinin adı Hasandı. Bağırdı ona Hasan oğlum gel kaldır dedi beni de ben bir abdest tazeleyeyim inşallah. Geldi tabi, bitanesi daha geldi tabi kaldırdılar onu. Tabi gezemiyor böyle zor çünkü yaşlılık da var. Ondan sonra dedi ki ona ya şeyhim sen cephede böyle değildin demesiyle ağzını tuttu tabi şeyh Hacı Cemal Efendi dedemiz. Onun ağzını tuttu yani ifşa etmesin diye onu. Allah dostları kendi kerâmetlerinin açığa çıkmasından pek memnun olmazlar. İşte ağzını tuttu orda. Ondan sonra bunların jetonu düşüyor orda. Onlar hiçbir şeyin farkında değiller.

130. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Selim Başaran

Doğum Tarihi: 1977

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Kalkandere / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 26.05.2017

Müritleri Cemal Efendi dedemi ziyarete geliyordu. İşte herkes bişeyler getiriyor ona ikram olarak. Bitanesi karpuz getiriyor, bitanesi yoğurt getiriyor bitanesi süt böyle bişeyler. Hava da sıcak yaz. Patika yollardan tabi geliyorlar. Bu bitanesi tabi demiş ki bu karpuz da şimdi ne yenirdi şimdi ya hava sıcak bunalmışlar tabi sıcaktan. Şu karpuzu yesek. Bitanesi de dedi ki olur mu işte şeyh efendiye getirdik niye yiyelim ki onu falan. Dedi ki nerden bilecek bizim ona karpuz getirdiğimizi. Bunlar bize karpuzu mu soracak demişler. He doğru diyisin tabi demişler. Bunalmışlar kesmişler orda karpuzu yemişler karpuzu. Oturdular yemek falan yediler muhabbet ettiler. Şeyh Hacı Cemal Efendi dedemiz de o zaman o kişinin ismini hatırlamıyorum işte Mehmet bu güneşte ne karpuz da yenirdi şimdi filan gibi bi atıfta bulundu ona. Ama tabi ben tam olarak şimdi anlatamayacağım o konuyu. Onların karpuz getirdiğini biliyor. Bunlar tabi bi şaşakalmışlar nerden biliyor bizim karpuz getirdiğimizi. Sonra tabi işin doğrusunu anlatmışlar böyle böyle diye.

2.12. Şehit Ali Paşa

2.12.1. Şehit Ali Paşa'nın Biyografisi

Hemşin ilçesinde bulunan Ali Paşa Şehitliği, Yeniköy Mahallesi'nde bulunan bir türbedir. Türbe sahibi olan zat Memişoğlu ailesinden Beşe Yapıcı'dır. Beşe Yapıcı, 1314-1334 (1898-1918) yıllarında yaşamış Hemşin'li bir şehit askerdir. Babasının adı Süleyman, annesinin adı ise Safiye olan Beşe Yapıcı halk arasında Şehit Paşa Dayı olarak bilinmektedir. Bekar olan Beşe Yapıcı, 18 yaşında iken harbe katılarak şehit olmuştur.

Seferberlik esnasında doğu cephesinde Ruslara karşı savaşırken Hopa dolaylarında şehit düşen Beşe Yapıcı'nın hikayesi şu şekildedir: Beşe Yapıcı şehit düştüğünde üzerinde bir Kur'an-ı Kerim bulunmuş ve kurşunlardan biri Kur'an-ı Kerim'in üçüncü sayfasına kadar delip geçmiş ve ordan öteye gidememiştir. Kimliği tespit edilip ailesine haber ulaşınca köyden bir grup Şehit Paşa'nın cenazesini almaya gelmiştir. Şehit olmasına rağmen silahını elinden düşürmemiş ve kimse de alamamıştır. Bu olay şehidin babasına bildirilmiş ve babası da "tüfeği ver oğlum, o hükümetin emanetidir" diyerek tüfeği almış ve ilgililere teslim etmiştir. Odunlarla yapılan omuzluk bir sal ile şehit cenazesi uzun süren bir yolculuk ile köyüne götürülmüştür. Cenazeyi taşıyanlardan birinin ağzından küfürvarî bir söz çıkması üzerine naaş taşınamayacak kadar ağırlaşmıştır. Büyük uğraşlarla doğduğu yer olan Hemşin ilçesinin Yeniköy mahallesine getirilerek buraya defnedilmiştir.

İlk zamanlar ahşap bir kulübe içerisine alınan mezar, Hamdi Yapıcı tarafından 1980 yılından sonra betonarme bir türbe haline getirilmiştir. Türbenin içi ise üzerinde puşide olan sandukalı ve sarıklı bir mezar olarak tertip edilmiştir. Türbede ayrıca Beşe Yapıcı'nın mezarının yanı başında aileden olduğu söylenen iki tane de çocuk mezarı bulunmaktadır. Türbe daha sonraki yıllarda ise Hemşin Belediyesi öncülüğünde ve Milli Savunma Bakanlığı'nın katkılarıyla çevre düzenlemesi yapılarak yeni bir mekana kavuşmuştur.²¹³

²¹³ İshak Güven Güvelioğlu, Murat Ümit Hiçyılmaz, Mustafa Gürdal, *Rize Hemşin İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*, 1. Baskı, (İstanbul: Kaknüs Yay., 2011), 91-93'den alıntılanmıştır.

2.12.2. Şehit Ali Paşa İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

131. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Fatma Yalçın

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Okur-Yazar Değil

Derlemenin Yapıldığı Yer: Hemşin / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 17.05.2017

Askerliğe gitmiş askerlikte harp olmuş bunu vurmuşlar yavrum. Şehit olmuş askerde şöyle arkadan gelmiş. O zaman araba maraba yoğ yavrum. O zaman araba yolu yoğ o zaman böyle dağlardan Papacur dağlarından getirmişler buni. Papacur, Çingit'in dağlarından alıp gelmişler. Ama gömmüşler onu yavrum askerlik ettiği yerde. Bunu gömmüşler bu elinde tabanca vermemiş anladın mı öyle şey etmişler. Bunu haber vermişler annesine babasına. Babası gitmişler. Demişler oğlum ben babanım demiş tabancasını vermiş ve bunu böyle dağlardan omuzlerinden getirmişler buraya. Burada gömmüşler kendi topraklarına. Ben de öyle duymuşım.

132. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Fatma Yalçın

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Okur-Yazar Değil

Derlemenin Yapıldığı Yer: Hemşin / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 17.05.2017

Gördüm böyle genç şeyidi başinde beyaz bir fes varidi. Feskesi varidi. Tezden şimdi değil gelin olduğum zamanda. O zaman genç idik namaz kılmazdık bana dedi namazını kıl dedi. Rüyamda öyle gördüm uyandım ki kimse yok.

133. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Fatma Yalçın

Doğum Tarihi: 1946

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Okur-Yazar Değil

Derlemenin Yapıldığı Yer: Hemşin / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 17.05.2017

Yüzüğünü yitirmiş bir dağda şeyde ona gitmiş şehit dedeye gitmiş. O da demiş ki falan yerdedir git demiş. Firdevs hala da gitmiş dediği yerde yüzüğünü bulmuş. Esseh mi yalan mı daha bilemem. Bu evde koca karı vardı şimdi ölmüş ondan duydum.

134. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Hamdi Yapıcı

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Hemşin / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.05.2017

Eskiden alkol malkol aldığım zamanlarda şimdi almıyoruz Allah’a çok şükür de. O zamanlar da bile eve gidemiyordum çünkü birkaç defa da bana darbe vurdu. Ondan sonra ben zaten ondan sonra kendime gelerek onu dedim türbesini kendim yaptıracağım. Ondan sonra bir daha alkol hayatımda hiç olmadı. O zamanlarda alkollü bir yılbaşıydı. Yedik içtik eve gelirken kar yağmıştı. Eve giremedim ben o zaman aklıma geldi karın içinde az ileri gittim bizim boş bir ev vardı orda ilerde. Eve gidemedim gittim oraya. Ama kar yağıyor yani bir insan boyuna kadar kar vardı zaten. Zor gelmiştik. Orda da donmuşum kalmışım karın içinde. Bana desenki biri bir tokat gibi bişey vurdu. Donuyormuşum nerdeyse. Gözlerimi açtım açamıyorum iki kat olmuşum donmak üzere. Öyle kalktım öyle kalkamıyorum. Yol izler kapanmış akşam o zamanlar elektrik falan da yok. Bir baktım bizim komşudan bitanesi böyle el feneri gibi bişey pencereden bir lambası gözüküyor. O zaman kendime geldim. Döndüm yavaş yavaş eve doğru yürüdüm işte kapıya geldim. Kalktım kapıyı da açamadım yani vurdum kapıya. Kalktılar zorla beni şey yaptılar. Ondan sonra bi daha tövbe ettim. Bi daha şey yapmadım. Zaten o zamanlar babaannem sağdı. Yani onun abisinin karısı. Babaannem de sağdı. O bana şeyde rüyasında görüyor ki işte diyor bi daha bu vaziyette eve

gelmeyecek. Bak onun kulağını bi çektim bi daha kendine gelsin diyor bu vaziyette böyle bişeyler yapmasın gibi bana rahmetli babaannem anlattı bunları.

135. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Hamdi Yapıcı

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Hemşin / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.05.2017

Babaannem anlattı. Buna müftüler falan diyor ki yani bunun yaşı 18. Buna iyi bir müftü göndermezim diyorlar askere. Bu da kaçırıyolar maçıyolar. Geliyorlar babasına eziyet ediyorlar evde. O zaman kendisi diyor ki yok diyor ben gideceğim diyor. Ben rüyamı da gördüm diyor ben gideceğim baba diyor. Orda düşecem şehit olacam ama beni oralarda bırakma diyor. Orda gidiyor şehit oluyor. Biliyorsun seferberlikte de herkes köylerde de kimse yok. Bu sefer rüyasında gece babasına gözüküyor. Geçiyor 15-20 gün. Bu şehit düşmüş bitane de başka arkadaşı daha var. Çamlıhemşin tarafında bir tane daha şehit var yine orda. Onunla beraberlermiş. Bunları ellerinde silahlarıyla beraber gömmüşler. Ondan sonra gidiyorlar bi daha açıyorlar gösteriyorlar bir daha dönüp geri geliyorlar. Bi daha babasına gözüküyor beni orda bıraktın diyina. Burdan nasıl getirecek oraya. O zaman yol yok bilmem ne yok. Ordan birilerini buluyorlar o köy o köy o köye. Sal bağlıyorlar. İki gün mü ne salla getiriyorlar.

136. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Hamdi Yapıcı

Doğum Tarihi: 1953

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Hemşin / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.05.2017

Evde de 1 akşam kalıyor. Yıkanacak yıkanmayacak diye bir tartışma çıkıyor. Yani birisi yıkıyor yıkamaya karar veriyorlar. Bu sefer yıkayınca da o kurşun yaralarından kanlar fişkırıyor durdurtamıyorlar. Hatta çarıkları çıkardık içleri kan doluydu diye anlatmıştır babaannem.

2.13. Kalafat Hoca

2.13.1. Kalafat Hoca'nın Biyografisi

Kalafat Hoca lakabıyla anılan Mehmet Mahmut Okutan, Çayeli'nin Gürgenli Köyü'nde 1862 yılında dünyaya gelmiştir. Çok eskilerden Kafkasya'dan bu bölgeye gelerek yerleştikleri söylenmektedir. Gemilerde kalafat işi yaptıkları için bu lakapla anılmış ve bilinmiştir. Asıl soy isimleri Sancak olmasına rağmen soyadı kanunundan sonra sancak, bayrak gibi isimlerin yasaklanması sebebiyle ve sürekli ders verip talebe okutması münasebetiyle Okutan soyadını almıştır.

İki kez evlenmiş ve ilk evliliğini 32 yaşında amcası kızı Hamide ile yapmıştır. Bu eşi kendisinden çok küçük olduğu için onu okutmuş, yetiştirmiş ve hafız yapmıştır. Bu evliliğinden 2 erkek ve 5 kız olmak üzere 7 çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunların isimleri şöyledir: Mehmet Hamdi, Mahir, Havva, Zeliha, Fatma, Fatulu, Hatice. Eşi Hamide'yi genç yaşta kaybedince Altıntaş'tan Zeliha adlı birisiyle tekrar evlenmiş bundan da Abdulresaz ve Şezade adında iki çocuğu olmuştur.

Of'ta medrese eğitim alarak müderris olan ve icazetname alan Kalafat Hoca, bir nevi bu dönemin profesörüdür. Yaşadığı dönemin büyük âlimlerinden olan Çukurlu Hoca'dan eğitim aldığı ve onun talebesi olduğu bilinmektedir. Tarikat olarak Nakşibendiye tarikatına bağlıdır.

Rize'nin ilk medreselerinden olan Haytef'te görev yapmış ve 1903 yılında ise Kalafat Mehmet Efendi Vakfı ismiyle bir vakıf kurmuş ve buraya bir miktar para koyarak yapacağı hayır işlerini bir nevi resmiyete dökmüştür.

Kur'an-ı Kerimin ilk ayeti olan “oku” emrinden yola çıkarak tüm ömrünü İslama, Kur'ana ve talebelere adanmıştır. Ömrü boyunca hiçbir ücret almadan Armutlu'da, Apso'da (30 yıl), Haytef'te, Adacami Köyü'nde fahri olarak cami hocalığı yapmıştır. Hatta kendisine müftülük teklif edilmiş fakat para almak istemediği için bunu bile kabul etmemiştir.

Çevrede sözü geçen biri olan Kalafat Hoca, her konuda kendisine danışılan, bilgi alınan biri olmuştur. Her kesimden insanın sevgisini saygısını ve

güvenini kazanmıştır. Asla bir enaniyet içerisine girmeyip her zaman alçakgönüllü, mütevazı ve hürmetkâr davranmıştır. Kimseye asla kızmayıp herkese güler yüzlü davranmıştır. Kendisini ziyarete gelen büyük küçük herkese ikramda bulunmuş, giderken de herkesi kapıya kadar uğurlamıştır. Az yemek yiyip, az konuşup çokça ibadet eden hoca efendi, yemek konusunda ise sürekli komşularını düşünüp onların yemediğini düşünerek kendisi de yemezmiş. Âdete sabır timsali olan hoca efendi, bir gün arkadaşlarıyla eve oturmaya geldiklerinde eşinin evde yeri kazarak fasulye dikmesini görmesine rağmen yine de sinirlenmeyerek keşke beni de çağırıydın yardım ederdim sana demesi kadına verdiği değerin ve önemin en açık örneğidir.

İnsanı, hayvanatı ve nebatatı her zaman Allah'ın yarattığı varlıklar olarak görmüş ve asla hiçbir canlıya zarar vermemiştir. Hatta bir gün suyu çekilen bir gölde balığın çırpındığını, öleceğini görüp koşarak onu alıp başka suya atmak istemiştir. Koştuğu sırada düşerek belini kırmıştır. Fakat balık elinde ölünce onu derin bir üzüntü kaplamış, keşke daha hızlı davransaydım diye kendine kızmış, hatta ömür boyu vicdan azabı çekmiştir. Bu durum da onu canlıya gösterdiği değerin kıymetin en bariz örneğidir.

İslamın emir ve yasaklarından asla taviz vermeyen Kalafat Hoca'nın 5 arkadaşı bu sebeple darağacında asılmıştır. Kendisi de bir süre alıkonulmuş fakat kimse ona bir zarar verememiştir.

İsmailce bir teslimiyetle kendisini Kur'ana adayan, bu dünyanın faniliğini bilip kendisini âlem-i bakiye hazırlayan Kalafat Hoca, 1952 yılında sessizce ve sedasızca bu dünyadan göç etmiştir. Mezarı daha sonraları muhtemelen 1967 yılında akrabaları tarafından türbe haline getirilmiştir. Türbe içerisinde hem hoca efendinin hem de oğlu Hamdi Okutan'ın mezarı bulunmaktadır. Türbenin dışında ise aile mezarlığı bulunmaktadır. **(K.K.41, K.K.42, K.K.43, K.K.44.)**

2.13.2. Kalafat Hoca İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

137. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Dedem İstanbul'a gitmiş. Eskiden gemiyle yolculuk yapıyordu. İlim için kitap için. Dedem gelirken gemiyle geliyor. Dönerken Samsun Sinop açıklarında büyük bir fırtınaya yakalanıyor gemi, çok büyük. Gelirken işte dedeme kaptan en son diyor ki herkes güverteye. Artık gemi kurtaracak değil yani. Gemi bacadan su alıyor. Herkes çıkıyor. Işıklar yok, yağmur kıyamet, deniz kabarmış, çıldırmış yani deniz. Yani herkes yeleklerini giysin, can simitleri şu bu. O zamanki şartlar altında herkes çıkıyor. Bu arada dedem hani hani tam en son nokta kaptan en son dıcek atlıcak artık gemiden. Dedem çıkıyor elinde bir fener. Zaten kamaralarda fener vardı. Elinde bir fener ve çıkıyor böyle kısa boylu, zayıf, böyle kuş gibi bir adamdı yani. Kaldırdı böyle çıkınca durun dedi. Atlamayın, bırakın, durun durun dedi üç defa demiştir. Kaptan demiş ya bu kim ya. Dedi işte bu bu ölüme atlamak niye? İntihar ediyorsunuz dedi, intihar ediyorsunuz. Bu denize atlamak intihardır. Allah verdiği cana siz şey yapıyorsunuz. Olmaz demiş yani bırakın. Herkes kamarasına dönsün, Allah'a dua etsin. En azından şuanda bir nefes daha alabiliyoruz demiş. Denize atlasan onu alamayacaksın. Çünkü deniz o kadar bir dehşet ki kaptan ümidi kesmiş. O zamanın yolcu gemisi. Herkes kamarasına diyor. Dua edin Allah'a dua edin şöyle bir saat içinde inşallah Cenab-ı Allah bu afad diner diyor. Ama siz atlasınız bu iş bitti artık. 1 saat içinde hava dinıyor. Kaptan işte geliyorlar Samsun'a limana. Gemi bu tarafa gelecek durumda değil yani hasar almış. Dedem ordan iniyor gidiyor. Kaptanlar soruyor ki diyor kimidi

bu adam, nedir kimidi bu adam? Diyorlar ki işte bu Rizeli. İşte Rizeli Kalafat Hoca diye birisi. Kalafat Mehmet Efendi. Dedem geliyor buraya. Onlar da orda gemiyi tamir ediyorlar. Gidiyorlar İstanbul'a. Bu kaptanlar diyorlar ki biz bu adamı bulacağız. Bu kadar insan ölecekti hepimiz ölecektik. Bu nasıl bir adamdı. Biz de kaptan olarak inandık. Geliyorlar Rize'ye. Soruyorlar diyorlar ki bunu da şey anlattı bana burada bi tane damperci Allah rahmet eylesin öldü. Orda o zaman arabası vardı burada. O devamlı buraya cemaate gelirdi. Bu gelmişler kaptanlar hediye mediye getirmişler dedeme. Kaptanlar gelmişler dedeme. O adam da genç uşak demiş ki ben sizi götürürüm demiş. Gitmişler Çayeli'ne. Sormuşlar demişler ki Kalafat Hoca Mehmet Efendi'nin köyü nerde. Dediler ki Kalafat Hoca'nın bugün cenazesi var, rahmetlik. Ve gidiyorlar cenazeye. Hediyeler götürmüşler o zaman ipekler mipekler. Gidiyorlar cenazeye dedemin cenazesi mahşer-i kübra. Çayır vardı o zaman çaylık yoktu. Böyle büyük bir çayır bizim kendi. Cemaat dolmuş. Orda namazını kılmışlar orda ölen dedemi ebediyete uğurluyorlar.

138. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Dedemi hacda görürdüler. Gidenler dedemi hacda görürdü. Buradayken orda görünürdü.

139. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Jandarmalar gidiyorlardı dedemi bulamadılar. Bir defasında dışarıda su eskiden su yağmur sularının toplandığı bir şey olurdu küp olurdu. Bu küpü yuvarladılar. Yani üç dört defa gelmişler jandarmalar eve, gelmişler küpü yuvarlamışlar. Evi aradılar tekrar çıktıkları zaman tekrar küp ordaydı. Yuvarlamışlar küpü bir yerden aşağı. Böyle bir dik yamaç var evimiz ordaydı. Yani anlattıklarını söylüyorum yani. Geldikleri zaman ve komutan çok darlanmıştı yani. Bu nasıl iştir diye yani. Biz küpü yuvarladık kızdık ya nerede bu adam, niye geliyoruz burada yok saklıyorsunuz. Evi aradılar yok diyorlar, ona da burada yok diyorlar. Ya nasıl olur burada dediler, burada olduklarını söylediler. Küpü yuvarladılar tekrar geldiklerinde küp yerindeydi.

140. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Geçen bi kaza yaptım trafik kazası, çok büyük bir trafik kazası yaptım. Orda dedemi gördüm. Bayılmadım ben açıkken gördüm. Ben arabam bu orta refüje Fındıklı'ya girerken girdim kaydım su vardı. Depom vuruyor benzin depom patlıyor. Arabam ful depo. Bütün o havadan uçuyor arabam. Çok öyle takla atmıyorum ama gidiyorum şeylere vuruyorum o bariyerlere tekrar vuruyorum. Orası bariyer yoktu orda kaydığım yerde bariyer yoktu. Ordan ben gidiyorum bariyerlere vuruyorum ordan beni şeye atıyor. Orda arabam yanıyor ve ben içindeyim ve aklım başımda hiçbirşey olmamış bana ama arabamın her tarafı alev içinde. Ve o puf etmesi zaten bişey o birden bütün arabanın her tarafı birden kapması büyük bişey. Kapıma vuruyorum kapım açılmıyor. İyi ki açılmamış. Açılseydi yanacaktım, çıkma şansım yoktu. Yanacaktım yani açılmıyor kapılar. Bana orda arabanın içi bembeyaz bir ışık oluyor. Bembeyaz kağıt. Hava yastıkları açılmıyor, arabamın ama arabanın içi bembeyaz oluyor. Bana diyorlar ki kapım açılınca iki defa vurdum kapım açılmadı. Diyor ki şu ön camdan çıkabilirsin bana diyor bak birisi. Acele etme sakın ol diyor. Ön camdan çık, ön camdan hemen gösteriyor bana aynı film şeridi gibi. Yo ordan çıkma, ordan çıkma diyor. Yandaki kapıya ulaş diyorlar, bana diyorlar bunu bana. Orda dedem ordaydı. Ama o film şeridi gibiydi bir görüntü falan değil.

141. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1961

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Askerdeydim. Usta birliğine geldim acemi askerlikten şeye gittik Karadeniz Ereğli'ye gittik. Benim daha önce orda bir Rizeli askerlik yapmış İskenderunlu bir çocuğun kafasını şeye sokmuş küvete, şeye sokmuş. O çocuk da demiş ki bir Rizeli gelirse buraya ben de aynısını yapacağım. Aynısını yapacağım. Adam çavuş bizim de birliğin çavuşu asker ama. Adam bize her türlü pislik yapıyor her türlü. O ara nasıl olduysa nasıl olduysa nasıl olduysa ben bi izine gelmek zorunda kaldım. Hani yeni gitmişim oraya. Adam beni yani 1 ay içinde gece geliyor yatarken parmağımın arasına kağıt koyuyor, ayak parmaklarımın arasına kağıda ateş veriyor. Gece zaten uykusuz oluyorsun. Ondan sonra ben bir gün komutan bana izin veriyor bir görev veriyor bize. Şöför kimdir ben şöförüm dedim. Bana bir görev veriyor gidiyor. Ben gidiyorum görevimi şeyde İstanbul'da Karadeniz Ereğli'den gidiyorum. Görevi tam yerine getiriyorum tak tak yerine. Ticaret adamıyım pazarlığı da yapıyorum çok memnun kalıyor. O zaman Kenan Evren ziyarete gelecek bana izin, bi 10 gün izin veriyor, bana avanta izin. Geliyorum köye gidiyorum türbeye. Diyorum dedeme bu böyle askerlik olmayacak yani Allah'a dua ediyorum Allah'ım diyorum ya ben böyle yapamam diyorum yani. Böyle bişey yok yani. Ben oraya vatanım için gitmişim adam bana pislik yapıyor. Gece bilmem napıyor. Şikayet etsem bi türlü şikayet etmesem bi türlü. Ben dededen sonra gidiyorum oraya arkadaş bütün her şey değişiyor. O İskenderunlu çocuk İskenderun Hataylı'ydı o bile değişiyor, bana hizmet ediyor. Bak o usta askerdi askerliğine beş altı ay vardı. Ben ben yeni askerdim yani. 45 gün üzerine gittim bahriye askeriydim. Bana hizmetkar etmeye başlıyor. Buradan

Yaşar diye bir çocuk var, Yaşar Muhtar. Eski bizim ülkücülerden falan işte. O şeydeydi o geliyor benim ziyaretime tanıımıyordum onu. Diyor ki burada bir Rizeli var o geliyor ziyaretime. Komutanları ayrı bir diyalogum oluyor. Oluyorum komutan şoförü. Komutan beni seçiyor diyor ki sen benim komutan şoförüm olacaksın. Kızından bir gün geldi kızı bana diyor şoförlüğü öğret. Kızına da kardeşim bu komutan çocukları gidiyor ha böyle bilmem ne aynadan bakıyorum böyle çok ağrıma gidiyor. Bunlar bana ters işler yani. Yani insan sevebilir, bişey yapabilirsin ama böyle afedersin soytarı efendim kız çocuğuna öyle sokak reklam şeyi orospusu gibi göremezsin. Komutanımın kızıdır bu, yani bu benim namusumdur. Takıldığı zaman benim ağrıma gidiyor yani açıkçası. Biz öyle gördük. Bi gün geldi bana dedi şoförlüğü öğret dedi adı Sibel'di. Babası Allah rahmet eylesin İsmet Doğan'dı binbaşydı bizim orda şeyde ordu evinin askeriydi. Ben zaten dedim tamam öğreteyim dedim ona. Tuttu işte koldan vitesli doçlar vardı ya taksi de vardı hepsi de vardı da. Ondan sonra arkadaş geldi lap diye atladı kucağıma. Aynı laubali bir şekilde. Ben hemen indim aşağı. Komutanın sigaralarını ben alırdım ona, iyi sigara alırdım ona. Sigara aldım oradan bi tane sigara içmediğim halde. Gittim çıktım oraya çimenlerin üstüne, yaktım sigara oturdum. Geliyor diyor Mustafa ne oldu diyor, falan bana diyor. Dedim bak Sibel geldi yanıma. Dedim Sibel bak ben askerim burda. Ben babanın şoförüym bi da. Babanın namusu da benden sorulur. Benim babadır şimdi. Senin ama bu yaptığın hiç doğru değil. Beni sen o şımarık komutanların çocuklarına benzetme. Ben dedim nerde duracağımı bilirim. Onların erkekliğinin yerine ben daha büyük erkeğim dedim. Onların dedim yani öyle şeyine bakma ama nerde duracağımı da iyi bilirim. Öyle bana yaparsan ben kesinlikle kabul etmiyorum. Komutanımdır yani ama kabul etmiyorum ben seni. Bi daha yanıma almam arkada oturursun dedim ona bi daha kesinlikle yanıma almam seni. Arkadaş bunu böyle dedim ona bu anlatıyor annesine. Benim askerlik de bitiyor kardeş. Askerlik bitiyor 265 gün izin veriyor bana komutan. Bak o dedemin duasıdır o dua işte o dua var ya.

142. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şemsettin Okutan

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

2-3 sene evvelinde yakın yakın şeyde üniversite imtihanına girecek Yalova Yalova İstanbul Yalova var ya. Gece tabi rüya görüyor, rüya görüyor. Rize'nin Çayeli İlçesinde Kalafat Hoca var git onun türbesine efendim sen dileğin olacak diye rüya görüyor rüyasında görüyor. Bu tabi geliyor Rize'yi Çayeli, tabi Büyükköy, Beyazsu meyazsu tabi hepsini dolaşıyor. Bi de bi motoru var java motoru var o çocuğun. Biz de bayram kapıdayız geldi motor hop indi oraya dedi ya Kalafat Hoca'nın dedi türbesine gitmek istiyorum neredir dedik ha buradur. Allah'ıma şükür olsun aynen böyle. Allah'ıma bin şükür olsun dedi genç çocuk 20 yaşlarında filan. Belki 19 yaşında bilmiyorum. Dedik hayırdır dedi ya ben dedi onu çok aradım, çok dedi aradım buldum ama Allah şükürler olsun tabi. Çıkıyor tabi türbeye 1 saat türbeye kaldı 1 saat. 2 rekat namaz falan kıldı oraya. Biz de tabi şaşırdık da adamı tanımıyoruz etmiyoruz. Dedik hemşerim sen kimsin? Dedi ben dedi Yalova'dan geliyorum. Ta Yalova'dan gelmiş motorlan. Yalova nere Rize nere. Eee ben dedi üniversite imtihanım var dedi rüyama girdi dedi rüyama. Kalafat Hoca rüyama gördüm dedi. Türbesini ziyarete etmeğe, ziyarete geldim ziyarete. Bak nerden gelmiş oraya. Bu 3-4 sene oldu olmadı yeni bişey. Biz de canlı yani canlı bir bayram günü oldu bayramın birinci günü.

143. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şemsettin Okutan

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Şimdi hoca dedem Allah rahmet eylesin. Akşam dedi cemaate ki eskiden cami kalabalıktı. Kalabalık cemaat vardı eskiden, cemaat eskiden vardı yani. Dedi ki yarın sabah herkes gelsin dedi caminin işleri var. Cemaati eğratlığa çağırdı. Oldu öbür sabah tabi. Herkes geldi camiye. Hava bozdu bir fırtına vurdu ama acayip bir fırtına vurdu felaket vurdu. Tabi bir kuvvetli yağmur yağıyor, dağda ne kadar çam varsa çam geliyor dayanır şeye, o caminin şeyine dayanır. Milleti çağırılmış ya hani eğratlık çağırılmış ya o eğratlık meğersam bak ondan sebep çağırılmış. O ağaçları elleriyle eşip beriye çekmişler. Bir sürü bir cami yapacak kadar eskiden camiler tahtadan yapıldı odun çıktı. Camiyi yaptılar.

144. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şemsettin Okutan

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Cemaat tabi gelince cemaattan bi tanesi cemaat yiyecek içecek da yemeğe baktı bi ekmeğin yarusu. Dedi ya hocam burda dedi ekmeğimiz az, 40-50 kişi adam var burda. Ben dedi hemen gideyim eve şey yemek yapayım dedi. Yok yok dedi hoca ekmeğumuz var ekmeğumuz var. Hocanın ekmeğu var da. Tabi yemek yediler o adamın dikkati yani dikkati ondaydı. O yemek yediler baktı ki yine ekmek duruyor.

145. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şemsettin Okutan

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Gemi batacağı Karadeniz’de. İstanbul’dan gelirken Karadeniz’de gemi batacağı. Kaptan talimat verdi herkes güverteye çıksın. Hani ben siz atlayın dersem atlıcasunuz yani. Emrimi bekleyin efendim. Bu sefer şey oldu bi baktı ki güvertede ışıklı, bi beyaz sakalı bi adam. Dedi kimse atlamasın, yarım saate kalır kalmaz hava açacak. Tabi orda bi telaş var tabi. Baktılar ki yarım saate hava düzeldi. Düzeldi tabi kaptan da nerden bunu biliyorsun sen da kaptanın dikkatini çekti. Bunu nerden biliyordu yarım saati. Arıyorlar ki gemide böyle bi adam yok. Gemide böyle bir insan yok. O geminin içerisinde yolcunun birisi dedemi tanıyor. Diyor kaptan, ben diyor tanıyorum. O diyor Kalafat Hoca’dır diyor. Beni diyor ona götür diyor ona, kaptan ona. Tabi geliyorlar. İşte bizim o Haytef’in altında marketler var oraya soruyorlar tamam mı? Kalafat Dede’nin evini tam bilmiyor ya. Dedemi duymuş, biliyor ama köyü ne tarafa bilmiyor. Tabi geliyor tabi diyorlar ki Kalafat Hoca bugün hakka yürüdü, rahmetli oldu. Kaptan da tabi üzülüyor eyvah ben ne yaptım diye ama tabi yukarı çıkıyor. Hediyesini falan oraya bırakıyor.

146. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şemsettin Okutan

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Dedem 5 vakit namazını Beytullah'a kılardı. Bunun çok örnekleri var. Bunu çok kişi söyledi bunu. Dedem burdaydı ama.

147. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Şemsettin Okutan

Doğum Tarihi: 1959

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 15.05.2017

Dedem Pazar Apso'da görev yapardı, burda evde olurdu. Orda ezanı okurdu, namazı kılardı ama buraya gelirdi. O da Allah'ın bir lütfu.

148. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Recep Okutan

Doğum Tarihi: 1947

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Pazar'ın eski müftüsü Rüştü Efendi vardı. Pazar'ın eski müftüsü Pazarın Apso'dan. Ben Rüştü Efendi'yi tanıdım, tanıdım ben. Benim Kalafat Hoca'nın torunu olduğumu anlayınca bana saygı duydu tabi bi hatırasını anlattı dedemin. Dedi ki ben dedi tabi İstanbul'a gidip okudum dedi senelerce. Memlekete dönünce dedi hocamı ziyaret etmek için yanına gittim dedi. Dedemi. Dedi şimdi bi içimden geçti ki ben şimdi bu kadar okudum bu ilimleri Kalafat Hoca'm bilmez gibi içinden geçmiş. Tabi dedemi ziyaret edince dedem o içinden geçen şeyleri ona açıklamış. Bu sefer utanıp mahcup olmuş. Bunu bana bizzat o Rüştü Efendi anlattı. Eski Pazar müftüsü Rüştü Efendi.

149. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Recep Okutan

Doğum Tarihi: 1947

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Daha yeni bu dediğim geçende bu Kemerburgaz diyiliyor İstanbul'da. Bizim bi yabancı değil birisinin sene-yi devriyesi vardı oraya gittik bi akşam. Saçı sakalı ağarlaşmış 79 yaşında bi hacı efendi yanıma geldi. Dedi sen dedi Kalafat Hoca'nın torunu musun dedi. Evet dedim hacı abi. Ya senlen dedi işim var dedi benim dedi. Bi emanet var dedi dedenin emaneti var dedi. Dedim ya hacım iyi olur bu dedim gel bakalım bu emanet nedir dedim. Altın mı, kaç kese, ne kadar altın nedir böyle güldük biraz. Altından kıymetli bu dedi. Dedim nedir bi anlat bakalım. Ben dedi 7 yaşında İstanbul'a geldim dedi 45'li yıllar. Yalnız benden yaşlı birisi var dedi. Onlan beraber geldim İstanbul'a o götürdü beni. Şeyde dedi bu Çengelköy'de bir yerde kalıyoruz dedi bi evin altında yatıp kalkıyoruz dedi. O bahsettiği yaşlı kendinden yaşlı dedeyi ben tanımıyorum. Efendim o her sabah namazdan önce tabi kalkıyormuş, abdest alıyormuş. Namaz kılmadan önce pencereyi açıyormuş, ordan alçak alçak bi ezan okuyormuş yani. Kimse duymaz zaten de öyle bi ezan okumadan namaz kılmıyormuş. Demek ki ezanı belki de duymuyorlardı orda kim bilir. Efendim ondan sonracım o dedi bi ara dedi memlekete gitti dedi. Demek memlekete döndü gitti. Efendim gittiğinde ya demiş ben hocayı Kalafat Hoca'yı bir ziyaret deyim demiş. O kasap Haytef'te Kotbaş kasap derlerdi ben onu tanıdım. O da tabi rahmetli oldu da. Hayvan kesmiş et satıyormuş. Demiş hocaya boş da gitmeyeyim burda biraz et alayım. Et almış gitmiş artık dede evde mi köyde mi camide mi. Gitmiş dedemi ziyaret etmiş. Ondan sonra dedeme demiş ki hocam sen beni tanımazsın ama demiş falan böyle başlamış. Ben demiş ben seni tanıyorum tanıyorum tanıyorum. Senlen her sabah

okuduğun ezanı dinliyorum demiş ona. Ya şaşırmış kalmış adam Allah Allah. Ben ezan yani ben sabahleyin kimse duymuyor ki onu ben alçak alçak okuyorum. Yani bu nasıl bişey.

150. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Recep Okutan

Doğum Tarihi: 1947

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Güneysu Adacami’de görev yapmış. Adacami’de dediler ki bu bi akşam gideceğim ramazan-ı şerifmiş yani oruçmuş gideceğim demiş. Bi işi mi olmuş bi durum mu olmuş ne olmuşsa. Ya hocam bu saatten sonra sen gidemezsin nasıl gideceksin ta Adacami nere Çayeli’nin Haytef’i nerde. Yani nasıl gideceksin. Yok gideceğim demiş. Vakitte akşama çok az varmış yani. Ordan çıkmış efendim. Ondan sonra sormuşlar ya bu falan akşam ne zaman geldi. Demişler ki geldi daha iftara bayağı vakit vardı. Şaşırmışlar mümkün değil yani.

151. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Cemil Okutan

Doğum Tarihi: 1987

Mesleği: Esnaf

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Anneannem dedemle muhabbet ederdi. Dedem demiş ki ben aşağıdaki Haytef'teki camiye iftar ezanı okumak için gideceğim. Ama iftara 15 dk var. Anneannem dedi ki geç kalırsın, orucunu açamazsın, bitkinlik kalırsın. Dedem de anneanneme dedi ki benim Allah'a karşı görevim budur gitmem lazım. Tam vedalaştı anneannem evin yolunu tutarken baktı yok. Hayretler içerisinde baka kaldı.

152. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Okuma-yazma biliyor

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Millet böyle İstanbul'a giderdi. Sorardı oa ki ben İstanbul'a gideceğim. Bikaç gün daha dur dedi şini gitma derdi. O gitti mi işi rasgelurdi.

153. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Okuma-yazma biliyor

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Bir yerden bi hediye geldi mi oa gelecek olduğunu anlardı. Bana hediye getirecek diyine. Rüyasına mı görürdü artık oyle bişey varidi onun.

154. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Okuma-yazma biliyor

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Ben de Ahroz'dan evlenmişim. Aşağı yukarı bizim köyden oraya 2 saate gidersun 2 saate gelursun. Oraya enişte idi ordan evlenmiş idi. Şini iftara vardur 10 dk daha 15 dk daha. Diyi ben dedi gidiyim eve dedi Kalafat Hoca. Dediler oa ki gidemezsin remezendur aç kaldı yok dedi ben giderim dedi. Bu yola şey etti bunu sordiler ki bu Kalafat Hoca ne zaman geldi dedi. İftardan evvel geldi dedi.

155. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Okuma-yazma biliyor

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Haytef deriz şimdi oraya Recep Hoca şey yapayi ya medrese yapayi. Oraya tahta yeri var oraya camiyedir. Dedi ustalara ki gelun dedi cami yapacağız. Ustalar geldiler şey yok ağaç bişey yok. Ağaç bişey yok. Ondan sonra o gece bi hava yağdı oralar ağaç doldi. Ağaç doldu oralar. Ustalar başladılar cami yapmağa.

156. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mustafa Okutan

Doğum Tarihi: 1945

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Okuma-yazma biliyor

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 16.05.2017

Bi talebesi varidi. Gitti İstanbul'a okudi okudi dedi ki şimdi dedi ben dedi hocamdan daha çok biliyim dedi. Hocamdan daha çok biliyim dedi. Geldi oni anladi. Geldi dedi oa ki git dedi ha o kitabın bilmem neresini dedi orayı aç dedi oa. Dedi oa sen benim hocamsın dedi oa. Yani o orda o şeyi gösterdi. Orayı yani şimdi diyemeyeceğim orayı gösterdi ona baktı anladı ki benim suçumu ki suçunu anladi o.

2.14. Hacı Yusuf Yazıcı

2.14.1. Hacı Yusuf Yazıcı'nın Biyografisi

Yusuf Yazıcı, 1889 yılında Gürgenli Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Baba adı Musa'dır. Bir kez evlenmiş ve bu evliliğinden 3 erkek, 4 kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Eşinin adı Havva'dır. Erkek çocuklarının adı Musa, Halil, Muhammet; kız çocuklarının adı ise Yasime, Ayşe, Fatma ve Safiye'dir.

Yusuf Yazıcı, herhangi bir eğitim almadığı gibi okuma yazması da yoktur. Bir süre Rusya'ya giderek fırıncılıkla iştigal etmiş daha sonra ise memleketine dönerek ormanlarda ağaç işleri ve köyünde bağ bahçe işleri yapmaya başlamıştır. Dünya malına hiçbir zaman meyletmeyen, az ile yetinmeyi bilen Yusuf Yazıcı, bağ bahçe işleriyle uğraştığı için fidan yetiştirip ücretsiz olarak insanlara hibe etmiştir. Ayrıca bağçesinde yetiştirdiği her çeşit meyveyi de yine herkese hayır niyetiyle yemeleri için dağıtmıştır.

Güleryüzlü biri olarak tanınan Yusuf Yazıcı, herkese faydası olan, tanıdık tanımadık herkesin işine koşan, elinde ne varsa bölüşmeye çalışan bir kişi olarak hafızalarda yer etmiştir.

Hayatı boyunca 1 kez hac farızası için kutsal topraklara gitmiştir. Ölmeden evvel de mezarını kazıp hazırlamıştır. Hacdən döndükten sonra ise 1-2 sene daha yaşamış ve 83 yaşında, 03.04.1970 tarihinde bu hayata veda ederek ebedi âleme göç etmiştir. Kendisinden 5 yıl sonra da 1975 tarihinde eşi Havva vefat etmiştir.

Yusuf Yazıcı'nın vefatından sonra naaşı Küçüköğlü Hoca ve Kalafat Hoca'nın oğlu Hamdi Okutan yıkamıştır ve bu kişiler türbe yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ölümünden 7 ay sonra 1970 yılı içerisinde oğulları Musa, Halil ve Muhammet tarafından kendisine türbe yapılmıştır ve daha sonra anneleri de buraya defnedilmiştir. Türbenin dışında ise aile mezarlığı mevcuttur. **(K.K.46.)**

2.14.2. Hacı Yusuf Yazıcı İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

157. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Yusuf Yazıcı

Doğum Tarihi: 1957

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: İlkokul

Derlemenin Yapıldığı Yer: Gürgenli Köyü / Çayeli / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.05.2017

Ben de çocuğidim 12-13 yaşlarındaydım yani. Hatta yerini bile beraber hazırlamışuk. Orası çayluk idi. Böyle beraber kazarken dedi bana çabuk edelum ha burayı yetiştirelum. Dedim dede ha bu kadar acele niye edeysun. Çayluk idi o zaman çayları kopardık. Dedi bana vakitum geldi, zaman geldi ha burayı bi yetiştirelum. Biz orayı yaptık bitirdik vefat etti işte yani. Orayı düzleduk bitirduk vefat etti.

2.15. Muhacir Hoca

2.15.1. Muhacir Hoca'nın Biyografisi

Gürcistan'ın Acara Bölgesi'nden olan Muhacir Hoca, Batum'un Gündâğı köyünde dünyaya gelmiştir. Anne adı Ayişe baba adı ise Mehmet'tir. 2 oğlu ve 1 tane de kızı vardır. Kızının ismi Ayşe, oğullarından birinin ismi ise Mahmut'tur. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte ölüm tarihi 08.04.1961'dir. Kimlikteki adı ve soyadı Mecit Kubilay'dır. Hatta Mecit Kubilace de söylenir. İnsanlarla tanışırken Abdülmecit olduğunu söylemiştir.

İlk ve orta tahsilini Batum'da yapan Muhacir Hoca, lise tahsilinin bir kısmını Batum'da bir kısmını ise Artvin'de yapmıştır. Lise tahsilini bitirdikten sonra Trabzon'a giderek Trabzon Fatih Medresesi'nde bir süre medrese eğitimi almış ve Fatih Medresesi mezunu olarak memleketine dönmüştür. Bir süre Batum'da bir süre de Rus İdaresi altında olan Sibirya'da kadılık/müftülük yapmıştır. 1917 yılında Rusya'da Bolşeviklik ilan edildikten sonra Müslümanlar üzerinde baskılar artıp dayanılmaz bir hal alınca Muhacir Hoca için ailesine ve doğup büyüdüğü topraklara olan gurbet hayatının ayak sesleri duyulmaya başlamıştır.

Bu kaçış hikayesi bizzat Muhacir Hoca'nın talebesi ve köyün en eski sakinlerinden olan, uzun yıllar ona yarenlik eden İdris Öksüz tarafından şöyle nakledilmiştir:

Bu sırada Sibirya müftüsü olarak görev yapan Muhacir Hoca, Trabzon'da beraber eğitim aldığı büyük bacanağı Hüseyin Avni Bilgütay ve İskender adlı arkadaşı ile Komünizm rejimine karşı çıktıkları için yakalanarak hapse atılmış ve idam cezasına çarptırılmıştır. İdam edilecekleri günden bir önceki gece Rum gardiyanın yardım etmesiyle gece yarısı kaçarak Türkiye'ye doğru yola çıkmışlar ve birkaç gün süren zorlu ve meşakkatli yolculuktan sonra sağ salim kaçmayı başarmışlardır. Önce Artvin'de bir karakola sığınıp durumu anlatan Muhacir Hoca ve arkadaşları daha sonra Rize'ye gönderilmiş ve burda da mahkemeye sevk edilmişlerdir. Bu sırada Rize'de Taşçıoğlu Camii'nde misafir edilen bu üç arkadaşın mahkeme tarafından 7 sene sürgününe karar verilmiştir. Yaklaşık olarak

1920'lerde olan bu mahkeme kararı neticesinde Muhacir Hoca Niksar'a, Hüseyin Efendi Yeşilhisar'a, İskender Efendi' de Yıldızeli'ne sürgün edilmiştir. 7 sene sonunda sürgün cezasını tamamlayan bu üç kişiden Muhacir Hoca, memleketine yakın olması ve ailesinden haber almak düşüncesiyle Rize'yi, Hüseyin Efendi İstanbul'u ve İskender Efendi de Samsun'u seçmiştir. Sürgün cezalarını tamamlayıp normal hayata dönen Muhacir Hoca ve arkadaşları hayatlarını idame ettirmek için seçtikleri şehirlere giderek hayatlarının kalan kısmını oralarda geçirmişlerdir.

Rize'ye yerleşen Muhacir Hoca, çayda bahçede çalışarak geçimini devam ettirmiş aynı zamanda da çevre edinmeye başlamıştır. 1938-39 yıllarında ise Rize'nin merkeze bağlı Derebaşı Köyü'nde Muhacir Hoca'yı tanıyanlar köylerinde imam olmaması hasebiyle onu kendi köylerine imam olarak almıştır. Derebaşı Köyü'nde fahri olarak bu görevi 7 sene yaptıktan sonra köyde yaşadığı bir olay neticesinde köyü terketmiştir. Bu konuyla ilgili olarak yine İdris Öksüz şunları nakletmiştir:

Her ne kadar bayan yüzünden iftira atıldığı söylene de asıl mesele farklıdır. Muhacir Hoca güvenlik sebebiyle silahsız durmazdı ve aynı zamanda onun çift bıçaklı bir kınısı vardı. Derebaşı Köyü'nde imamlık yaparken bunun karşılığı olarak da köylü tarafından hem yemeği hem de maaşı karşılanırdı. Hoca biriktirdiği paraları altın yapıp saklardı. Birgün köyden birkaç kişi tarafından soyuldu. Paraları, altınları, silahı ve bıçağı hepsi çalındı ve kimseye söylenilmeyecek diye tehdit edildi. Bunun neticesinde Muhacir Hoca köyü terketmiştir.

Görev yaptığı köyü terkeden Muhacir Hoca, daha sonra Sütlüce Köyü'nden (Aron) o zaman esnaf ve aynı zamanda vilayette encümen azası olan Hüseyin Hutoğlu tarafından 1946 mayıs ayında Sütlüce Köyü'ne davet edilerek bu köyde imamlık yapması istenilmiş ve o da kabul ederek gelip bu köye yerleşmiştir. 1950 yılına kadar aylık 25 lira maaşla fahri olarak görev yaparken daha sonra köylere imamlık kadrosu verilerek 1961 yılına kadar köyün kadrolu imamı olarak görev yapmıştır.

Dış görünüş itibarıyla orta boylu, kilolu ve sakallı olan Muhacir Hoca, altta elifiye şalvar üstte ise belinden kemerli cübbe giyerek dolaşmıştır. Başına takke takmış, takkenin üzerini is eski renkli abaniyeler ile sarmıştır.

Muazzam derecede dini bilgiye sahip olan ve aynı zamanda da Arapça, fıkıh, akaid, kelam ve tefsir konularında da son derece donanımlı olan Muhacir Hoca, muhteşem hitabeti ile ve çok kısa ezan okuması ile dikkat çekmiştir. Dini konulara vakıf olması, hitabetinin çok iyi olması ve güzel ahlakından dolayı uzak köylerden bu köye namaz için çokça cemaat gelmiştir. Çok az konuşmuş ve her konuşmasında güzel şeyler söylemiştir. Ayrıca konuşurken alçak sesle ve tane tane konuşmuştur. Türkçesi bozuk olan Muhacir Hoca “ey da, e da” hitapları ile seslenmiştir. Az uyuyup sabahlara kadar ibadet etmiş; boş durduğu zamanlar bile kendi kendine gizli gizli zikir yapmış ve kelime-i şehadet, kelime-i tevhid getirmiş; ara sıra ise hasta kişileri şifa amacıyla okumuştur. Gülerken tebessümle gülmüş ve asla kahkaha atmamıştır. Yıllarca ailesinin, çoluk çocuğunun hasretiyle yanıp tutuşan Muhacir Hoca, hiçbir zaman isyan etmemiştir ve gösterdiği sabır takdire şayandır. Belki de bu yüzdendir ki çocuklara karşı her zaman yumuşak bir eda ile yaklaşır “eyi da benim oğlum, benim kızım maşallah maşallah” diyerek onların başını okşamış ve daima dolabında bulundurduğu yemişlerden onlara ikram etmiştir. Davete mutlaka icabet etmiş asla kimseyi kırmamıştır. Caminin boş bir odasında yatıp kalkan Muhacir Hoca, tüm işlerini kendi görmüş, camiye ve cami etrafının temizliğini kendisi yapmıştır. Ziyaretine gelen misafirlerine mutlaka ikramda bulunmuş ve onlara çok güzel bol köpüklü kahveler yapmıştır.

İdam cezasına çarptırılması sebebiyle her şeyini bırakıp Türkiye’ye kaçmak zorunda kalan Muhacir Hoca’nın yerleştiği, imamlık yaptığı ve ölümüne kadar da öz vatani gibi bildiği Sötlüce (Aron) Köyü, onun ikinci doğum yeridir diyebiliriz. Bu köyde adeta yeniden doğmuş ve tüm hayata sıfırdan başlamıştır. Bir taraftan idam cezasından kurtularak ona yeni bir hayat bahşedilirken diğer taraftan da ailesine ve doğduğu topraklara hasret kalarak bir nevi imtihana tabi tutulmuştur. Sötlüce Köyü’nü vatani bilmiş, köy halkını ise akrabaları olarak görmüştür. Batum’dan kaçarak buraya geldiği için adı unutulmuş ve herkesin gönlünde Muhacir Hoca olarak taht kurmuştur. Ailesini göremeden 1961 yılında

vefat ederek ebedi âleme göç etmiştir. Köy halkı tarafından hiçbir zaman unutulmayan Muhacir Hoca, köylüler tarafından her bayram namazından sonra cami cemaatiyle bir araya toplanılarak hava açık ise mezarının başında, yağmurlu ise camide Kur'an okunarak yâd edilmektedir. **(K.K.47, K.K.48.)**

2.15.2. Muhacir Hoca İle İlgili Menkıbe ve Memoratlar

158. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Öksüz

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.03.2017

Bir gün bu eski caminin yolu üzerinde bir araziye, yolun ortasını kazması. Hoca buraya neyi kazıyorsun benim söylemem. Eyda buraya bir taş vardır, bu taşı çıkartacam dedi. Üzerine de küllü nefsün zaikatül mevt ayet-i kerimesi yazılıdır dedi. Daha taş çıkmamış başlamış kazmaya. Taş takriben bir buçuk metre kadar derinde. Taşın üzerini bulunca biz de karşı tarafta 50 mt ötede çalışıyorduk abimlan beraber. Orda bir bağırdı. Eyda buldum buldum dedi sanki sesi şuanda kulağımda. Gittik baktık ki taşın ha böylesinden ha bu kadar bi yeri bulmuş. Hocam bu nedir? Eyda bu taştır. Hocam ama daha yazı yok. Eyda sabırlu olun, sabırlu olun gelecek. Sen git şimdi çalış, ben sizi çağıracağım geleceksiniz da abinlan beraber bu taşı burdan çıkartacayız. Ve taşı buldu, aştı, gene bizi çağurdu, dedi ki git annenden valideden bi ip al da gel. Ben de gittim aldım bi ip gittim. Taşı hoca efendi yükletti abimin arkasına verecek. Abim korkudan titriyor. Bunu ben eletemedim ki. Taş takriben o taş bugün olsa ha buraya 200 kilodan aşağı kalmaz. 120 cm büyüklüğündeydi şu kadar bir taş. Şu kadar da eninde bir taş. Ve 10-12 cm de kalınlığında bir taş. Normal karataş, işlenmiş karataş ve yazı da

üzerinde yazılı. Onu ordan hoca yükletti. Eyda Osman gel ha buraya böyle eğil da biz buni Hafız İdris'lan senin arkana verelim dedi. Abim geldi böyle çömeldi biz dedi bana ki tut ucuna. Ben şöyle elimin ucuyla tuttum. Ha böyle tuttum oni. Hoca da burasından tuttu. Eyda kaldıralum bakalum. Kaldırdık taşı ki taş bayağı yayık bir taş. Yani bugünkü ytongtan daha hafif bi taş. Çok hafif bir taş. Verdik abimin arkasına. Abim şöyle durdu. Dedi ki bu taş 25 kilodan fazla değil dedi. Haydi Osman caminin yanına gidelim. Götürdük caminin arkasına. O taşı oraya koyduk. Abim dedi ki vallahi taşa 25 kilo yük yok. O kadar yenlik dedi. İşte ben buna kerâmet derim başka bişey diyemem buna. O taşı hoca kendi eliyle camiye bir musalla yaptı. Caminin sol tarafına bir musalla taşı yaptı. Cenazeleri onun üzerine koyuyoruz, orda kılıyoruz. Sonra o caminin duvarları çatladı çöküyor. Çökerken biz bu duvarları sökerken pencereleri üzerine alınca o cephedeki duvar çöktü. Çökünce vurdi taşa taş paramparça oldu. Taştan bişey kalmadı.

159. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Öksüz

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.03.2017

Bir akşam camide kalabalık bir cemaat var. Hocaya herkes bişey sorar idi. Herkes bir meseleyi sorardı. Hoca da onlara anlatırdı. Akşam namazından yatsı namazına kadar hatta gece saat 10'lara 11'lere kadar camiye bizim cemaat olurdu. Hocaylan beraber sohbet ederlerdi. Hocanın daima çayı olurdu, kahvesi olurdu. Hoca ordan bir Kadir isminde bir bu Mecit'in halasının oğlu bi Kadir varidi, biraz sapsarıydı. O da yemek yemesinden dolayı camiye dururdu. Hoca onu her yemeğe yanine alırdı. Ona derdi ki Molla Kadir kalk bir çay bakalım. Kahveyi kendisi yapardı. Az cemaat olursa kahve yapardı, çok cemaat oldu mu çay yaptırırdı. Kalk bi çay yap bakalım. Kadir gelir kalkardı, çay yapardı, dağıtırdı içerdik tabi. İşte oraya bi gecede kalabalık bir cemaat vardı. Hoca şöyle ellerini sanki namazdaki gibi demeyeyim de şöyle koydu. Şöyle yumruk da etti ellerini şöyle. Böyle hep bir noktaya bakıyor. Bizim Hasan Dayı, Sofi Hasan Dayı Mecit'in babası hoca ne oldu sa? Hoca'ya ses yok. Öyle bir zamandan sonra hoca uyuyor musun niye öyle daldurdun? Hoca'ya ses yok. Yine başka biraz daha sonra hoca hasta misun doktora geturelüm dedi? Benim babam dedi oa ki hoca bi yere takildi, erişmayın. Bunun sonu gelecek. Camiye de en yakın bizum evimiz idi. Hoca bize epey belki yarım saat kadar veya daha fazla diyeyim biraz daha fazla hoca bir ohhhh dedi. Hoca ayildi, sanki uykudan uyandı. Şöyle etrafına ha böyle bi baktı, ha böyle

etrafına baktı. Hoca ne oldu, ne oldu dediler. Hoca ağladı dedi ki eyda eve gittim dedi, eve gittim dedi. Refikamı kaybettim dedi. İşte onu söyledi, az sonra kalktı onun sol tarafında dolabi vardı. O dolabi açtı kalemle onun kapisina bişey yazdı. Ne yazdı onu bilmiyoruz. Neyse refikasının ölüm tarihini yazdı oraya. Sonra bunu biz bekledük. Tabi sonradan öğrendik tabi oraya oyle yazduğunu. O bi hasta oldu da komşı baktı oni. Aldu getürdü evine baktı oni. O esnada biz baktık ki buraya ne yazmış idi diye. Baktık ki ölüm tarihini yazmış refikasının şimdi tarihi unuttum da. Ölümünden sonra bundan 15-18 sene kadar oluyor. Yollar açılince kızı, damadı, eniştesi bi de torunları var geldiler köye. Geldiler buraya bizim bi Hüseyin dayımız varidi ona uğradılar. O da onları gönderdi bize. Telefon etti bize ki Muhacir Hoca'nın adamları geldi, gönderiyorum köye karşılayın dedi. Biz de hocanın adamları geldi karşıladık. Baktık ki 3 kişi geldi 4 kişi geldi. Sorduk siz kimsiniz. Dedi ki ben hocanızın oğlu Mahmut'um dedi. Höbürüsü ben damadı Kenan veya Kemal'di dedi unuttum orasını. Kızının ismi de Ayşe'ydi. Ve böylece geldiler babalarının mezarını ziyaret ettiler. İki defa geldiler. O gün öyle geçti. Biz buları misafur ettuk gittiler. Beni Acara'ya davet ettiler ben gidemedim. Ben gidemedim Acara'ya. Ondan sonra gittiler. Bi daha geldiklerinde bi 6 ay sonra bi torbayla geldiler. Babalarının mezarından toprak aldılar köylerine getirdiler. Bana da bi tane gömlek getirdiler. Ordan bi gömlek getirdiler bana bu da sana hediye dediler baba. Dedik ki anneniz hangi tarihte öldü. Dedi ki felan tarihte öldü. Aynı tarih birbirini tuttu. O bize biraz daha hoca hakkında şey verdi, kuvvet verdi.

160. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Öksüz

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.03.2017

Eyda Çarşamba günü yağmur var ha derdi. Hatta bir gün çayırları bellemişler. Kazılmış çayırlar. Tohum ekmek için toprak kupkuru olmuş. Hoca halka dedi ki eyda cumadan sonra yağmur var hiç acele etmeyin. Ve cumadan sonra bir yağmur yağdı bir yağmur yağdı hep bi yerlerden denize taşı.

161. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: İdris Öksüz

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.03.2017

Hoca camiye geldiği zaman caminin minaresi kiremit üzerine kadar çıkmış ordan yukarısı duruyor yapılmamış ve Palandinoz dediğimiz bunlar hep eski isimleri tabi hep Rum isimleri. Palandinoz dediğimiz yerde bir yerli taş o taştan taş kestürdiler. Minarenin basamaklarını ve dış kabuğunu bunlar takriben 80-100 kilo, 120 kilo, 150 kilo ağırlığında öyle basamaklar var ki şurdan şuraya kadar gidiyor. Burası enli burası dar. Yani 150 kilo gelen basamaklar var. Bunları kadınlar erkekler kaldıramıyor. Birgün beni çağırdı dedi bana dedi ki seni Şükür dayıya göndereyim. Biz Çıhbir Şükür deriz iki tane ati var. Kendisi de yaylacı. Göndereceğim yarın sabah gel. Ben de o sabah kalktım gittim. Önce dersi okuduk. Dedi bana ki sen şimdi Çıhbir'lere kadar gideceksin şu mektubu Şükür dayıya vereceksin dedi. Hoca emretti ben mutlaka gideceğim. Aldım mektubu gittim. Bak ne der sana. Yazıyla yazarsa gene gelirken onu kaybetme. O mektupta yazmış ki caminin taşlarını kestük, hazırladık ama bunları taşıyamıyoruz. Senin katırlar kuvvetli katırdır sen bu taşı taşı. Biz ücretini veririz dedi. Ben de gittim mektubu Şükür dayıya verdim. Şükür dayı mektubu okudu. Şöyle başını üzerine koydu. Dedi ki hocama selam söyle. Benim katırlar böyle 150 kilo yuku oralara o bayır yerlerden taşıyamaz. Ufaklarından taşırız ama büyükleri benim katırlar çekemez. Hoca Sırahoz Köyü var bu yukarı Çorapçılar derler oraya. Orada katırcılar var

Şükür dayının yayla arkadaşları. Hoca onlara bir mektup yazsun, Şakir dayıya bir mektup yazsun. Şakir dayı bu taşları çeker. Sen gelsin de al gel buraya beraber gidelim dedi. Hoca Şakir dayıya mektubu yazar, gene durumu anlatır. Böyle böyle minarenin taşlarını çekemiyoruz siz bulari katirle çekin parayı biz vereceğüz. Şakir dayı gelen mektubu optu, kafanın üzerine koydu, sağına ha böyle tuttu. Dedi hocama selam söyleyin falanca gün ben atlarla beraber ordayım. Ama hocama selam söyleyin atların yemi ondan ha dedi. Biz ordan sevinç haberini aldık Hocaya geturduk. O gün geldi. O gün geldi günlerden herhalde pazar idi. Baktık ki köyün yukarısında bi cıgırak sesi ama nasıl gım gım gım gım gım gım gım biz caminin yanında bakıyoruz. Baktık ki Durmuş'un kaya deriz oraya, Durmuş'un kaya. Oraya bi taş da var. Oradan bi at eğratlığı çıktı ama ordan bir at sürüsü çıktı ama sonu gelmiyor 23 tane at. Geldiler şimdi o yola düzüldiler. Hoca da bizi taşı yükleyecek delikanlıları topladı. Kuvvetli delikanlıları topladı. Oradan o taşları böyle bi kızıl ağaçlıktur orası ordan yukarı bu atları yaya çıkarırlar. Ondan sonra dedi ki eyda bu atların önüne şimdi ben geçiyorum dedi ve atları yüklediler geçti atların önüne. Komşuların çay yok o zaman komşuların çaylıklarından atları geçirdi. Kayaya çıkanlar oldu. Dedi ki eyda bu caminin minaresudur ben buraları kazduracağum hiç merak etmayın. Bize bugün müsaade edeceksiniz. Ordan o 23 tane at 60 metre minarenin taşını o gün taşıdı. Bana da dedi ki bizim dere altında bi misirliğumuz varidi çok misir olurdi oraya. Misir 10 ton, 15 ton misir yapardık. Git valideye söyle her ata 5 kilo misir yem hazırlasun. Annem de rahmetli misirin daha iyisine bakmadı dokti dögeceği misiri. Her ata yarım kot deriz misir heybasına döktü. Bizim evin arkasına işin ilginç tarafı burası bir çeşme var. Bu çeşme 15 sene akmaz kupkuru. Eskiden akardı sonra akmaz oldu. Sonradan kesildi. Atları geldiler bizum evün arkasına sırayla bağladiler. Yem torbalari taktiler boyunlarine. Atlar yemlerini yerken o çeşmede bir eski Osmanlı musluğu var bu kadar. Bozuldi şip şip şip şip şırrr akmaya başladı o su. Akmaya başladı şaşurduk. Bu nedir. Dediler ki ya ha bu atlar içecek duası kabul oldu. Halbuki duası kabul olan atlar değildi. Duası kabul olan hoca. Ordan atlar yemlerini yediler sularını içtiler caminin taşı ordan kalktı. Büyük kazanlerle yemek yaptılar. Yemek de yaptılar böyle iki kişinin omuzuna taktiler. Misirliğa caminin oraya getirdiler. Oraya masaler kürdiler, sofreler kürdiler, yere bezler serdiler. Millet

kalabalık belki 50-60 kişi belki daha fazla. Oraya hepsi böyle yemek yediler. Yani o günü de unutmam ben. Onda bir hikmet varidi. Ondan sonra hoca dedi ki burayı kazalım bu atların geçtiğı yeri. Atlar toprağı sanki hiç çığnamamış daha yumuşak olarak toprak yine hoca toprağı kazdırdı köylüye. Ama at çığnamışı değildi.

162. Anlatı

Kaynak Kişinin

Adı Soyadı: Mecit Hut

Doğum Tarihi: 1934

Mesleği: Emekli

Eğitim Durumu: Lise

Derlemenin Yapıldığı Yer: Merkez / Rize

Derlemenin Yapıldığı Tarih: 29.03.2017

Rahmetli Muhacir Hoca babama dedi ki bak şu mezarlıkları görüyorsunuzdur caminin önündeki bizim mezarlıklar büyüktür yani en azı 200-250 kişi var yani orda yatan. Dedi bunların dedi yüzde ellisi dedi ecelinden ölmemiş dedi bakmayın dedi. Dedi hocam niye dedi. Ya gözden ölmüş dedi çoğusu gözden. Nazardan. Hele çocukların yüzde doksanı derdi babama demiş onu. Çocukların yüzde doksanı ecelinden değil gözden ölmüş.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRBELER ETRAFINDA OLUŞAN RİTÜELLER

Ritüel kelimesi köken olarak Fransızca bir kelime olmakla birlikte dinsel tören, kutlama anlamlarına gelir. Dini bir inanç gibi benimsenmiş alışkanlıklar, kutsallaştırılmış davranışlardır. Sözlüklerde “1. Ayin, 2. Âdet haline gelmiş”²¹⁴ olarak geçer. Ritüel kavramına baktığımız zaman bu kavram daha çok mitolojik dönemdeki bolluk, ölüp dirilme, üreme törenleri ve benzerlerinin olduğu çok Tanrılı dönemi hatırlatır. Antik tiyatronun başlangıcı da ritüellerden oluşmuştur.

Yapılan derleme çalışmalarında türbelerin etrafında oluşan bazı ritüellere rastlanılmıştır. Bu gözlemlediğimiz ritüeller hala varlığını devam ettirmektedir. Türbe ve ziyaret yerleri etrafında veya yakınında yüksek sesle müzik dinlenilmemesi, tulum çalınmaması genel bir ritüel olarak göze çarptığı için tek tek türbeler için tekrardan ele alınmamıştır. Ayrıca türbeye gelenler diğer dini ziyaret yerlerine girme adabına uygun olarak sağ ayakla içeri girmektedirler. Çıkarken de sırtını vererek çıkmanın günah olduğu söylenerek türbeyeden geri yürünerek çıkılmaktadır.

Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler ve gözlem tekniğiyle yerinde yapılan incelemeler sonucunda hangi türbelerde ne gibi ritüellerin, inanç ve uygulamaların yapıldığına dair tespitler ise şöyledir:

3.1. Şeyh Hasan Usta Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller

1. Hasan Dede'nin akrabaları yani türbe sahipleri tarafından türbe içerisinde sabaha kadar ışık yakılmaktadır. Bunun sebebi olarak da ışık yanmasının iyi olduğu söylenilmiştir.
2. Kaynak kişiler tarafından Hasan Dede'nin keyif verici maddelerle yanıma yaklaşmayın şeklindeki vasiyetinin olduğu söylenilerek ziyaret gelen kişilerin sigara, alkol, uyuşturucu vb. maddelerle içeriye girmesi yasaklanmıştır. Sigara içen kişiler sigara paketlerini türbe dışına bırakıp öyle ziyaret etmektedirler.

²¹⁴ TDK, *Türkçe Sözlük*, 1980; TDK, *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, 1331.

Bu vasiyete uymayan kişilerin Hasan Dede tarafından cezalandırılacağı inancı hala devam etmektedir.

3. Türbeyi ziyarete gelen kişilerin istek ve dileklerini belirtip dualarını yaptıktan sonra yanlarında getirdikleri bisküvi, kuru yemiş, meyve vb. yiyeceklerin türbe sahiplerine verilerek mahallede dağıtılması istenilmektedir. Yine türbe için veya türbenin masrafları için para da bırakıldığı söylenmiştir.
4. Bazı çocuğu olmayan kişilerin türbe ziyaretinden sonra çocuklarının olması durumunda türbe yakınında kurban keserek etinin mahalleye dağıtılması istenilmektedir. (K.K.23, K.K.24, K.K.25, K.K.26)

3.2. Süleyman Dede Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller

1. Şeyh Süleyman Dede türbesinin baş ve ayak kısmında iki tane oyuk bulunmaktadır. Ayak kısmında yer alan oyuk içerisine kutsal topraklardan bir miktar toprak getirilerek bu kısma atılmıştır. Ziyarete gelen kişiler tarafından bu oyuktan birazcık toprak alınarak suya atılıp içildiğinde şifa bulunulacağına inanılmaktadır. (K.K.23, K.K.24)

Resim: Süleyman Dede'nin Türbesinin Başucunda Bulunan Oyuktan Bir Görüntü

3.3. Mehmed Ali Efendi Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller

1. Türbeye su, tesbih veya çember (yaşmak) bırakılmaktadır. Türbenin yanında bulunan çeşmeden kavanoza su doldurularak yada evden getirilerek türbenin camına bırakılır ve birkaç gün sonra alınarak şifa niyetiyle içilir.
2. İkinci olarak su bırakma ritüelinin yanında yine türbe içerisine tesbih veya çember bırakılarak daha sonra alınır ve kullanılır. Bu yapılan ritüellerle şifa bulunulacağına, sıkıntıların, hastalıkların defedileceğine ve isteklerinin yerine getirileceğine inanılmaktadır. Bu ritüellerden su ve tesbih bırakma ritüeli fotoğraf çekmek suretiyle teyit edilmiştir. (K.K.9, K.K.10.)

Resim: Mehmed Ali Efendi Türbesi'nin Penceresine Kavanozla Bırakılan Suyun Fotoğrafı

Resim: Mehmed Ali Efendi'nin Türbesine Bırakılan Tesbihlerden Bir Görüntü

3.4. Süleyman Vehbi Efendi Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller

1. Türbe içerisinde yer alan ve duvara asılı olan fener daha önce ramazan ayı boyunca sabaha kadar yakılmaktayken daha sonra bu ritüel bırakılmış ve yapılmamıştır. (K.K.21, K.K.22.)

Resim: Süleyman Vehbi Efendi Türbesi'nde Daha Önceden Yakılan Fenerin Fotoğrafi

3.5. Ulu Veli Abdurrahman Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller

1. Türbeyi ziyarete gelenler dualarını ve isteklerini belirterek türbede kullanılması veya ihtiyacı olanlara dağıtılması için havlu ve tesbih bırakırlarmış. Bu durum daha sonra mahalle sakinleri tarafından yasaklanmıştır. (K.K.12, K.K.13, K.K.16.)

3.6. Şehit Paşa Türbesi Etrafında Oluşan Ritüeller

1. Türbe içerisinde daha önceden köyde ışık olmadığı zamanlarda mum yakılırmış. Şuanda ise içerisinde elektriği olduğu için otomatik olan akşam olunca aydınlatma devreye girmektedir.
2. Namaz vakti türbe ziyareti yapılmamaktadır. Çünkü içerde yatan zatın namaz kıldığı söylenerek ziyaretin yapılmadığı söylenmektedir.
3. Türbe ziyaretleri ikindiden sonra yapılmamaktadır. O vakitten sonra ziyaretin uygun olmayacağı inancı vardır.

4. Türbede yatan zatın erkek olması sebebiyle dinen günah olduğu için bayanların içerde namaz kılması yasak kabul edilmektedir. Bu sebeple ziyareti yapan bayanlar daha sonra evde o zatın ruhu için 2 rekat namaz kılmaktadırlar.
5. Eğer bardakla su doldurulup türbe içerisine bırakılmışsa şifa niyetine o su içilmekte ve tekrar doldurularak alınan yere başka gelen de içsin diye konulmaktadır.
6. Özellikle bayram ve diğer dini günlerde ilk ziyaret türbeye yapılmaktadır.
7. Türbeye ya evden ya da türbenin bitişiğindeki çeşmeden su doldurularak bırakanlar olmaktadır. En az 3 gün sonra o suyun okunmuş olduğuna inanılarak alınıp içilmekte ve şifa olacağına dair inanç hüküm sürmektedir.
8. Türbeye tuz bırakan da olmaktadır. Bu durum birebir gözlemlenmiştir. Poşet içerisinde bırakılan tuz birkaç gün sonra alınıp yemeklere katılmaktadır. Bu şekilde şifa olacağı söylenmektedir. Hatta bu durum hasta hayvanlar için bile yapılmaktadır. Bu tuzdan hasta olan hayvanlara özellikle ineklere yedirilmektedir.
9. Türbeye cam kase içerisinde şeker bırakılmaktadır. Bu olay daha önce ziyaret edenler tarafından hayr olsun diye veya bırakanlara dua edilsin diye yapılmış olabilmektedir. Yahut da türbeye bırakılan şeker okunmuş olarak görüldüğü için gelenlere şifa olsun niyeti de taşıyabilmektedir.
10. Yine türbeye tesbih, havlu, para da getiren olmaktadır. Para türbenin ihtiyaçları için veya ihtiyacı olan biri alıp kullansın diye yapılmaktadır. Havlu ve tesbih ise ya türbeye gelenlerin kullanması için ya da bir şey vaat edildiği için bırakılmış olabilmektedir.
11. Bu türbeye özellikle hasta olanlar, korkmuş olanlar (cinlenmiş olanlar) getirilmektedir. Gelenler daha çok çocukları için gelmektedir.
12. Bazı kişiler herhangi bir niyeti için türbeye geldiğinde bunun 3 defa tekrarlanınca yerine geldiğine inanmakta ve 3 defa gelip duada ve niyette bulunmaktadır.
13. Türbenin eski halinde içerde bir çeşme olduğu söylenmektedir. Eski halinde iken ziyarete gelenlerden başı ağrıyanların elini çeşmedeki suyla ıslatıp

başına sürdüğü, sıkıntısı olanların ise elini ıslatıp göğsüne sürdüğü bu şekilde rahatladıkları ifade edilmektedir.

14. Yine psikolojik sorunu olanların türbede bir süre oturarak çok iyi gelerek rahatladıklarının söylendiği belirtilmiştir.
15. Türbe yakınında yüksek sesle müzik dinlemek, tulum çalmak, eğlence yapmak hoş karşılanmamaktadır. (K.K.36, K.K.38)

Resim: Şehit Ali Paşa'nın Türbesine Bırakılan Tuzun Fotoğrafi

Resim: Şehit Ali Paşa'nın Türbesine Bırakılan Şeker ve Paranın Fotoğrafı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME

4.1. Motif Bakımından Değerlendirme

Motif kelimesi Fransızca bir kelime olmakla birlikte “bir eserde sık sık tekrarlanan süsleyici öge”²¹⁵ manasına gelir.

Şahin’e göre “motifler, toplumların ortak değer yargıları olarak ürettikleri kültür kodlarıdır. Bu kodların tahlili, kültürel yapıyı, kültüre mensup insanların düşünce tarzını, hayata bakış açısını, kısacası yaşam tarzını belirlemeye yardımcı olur.”²¹⁶

Stith Thompson’a göre ise “motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.”²¹⁷

Ahmet Yaşar Ocak motifi destan, efsâne ve masal gibi anlatım türlerinde cereyan eden hârikulâde olaylarda sık sık tekrarlanan ve bu olaylara belli bir özellik veren bir takım unsurlar olarak görür. Mevcut menkabe motiflerinin başlıca şu kaynaklardan çıktığını belirtir:

- A) “İslâm öncesi eski Türk inançları:
- B) İslâmî inançlar (Kur’an-ı Kerîm ve Hadîsler):
- C) Kitab-ı Mukaddes menşe’li inançlar:
- D) Muhtelif destanî ve mitolojik mahsuller ve halk gelenekleri:
- E) Ferîduddîn Attar’ın Tezkiretu’l-Evliyâsı.”²¹⁸

²¹⁵ TDK, *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, 1. Baskı, (Ankara: TDK Yay., 2015), 1040.

²¹⁶ Şahin, a.m., 318.

²¹⁷ Ekici; 1998’den naklen M. Öcal Oğuz vd., a.e., 75.

²¹⁸ Ocak, a.e., 70-83.

Rize merkez ve ilçelerinde yapmış olduğumuz evliyâ menkıbeleri çalışması sonucunda tespit edilen anlatılardaki motif çalışması şu şekildedir:

4.1.1. Tayy-i Zaman, Tayy-ı Mekân

Aynı anda birden fazla yer ve zamanda görülme olgusu hem mitolojik kaynaklı hem de Kur'an-ı Kerim kaynaklı motiflerdendir. Zaman ve mekân insanüstü bir kuvvetle geçmek zamanda ve mekânda yol almak mânâsına gelen tayy-i zaman ve tayy-i mekân, anlatılarda sıkça başvurulmuş bir kerâmet motifidir.

Mekân aşma, Türk destanî mahsülleri olan Tezkire-i Satuk Buğra Han'da, Kitab-ı Dede Korkut'ta, Ebûmüslimnâme'de, Battalnâme ve Saltıknâme'de de karşımıza çıkmaktadır. Yine aynı zamanda hem sünnî menâkıbnâmelerde (Menâkıbu'l-Ârifin, Kerâmât-ı Ahi Evran, Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî, Menâkıb-ı Kemal-i Ümmî) hem de gayri sünnî menâkıbnâmelerde de (Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Vilâyetnâme-i Seyyid Ali Sultan) görülmektedir.²¹⁹

Tayy-i zaman ve tayy-i mekân motifi, islamiyetten önce şamanların göğe yükselmesi olayı; Uzak Doğu ve İran dinlerinde havada uçma olayı; islamiyetten sonra ise Hz. Muhammed'in miraca yükselme olayı ile yakından ilgilidir. İsrâ "geceleyin yürütmek" anlamına gelmektedir ve miraç yolculuğunda Hz. Peygamberin bir gece Mekke'den Kudüs'e götürülmesini ifade eder. İsrâ süresi 1. ayette şöyle denmektedir: *Ayetlerimizi göstermek için, kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüten Allah, Sübhan'dır (bütün noksanlıklardan münezzehtir). Muhakkak ki O, en iyi işiten, en iyi görendir.*²²⁰ Miraç, tayy-i zaman ve tayy-i mekândır.

Kısa mesafeden, uzak mesafelere gidip gelme tasavvufta tayy-i mekân ve tayy-i zaman olarak ifade edilir. Zamanı ve mekânı insanüstü bir kuvvetle geçmek, zamanda ve mekânda yol almak mânâsına gelen tayy-i mekân ve tayy-i zaman derlediğimiz anlatılarda da geçmektedir. Yayha Baba'nın iftara 15 dk. kala Tortum'un bir köyünden Erzurum'a Yavuz Baba ile iftara gidip kavuşması, Kalafat Hoca'nın hem köyde hem hacda gözükmesi, Şeyh Hasan Usta'nın bir

²¹⁹ Ocak, a.e, 81-86.

²²⁰ İsrâ 17/1

köyde ezan okuyup başka köyde namaz kıldığının söylenmesi bunlara örnek verilebilir. Y.B. 10, M.A.E. 34, Ş.H.U. 63, 83, K.H. 138, 146, 147, 150, 151, 154.

4.1.2. Öldükten Sonra Yeniden Dirilmiş Görünme

Öldükten sonra kerâmet gösterme motifi, menakıpnâmelerde sıkça görülen bir motiftir. Velînin ruhaniyetinin öldükten sonra da insanları irşad ve iyilik edeceğine inanılır. Türk destânî mahsüllerinde, Menâkıb-ı Sipehsalar, Kerâmât-ı Ahi Evran, Menâkıb-ı Mahmud Paşa, Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî, Menâkıb-ı Eşrefzâde, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Vilâyetnâme-i Abdal Musa, Vilâyetnâme-i Otman Baba gibi menakıp kitaplarında da bu motif bulunmaktadır.²²¹ Sağlığında çeşitli kerâmetler gösteren, insanlara iyilik eden velî, bu hususiyetlerini öldükten sonra da devam ettirir.

Rize ili türbelerinde yatan bu zatların en belirgin kerâmeti, çevresinde bulunan kişilere, varlığını göstermektir. Türbede yatan zatlar, diğer türbe ve yatırlarda bulunan velîleri ziyaretleri sırasında kişilerin karşısında zuhur ederek görünürler. Türbe ve yatırlardaki zatların belli şartlar içerisinde dirildiğini gösteren motiflere rastlanmaktadır. Yerinin belli olmasını isteyen velî, rüyalara girmek suretiyle zahire çıkabilir. Ayrıca türbelerde velînin abdest alması veya ziyarete gelen kişilerin içmesi için güğümle konulan suyun normal zamanlarda azaldığını fakat savaş yıllarında azalmadığını belirterek velîlerin savaşa gittikleri söylenmektedir.

Yeşil sarıklılar olarak anılan bu Allah dostlarının Çanakkale’de, Kurtuluş Savaşı’nda, Kıbrıs Harbinde askerle birlikte savaşa katıldığı halk arasında anlatılagelen bir durumdur. Bu durum aslında tüm evliyâ ve şehitler için anlatılan genel bir durumdur. Yine ikinci durum ise evliyâların yakınlarına, akraba ve dostlarına rüya yolu ile görünerek onlara yol gösterdikleri, hataya düşmemeleri için ikaz edildikleri anlatılar arasında yer almaktadır.

Şeyh Hasan Usta’nın türbesinde bulunan güğümünden abdest aldığını ve içerde ıslaklık olduğunu söyleyenler bu durumun Kıbrıs savaşı sırasında olmadığını belirterek onun savaşa katıldığını söylemeleri, Cemal Efendi’nin

²²¹ Ocak, a.e., 81-82

müritlerinin onu savaşta görmeleri, Kalafat Hoca'nın trafik kazası geçiren torununun kaza anında yanına giderek ona yardım etmesi bunlara örnek verilebilir. **M.A.E. 46, U.V.A. 49, Ş.H.U. 66, 69, 103, Z.H.E. 125, H.C.E. 129, Ş.A.P. 132, K.H. 140, 142.**

4.1.3. Öldürücü ve Tahrip Edici Şeylerden Etkilenmeme (Ateşte Yanmama)

İslam öncesi inançlarda ateşe hükmetme olarak geçmekte ve Bektaşî menâkıbnâmelerinde, gayrı sünnî menâkıbnâmelerde çokça görülmektedir. Mitolojik motifler arasında yer alan bu motif, Türk destani mahsüllerinde, Tezkiretu'l Evliyâ motiflerinde ve Kur'an-ı Kerim kaynaklı motiflerde ise ateşte yanmama olarak geçmektedir.

“Ateşte yanmama” motifi hemen aklımıza, diğer edebi eserlerde de sıkça kullanılan Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılması hadisesini getirmektedir. Hz. İbrahim ateşe atıldığında ateş, Allah'a sığınan Hz.İbrahim'i yakmaz ve onun için serinlik ve esenlik olur. Bununla ilgili olarak da enbiya süresinde şöyle geçmektedir: *“Ey ateş! İbrahim'e karşı soğuk ve güvenli ol dedik.”*²²² Eski Türk dininde de kamların ateşte yanmaması bilinen bir gerçektir.

Yapılan çalışmada Yahya Baba'nın kızgın demir yalaması Rufailerde var olan bir uygulamadır. Ateş bir gül olarak kabul edilerek gülün insanı yakmayacağı anlayışı ortaya çıkmaktadır. Yine Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin de ocağı eliyle söndürmesi bu duruma örnek gösterilebilir. **Y.B. 4, 12, K.H.E. 112.**

4.1.4. Öleceği Yeri ve Zamanı Önceden Bilme

Mitolojik motiflerden biri olan bu motif Türk destani mahsüllerinde, Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî, Vilâyetnâme-i Otman Baba ve Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî'de geçmektedir.²²³

Rize yöresi türbe ve yatırları hakkında anlatılan menkıbelerde de evliyâ ne zaman öleceğini önceden haber verir. Yahya Baba, son zikrinde yerine halef seçerek adeta öleceğini aşikâr etmiştir. Yine Hasan Dede ölmeden mezarını

²²² Enbiya 21/69.

²²³ Ocak, a.e., 81-82

kazarak oğluna vasiyet etmiş ve daha sonra vefat etmiştir. **Y.B. 6,8, Ş.H.U. 92, H.Y.Y. 157.**

4.1.5. Ölüm Sırasında ve Sonrasında Fevkalade Hallerin Zuhuru

Evliyâ ile özdeşleştirdiğimiz kerâmet kavramı adeta velî ile tek vücut olmuştur. Velîde zuhur eden bu kerâmet olayının harikulade bir olay olması, gerektiği zaman meydana gelmesi, velînin de velayetini ispatlayıcı mahiyette olması gerekmektedir. Kerâmet, velînin Allah’a karşı korkusunu, alçakgönüllülüğünü artırır, şükür duygusunu takviye eder.²²⁴ Bu durum aynı zamanda da müridin mürşidine olan bağlılığını, ihlasını ve güvenini artırmaktadır.

Derlediğimiz anlatılarda bu durum, Yahya Baba’nın hastanede iken bağlı olduğu monitörde Allah Allah diye yazı yazması ve yine Mehmet Ali Efendi’nin son nefesini verirken kalbinin Allah Allah demesi şeklinde geçmektedir. **Y.B.9, M.A.E. 44.**

4.1.6. Velînin Vücudunun Bozulmamış Olması

Birçok evliyânın kabri açıldığı zaman cesedinin bozulmadığı görülmüştür. Bu durum ayette şöyle geçmektedir: *“Allah yolunda öldürülen kimseler için ölümler demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz farkında olmazsınız.”*²²⁵ Bakıldığı zaman zaten Allah dostları halkın nazarında ölmeyen ölümler olarak görülmüşlerdir. Ayrıca âlimin ölümü âlemin ölümü tabiri de çokça kullanılan bir ifadedir. Ölmeden evvel ölmek inancı da bu durumla izah edilebilir. Bu duruma örnek olarak Yunus Emre’nin uzun zaman geçmesine rağmen cesedinin bozulmaması, bir elinin yüzünde bir elinin sağ kulağında niyaz eder bir şekilde yatmakta olduğu da söylenilebilir.

Velîlerin kendi vücudunda gösterdikleri kerâmet motiflerinden birisi de ölümünden uzun zaman geçmesine rağmen bedenlerinde, tahribatın olmamasıdır. Şeyh Hasan Usta’nın ben öldükten sonra benim mezarımı açın eğer vücudum bozulmamışsa bana türbe yapın diye oğluna vasiyette bulunması ve mezarının açılarak vücudunun bozulmadığının görülmesi bu durumun kanıtı olabilir. **M.A.E. 32, Ş.H.U. 64,73, 81, 102.**

²²⁴ Ocak, a.e., 28

²²⁵ Bakara 2/154

4.1.7. Cansız Varlıkları Hareket Ettirme

Hem Kur'an-ı Kerimdeki hem de hadislerdeki mucize motiflerden biridir. Yine sünni menâkıbnâmelerden Menâkıbu'l-Ârifin, Kerâmât-ı Ahi Evran'da ve gayri sünni menâkıbnâmeler olan Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı, Velî, Menâkıbu'l-Kudsiyye ve Vilâyetnâme-i Otman Baba'da da geçmektedir. İslam öncesi inanç motiflerine de baktığımız zaman taş ve kaya kültünü rahatlıkla görebiliriz. Taş ve kaya meselesi tabiatın bir parçasıdır.

Dünyanın birçok yerinde, kaya ve taşların kutsal sayılıp bunlara ibadet edildiği bilinmektedir. Hatta Türklerin yaratılış destanlarında bile bazı dağ ve kayalar kutsal sayılıp önemli görülmüştür. Türklerde Kut Dağı efsanesinde Kutlu dağa saygı gösterildiği sürece devletin baki kalacağına inanılması, Kutlu Kaya'nın parçalanması sonucu Uygurlar'ın başına çeşitli felaketler gelmesi buna örnek gösterilebilir.

Ayrıca geçmiş dönemlere bakıldığı zaman yağmur taşı olarak adlandırılan yad veya yada taşının da ne kadar önem arz ettiği bilinmektedir. “Yağmur yağması için uygulanan ritüellerde yada taşının çok önemli bir yeri vardır. Yada taşı, “Eski Türk budunlarının, yağmur ve kar yağdırdığına, yel estirdiğine inandıkları kutsal ve büyüsel taştır.”²²⁶

Bu anlatılarda cansız varlıklar içerisinde özellikle “kayanın yürütülmesi” kerâmeti Peygamber mucizeleri olup Kur'an kaynaklıdır. Mekkenin fethinde Hz. Peygamber'in kabenin etrafında bulunan putları eliyle işaret ederek tek tek devirmesi de buna verilebilecek güzel bir örnektir.²²⁷ Bu anlatıların asıl kaynağı geçmiş dönemlerdeki kaya kültürüdür. Bunların dışında anlatılarda ağaç veya başka eşyaların da yürütülmesi çokça işlenmiştir.

Derlediğimiz anlatılarda Yahya Baba'nın yolu kapayan kayayı yoldan kaldırması, Hasan Dede'nin ve Zırhlı Hüseyin Efendi'nin ağacı yürütmesi bunlara örnek gösterilebilir. **Y.B. 2, 11, Ş.H.U. 74,95, Z.H.E. 122.**

²²⁶ Örnek, *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, s. 67'den naklen Kobya, Elif Şebnem, “Türkiye’de Yağmur Törenleri ve Yağmurla İlgili İnanışlar” (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014), 126.

²²⁷ <http://www.resulullah.org/dagtas-ve-cansiz-bazi-varliklarla-iligili-mucizeler>, 02 Haziran 2017.

4.1.8. Maddelerin Mahiyet ve Niteliklerini Değiştirme

Sünni menâkıbnâmelerden Menâkıb-ı Sipehsalar, Menâkıbu'l-Ârifin, Menâkıb-ı Eşrefzâde'de ve gayri sünni menâkıbnâmeler olan Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî'de görülen motiflerden birtanesi de maddelerin mahiyetini değiştirmedir. Fazla görülen bir motif değildir. Yahya Baba'nın soğuk suyu sıcak hale getirmesi ve yine Zırhlı Hüseyin Efendi'nin ıslak elbiselerini kuru hale getirmesi buna örnek olarak verilebilir. **Y.B. 11, Z.H.E. 124.**

4.1.9. Tabiat Kuvvetlerini ve Olaylarını İsteddiği Gibi Yönetme

Eski Türk kavimlerinde tabiat kuvvetlerini ve olaylarını istediği gibi yönlendirme tabiat kuvvetleri üzerinde hâkimiyet kurabilme inancı Türk Şamanizminin en yaygın geleneklerinden biridir. Türkler kendilerinde yağmur, dolu yağdırma, fırtına çıkarma veya bunları durdurma kuvvetine sahip bir taşın bulunduğu ve bu taşın Türklerin büyük atalarından kendilerine miras kaldığına inanmaktadırlar. Bu taş Türkler “yada, cada” yahut “yat” taşı demişlerdir. Bu taş eski Türklerde en mühim savaş silahlarından biri sayılmıştır.”²²⁸

Tabiat kuvvetlerine hükmedebilme İslam geleneğinde de vardır. Hz. Süleyman'ın hayvanlara, cinlere ve rüzgâra hükmettiğini biliyoruz. Hatta cinlerden, hayvanlardan ve insanlardan oluşan bir orduyu da komuta ettiği bilinmektedir. Kur'anın çeşitli ayetlerinde de ayrı ayrı mucizeler olarak Hz. Muhammed'in kıtlık zamanlarında dua ederek yağmur yağdırdığı da bildirilmektedir.

Anlatılarda Mehmed Ali Efendi'nin fırtınayı durdurarak batmakta olan gemiyi kurtarması, Şeyh Hasan Usta'nın mezarını kazarken üzerine bir damla yağmur düşmemesi ve yine dereyi durdurarak hayvanların karşıya geçmesini sağlaması bu motife delil olarak gösterilebilir. **M.A.E. 28, Ş.H.U. 72, 90, 97, 100, 105, H.C.E. 128.**

4.1.10. Yerden Taş veya Kayadan Su Çıkartma

Yerden su çıkartma motifli efsaneler Anadolu'nun pek çok yerinde anlatılmaktadır. Bu efsanelerde suyu çıkaran kişiler, ya Hazret-i Ali gibi İslam âleminin büyük şahsiyetleri ya da suyun bulunduğu yörede yaşamış ve o yöre

²²⁸ Abdülkadir İnan, “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Ankara Üniversitesi İFD*, sayı: IV, 1952, 26-27'den naklen Demirci, a.t., 127.

halkı tarafından bilinen yerel şahsiyetler olabilmektedir. Bunlara örnek olarak Ahmet Yesevî'nin ateş içerisinden su çıkarması, Abdal Musa yumruğunu yere vurarak yerden su çıkartması, Sarı Saltuk'un pek çok yerden şifalı su çıkarması bunlara örnek gösterilebilir.²²⁹ Bu motifin ayrıca İslâmiyet öncesi inançlarımızdan Şamanizmdeki Yersu kültüyle de ilgisi olduğu bilinmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Eyüp Peygamber, hastalığı sırasında ayağını yere vurarak yerden su çıkartır. Bu durum Sad Suresi'nde şöyle geçmektedir: *Biz de ona, "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik.*²³⁰ Bunun yanında Hz. Muhammed'in de savaş sırasında elindeki oku yere vurmak suretiyle parmaklarından su çıkartıp yanındakilere verdiği bilinmektedir.

Anlatılarımızda da Şeyh Hasan Usta'nın yaylaya çıkıldığında yayla suyunun akmaya başlaması ve yayladan inildiğinde suyun kesilmesi, Muhacir Hoca'nın suya ihtiyaç olduğunda akmayan çeşmeden su getirmesi bu motife örnek olarak gösterilebilir. **Ş.H.U. 70, M.H. 161.**

4.1.11. Cansız Varlıkların Zikir ve Tesbihlerini Duyma

Bilindiği üzere Hz. Süleyman'ın hayvanlara, cinlere ve rüzgâra hükmettiği, onlarla konuştuğu, onların dilinden anladığı bilinen bir gerçektir. Hatta onun kuşdili bildiğini ilahilerde dahi dinlediğimiz olmuştur. Mehmed Ali Efendi'nin ormana ağaç kesmeye giderken ağaçların zikir seslerini duyması bu motife örnek olarak verilebilir. **M.A.E. 31.**

4.1.12. Cansız Varlıkları Hizmetinde Kullanma, Onları İtaat Altına Alma

Kur'an-ı Kerim, hadis ve mitolojik kaynaklı bir motiftir. Tezkiretu'l-Evliyâ motifleri arasında olup Menâkıbu'l-Ârifin, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî ve Vilâyetnâme-i Abdal Musa'da cansız varlıklara söz geçirme olarak geçmektedir. Bu durum, velî kerâmetinin cansız bir nesne üzerindeki gücünün tezahürüdür.

Bu motif anlatılarda Yahya Baba'nın arabaya söz geçirerek arabanın tutmayan frenlerinin tutmasını sağlaması, Şeyh Hasan Usta'nın dik gelen

²²⁹ Satı Kumartaşlıoğlu, "Mucizeden Keramete: "Yerden Su Çıkarma" Motifli Efsaneler", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 25 (2016): 120-121.

²³⁰ Sad 38/42.

ağaçların köprüyü yıkacak olması nedeniyle dua etmesi sonucu ağaçların yan yatarak geçmesi, Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin namaz kılmak için durmayan otobüsü durdurtup namaz kılmayı vb. şekillerde geçmektedir. **Y.B. 3, 17, Ş.O.N.E. 24, M.A.E. 33, Ş.H.U. 61, 86, 89, 99, K.H.E. 114, 115, Z.H.E. 120, 123, K.H. 139.**

4.1.13. Akıldan Geçenleri Bilme, Düşünceyi Okuma

Akıldan geçenleri bilme, düşünceyi okuma motifi menâkıbnâmelerde en çok geçen motiflerden bir tanesidir. Bu motif hem sünni menâkıbnâmelerde (Menâkıbu'l-Ârifin, Menâkıb-ı İbrahim-i Gülşenî, Kerâmât-ı Ahi Evran, Menâkıb-ı Sipehsalar) hem de gayri sünni menâkıbnâmelerde (Menâkıbu'l-Kudsiyye, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Menâkıb-ı Hacım Sultan, Vilâyetnâme-i Abdal Musa, Menâkıb-ı Kaygusuz Baba, Vilâyetnâme-i Otman Baba, Vilâyetnâme-i Sultan Sucaeddin)²³¹ çokça işlenmiştir.

Anlatılarımız içerisinde Yahya Baba'nın kendisine çorba ısmarlamak isteyen birisinin daha söylemeden bunu anlaması, Mehmed Ali Efendi'nin kendisine kabak yemeği yapıldığını bilmesi, Şeyh Hasan Usta'nın arkadaşının avda canının süt çektiğini anlaması bunlara örnek olarak gösterilebilir. **Y.B. 1, 13, 14, 15, Ş.O.N.E. 23, M.A.E. 30, 43, Ş.H.U. 68, 80, 96, H.C.E. 126, K.H. 148, 156.**

4.1.14. Geçmişte Olup Bitenleri Bilme, Bildirme

Bu motif menâkıbnâmelerde çokça rastlanılan motifler arasındadır. Geçmiş dönemlere bakıldığı zaman Şamanların da hem geçmişten hem de gelecekte haber verdikleri görülmektedir. Bu durum velî telakkisi adı altında görülmeye devam etmektedir.

Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin yeğenin gördüğü rüyayı ve olanları bilmesi, Mehmed Ali Efendi'ye mısır uzatılınca mısırı benim tarlamdan getir başkasının tarlasından getirme diyerek bilip yememesi, Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'ye başı taşa vurularak öldüren balığın getirilmesi sonucu bunu bilmesi bunlara örnek gösterilebilir. **Ş.O.N.E. 19, 20, 22, M.A.E. 38, 40, K.H.E. 107, 111, 113, 117, 119, Z.H.E. 121, H.C.E. 130, K.H. 149, M.H. 162.**

²³¹ Ocak, a.e., 85-86.

4.1.15. Gelecekte Olacakları Bildirme

Gaybtan ve gelecekte haber verme motifi, islam öncesi inançlarında, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde, sünni ve gayri sünni menâkıbnâmelerde çokça görülen bir motiftir. Bu motif, Kur'an-ı Kerimde İsa Peygamber ve Yusuf Peygamberle ilgili olarak yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim kaynaklı olması hasebiyle hemen hemen bütün velîlerde sık rastlanan bir motif olmuştur.

Gelecekte haber verme motifi, Türklerin Müslüman olmadan önceki inanış sistemleri içerisinde de yer almıştır. Şamanların hastaları iyileştirmekten sonraki en önemli görevlerinden biri de geçmişten ve gelecekte haber vermeleridir. Şamanlarda var olan bu özellik, islamiyetin kabulünden sonra tasavvufi birlikte ortaya çıkan velî telakkisi ile adı altında velîlere has bir özellik konumuna gelmiştir.

Bazı durumlarda ise velîler, insanların başlarına gelebilecek felaketleri, tehlikeleri önceden görüp dolaylı şekillerde karşı tarafa bildirmektedirler. Bu uyarı dikkate alınmadığı takdirde ise çeşitli tehlikelerle yüz yüze kalılabilmektedir.

Yahya Baba'nın müridleri arasında olan ve hac çıkan birisinin senin daha gitmene var demesi üzerine bir sebepten dolayı gidememesi ve hac kurası çıkmayan bir müridine ise bizi sen tavaf ettireceksin diyerek başka bir grup tarafından davet edilerek o kişinin hacca gitmesi; Mehmed Ali Efendi'nin Ruslarla savaş sırasında göç etmek isteyenlere hitaben gitmeyin bunlar burdan çekilip gidecek demesi ve bu durumun gerçekleşmesi; Şehit Ali Paşa'nın ben gidip şehit olacağım diyerek gidip şehit olması; Kalafat Hoca'nın fırtınaya yakalanan gemide atlamak isteyen kişilere atlamayın fırtına dincek demesi ve kısa süre sonra fırtınanın dinmesi bu motifle ilgili örneklerdendir. **Y.B. 5, Ş.O.N.E. 21, M.A.E. 26, 27, 29, 37, 42, 45, Ş.H.U. 75, 79, 94, 104, H.C.E. 127, Ş.A.P. 135, K.H. 137, 143, 145, 152, 153, 155, M.H. 159, 160.**

4.1.16. Mukaddes, İnsanüstü ve Gizli Güçler Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri (Peygamber, Hızır ve diğer gayb erenleriyle görüşme; cinlerle temas kurup hizmetinde kullanma)

Mitolojik motifler arasında yer alan bu motifte, velînin peygamber, Hızır ve gayb erenler gibi gizil güçlerle görüştüğüne inanılmaktadır. Hızır'ın halk inançları içerisinde en canlı ve meşhur fenomen olduğu, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'den sonra en çok kutsallık atfedilen bir varlık olduğu söylenebilir. Türk halk inanışı Hızır'ı bir peygamber olarak (Hızır Nebî, Hızır a.s.), kabul etmektedir. Gösterdiği özellikler ise bir peygamber imgesinden farklı olarak aramızda sürekli olarak bulunan bir velî profili çizmektedir.

Hızır, halk edebiyatında ve tasavvuf muhitinde ab-ı hayat içerek ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğu düşünülen, her zaman ve her mekanda, zor durumlarda ve ihtiyaç duyulan anlarda, farklı kişiliklerde ortaya çıkarak insanlara yardım eden, bolluk ve bereket getirdiğine inanılan mitolojik bir şahsiyettir.²³²

Yahya Baba'nın hacda iken müridlerinden bir tanesine Allah dostlarını göstermesi, Yahya Baba'nın hacda Hızır'la görüşmesi, Şeyh Hasan Usta'nın Hızır'la yemek yemesi, Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin gece Hz. Ali'yi gördüğünü ve konuştuğunu söylemesi, bir akşam İmam-ı Azamla çatıştıklarını ve kendisine kızdığını söylemesi ve yine bir akşam çocuklara Resulullah'ı göstereceğim demesi bu motife örnek olarak gösterilebilir. **Y.B. 7, 16, Ş.H.U. 82, K.H.E. 108, 109, 110.**

Ayrıca gizli güçler olan cinlerle temas kurup, onların kötülüklerini yok edip hizmetinde kullanma motifi de bu motif içerisinde bir alt başlık olarak değerlendirilmektedir. Şeyh Hasan Usta'nın yeni yapmaya başladığı evini birkaç güne yapıp bitirmesi bu motife örnek olarak gösterilebilir. **Ş.H.U. 62, 76.**

4.1.17. Kısır Yahut Yaşlı Kadın ve Erkeği Çocuk Sahibi Yapma

Kısır kadını çocuk sahibi yapma gibi biyolojik mahiyetteki motifler, evliyânın büyüklüğünü göstermektedir. Evliyâların göstermiş oldukları kerâmetler

²³² Selahattin Döğüş, “Anadolu’da Hızır-İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 74 (2015): 78.

neticesinde halk nazarında onlara karşı olan güven, inanç, muhabbet, saygı ve sadakat artmaktadır. Bu özellikler sayesinde evliyâ mekanları zor zamanlarda insanların gidip sığındıkları ve isteklerde bulundukları yerler konumuna gelmiştir.

Çalışmamızda bu motif, velîlerin öldükten sonra kerâmet göstermesi şeklinde zuhur etmiştir. Bu motif genel itibariyle çocuk sahibi olamayan kişilerin türbe ve ziyaret yerlerine gelerek çocuk olması için dilek ve istekte bulunması ve daha sonra bu dileğin yerine gelmesi sonucu adaklar adanması şeklinde görülmektedir. 10-12 sene boyunca çocuğu olmayan birisinin Ulu Veli Abdurrahman Türbesi'ni ziyaret edip duada bulunması sonucu kız çocuğunun dünyaya gelmesi, yine çocuğu olmayan birisinin Şeyh Hasan Usta'nın türbesini ziyaret ettikten sonra çocuğunun olması ve bunun neticesinde orada kurban kesmesi buna verilecek örneklerdendir. **U.V.A. 58, Ş.H.U. 65.**

4.1.18. Hastalıkları İyileştirmek ve Vücut Arızaların Gidermek

Hastalıkları iyileştirme ve vücut arızalarını giderme motifi, İslam öncesi inanç motiflerinde, Kur'an-ı Kerim ve hadislerdeki motiflerde, kitab-ı mukaddes motiflerinde (incilde), kerâmetlerde sıklıkla geçmektedir.²³³ Eski Türklerde bu görevin şamanlar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Zaman içerisinde bu durum İslami bir kılıf adı altında şamandan velîye dönüşmüştür.

Anlatılarda bu motif velî hayatta iken ve öldükten sonra olmak üzere iki şekilde görülmüştür. Mehmed Ali Efendi'nin felçli olan bir kişiye elini sürerek onu yürütmesi velî hayatta iken ortaya çıkan bir durumdur. Yürüyemeyen çocukların Şeyh Hasan Usta Türbesi'ne götürülmesi ve kısa süre sonra yürümeye başlaması ise velî öldükten sonra ortaya çıkan bir durumdur.

4.1.19. Bereket Getirme, Az Yiyeceklerle Çok Kişiyi Doyurma

Bereket motifi daha çok velînin dua etmesi sonucunda rızkın, malın, mülkün artması, bereketlenmesi şeklinde görüldüğü gibi velînin, bulunduğu yerleşim yerine bereket getirmesi şeklinde de geçmektedir. Bu motif aynı zamanda az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma motifiyle de paralellik göstermektedir. Şeyh Hasan Usta'nın az akan suyu çoğaltarak yangının söndürülmesine yardım

²³³ Ocak, a.e, 75-80.

etmesi, balcılık yapan yeğenin mahsüllerini iki katına çıkarması buna örnek gösterilebilir. **Y.B. 18, Ş.H.U. 71, 87, 91.**

Az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma motifi, kitab-ı mukaddes kaynaklı motiflerdendir. İncilde az bir ekmek ve yiyeceklerle beş bin kişinin doyurulduğu söylenmektedir. Türk İslâm menkıbelerinde de sıkça rastladığımız motiflerden biridir. Bu motif Anadolu coğrafyasında pek çok kişiye izafe edilerek anlatılmaktadır. Mekân, kişiler ve yiyecek maddesi değişmesine rağmen bütün evliyâlar ellerinde bulunan az bir yiyeceklerle birçok kişiyi, bazen bir orduyu doyurmaktadır.

Hiz. Muhammed'le ilgili olarak hadis kitaplarında da yer almaktadır. "*İki kişinin yemeği üç kişiye, üç kişinin yemeği dört kişiye yeterlidir*" veya " "*yemek üstünde çoğalan eller, bereket alâmetidir.*"²³⁴ şeklindeki hadisler bu duruma örnektir. Yine Hiz. Muhammed'e bir kase et gelmesi ve bir kase etle kalabalığı doyurması, Hiz. Muhammed'in az arpa ekmeğinden 70-80 kişinin doyuncaya kadar yiyip tok olarak kalkmaları da bu duruma örnek olarak verilebilir.²³⁵

Çalışmalarımızda Kazancıoğlu Hüseyin Efendi'nin bir tava muhla mayla oniki kişiyi doyurması, Kalafat Hoca'nın az bir ekmekle 40-50 kişiyi doyurması ve ekmeğin yine artması bunlara örnek olarak verilebilir. **K.H.E. 116, K.H. 144.**

4.1.20. Başkalarını İkaz Edip Kötülüğe Düşmekten Koruma

Evliyâ, insanların başına gelebilecek felaketleri önceden görebilme yeteneğine sahiptir. Bu sebepten ötürü kişilerin başlarına gelebilecek felaketleri önceden görüp, kişileri olumsuzluklardan korumuştur. Şeyh Osman Niyazi Efendi'nin eğitim alarak vaaz etmek isteyen müridinin böbürlenmesi sonucu dilini bağlaması; Mehmed Ali Efendi'nin türbeye elektrik çekmek isteyen akrabasının gece rüyasına girerek uyarıp ışık çekmemesini istemesi; Ulu Veli Abdurrahman'ın türbesine çocuk bezi koyanları ikaz etmesi, Şehit Ali Paşa'nın akrabasından alkol alan birisini donarak ölmesini engelleyerek ikaz etmesi bunlara örnek sayılabilir. **Ş.O.N.E. 23, M.A.E. 43, 47, U.V.A. 51, 56, 59, Ş.A.P. 134.**

²³⁴ <http://lezzetler.com/hz-muhammedin-sas-konuyla-ilgili-hadisleri-vt258>, 2 Haziran 2017.

²³⁵ <http://www.resulullah.org/yiyeceklerin-ve-iceceklerin-bereketlenmesiyle-ilgili-mucizeler>, 2 Haziran 2017.

4.1.21. Tehlike ve Felakete Maruz Kalanları Kurtarma

Menkıbelerde çok sık rastlanan motiflerin birtanesi de tehlike anında insanlara yardım etmektir. Eski Türk inanışındaki kamların görevlerini velîler devralmıştır. Eski Türk inancındaki koruyucu ruhlar, kutsal vatan topraklarını kollar ve gözetir. Bu işlev, İslamiyet sonrasında velîye atfolunmuştur.

Anlatılar arasında Yahya Baba'nın uçurumdan yuvarlanacak olan aracı durdurarak ölümden kurtarması; Mehmed Ali Efendi'nin gemiyle fırtınaya yakalananları kurtarması; Şeyh Hasan Ustan'nın yanacak olan evi yangından kurtarması; Kalafat Hoca'nın kaza yapan akrabasını ölümden çekip alması bu motife örnek olarak gösterilebilir. **Y.B. 11, 17, M.A.E. 25, 28, 41, Ş.H.U. 71, 87, 90, K.H. 140, 141.**

4.1.22. Hasımlarını Muhtelif Şekillerde Cezalandırma

Bu motif Kur'an-ı Kerimde, kitab-ı mukaddeste en sık rastlanan motiflerdendir. Peygamberler, Allah'ın emirlerine karşı gelen kitlelere çeşitli felaketler musallat etmişlerdir. Hz. Nuh'un halkı çıkan tufanda mahvolup gitmiş, ancak gemiye binenler kurtulmuştur.²³⁶ Yine Salih Peygambere inanmayan Semud kavminin helak edilişi anlatılır. *“(Helâk) emrimiz geldiğinde Salih'i ve beraberindeki iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmetle helaktan ve o günün rezilliğinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*²³⁷ A'raf suresinde ise şöyle geçmektedir: *“Onu yalanladılar. Biz de onu ve gemide onunla birlikte olanları kurtardık, ayetlerimizi yalan sayanları da suda-boğduk. Çünkü onlar kör bir kavimdi.”*²³⁸

Anlatılar arasında bu motif en sık karşılaşılan motifler arasındadır. Mehmed Ali Efendi'ye karşı gelen kişinin felç olması; Şeyh Hasan Ustan'nın türbesinin yanında içki içmek isteyen kişinin sabah kendini dereye bulması; Kazancıoğlu Hüseyin Efendi ile sınır yüzünden tartışan birisinin oracıkta ölmesi bu motife örnek olarak gösterilebilir. **M.A.E. 30, 35, 36, U.V.A. 50, 55, 57, Ş.H.U. 67, 77, 78, 84, 85, 88, 95, 98, 101, K.H.E. 118.**

²³⁶ Hud 11/25-45.

²³⁷ Hud 11/66.

²³⁸ A'raf 7/64.

4.1.23. Hasımlarına Korku ve Dehşet Verecek Durum ve Şekillerde Görünme

Anlatılarımızda bu motif ender olarak karşımıza çıkmaktadır. Velînin büyüklüğünü kabul etmeyenlere ya da onun türbesinin yakınlarında istemediği şeyleri yapan kişilere yönelik kerâmetler farklı şekillerde zuhur eder. Anlatılarda türbenin karşısındaki evinin balkonunda içki içen adama Ulu Veli Abdurrahman'ın ürkütücü şekillerde görünerek bir daha içki içmemesinin sağlaması buna örnek olabilir. **U.V.A. 48.**

4.1.24. Hasımlarına Felaket Musallat Etme

Gayri Sünni menâkıbnâmelerde karşımıza çıkan motiflerden biridir. Oturdukları yerleri yok ederek, zelzele ve yangın hasıl ederek, yere batırarak ve ateş yağdırarak gibi farklı şekillerde menkıbelerde işlendiği görülmüştür. Ulu Veli Abdurrahman'ın mezarının üzerine ev yapılmak istenmesi üzerine üç defa bu evin yıkılması ve bunun sonucunda orda bir zatın yattığının fark edilerek ona türbe yapılması bu duruma örnek gösterilebilir. **U.V.A. 53, 54, 60.**

4.1.25. Ehil Hayvanlara Söz Geçirme

Hayvanlarla ilgili olarak geçmiş dönemlerdeki anlatılan efsaneleri incelediğimizde Göktürklerin kurttan türeyişi, Avrupa'ya gelen Hunlara kılavuzluğu kurdun etmesi, Ergenekon'da yol göstermesi, kurdun önemli bir totem olduğunu göstermektedir. Yine baktığımız zaman Türk mitolojisinde öküz, hem binek hem de dini bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda ise bu motif ender rastlanan motiflerden biridir. Muhacir Hoca'nın cami minaresinin yapımında taş taşımak için kullandığı atların çok ağır olan taşları taşıyarak köylünün bahçesinden geçmesine rağmen bahçeye zarar verecek bir ayak izinin olmaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. **M.H. 161.**

4.1.26. Gizli Eşya ve Maddeleri Bulup Çıkarma

Bu motif hadislerde kaybolan eşyaların yerini bulma olarak da geçmektedir. Anlatılarda bu motif Mehmed Ali Efendi'nin kaybolan sığırın yerini söylemesi; Süleyman Dede'nin kaybolan emanetin serenderde olduğunu ifade

etmesi; Şehit Ali Paşa'nın kaybolan yüzüğün yerini göstermesi; Muhacir Hoca'nın yerin altında bir taş var diyerek yeri kazması sonucu bir ayetin yazılı olduğu taş çıkarması şeklinde geçmektedir. **M.A.E. 39, S.D. 106, Ş.A.P. 133, M.H. 158.**

Tablo 5 *Anlatılarda Yer Alan Motiflerin Dağılımı*

S.NO	MOTİFİN ADI	MOTİFİN GÖRÜLDÜĞÜ ANLATI	MOTİFİN GÖRÜLDÜĞÜ VELİ	ANLATI TÜRÜ
1	Tayy-i Mekan (Bir Anda Çok Uzak Mesafeleri Aşma (Mekan Aşma) Tayy-i Zaman (Aynı Anda Birkaç Yerde Birden Görünme)	10 34 138 146 147 63 83 150 151 154	Y.B. M.A.E. K.H. K.H. K.H. Ş.H.U. Ş.H.U. K.H. K.H. K.H.	Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat
2	Öldükten Sonra Yeniden Dirilmiş Görünme	46 49 66 69 103 125 129 132 140 142	M.A.E. U.V.A. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Z.H.E. H.C.E. Ş.A.P. K.H. K.H.	Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat Memorat Menkıbe Memorat Memorat Memorat
3	Öldürücü ve Tahrip Edici Şeylerden Etkilenmeme	4 12 112	Y.B. Y.B. K.H.E.	Memorat Memorat Memorat
4	Öleceği Yeri ve Zamanı Önceden Bilme	6 8 92 157	Y.B. Y.B. Ş.H.U. H.Y.Y.	Memorat Memorat Menkıbe Memorat
5	Ölüm Esnasında ve Sonrasında Fevkalade Hallerin Zuhuru	9 44 131 136	Y.B. M.A.E. Ş.A.P. Ş.A.P.	Memorat Memorat Menkıbe Memorat
6	Velînin vücudunun bozulmamış olması	32 64 73 81 102	M.A.E. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U.	Menkıbe Menkıbe Menkıbe Menkıbe Menkıbe
7	Cansız Varlıkları Kendiliklerinden Hareket Ettirme	2 11 74 95	Y.B. Y.B. Ş.H.U. Ş.H.U.	Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe

		122	Z.H.E.	Menkıbe
8	Maddelerin Mahiyet ve Niteliklerini Değiştirme	11 124	Y.B. Z.H.E.	Memorat Menkıbe
9	Tabiat Kuvvetlerini ve Olayları İsteddiği Gibi Yönetme	28 72 90 97 100 105 128	M.A.E Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. H.C.E.	Menkıbe Menkıbe Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Menkıbe
10	Yerden Taş veya Kayadan Su Fıskırtma	70 161	Ş.H.U. M.H.	Menkıbe Memorat
11	Cansız Varlıkların Zikir ve Tesbihlerini Duyma	31	M.A.E.	Menkıbe
12	Cansız Varlıkları Hizmetinde Kullanma, Onlara Söz Geçirme	3 17 24 33 61 86 89 99 114 115 120 123 139	Y.B. Y.B. Ş.O.N.E M.A.E. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. K.H.E. K.H.E. Z.H.E. Z.H.E. K.H.	Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe Menkıbe Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe Menkıbe
13	Akıldan Geçenleri Bilme, Düşünceyi Okuma	1 13 14 15 23 30 43 68 80 96 126 148 156	Y.B. Y.B. Y.B. Y.B. Ş.O.N.E. M.A.E. M.A.E. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. H.C.E. K.H. K.H.	Memorat Memorat Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Menkıbe Menkıbe Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat
14	Gizli Eşya ve Maddeleri Bulup Çıkarma	39 106 133 158	M.A.E. S.D. Ş.A.P. M.H.	Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat

15	Geçmişte Olup Bitenleri Bildirme	19	Ş.O.N.E.	Menkıbe
		20	Ş.O.N.E.	Menkıbe
		22	Ş.O.N.E.	Menkıbe
		38	M.A.E.	Menkıbe
		40	M.A.E.	Menkıbe
		107	K.H.E.	Memorat
		111	K.H.E.	Memorat
		113	K.H.E.	Memorat
		117	K.H.E.	Memorat
		119	K.H.E.	Memorat
		121	Z.H.E.	Menkıbe
		130	H.C.E.	Menkıbe
		149	K.H.	Memorat
		162	M.H.	Memorat
16	Gelecekte Olacakları Haber Verme	5	Y.B.	Memorat
		21	Ş.O.N.E.	Menkıbe
		26	M.A.E.	Menkıbe
		27	M.A.E.	Menkıbe
		29	M.A.E.	Menkıbe
		37	M.A.E.	Memorat
		42	M.A.E.	Memorat
		45	M.A.E.	Menkıbe
		75	Ş.H.U.	Menkıbe
		79	Ş.H.U.	Menkıbe
		94	Ş.H.U.	Menkıbe
		104	Ş.H.U.	Memorat
		127	H.C.E.	Menkıbe
		135	Ş.A.P.	Memorat
		137	K.H.	Memorat
		143	K.H.	Menkıbe
		145	K.H.	Memorat
		152	K.H.	Memorat
		153	K.H.	Memorat
		155	K.H.	Memorat
		159	M.H.	Memorat
		160	M.H.	Memorat
17	Mukaddes, İnsanüstü ve Gizli Güçler Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri (Peygamber, Hızır ve Diğer Gayb Erenleriyle Görüşme; Cinlerle Temas Kurup Kötülüklerini Yok Edip Hizmetinde Kullanma	7	Y.B.	Memorat
		16	Y.B.	Memorat
		62	Ş.H.U.	Menkıbe
		76	Ş.H.U.	Menkıbe
		82	Ş.H.U.	Menkıbe
		108	K.H.E.	Memorat
		109	K.H.E.	Memorat
		110	K.H.E.	Memorat
18	Kısır Yahut Yaşlı	58	U.V.A.	Memorat

	Kadın ve Erkeği Çocuk Sahibi Yapma	65	Ş.H.U.	Memorat
19	Hastalıkları İyileştirme, Vücut Arızalarını Giderme	30 93	M.A.E. Ş.H.U.	Menkıbe Memorat
20	Bereket Getirme Az Yiyecekten Çok Kişiyi Doyurma	18 71 87 91 116 144	Y.B. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. K.H.E. K.H.	Memorat Memorat Memorat Menkıbe Memorat Menkıbe
21	Başkalarını İkaz Edip Kötülüğe, Tehlikeye Düşmekten Kurtarma	23 43 47 51 56 59 134	Ş.O.N.E. M.A.E. M.A.E. U.V.A. U.V.A. U.V.A. Ş.A.P.	Menkıbe Memorat Memorat Menkıbe Memorat Memorat Memorat
22	Tehlike veya Felakete Maruz Kalanları Fiilen Kurtarma	11 17 25 28 41 71 87 90 140 141	Y.B. Y.B. M.A.E. M.A.E. M.A.E. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. K.H. K.H.	Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat Memorat Memorat Memorat Memorat
23	Hasımlarını Muhtelif Şekillerde Cezalandırma	30 35 36 50 55 57 67 77 78 84 85 88 95 98 101 118	M.A.E. M.A.E. M.A.E. U.V.A. U.V.A. U.V.A. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. Ş.H.U. K.H.E.	Menkıbe Menkıbe Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat Menkıbe Memorat Memorat Memorat Menkıbe Menkıbe Memorat Memorat Memorat
24	Hasımlarına Korku ve Dehşet Verecek	48	U.V.A.	Menkıbe

	Durum ve Kılık-larda Görünme			
25	Hasımlarına Felaket Musallat Etme	53 54 60	U.V.A. U.V.A. U.V.A.	Menkıbe Menkıbe Memorat
26	Ehil Hayvanlara Söz Geçirme	161	M.H.	Memorat

4.2. Ritüel Bakımından Değerlendirme

4.2.1. Türbede Işık Yakılması

Işık, Türk mitinin oluşumunda Tanrı'yı temsil eden kutsal bir boyut taşımaktadır. Türkler gökten inen bir nur sütununu, bir altın ışık şeklinde tasvir edip bu altın ışığın değdiği kişi veya nesneleri kutsallaştırmaktadırlar. Kadınlara dokunsa onları hamile bırakmaktadır. Kutlu dağ, kutlu meral, kutlu kent (Hokend) kutunu ışıktan almaktadır. Kut olan varlılara saygı gösterilmekte ve onlara ibadet edilmektedir.

Işığın çeşitli destanlarda kadını dölediği de görülmektedir. Cengiz Han'ın annesi Alankova'nın ışıktan hamile kalması, Oğuz Kağan'ın ışıktan çıkan bir kadınla evlenmesi bu durumu özetlemektedir.

Mitolojik anlatımlarda ışıkların dünyası Tanrı'ların ve iyi olanların dünyası olarak kabul edilmektedir. Karanlıklar dünyası ise şeytanın ve kötülerin dünyasıdır. Şaman inancına göre “uçmak” yani cennet de gök katındadır. Tanrı Kayra Han göğün ışıklı on yedinci katında oturmaktadır.

Eski Türklerde ışığa doğru ibadet etme, güneşe doğru ok atma gibi inanışlar ve ritüeller görülür. Rüyalarda ışık dünyasına ait olanlar olumlu olarak yorumlanır.

Peygamberlerin mucizelerinde, erenlerin kerâmetlerinde de ışık önemli bir yere sahiptir. Musa peygamber Tur dağında ışık görüp Tanrı'yla konuşması, Hacı Bektaş Velî'nin elinde yeşil bir ışık parlaması bunları örneklemektedir.²³⁹

Rize'de türbeler etrafında oluşan ritüeller kapsamında Şeyh Hasan Usta Türbesi'nde Perşembe akşamları sabaha kadar ışık yakılması ve Süleyman Vehbi Efendi Türbesi'nde daha önceleri ramazan aylarında sabaha kadar fener yakılması ışıkla ilgili bu uygulamanın günümüzde de geçerliliği olduğunu göstermektedir.

²³⁹ Mehmet Naci Önal, “Türk Mitinin Oluşumunda Işığın Rolü”, (haz. Yücel Dağlı-Yosges Dades-selim S. Kuru), *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, C. 31/II, (2007): 1.

4.2.2. Türbeye Su Bırakılması

Su, bütün insanlığa bahşedilmiş en büyük nimettir ve tüm insanlığın ortak malıdır. Deniz, göl ve ırmak gibi su kaynakları kimsenin mülkiyetinde sayılmaz. Her bireyin bunlardan yararlanma ve bunları kullanma hakkı vardır.

Su temizliğin, saflığın, duruluğun ve bereketin sembolüdür. Su aynı zamanda insanlığa rahmet olarak gönderilmiştir.

Hız. Peygamber, varlığın başlangıcının su ile ilgili olduğunu ezelde Allah'tan başka bir şey olmadığını, arşın da su üzerinde olduğunu belirtmiştir. Hız. Peygamberimiz ayrıca üç şey vardır ki bunlar asla yasaklanamaz: “Su, ot ve ateş” buyurmuştur.

Altaylıların Yaratılış efsanesine bakıldığı zaman da “ne yer ne de gök vardı, fakat yalnızca su vardı. Tanrı yeri yaratmak için su yüzüne indi” şeklinde başladığı görülmektedir.²⁴⁰

Türk kültüründe suyun ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Su, dışıdır ve kutsaldır. Dede Korkut Kitabı'nda “Su, Hakk'ın yüzünü görmüştür” denilmektedir. Çünkü yaratılış su ile başlamaktadır. Hayat suda başlamıştır. Su evrenin ilk maddesidir.²⁴¹

Su Kültü, Türkler arasında tabiat kültürüne bağlı olarak ortaya çıkıp gelişen ve kült konusu olan “su, ateş, ağaç ve dağ kültü” önemli bir yere sahiptir. Türk din tarihî içerisinde su, her şeyden önce saflık ve temizlik sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴²

Eski Türk inançlarında yer gibi su da bir iduk/mukaddes sayılmakta ve her suyun bir iyesi olduğuna inanılmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda da eski Türklerde çocuksuz kadınların, kurumuş ırmaklara süci/şarap salmak suretiyle o ırmakların iyelerini memnun etmeye çalıştıkları ve onların yardımıyla çocuk sahibi olacaklarına inandıkları görülmektedir. Suyun hayat bahşedici, yaratıcı bir

²⁴⁰ Yaşar, Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, (İstanbul: Kabalcı Yay., 2006), 107.

²⁴¹ Gönnur Yücekal Arpacı, *Gök-Tanrı İnançının Bilinmeyenleri*, 1. Baskı, (İstanbul: Çatı Kitapları, 2012), 137.

²⁴² Günay ve Güngör, 2007, 77-78'den naklen Aday, Erdal, “Kütahya İli Türbe Ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç Ve Uygulamalar” (Doktora Tezi Balıkesir Üniversitesi, 2013), 103.

mukaddes gibi telakki edilmesi inancı günümüzde de zezem suyu olarak devam etmektedir.²⁴³

Su, insan yaşamında çok önemlidir. Suyun önemini arttıran en önemli özellik ise onun temizlik aracı olmasıdır. Temizliğe dayanan İslam dini, bu yönü ile de suya ayrı bir önem atfetmiştir. Hz. Peygamber, “İmanın yarısı temizliktir” diyerek bunu en açık şekilde özetlemiştir.

Suyun aynı zamanda ferahlatıcı ve teskin edici özelliği, hastalıkları tedavi edici bir özelliği de bulunmaktadır. Hz. Peygamber’in “biriniz öfkelenğinde abdest alsın” demesi bu durumun en güzel kanıtıdır.

Su kültürünün izleri, bugün hala Anadolu’da canlı olarak yaşatılmaktadır. Yüksek dağ tepelerindeki göller, özellikle Aleviler ve Yörükler arasında hâlâ kültür konusu olmaktadır. Yaz aylarında bu göller ziyaret edilip dilekler dilenmekte ve kurban kesilmektedir. Ayrıca Anadolu’da türbe yakınındaki su kaynaklarının da kutsal olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle bu su kaynağından alınan suyun içilmesinin veya bu suyla yıkanılmasının kişinin hastalıklarının geçmesine yardımcı olacağı ve şifa bulunacağı inancı oldukça yaygındır.

Dağıtıcı fonksiyonuyla karşımıza çıkan su kültürü ile ilgili uygulamaların (içmek, yıkanmak, kurban sunmak, para ve yiyecek-içecek saçmak vb. şekillerde) çoğu zaman su ruhlarıyla yakınlaşma, bütünleşme ve her türlü sıkıntıları için onlardan yardım alma amaçlarını taşıdıkları bilinmektedir.²⁴⁴

Anadolu’da kutsiyet atfedilen su ve pınarların bir kısmı baba, dede, velî, şehit gibi kişilerin mezar veya türbesi ile yan yanadır. Su kültürü ile ilgili verilerde, daha çok şifa unsuru ön plana çıkmaktadır. Genellikle türbelerin yanında bulunan bu çeşmelerden su içildiğinde şifa bulunacağına inanılmaktadır.²⁴⁵

Çalışmamızda da su ile ilgili ritüeller gözlemlenmiştir. Mehmed Ali Efendi Türbesi’ne ve Şehit Ali Paşa Türbesi’ne kavanoz içerisinde su bırakılarak birkaç gün sonra alındığı görülmüştür. Alınan bu su, hastalara içirilerek hastaların şifa

²⁴³ Yaşar, Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1999), 50.

²⁴⁴ Oymak, 2010, 1’den naklen Aday, a.t., 105-106.

²⁴⁵ Aday, a.t., 106.

bulacağına inanılmaktadır. Türbede bırakılan bu suyun velînin ruhaniyeti ile temas kurup okunduğu ve okunmuş su olduğu inancı hüküm sürmektedir.

4.2.3. Türbeye Tuz Bırakılması

Mitolojiye göre tuzu ilk keşfeden kişi Nuh Peygamberi'nin oğlu Yafes'in oğullarından biri olan Türk'tür. Geyik avladıktan sonra eti yerken, eti yere düşürmekte ve onu yerden alıp yediğinde etin daha lezzetli olduğunu fark etmektedir. Nedeni ise etin düştüğü yerde tuza sürüldüğü şeklinde ifade edilmektedir.

Tuz, tüm yemekleri lezzetlendirmenin yanı sıra insan sağlığı için de hayati önem taşımaktadır. İçindeki bileşenler sayesinde aynı zamanda gıda koruma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ortaçağda ise cadı avlarında, büyü bozmalarında yaygın olarak kullanılmıştır.

Tuz, İslamiyette de büyük önem arz etmektedir. Yemekten önce ve yemekten sonra bir miktar tuz almak sünnet olarak geçmektedir. Tuzun önemi ile ilgili olarak peygamberimiz “Tuz, katıkların büyüklerindendir.”demektedir. Yine hadis-i şeriflerde “Ya Ali yemeğe tuz ile başla.” ve “Yemeğe tuz ile başlamak ve bitirmek yetmiş derde devadır.” şeklinde geçmektedir.

Tuz bırakma ritüeli, Şehit Ali Paşa Türbesi'nde görülen bu ritüeldir. Türbeye bırakılan tuz, türbedeki zatın okumuş olduğu inancıyla birlikte kutsal görülerek birkaç gün sonra alınarak eve götürülüp yemeklere atılmakta ve bu şekilde şifa görüleceğine inanılmaktadır. Aynı zamanda hasta hayvanlara da şifa niyetine yedirilmektedir.

4.2.4. Türbeye Tesbih, Havlu, Yaşmak ve Para Bırakılması

Kült olarak kabul edilen kutsal varlıklar için ve toplumdaki insanlar tarafından adaklar, nezirler sunularak kutsiyetleri artırılmaktadır. Bu durum Moğollarda şu şekilde görülmektedir. Moğollar, taş yığınlarından oluşan oaba veya ovo denilen bazı yerlere para, kumaş ve taş bırakarak şahıslara ve topluma iyilik getireceği inancı taşımaktadırlar.²⁴⁶

²⁴⁶ Fuzuli, Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*, C. 2, (İstanbul: Ötüken Yay., 2007), 244.

Rize ilinde de türbelerde bu ritüel devam etmektedir. Duaları kabul olan kişiler türbe ve ziyaret yerlerine havlu, yaşmak, tesbih, seccade gibi eşyalar bırakmaktadır. Yapılan bu uygulamaların belli başlı iki amacı bulunmaktadır. Birinci amaç türbeyi ziyarete gelenlerin kullanması, diğer amaç ise yardıma muhtaç kişilerin bu eşyaları alarak faydalanmasıdır. Bu yapılan davranışlar neticesinde ise kişi Allah nazarında sevap kazanacağını veya bu yaptıkları hayra binaen dileğinin yerine getireleceğine inanmaktadır. Bunların yanında yine türbe ve ziyaret yerlerine hem türbenin ihtiyaçları giderilmesi maksadıyla hem de yardıma muhtaç kişilerin alıp kullanması sebebiyle para bırakıldığı da görülmektedir.

4.2.5. Mezardan Alınan Toprağın Suyu Katılıp İçilmesi

Evliyâda var olduğuna inanılan manevi güçten doğrudan yararlanmaya yönelik uygulamalardan birisi de türbe ve yatır toprağını alarak yemek veya suya koyup içmektir. Türbeden ayrılan kişinin yanına aldığı toprak parçasıyla, kişi oradan ayrılrsa bile o mekânın bir parçasını yanında taşımak suretiyle onun kutsiyetinden ve yardımından sürekli yararlanacağı inancını taşımaktadır. Toprak alma belli bir yerden yapılır. Genellikle sanduka ya da türbenin baş kısmında bulunan delikten alınan bir parça toprak suya atılarak içilmekte ve şifa bulunulacağına inanılmaktadır.

Süleyman Dede Türbesi'nde bu uygulama devam etmektedir. Türbenin baş kısmında bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyuğa kutsal topraklardan toprak getirilerek atılmıştır. Ziyarete gelenler ise karabiber şeklindeki bu toprağı suya atarak içmekte ve şifa olacağına inanmaktadırlar.

4.2.6. Kurban Kesilmesi

Kurban, tarihin en eski ritüellerinden biridir. Tanrı'ya sunulan eti yenen hayvan demektir. Arapça krb kökünde yakın olma (kurbiyet) anlamı taşımakta ve bu yüzden Tanrıya yakınlaşmak için sunulan anlamında tanımlanmaktadır.

Kurban, Paleolitik çağdan itibaren doğaüstü güçlere hoş görünmek ve onlardan kötülöklere engel olmasını istemek için yerine getirdikleri bir istekten ötürü teşekkür etmek için gerçekleştirilmiş dinsel bir tören olarak ifade edilmektedir. Bu durum tarihsel süreçte sadece insan ve hayvan kesmek yoluyla

değil, çeşitli sungular sunmak yoluyla da gerçekleştirilmiştir. En ilkel inançlardan en gelişmiş dinlere kadar tüm doğaüstü tapımlarda ortak bir uygulama olarak göze çarpmaktadır.²⁴⁷

Tarihin en eski ritüeli olan kurban, kutsalla temasa geçmede önemli bir araçtır. Bu nedenle kişi kurbanı belirlerken en kıymetli varlığa yakışır varlıklarını, belirli zamanlarda kurban olarak sunabilir. Bu, atı, koyunu, horozu ve ürünü de olabilmektedir.²⁴⁸

Ata mağaraları, ata mezarları, ölenlerin defnedildiği yerler, Türkler için mukaddes sayılmakta, asla kirletilmemekte ve yabancıların ayak basmasına asla izin verilmemektedir. Ata mezarları muayyen zamanlarda ziyaret edilmektedir. Bu mezarlarda ataların ruhlarını memnun edecek ayinler yapılmakta ve kurbanlar kesilmektedir.²⁴⁹

Bütün inançlarda kurban, kanlı ve kansız kurban olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanlı kurban kendisine kurban sunulan varlık için kan akıtmak suretiyle yapılmaktadır.

Çalışmamızda Şeyh Hasan Usta Türbesi'nde bu ritüel gerçekleştirilmektedir. Bu ritüel daha çok şükür ve adak kurbanı şeklinde olmaktadır. Herhangi bir dileğin yerine gelmesinden sonra kesilmektedir.

4.2.7. Yiyecek-İçecek Maddeleri Dağıtılması (şeker, meyve vb.)

Türbe ve yatırlar etrafında oluşan diğer bir dini uygulama da adak adamaktır. Adak; kutsal tanınan bir şahsa veya bir şeye (ağaç, su, taş kaya vb.) herhangi bir dileğinin olması, yerine getirilmesi şartıyla adı belirtilerek yapılan şartlı vaat, şartlı söz, bazen şartlı, bazen peşin (yiyecek bırakma vb.) bir ant olarak ferdi davranış veya dua olarak belirtilmektedir.²⁵⁰

Kurban, hemen hemen bütün inançlarda kanlı ve kansız kurban olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kansız kurbana saç adı verilmektedir. Her ayin için mutlaka kanlı veya kansız kurban sunulması gerekmektedir. Kutsal varlıklara sunulan hediyelerin tamamı ise kansız kurban içerisine girmektedir. Kansız

²⁴⁷ Aday, a.t., 197.

²⁴⁸ Aday, a.t., 199.

²⁴⁹ Kalafat, a.e., 129.

²⁵⁰ Tanyu, 1967, 8-9'den naklen Aday, a.t., 195.

kurban, kan akıtılmadan bazı sıvıların, kimi bitkilerin; çeşitli yiyecek, içeceğin ya da eşyanın çeşitli biçimlerde doğaüstü tasarıma sunulmasıdır.

Kansız kurban olarak değerlendirilen bu adak, saç veya sungular, dileğin kabul olması için türbe ve yatırda yatan evliyâya sunulan hediyelerdir. Şeyh Hasan Usta ve Şehit Ali Paşa Türbesi'nde bu durum, genelde dileğin yerine gelmesi sonucunda çeşitli adaklar adamak şeklinde yapılmaktadır.

4.2.8. Türbe Yakınında Yüksek Sesle Müzik Dinlemek, Tulum Çalmak, Horon Oynamak

Eski inançlar çerçevesinde ata ruhlarına saygı ve İslami inançla birlikte mezarlarda yatanlara saygı anlamında mezarlıkların, türbe ve yatırların yakınlarında yüksek sesle müzik dinlenilmesi, müzik aletleri çalınması ve düğün vb. eğlencelerin yapılması yasak karşılanmıştır.

4.2.9. Abdest Alınması, Dua ve Kur'an Okunması, 2 Rekât Namaz Kılınması

Her kutsal mekân ziyaretinde olduğu gibi türbe ziyaretleri de belli edep ve erkân çerçevesinde yapılmaktadır. Bu usul ve adâblar çok sıkı değişmez kurallar olmamakla beraber genellikle çoğunluk tarafından kabul görmüş, yerleşmiş kurallardır. İnsanlarımız türbe ve yatır ziyaretlerini dini inançlarının bir gereği olarak görmektedirler. Bunun için ziyaret öncesi veya sonrası birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bunlar genel uygulamalardır.

Tablo 6 Türbeler Etrafında Oluşan Ritüellerin Türbelere Göre Dağılımı

S.NO	Türbe Etrafında Yapılan Ritüeller	Ritüelin Yapıldığı Türbe
1	Türbede ışık yakılması	Hasan Dede Türbesi, Süleyman Vehbi Efendi Türbesi, Şehit Ali Paşa Türbesi
2	Türbeye su bırakılması	Mehmed Ali Efendi Türbesi, Şehit Ali Paşa Türbesi
3	Türbeye tuz bırakılması	Şehit Ali Paşa Türbesi
4	Türbeye tesbih, havlu, yaşmak ve para bırakılması	Mehmed Ali Efendi Türbesi, Ulu Veli Abdurrahman Türbesi, Şehit Ali Paşa Türbesi
5	Mezardan alınan toprağın suya katılıp içilmesi	Süleyman Dede Türbesi
6	Kurban Kesme	Hasan Dede Türbesi,
7	Yiyecek-İçecek maddeleri dağıtılması (şeker, meyve, kuru yemiş vb.)	Hasan Dede Türbesi, Şehit Ali Paşa Türbesi
8	Türbe yakınında yüksek sesle müzik dinlemek, tulum çalmak, horon oynamak	Tüm Türbeler
9	Abdest alınması, dua ve Kur'an okunması, 2 rekat namaz kılınması	Tüm Türbeler

SONUÇ

Rize il ve ilçelerinde yapmış olduğumuz çalışma sonucunda türbesi olan velîlere ait 162 tane dinî anlatı tespit edilmiştir. Bu anlatılardan 73 tanesi menkıbe, 89 tanesi ise memorat olarak tasnif edilmiştir. Ayrıca türbeler etrafında oluşan ritüeller bağlamında ise su bırakma, tuz bırakma, kurban kesme, yiyecek malzemesi dağıtma, havlu, tesbih, yaşmak ve para bırakma gibi eski inanışlardan kaynaklanan inanç ve uygulamalar tespit edilmiştir. Elde edilen menkıbe ve memoratlar, Ahmet Yaşar Ocak'ın menkıbe motifleri üzerine yaptığı tasnife göre motiflere ayrılmıştır. Tespit edilen ritüellerin ise hangi inanç kaynaklarından doğup ortaya çıktığı ve bu inanç ve uygulamaların ne amaçla yapıldığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Ölümün insanlık için kaçınılmaz bir son oluşu ve ölümden sonra tekrar dirilme inancı, dünyanın her yerinde ölüm çevresinde oluşan adetlere ve uygulamalara evrensel bir karakter kazandırarak bir kültür haline gelmiştir. Ölüm olgusuyla birlikte anılan evliyâ, velî, şeyh, dede, baba, yatır-ziyaret kavramları, geçmiş dönemlerden gelerek günümüze taşınmış olan ölüm kültürle paralel giden inançlardandır.

Türk kültüründe velî kültünün oldukça önemli bir yeri vardır. Velî, Allah katında kerâmetleri olan, Allah'a yakınlığı ile bilinen ulu şahsiyetler olarak bilinmektedir. İnsanlar çaresiz kaldıklarında ve zor duruma düştüklerinde, manevi boşluk hissettiklerinde ilk sığınma ve şifa kapısı olarak evliyâları görmüşlerdir. Sağlığında sevilip sayılan, sözü dinlenen, zaman zaman kerâmetlerine şahit olunan velîlerin mezarlarına da bu anlayışla önem verilmiş ve böylelikle bu mekanlar ziyaret merkezleri haline gelmiştir. Bugün Rize ilinde de görülen bu dinî ziyaret yerleri, anlatılan menkıbelerle varlıklarını günümüze kadar korumuştur, korumaya da devam edecektir.

Rize'de tanınmış evliyâlar az olmasına rağmen halk tarafından mahallî türbeler oldukça ziyaret edilmektedir. Bu yaklaşım ve değer verme halk muhayyilesinde velîlerle ilgili menkıbelerin ve çeşitli sözlü anlatımların üretilmesine neden olmuştur. Kültür tarihimizin önemli türlerinden olan menkıbeler, geçmişten günümüze kutsal metinler-anlatılar olarak gelmiş, tanınmış şahsiyetler için anlatılan menkıbeler birçok farklı evliyâlar için de anlatılır

olmuştur. Menkıbenin omurgası aynı kalmakla birlikte yıllar içinde doğal olarak birtakım değişikliklere uğradığı görülmüştür. Aynı zamanda velîlerle ilgili olarak anlatılan ve geçmiş dönemlerde Tezkiret'ül-Evliyâ'larda, Türk destânî mahsüllerinde, Menâkıb-ı Sipehsalar, Kerâmât-ı Ahi Evran, Menâkıb-ı Mahmud Paşa, Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî, Menâkıb-ı Eşrefzâde, Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, Vilâyetnâme-i Abdal Musa, Vilâyetnâme-i Otman Baba gibi menakıp kitaplarında yer alan tayy-i zaman, tayy-i mekan, havada uçma, velînin bedeninin bozulmaması, az yemekle çok kişiyi doyurma vb. motifler de hiç bozulmadan günümüze kadar ulaşmış, derlediğimiz anlatılarda da birebir görülmüştür.

Yaşam koşullarındaki değişimler, ekonomik ilerlemeler, tıp ve eğitim alanlarındaki imkanların artması, kitle iletişim araçlarının hayatımıza girmesi tabiki doğal olarak türbe ve ziyaret yerlerine karşı da bir değişimi beraberinde getirmiştir. Değişen yaşam koşulları birçok değer değişmesine sebep olduğu gibi inanç sisteminde de birtakım değişikliklere ön ayak olmuştur. Fakat bütün bunlara rağmen insanoğlunun eski alışkanlıklarından kolay kolay vazgeçemediği görülmüştür. Tıbbın çare olamadığı hastalıklar, bertaraf edilemeyen sorunlar, içinden çıkılamayan durumlar nedeniyle bu türbe ve ziyaret yerleri insanlar için son çare ve kurtuluş yerleri olarak kabul edilmiştir. Bu yerlerde manevi huzur bulunmuş ve türbeler etrafında yapılan birtakım inanç ve uygulamalar neticesinde ise insanlar dileklerinin kabul olacağına ve şifa bulacaklarına inanmışlardır.

Türbeler etrafında oluşan ritüeller konusunda da geçmişten gelen birtakım inançlar vasıtasıyla bazı inanç ve uygulamalar korunarak devam etmiştir. Tek tanrılı dinler, çok tanrılı dinler, Anadolu uygarlıkları, Hristiyanlık, Yahudilik, İslamiyet, eski Türk dinleri (Şamanizm), yerel dinler (Zerdütlük ve Yezidilik), tabiat kültleri ve diğer dini inançların etkisiyle oluşan bazı uygulamalar, İslam dininin örtüsü altında varlığını devam ettirmiştir. Rize'de az da olsa türbeler etrafında oluşan birtakım ritüeller sözkonusudur. Bu ritüeller bakıldığı zaman su bırakma, tuz bırakma, mezar toprağını suya koyup içme, gıda maddeleri dağıtma, kurban kesme, tesbih ve yaşmak bırakma, para bırakma, dua etme, namaz kılma ve Kur'an okuma şeklindedir. Bu ritüeller kısmen de olsa birkaç türbede yapılmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak Şunları söylemek gerekirse;

Asırlarca toplumlarda varlığını sürdüren halk inanışlarının kökleri, ulusların uzak tarihlerine kadar dayanmaktadır. Bu halk inanışları, günlük hayatın bir parçası haline gelmiş ve hayatın her aşamasında insanların karşısına çıkmıştır. Asırlar önce islamiyeti seçen Türkler arasında, eski Türk inanışlarının etkileri kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını srdrmştir.

Anadolu’da olduğu gibi Rize’de de uygulanan bu halk inanışlarının toplum üzerinde çok ciddi bir tesiri olduğu aşıkrdır. Her ne kadar islamiyette ölüden medet umulamayacağı, yapılan inanç ve uygulamaların batıl inanç, hurafe olmuş olduğu, bu uygulamaların islamla bağdaşmayıp çok büyük günah sayıldığı hatta şirke bile götürdüğü söylense de bu inançların toplum hayatından silinip yok edilmesinin de hiçbir zaman mümkün olmayacağı tarihi bir gerçektir.

Kabul edelim veya etmeyelim, hoşumuza gitsin veya gitmesin, bu inanç ve uygulamaları toplumumuzun bir realitesi olarak görmenin daha yerinde bir davranış olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAK KİŞİLER

Tablo 7 Kaynak Kişi Çizelgesi

S.No	Adı Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	Mesleği	Eğitim Durumu
1	Mahmut Çağlar	Erzurum	1975	Memur	Yüksekokul
2	Mahmut Sarı	Rize	1976	Memur	Üniversite
3	Ömer Yılmaz	Rize	1970	Esnaf	İlkokul
4	Celal Eğilmez	Rize	1934	Emekli	İlkokul
5	Mehmet Kandemir	Rize	1965	Esnaf	İlkokul
6	Ali Rıza Çankaya	Rize	1943	Emekli	İlkokul
7	Soner Polatlı	Erzurum / Tortum	1978	Memur	Üniversite
8	Cemil Amil	Erzurum / İspir	1953	Memur	Lise
9	Mehmet Ali Kopuz	Rize	1975	Esnaf	Lise
10	Zehra Kopuz	Rize	1943	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil
11	Ergin Kopuz	Rize	-	Memur	Lise
12	Aydın Yıldırım	Rize	1968	Emekli	İlkokul
13	Muhsine Yıldırım	Rize	1940	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil
14	Nihat Meral	Rize	1967	Memur	İlkokul
15	İbrahim Meral	Rize	1932	Emekli	Üniversite
16	Güller Akyıldız	İstanbul	1936	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil
17	Hikmet Kocaman	Rize / Pazar	1935	Emekli	İlkokul
18	İbrahim Eren	Rize / Pazar	1952	Emekli	İlkokul
19	Abdullah Eren	Rize / Pazar	1956	Emekli	İlkokul
20	Yaşar ferah	Rize / Pazar	1950	Emekli	İlkokul
21	Nihat Kantoğlu	Rize / Pazar	1958	Emekli	Lise
22	Azam Suphi Kantoğlu	Rize / Pazar	1930	Emekli	Üniversite
23	Emine Ocakçı	Rize	1970	Ev Hanımı	İlkokul
24	Turgay Ocakçı	Rize	1971	Serbest Meslek	Lise
25	Salih Kulaber	Rize	1950	Emekli	İlkokul
26	Ali Kulaberoğlu	Ardeşen	1957	Emekli	İlkokul
27	Şuayip Okutan	Ardeşen / Rize	1946	Emekli	Lise

28	Mustafa Dereci	Ardeşen / Rize	1944	Emekli	Üniversite
29	İdris Akbeniz	Ardeşen / Rize	1969	Esnaf	Lise
30	Hüseyin Gürbay	Ardeşen / Rize	1939	Emekli	Lise
31	Osman Nuri Tufanoğlu	Rize	1949	Emekli	Lise
32	Mehmet Köse	Çaykara/Trabzon	1933	Emekli	Ortaokul
33	Cemal Başaran	Kalkandere/Rize	1954	Emekli	İlkokul
34	Şükrü Başaran	Kalkandere/Rize	1938	Emekli	İlkokul
35	Selim Başaran	Kalkandere/Rize	1977	Esnaf	Lise
36	Fatma Yalçın	Hemşin/Rize	1946	Ev Hanımı	Okur-Yazar Değil
37	Osman Yenyurt	Hemşin/Rize	1952	Emekli	Ortaokul
38	Elif Bilici	Pazar/Rize	1977	Ev Hanımı	Ortaokul
39	Hüseyin Seçkin Yapıcı	Pazar/Rize	1990		Lise
40	Hamdi Yapıcı	Hemşin/Rize	1953	Memur	İlkokul
41	Mustafa Okutan	Çayeli / Rize	1961	Esnaf	Lise
42	Şemsettin Okutan	Çayeli / Rize	1961	Esnaf	Lise
43	Recep Okutan	Çayeli / Rize	1947	Emekli	Yüksekokul
44	Mustafa Okutan	Çayeli / Rize	1945	Emekli	Okur-Yazar Değil
45	Cemil Okutan	Çayeli / Rize	1987	Esnaf	Lise
46	Yusuf Yazıcı	Çayeli / Rize	1957	Emekli	İlkokul
47	İdris Öksüz	Rize	1934	Emekli	Lise
48	Mecit Hut	Rize	1948	Emekli	İlkokul

KAYNAKÇA

- Ak, Orhan Naci. *Rize Medreseleri ve Medrese Alimleri*. Trabzon: Karadeniz Matbaası, 1994.
- , *Rize Tarihi*. Trabzon: Erhan Ofset Matbaacılık, 2000.
- Akın, Necmi. “Hakkâri Folklorunda Yatırlar Ve Yatırlara Bağlı Anlatılan Menkıbeler”. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008.
- Albayrak, Nurettin. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. 1. Baskı, İstanbul: L&M Yay., 2004.
- Alpaslan, İsmet. “Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ile Efsane Üzerine Bir Konuşma”. *Milli Folklor Dergisi* 13 (1992): 32-35.
- Alptekin, Ali Berat. “Saltuknâme’de Yer Alan Efsanelerin Günümüz Sözlü Kültürüne Yansıması”. *Millî Folklor Dergisi* 98 (2013): 5-18.
- A’raf 7/64.
- Arıcı, Muzaffer. *Her Yönüyle Rize*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık, [ts].
- Yücekal Arpacı, Gönnur. *Gök-Tanrı İnancının Bilinmeyenleri*. 1. Baskı, İstanbul: Çatı Kitapları, 2012.
- Artun, Erman. *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*. Adana: Karahan Kitabevi, 2014.
- , “Adana Halk Hekimliğinde Atalar Kültü”. Erişim 20 Mayıs 2016. <http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/26.php>.
- Atasever, Muhammet. “Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nde Menkıbeler (Anadolu Sahası)”. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2012.
- Ay, Arif. “Efsane-Menkıbe Üzerine Bir Karşılaştırma Deneme”. Erişim 11 Mayıs 2017. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_der_gisi/meder_gi/20.htm.
- Ayaz, Eyup Sertaç. “Anadolu’ya Gelen İlk Evliya-Alperen Ebu’l Hasan Harakani ve Türklerde Türbe Kültürü”. 1. *Uluslararası Harakani Sempozyumu*

(2012):418-428, Erişim 20 Mayıs 2016. <http://docplayer.biz.tr/12197384-Anadolu-ya-gelen-ilk-evliya-alperen-ebu-l-hasan-harakani-ve-turklerde-turbe-kulturu.html>.

Bakara 2/154.

Balaban, Tuğrul. *Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları*. 1. Basım, Amasya: Amasya Valiliğı, 2014.

Bardakçı, Mehmet Necmeddin. *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Rağbet Yay., 2015.

Bars, Mehmet Emin. “Veysel Karanî İle İlgili Menkıbeler Ve Romanlar Üzerine Metinlerarası Bir İnceleme”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013.

Bayrı, Mehmet Halit. *Halk Âdet ve İnanmaları*. İstanbul: Burhanettin Basımevi, 1939.

Biçer, Bekir. “Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş Veli’ye Göre Anadolu’nun Fethi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 38 (2006): 7-24.

Buch, Wilfried. “Masal ve Efsane Üzerine”. çev. Ali Osman Öztürk. *Milli Folklor Dergisi* 13 (1992): 10-15.

Bayat, Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*. C. 2, İstanbul: Ötüken Yay., 2007.

-----, *Türk Mitolojik Sistemi 2*. 2. Baskı, İstanbul: Ötüken Yay., 2012.

-----, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. 4. Basım, İstanbul: Ötüken Yay., 2015.

-----, *Mitolojiye Giriş*. 5. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.

Bayatlı, N. Yaşar. “Irak -Diyale İlinin Hanek in İlçesinde Ziyaret Yerleri (Kutsal mekânlar) ve Bu Yerler Etrafında Oluşan İnanç ve Pratiklerde Eski Türk İnançlarının İzleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 56 (2010): 109-118.

Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yay., 2015.

Boyraz, Şeref. “Sözlü Anlatıların Sürekliliğı Üzerine Düşünceler”. *Folklor/Edebiyat* 54 (2008): 105-118.

- Çetinkaya, Fatih. “Memorat ve Halk İnaçları Üzerine”. Erişim 20 Mayıs 2016.
https://www.academia.edu/7097249/Memorat_-_Fatih_%C3%87etinkaya.
- Çobanoğlu, Özkul. *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yay., 2003.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yay., 2006.
- Degh, Linda. "Halk Anlatısı". çev. Zerrin Karagülle. *Millî Folklor Dergisi* 39 (1998): 111-129.
- Dağlı, Ahmet. “Dinî Şahsiyetler Etrafında Anlatılan Efsanelerin Birleştirilmesi Üzerine Düşünceler”. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* I (2012): 41-53.
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 1984.
- D. B. Macdonald. "Keramet Mad.". *İslam Ansiklopedisi*. 6: 577.
- Dilek, Esra Derya. “Efsaneden Büyülü Gerçekçiliğe”. *Millî Folklor Dergisi* 91 (2011): 204-209.
- Döğüş, Selahattin. “Anadolu’da Hızır-İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 74 (2015): 74-100
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 1986.
- Enbiya 21/69.
- Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. 11. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 2014.
- Ergun, Metin. *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*. C. 1., Ankara: TDK Yay., 1997.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki. *Anadolu İnançları*. İstanbul: Derin Yay., 2007.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Tasavvuf*. 3. Baskı, İstanbul: Milenyum Yay., 2010.
- Günay, Ünver. “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (2003): 5-36.

- Güvelioğlu, İshak Güven ve Yasemin Baki. *Rize’de Tasavvuf Kültürü*. İstanbul: Dergâh Yay., 2013.
- Güvelioğlu, İshak Güven, Murat Ümit Hiçyılmaz ve Mustafa Gürdal. *Rize Hemşin İlçesi Tarihi Mezar Kitabeleri*. 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011.
- http://www.kuransitesi.com/Hadisler/?k=G_Hadisler&BKonu=BazıAmellerinFazileti&sayfa=3.(20.05.2016).
- <http://www.rizenufus.gov.tr/Sayfa/RIZENIN-TARIHI-VE-TANITIMI-12.html>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,55288/cografi-konumu.html>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,55289/iklim.html>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,55290/bitki-ortusu.html>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://www.nufusu.com/il/rize-nufusu>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://www.resulullah.org/dagtas-ve-cansiz-bazi-varliklarla-ilgili-mucizeler>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://lezzetler.com/hz-muhammedin-sas-konuyla-ilgili-hadisleri-vt258>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- <http://www.resulullah.org/yiyeceklerin-ve-iceceklerin-bereketlenmesiyle-ilgili-mucizeler>. Erişim 27 Mayıs 2017.
- Hud 11/25-45.
- Hud 11/66.
- İsra 17/1.
- Kabak, Turgay. “Rize İli Halkbilim Monografisi”. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2015.
- Kahraman, Nurettin. “Menâkıb-ı Emir Sultan (Hüsâmeddin Bursevî), İnceleme ve Metin”. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1999.
- Kalay, Emin. “Sarıköz Efsanesi ve Edremit Körfezi”. *Milli Folklor Dergisi* 34 (1997): 58-59.

- Kara, İsmail. *Gümüşhanevî Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce – Rize’deki Tekkesi*. Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.
- Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yay., 2011.
- Karpuz, Haşim. *Rize*. 2. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1993.
- Kaya, Doğan. *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay., 2007.
- "Keramet Mad.". *Ana BRİTÂNİCA*. 13: 202. İstanbul: Ana Yay., 1988.
- Kobyay, Elif Şebnem. "Türkiye’de Yağmur Törenleri ve Yağmurla İlgili İnanışlar". Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014.
- Köse, Ali ve Ali Ayten. *Türebeler Popüler Dindarlığın Durakları*. İstanbul: Timaş Yay., 2010.
- Kumartaşlıoğlu, Satı. "Mucizeden Keramete: "Yerden Su Çıkarma" Motifli Efsaneler". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 25 (2016): 119-139
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Kuşeyrî Risâlesi, (Sûfîlerin İnanç ve Ahlâkı)*. trc. Dilaver Selvi. 8. Baskı, İstanbul: Semerkand Yay., 2012.
- Lüthi, Max. "Masalın; Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı". çev. Sevgül Karasubaşı. *Milli Folklor Dergisi* 25 (1995): 66-68.
- Mercan, İsmail Hakkı. "Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında". Balıkesir Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2003): 107-130.
- Nesefî, Ömer. *İslam İnancının Temelleri*. 4. Baskı, İstanbul: 1975.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: TTK. Yay., 1999.
- , *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: Timaş Yay., 2011.
- , *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yay., 2012.
- Oğuz, M. Öcal vd. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. 13. Baskı, Ankara: Grafiker Yay., 2016.

- Olgun, Yusuf. "Folklor Teorilerine Göre Efsanelerin Değerlendirilişi". *Milli Folklor Dergisi* 20 (1993): 55-57.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi*. 3. Baskı, C.1., İstanbul: TTK Basımevi, 1998.
- , *Türk Mitolojisi*. C.2., İstanbul: TTK Basımevi, 1995.
- Önal, Mehmet Naci. "Türk Mitinin Oluşumunda Işığın Rolü". haz. Yücel Dağlı-Yosges Dedes-Selim S. Kuru. *Türklük Bilgisi Araştırmaları* C. 31/II, (2007): 145-158.
- Pehlivan, Gürol. "Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar". *Milli Folklor* 83 (2009): 88-96.
- Pentikainen, Juha. "Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu". çev. İsmail Görkem. *Milli Folklor Dergisi* 25 (1995): 46-56.
- Rayman, Hayrettin. "Erzurum Efsanelerinde Gayri Müslimler". *Milli Folklor Dergisi* 14 (1992): 26-28.
- Rize Halk Eğitim Müdürlüğü. *Rize Kültür Derlemeleri*. 2. Baskı, Rize: Rize Halk Eğitim Müdürlüğü Yay., 2011.
- Sad 38/42.
- Sakaoğlu, Saim. *Efsane Araştırmaları*. Konya: Kömen Yay., 2009.
- Sami, Şemsettin. *Kâmus-ı Türk.*, İstanbul: Çağrı Yay., 2010.
- Saraç, Hüseyin. *Osmanlı İdaresinde Atina (Pazar) Kazası 1875-1920*. Ankara: Bizim Büro Yay., 2015.
- Sarıkaya, Berat. "İnsan, Allah İletişimi ve Tevessül". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2014): 114-136.
- Sarpkaya, Seçkin. "Türk Dünyası Efsanelerinde Ayı Tasavvurunun Değişim Ve Dönüşümü". *Milli Folklor Dergisi* 101 (2014): 149-161.
- Say, Yağmur. "*Kalenderi, Alevi ve Bektâşi Kültünde Önemli Bir Alp-Eren Gazi: Şüca'eddîn Velî (Sultan Varlığı) ve Velâyetnâmesi*". Ankara: Eskişehir Valiliği Yay., 2010.
- Seyidoğlu, Bilge. *Erzurum Efsaneleri*. 4. Baskı, İstanbul: Dergâh Yay., 2016.
- Sinoğlu, Sümeyra. "Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları". Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2017.

- Şahin, H. İbrahim. “Seyyid Ali Sultan Velâyetnamesindeki Olağanüstülüklerle İlgili Bazı Motifler Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 53 (2010): 315-330.
- Şişman, Bekir. *Kadın Evliya Menkıbeleri (Menâkıb-ı Veliyyâtü'n-Nisâ)*. İstanbul: Şule Yay., 2009.
- TDK. *Türkçe Sözlük*. 11. Baskı, Ankara: TDK. Yay., 2011.
- TDV. *İslam Ansiklopedisi*. C. 29, İstanbul: TDV. Yay., 1992.
- Tryjarski, Edward. *Türkler ve Ölüm*. çev. Hafize Er. İstanbul: Pinhan Yay., 2012.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 6, İstanbul: Dergah Yay., 1986.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. 1. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yay., 2012.
- Yalçinkaya, Fatoş. “Muş'ta Yatırlar ve Yatırlarla İlgili Anlatılan Menkıbeler”. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2008.

EKLER

Yahya Baba İle İlgili Fotoğraflar

(Yahya Baba'nın halefi Ahmed Hamdi Sarı'nın kabri)

Şeyh Osman Niyazi Efendi İle İlgili Fotoğraflar

Mehmed Ali Efendi İle İlgili Fotoğraflar

Ulu Veli Abdurrahman İle İlgili Fotoğraflar

Mahmud Beşe İle İlgili Fotoğraflar

Süleyman Vehbi Efendi İle İlgili Fotoğraflar

Şeyh Hasan Usta İle İlgili Fotoğraflar

Süleyman Dede İle İlgili Fotoğraflar

Kazancıoğlu Hüseyin Efendi İle İlgili Fotoğraflar

Zırlı Hüseyin Efendi İle İlgili Fotoğraflar

Hacı Cemal Efendi İle İlgili Fotoğraflar

Şehit Ali Paşa İle İlgili Fotoğraflar

Kalafatoğlu Mehmet Okutan İle İlgili Fotoğraflar

Hacı Yusuf Yazıcı İle İlgili Fotoğraflar

Muhacir Hoca İle İlgili Fotoğraflar

T. C.

NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI

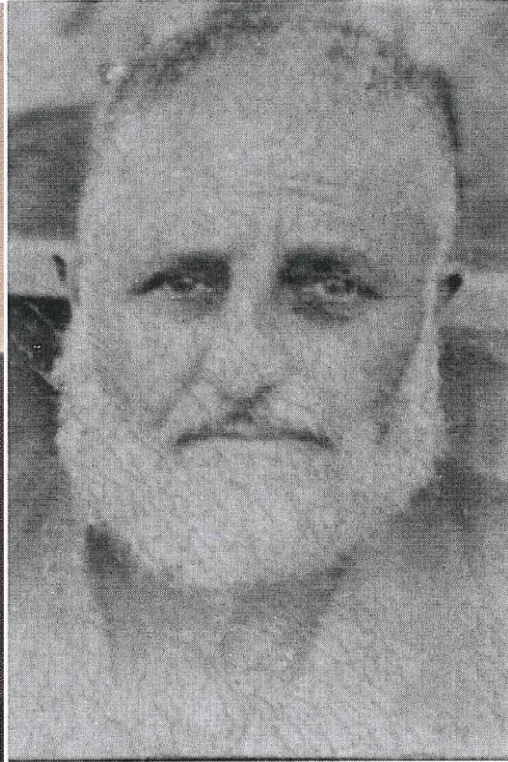
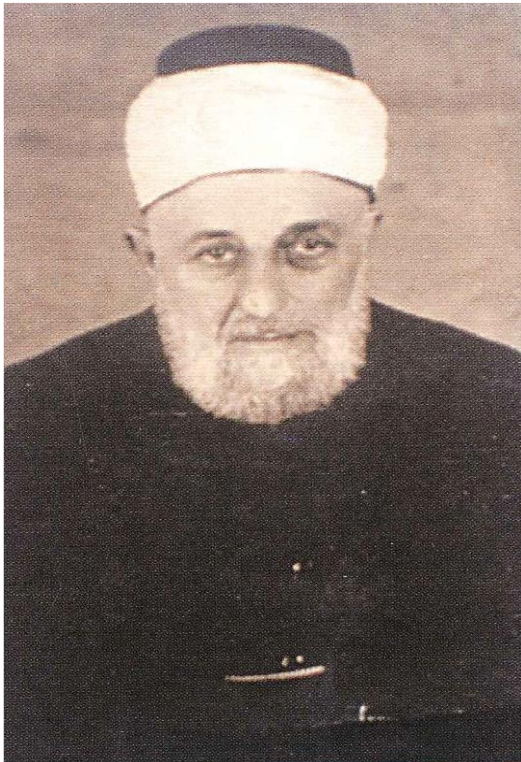

İşbu cüzdan etrafı iki sayfadır.

No. 51

Aile ismi, yani lâkab ve şöhreti	<i>Ku Kublay</i>
Adı	<i>Mecit Kublay</i>
Babasının adı	<i>Ömer Mehmet</i>
Anasının adı	<i>Ölüm Ayşe</i>
Doğum yeri	<i>Bostancı Güneşli Köyü</i>
Doğum tarihi	<i>1267</i>

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Fatih ÇAL		
Doğum Yeri ve Yılı	Pertek - 1984		
Medeni Durumu	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi			
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lisans	2001	2005	Gazi Osman Paşa Üniversitesi
Yüksek Lisans	2015	2017	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (/lar)		Başlama - Ayrılma Yılı	
1.Pertek Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı		2006	2011
2.Emniyet Genel Müdürlüğü		2011	
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar			
Aldığı Ödüller			
Diğer			
İletişim (eposta)	remote61@mynet.com		